

Dokuzuncu Sozun Serhi

Seite 1

Keşfü'l-Envar Külliyyâtı'ndan
DOKUZUNCU SÖZ'ÜN ŞERHİ

Müellif

Bediüzzaman Said Nursî

Şârih

Muhammed DOĞAN

Keşfü'l-Envar Külliyyâtı'ndan
DOKUZUNCU SÖZ'ÜN ŞERHİ

Müellif

Bediüzzaman Said Nursî

Şârih

Muhammed DOĞAN

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

TAKDİM

Evvela: Nev-i beşeri, şecere-i hilkatin en câmi' ve en kıymetdar bir meyvesi olarak halkeden; onu kendisine en şuurulu ve küllî bir muhatab kabul eden; rububiyet-i mutlakasına karşı namaz gibi bir ubudiyet-i küllîye ile mukabele edecek bir vazife-i fitrat için onu bu âleme gönderen; Kur'an gibi bir Ferman-ı Ahkem ve Resul-i Ekrem (asm) gibi bir Üstad-ı Küll'ün irşad ve ta'limi ile onu insaniyetin evc-i kemalatına uruc ettiren Rabb-i Rahîm'imize hadsiz hamd u sena olsun. Nev-i beşerin, belki kâinatın medar-ı fahri olan Hazret-i Muhammed (asm)'a ve O'nun âl ve ashabına nihayetsiz salât u selam olsun.

Saniyen: Şerh ve izahına inayet-i Rahman ile muvaffak olduğumuz şu Dokuzuncu Söz, mana ve esrar, ulûm ve hakaik cihetiyle Risale-i Nur'un en câmi' eserlerinden birisidir. Hem bu eser, evvel-i hilkat-i âlemden ta kıyamete, ta haşrin son safhasına kadar olan zaman mefhumunun, yirmi dört saat denilen bir zaman dilimi içinde dâhil olduğunu; tabir-i diğerle yirmi dört saatten ibaret olan bir günün, bütün zamanların hulasası olduğunu beyan eden; dolayısıyla zaman itibariyle bütün âlemin hakikatini hall ve

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

TAKDİM

Evvela: Nev-i beşeri, şecere-i hilkatin en câmi' ve en kıymetdar bir meyvesi olarak halkeden; onu kendisine en şuurulu ve küllî bir muhatab kabul eden; rububiyet-i mutlakasına karşı namaz gibi bir ubudiyet-i küllîye ile mukabele edecek bir vazife-i fitrat için onu bu âleme gönderen; Kur'an gibi bir Ferman-ı Ahkem ve Resul-i Ekrem (asm) gibi bir Üstad-ı Küll'ün irşad ve ta'limi ile onu insaniyetin evc-i kemalatına uruc ettiren Rabb-i Rahîm'imize hadsiz hamd u sena olsun. Nev-i beşerin, belki kâinatın medar-ı fahri olan Hazret-i Muhammed (asm)'a ve O'nun âl ve ashabına nihayetsiz salât u selam olsun.

Saniyen: Şerh ve izahına inayet-i Rahman ile muvaffak olduğumuz şu Dokuzuncu Söz, mana ve esrar, ulûm ve hakaik cihetiyle Risale-i Nur'un en câmi' eserlerinden birisidir. Hem bu eser, evvel-i hilkat-i âlemden ta kıyamete, ta haşrin son safhasına kadar olan zaman mefhumunun, yirmi dört saat denilen bir zaman dilimi içinde dâhil olduğunu; tabir-i diğerle yirmi dört saatten ibaret olan bir günün, bütün zamanların hulasası olduğunu beyan eden; dolayısıyla zaman itibariyle bütün âlemin hakikatini hall ve

adeta bütün ulûm ve fûnûnun bir hulasası hükmünde dakik ve esrarlı bir ders-i Kur'anîdir.

Dördüncü ve Beşinci Nüktelerde; zaman itibariyle bir günün; gün, sene, tabakat-ı ömr-ü insan, edvar-ı ömr-ü âlem itibariyle nasıl bütün zamanların bir hulasası olduğunu gayet ehemmiyetli bir temsil ile tavzih ediyor.

Hem şu ser-gerdan Küre-i Arz'da tavattun eden insan, mahiyeti itibariyle gayet derecede acz, fakr, naks ve kusurla yoğrulmuş; nihayetsiz teessürat ve elemlere maruz ve hadsiz telezzüzat ve emellere meftun bir vaziyette olduğu halde, akıl, kalb ve ruh gibi yüksek havas ve letaif, ona gayet yüksek maksadları ve baki meyveleri gösteriyor. Hâlbuki dar-ı imtihan olan şu fani âlem ise; onun hiçbir makasid ve metalibini te'min edebileceği bir mahal olmadığına; mütemadiyen gelenlerin gitmesi, gençlerin ihtiyarlaşması, umum mevcudatta hüküm-ferma olan zeval ve firakın hâkim olması şehadet eder.

İşte bu mahiyette yaratılan insan, şu vaziyette halkedilen bir meskende, her gün binlerce keşmekeş ve elemelerin, dert ve sıkıntıların hâkim olduğu bir âlemde; elbette ve elbette bir teneffüs, bir rahatlık, bir manevî huzur temenni ve tazarru edecektir. Bu ise, ancak kalb ve ruhun nur ve marifeti, sürur ve saadeti, zevk ve lezzeti olan namaz ve ibadetle mümkündür ve bununla ancak o yüksek arzulara ulaşılabilir.

Demek bu manada kulun hakiki vazifesi, bu Dokuzuncu Söz'de izah edildiği gibi bir namaz kılmaktır.

Cenab-ı Hak, bu eserden hakkıyla istifade etmeyi ve böyle bir namazı kılmayı bizlere nasib ve müyesser buyursun. Bu eserimizi, fütuhât-ı İslamiyeye vesile kılsın. Âmîn.

وَمِنَ اللَّهِ التَّوْفِيقُ وَالْهُدَايَةُ

adeta bütün ulûm ve fûnûnun bir hulasası hükmünde dakik ve esrarlı bir ders-i Kur'anîdir.

Dördüncü ve Beşinci Nüktelerde; zaman itibariyle bir günün; gün, sene, tabakat-ı ömr-ü insan, edvar-ı ömr-ü âlem itibariyle nasıl bütün zamanların bir hulasası olduğunu gayet ehemmiyetli bir temsil ile tavzih ediyor.

Hem şu ser-gerdan Küre-i Arz'da tavattun eden insan, mahiyeti itibariyle gayet derecede acz, fakr, naks ve kusurla yoğrulmuş; nihayetsiz teessürat ve elemlere maruz ve hadsiz telezzüat ve emellere meftun bir vaziyette olduğu halde, akıl, kalb ve ruh gibi yüksek havas ve letaif, ona gayet yüksek maksadları ve baki meyveleri gösteriyor. Hâlbuki dar-ı imtihan olan şu fani âlem ise; onun hiçbir makasid ve metalibini te'min edebileceği bir mahal olmadığına; mütemadiyen gelenlerin gitmesi, gençlerin ihtiyarlaşması, umum mevcudatta hüküm-ferma olan zeval ve firakın hâkim olması şehadet eder.

İşte bu mahiyette yaratılan insan, şu vaziyette halkedilen bir meskende, her gün binlerce keşmekeş ve elemelerin, dert ve sıkıntıların hâkim olduğu bir âlemde; elbette ve elbette bir teneffüs, bir rahatlık, bir manevî huzur temenni ve tazarru edecektir. Bu ise, ancak kalb ve ruhun nur ve marifeti, sürur ve saadeti, zevk ve lezzeti olan namaz ve ibadetle mümkündür ve bununla ancak o yüksek arzulara ulaşılabilir.

Demek bu manada kulun hakiki vazifesi, bu Dokuzuncu Söz'de izah edildiği gibi bir namaz kılmaktır.

Cenab-ı Hak, bu eserden hakkıyla istifade etmeyi ve böyle bir namazı kılmayı bizlere nasib ve müyesser buyursun. Bu eserimizi, fütuhât-ı İslamiyeye vesile kılsın. Âmîn.

وَمِنَ اللَّهِ التَّوْفِيقُ وَالْهَدَايَةُ

mevkii haiz olan insanların, bu iman ve ubudiyet vazifesinden muaf tutulması düşünülebilir mi? Hayır. Asla ve kat'a! Öyle ise onlara da bir teklif olacaktır. Binaenaleyh, ey teklîfî kanunlarla mükellef olan insanlar! Siz de kulluk vazifenizi eda etmekle kâinata kardeş olunuz. Eğer bu vazifenizi eda ederseniz, mükâfat görürsünüz. Şayet iman ve ibadetten istinkâf ederseniz, ceza çekersiniz. Zira teklif, mükâfat ve cezayı iktiza eder. Madem bu dünyada böyle bir mükâfat ve ceza hakkıyla görünmüyor. Öyle ise başka bir mahall-i mükâfat ve dar-ı ceza vardır."

Bu ayet-i kerimelerde beş vakit namaza işaret vardır. Şöyle ki; bu ayet-i kerimeler, تَمْسُونَ kelimesiyle, akşam ve yatsı namazlarına; تُصِيحُونَ kelimesiyle, sabah namazına; عَشِيًّا kelimesiyle, ikindi namazına; تُظْهِرُونَ kelimesiyle de öğle namazına işaret eder. "Bu vakitlerde Cenab-ı Hakk'ı tesbih, ta'zim ve şükürden ibaret olan namazı kılınız." emreder.

Bu ayet-i kerimede namaz yerine tesbih ve hamd kelimelerinin zikredilmesinin hikmeti; namazın manasının celal-i İlahiye karşı tesbih ve cema-i Rabbaniye karşı hamd etmekten ibaret olduğunu ifade etmek içindir. Hem Kur'an-ı Hakîm, bu ayet-i kerimelerden sonra gelen ve وَمِنْ آيَاتِهِ وَمِنْ آيَاتِهِ ile başlayan ayet-i kerimelerde azamet ve kibriya-i İlahiyi ilan etmekle kemal-i İlahiye karşı ta'zim ve tekbiri emreder.

Hem وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ "Göklerde ve yerde bulunan cümle mahlûkatın hamd u senası, yalnız O'na mahsustur." cümlesi, nev-i beşere manen şöyle der: "Semavat ve Arz'daki cümle mevcudat, bu vakitlerde Ellahu Teâla'ya tesbih ve hamd edip manen namaza kıyam ederler. Ey insanlar! Siz de bu vakitlerde namaza durun ve umum mevcudatın tesbih ve hamdini, namaz ve niyazını bir zabıt gibi dergâh-ı İlahîye takdim edin."

Beş vakit namaz, Kur'an'da sarîh bir surette ifade edilmemiştir. Bununla beraber Kur'an-ı Kerim'in birçok ayet-i kerimesinde beş vakit namaz, işarî

mevkii haiz olan insanların, bu iman ve ubudiyet vazifesinden muaf tutulması düşünülebilir mi? Hayır. Asla ve kat'a! Öyle ise onlara da bir teklif olacaktır. Binaenaleyh, ey teklîfî kanunlarla mükellef olan insanlar! Siz de kulluk vazifenizi eda etmekle kâinata kardeş olunuz. Eğer bu vazifenizi eda ederseniz, mükâfat görürsünüz. Şayet iman ve ibadetten istinkâf ederseniz, ceza çekersiniz. Zira teklif, mükâfat ve cezayı iktiza eder. Madem bu dünyada böyle bir mükâfat ve ceza hakkıyla görünmüyor. Öyle ise başka bir mahall-i mükâfat ve dar-ı ceza vardır."

Bu ayet-i kerimelerde beş vakit namaza işaret vardır. Şöyle ki; bu ayet-i kerimeler, تَمْسُونَ kelimesiyle, akşam ve yatsı namazlarına; تُصِيحُونَ kelimesiyle, sabah namazına; عَشِيًّا kelimesiyle, ikindi namazına; تُظْهِرُونَ kelimesiyle de öğle namazına işaret eder. "Bu vakitlerde Cenab-ı Hakk'ı tesbih, ta'zim ve şükürden ibaret olan namazı kılınız." emreder.

Bu ayet-i kerimede namaz yerine tesbih ve hamd kelimelerinin zikredilmesinin hikmeti; namazın manasının celal-i İlahiye karşı tesbih ve cema-i Rabbaniye karşı hamd etmekten ibaret olduğunu ifade etmek içindir. Hem Kur'an-ı Hakîm, bu ayet-i kerimelerden sonra gelen ve وَمِنْ آيَاتِهِ وَمِنْ آيَاتِهِ ile başlayan ayet-i kerimelerde azamet ve kibriya-i İlahiyi ilan etmekle kemal-i İlahiye karşı ta'zim ve tekbiri emreder.

Hem وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ "Göklerde ve yerde bulunan cümle mahlûkatın hamd u senası, yalnız O'na mahsustur." cümlesi, nev-i beşere manen şöyle der: "Semavat ve Arz'daki cümle mevcudat, bu vakitlerde Ellahu Teâla'ya tesbih ve hamd edip manen namaza kıyam ederler. Ey insanlar! Siz de bu vakitlerde namaza durun ve umum mevcudatın tesbih ve hamdini, namaz ve niyazını bir zabıt gibi dergâh-ı İlahîye takdim edin."

Beş vakit namaz, Kur'an'da sarîh bir surette ifade edilmemiştir. Bununla beraber Kur'an-ı Kerim'in birçok ayet-i kerimesinde beş vakit namaz, işarî

METİN

Ey birader! Benden, namazın şu muayyen beş vakte hikmet-i tahsisini soruyorsun. Pek çok hikmetlerinden yalnız birisine işaret ederiz.

Evet herbir namazın vakti, mühim bir inkılab başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsanat-ı külliye-i İlahiyenin birer ma'kesi olduğundan, Kadîr-i Zülcelal'e o vakitlerde daha ziyade tesbih ve ta'zim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnüne karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir.

ŞERH

(Ey birader!) Müellif (ra)'ın Barla Lahikası'nda ifade ettiği üzere bu hitab, Merhum Hacı Hulusi Bey'edir. Hulusi Bey, henüz Üstad Bediüzzaman ile maddeten görüşmediği halde ruhaniyeti O'na muhatab olmuş ve Müellif-i Muhterem de O'nun ruhaniyetine hitab ederek ders vermiştir. Müellif (ra), bu konuyu eserinde şöyle ifade etmiştir.

"Hulûsi Bey; benim yegâne manevî evlâdım ve medar-ı tesellim ve hakikî vârisim ve bir deha-yı nuranî sâhibi olacağı muhtemel olan birâderzâdem Abdurrahman'ın vefatından sonra, Hulusî aynen yerine geçip o merhumdan beklediğim hizmeti, onun gibi ifâyâ başlamasıyla ... ve ben onu görmeden epey zaman evvel Sözler'i yazarken, onun aynı vazifesiyle muvazzaf bir şahs-ı manevî bana muhatab olmuşcasına, ekseriyet-i mutlaka ile temsilâtım onun vazifesine ve mesleğine göre olmuştur. Demek oluyor ki, bu şahsı, Cenâb-ı Hak bana hizmet-i Kur'ân ve imanda bir talebe, bir muin tayin etmiş. Ben de bilmiyerek onunla onu görmeden evvel konuşuyordum, ders veriyordum ..."

(Benden, namazın şu muayyen) belirli, tayin edilmiş **(beş vakte hikmet-i tahsisini soruyorsun. Pek çok hikmetlerinden yalnız birisine işaret ederiz.)** Demek namazın şu beş vakte tahsis edilmesinin pek çok hikmeti vardır. Müellif (ra), burada o hikmetlerden yalnız bir tanesini beyan etmiştir.

(Evet, herbir namazın vakti, mühim bir inkılab başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsanat-ı külliye-i İlahiyenin birer ma'kesi) akis yeri **(olduğundan, Kadîr-i Zülcelal'e o vakitlerde**

METİN

Ey birader! Benden, namazın şu muayyen beş vakte hikmet-i tahsisini soruyorsun. Pek çok hikmetlerinden yalnız birisine işaret ederiz.

Evet herbir namazın vakti, mühim bir inkılab başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsanat-ı külliye-i İlahiyenin birer ma'kesi olduğundan, Kadîr-i Zülcelal'e o vakitlerde daha ziyade tesbih ve ta'zim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnüne karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir.

ŞERH

(Ey birader!) Müellif (ra)'ın Barla Lahikası'nda ifade ettiği üzere bu hitab, Merhum Hacı Hulusi Bey'edir. Hulusi Bey, henüz Üstad Bediüzzaman ile maddeten görüşmediği halde ruhaniyeti O'na muhatab olmuş ve Müellif-i Muhterem de O'nun ruhaniyetine hitab ederek ders vermiştir. Müellif (ra), bu konuyu eserinde şöyle ifade etmiştir.

"Hulûsi Bey; benim yegâne manevî evlâdım ve medar-ı tesellim ve hakikî vârisim ve bir deha-yı nuranî sâhibi olacağı muhtemel olan birâderzâdem Abdurrahman'ın vefatından sonra, Hulusî aynen yerine geçip o merhumdan beklediğim hizmeti, onun gibi ifâyâ başlamasıyla ... ve ben onu görmeden epey zaman evvel Sözler'i yazarken, onun aynı vazifesiyle muvazzaf bir şahs-ı manevî bana muhatab olmuşcasına, ekseriyet-i mutlaka ile temsilâtım onun vazifesine ve mesleğine göre olmuştur. Demek oluyor ki, bu şahsı, Cenâb-ı Hak bana hizmet-i Kur'ân ve imanda bir talebe, bir muin tayin etmiş. Ben de bilmiyerek onunla onu görmeden evvel konuşuyordum, ders veriyordum ..."

(Benden, namazın şu muayyen) belirli, tayin edilmiş **(beş vakte hikmet-i tahsisini soruyorsun. Pek çok hikmetlerinden yalnız birisine işaret ederiz.)** Demek namazın şu beş vakte tahsis edilmesinin pek çok hikmeti vardır. Müellif (ra), burada o hikmetlerden yalnız bir tanesini beyan etmiştir.

(Evet, herbir namazın vakti, mühim bir inkılab başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsanat-ı külliye-i İlahiyenin birer ma'kesi) akis yeri **(olduğundan, Kadîr-i Zülcelal'e o vakitlerde**

ŞERH

daha ziyade tesbih ve ta'zim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnüne karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir.)

Şu cümleler, Dokuzuncu Söz'de geçen beş nüktenin bir hulasasıdır. Şöyle ki;

"Evet, herbir namazın vakti, mühim bir inkılab başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsanat-ı küllîye-i İlahiyenin birer ma'kesi olduğundan" cümlesi, Dördüncü ve Beşinci Nükte'lerin esasıdır, tafsilatı orada izah edilecektir. "Kadîr-i Zülcelal'e o vakitlerde daha ziyade tesbih ve ta'zim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnüne karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir." cümlesi ise, Birinci, İkinci ve Üçüncü Nükte'lerin esasıdır, tafsilatı orada izah edilecektir.

Dördüncü ve Beşinci Nükte'lerin hulasası şudur ki; gün içindeki her bir namaz vakti, sene içinde, insan ömrü içinde ve dünya ömrü içinde tezahür eden mühim inkılabların, azîm tasarrufatın ve küllî ihsanatın birer nümunesi, misali ve ma'kesidir. Mesela; gün itibariyle sabah vakti; günün başlangıcını; sene itibariyle bahar mevsiminin başlangıcını; ömr-ü insan itibariyle insanın ana rahmine düştüğü zamanı; ömr-ü âlem itibariyle, âlemin yaratılışının birinci gününü hatırlatır ve bu zamanlarda vücuda gelen mühim inkılabların, azîm tasarrufatın ve küllî ihsanatın birer nümunesi, misali ve ma'kesidir.

Öğle namazının vakti; günün kemâline; sene itibariyle yaz mevsiminin ortasına; ömr-ü insan itibariyle gençlik kemâline; ömr-ü âlem itibariyle, Hazret-i Âdem (as)'ın yaratılış devrine benzer ve bu zamanlarda vücuda gelen mühim inkılabların, azîm tasarrufatın ve küllî ihsanatın birer nümunesi, misali ve ma'kesidir.

İkinci namazının vakti; Güneş'in guruba meyletmesine; sene itibariyle güz mevsimine; ömr-ü insan itibariyle ihtiyarlık vaktine; ömr-ü âlem itibariyle, Ahirzaman Peygamberinin (asm) asr-ı saadetine benzer ve bu zamanlarda vücuda gelen mühim inkılabların, azîm tasarrufatın ve küllî ihsanatın birer nümunesi, misali ve ma'kesidir.

ŞERH

daha ziyade tesbih ve ta'zim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnüne karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir.)

Şu cümleler, Dokuzuncu Söz'de geçen beş nüktenin bir hulasasıdır. Şöyle ki;

"Evet, herbir namazın vakti, mühim bir inkılab başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsanat-ı küllîye-i İlahiyenin birer ma'kesi olduğundan" cümlesi, Dördüncü ve Beşinci Nükte'lerin esasıdır, tafsilatı orada izah edilecektir. "Kadîr-i Zülcelal'e o vakitlerde daha ziyade tesbih ve ta'zim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnüne karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir." cümlesi ise, Birinci, İkinci ve Üçüncü Nükte'lerin esasıdır, tafsilatı orada izah edilecektir.

Dördüncü ve Beşinci Nükte'lerin hulasası şudur ki; gün içindeki her bir namaz vakti, sene içinde, insan ömrü içinde ve dünya ömrü içinde tezahür eden mühim inkılabların, azîm tasarrufatın ve küllî ihsanatın birer nümunesi, misali ve ma'kesidir. Mesela; gün itibariyle sabah vakti; günün başlangıcını; sene itibariyle bahar mevsiminin başlangıcını; ömr-ü insan itibariyle insanın ana rahmine düştüğü zamanı; ömr-ü âlem itibariyle, âlemin yaratılışının birinci gününü hatırlatır ve bu zamanlarda vücuda gelen mühim inkılabların, azîm tasarrufatın ve küllî ihsanatın birer nümunesi, misali ve ma'kesidir.

Öğle namazının vakti; günün kemâline; sene itibariyle yaz mevsiminin ortasına; ömr-ü insan itibariyle gençlik kemâline; ömr-ü âlem itibariyle, Hazret-i Âdem (as)'ın yaratılış devrine benzer ve bu zamanlarda vücuda gelen mühim inkılabların, azîm tasarrufatın ve küllî ihsanatın birer nümunesi, misali ve ma'kesidir.

İkinci namazının vakti; Güneş'in guruba meyletmesine; sene itibariyle güz mevsimine; ömr-ü insan itibariyle ihtiyarlık vaktine; ömr-ü âlem itibariyle, Ahirzaman Peygamberinin (asm) asr-ı saadetine benzer ve bu zamanlarda vücuda gelen mühim inkılabların, azîm tasarrufatın ve küllî ihsanatın birer nümunesi, misali ve ma'kesidir.

ŞERH

“Kadîr-i Zülcelal'e o vakitlerde daha ziyade tesbih ve ta'zim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnüne karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir.” cümlesinin izahı hükmünde olan Birinci, İkinci ve Üçüncü Nükte'lerin hulasasına gelince;

Birinci Nükte'nin hulasası şudur ki;

Namazda kavl, fiil ve hal olmak üzere üç nevi amel vardır. Hem namaz, mana itibariyle de üç şeyden ibarettir ki; bunlar tesbih, ta'zim, hamd ve şükürdür. Demek namaz, celal-i İlahiye karşı kavlen, fiilen ve halen tesbih ve takdis etmek; kemal ve azamet-i İlahiye'ye karşı kavlen, fiilen ve halen tekbir ve ta'zim etmek; cemal-i İlahiye karşı da kavlen, fiilen ve halen hamd ve şükretmekten ibarettir.

İkinci Nükte'nin hulasası şudur ki;

İbadetin manası; dergâh-ı İlahîde abd, hem kendisinin, hem de mevcudat-ı âlemin naks ve kusurunu görüp سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyyesi ile Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve takdis etmek; hem kendisinin, hem de mevcudat-ı âlemin acz ve zaafını idrak edip أَكْبَرُ اللَّهُ kelime-i kudsiyyesi ile Cenab-ı Hakk'a tazimde bulunmak; hem kendisinin hem de mevcudat-ı âlemin fakr ve ihtiyacını müşahede edip الْحَمْدُ لِلَّهِ kelime-i kudsiyyesi ile Cenab-ı Hakk'a hamd ve şükretmektir.

Üçüncü Nükte'nin hulasası şudur ki;

Namaz, Şariat-ı Garra-i Muhammediyye'de beyan buyrulan teklîfi ibadatın bütün envainı cami' olduğu gibi; kâinattaki mahlûkatın yaptığı tekvînî ibadatın bütün envainı dahi cami'dir. Namazda okunan Fatiha Suresi ise, bütün semavî kitapların hulasası olan Kur'an'ın hulasasıdır. Dördüncü ve Beşinci Nükte'lerde izah edileceği üzere, namazın vakitleri de zaman itibariyle senevî, asrî ve dehrî bütün âlemlerin hulasasıdır. Şöyle bir namazı kılan insan ise, bütün kâinatın hulasasıdır.

ŞERH

“Kadîr-i Zülcelal'e o vakitlerde daha ziyade tesbih ve ta'zim ve hadsiz nimetlerinin iki vakit ortasında toplanmış yekûnüne karşı şükür ve hamd demek olan namaza emredilmiştir.” cümlesinin izahı hükmünde olan Birinci, İkinci ve Üçüncü Nükte'lerin hulasasına gelince;

Birinci Nükte'nin hulasası şudur ki;

Namazda kavl, fiil ve hal olmak üzere üç nevi amel vardır. Hem namaz, mana itibariyle de üç şeyden ibarettir ki; bunlar tesbih, ta'zim, hamd ve şükürdür. Demek namaz, celal-i İlahiye karşı kavlen, fiilen ve halen tesbih ve takdis etmek; kemal ve azamet-i İlahiye'ye karşı kavlen, fiilen ve halen tekbir ve ta'zim etmek; cemal-i İlahiye karşı da kavlen, fiilen ve halen hamd ve şükretmekten ibarettir.

İkinci Nükte'nin hulasası şudur ki;

İbadetin manası; dergâh-ı İlahîde abd, hem kendisinin, hem de mevcudat-ı âlemin naks ve kusurunu görüp **سُبْحَانَ اللَّهِ** kelime-i kudsiyyesi ile Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve takdis etmek; hem kendisinin, hem de mevcudat-ı âlemin acz ve zaafını idrak edip **أَكْبَرُ اللَّهُ** kelime-i kudsiyyesi ile Cenab-ı Hakk'a tazimde bulunmak; hem kendisinin hem de mevcudat-ı âlemin fakr ve ihtiyacını müşahede edip **الْحَمْدُ لِلَّهِ** kelime-i kudsiyyesi ile Cenab-ı Hakk'a hamd ve şükretmektir.

Üçüncü Nükte'nin hulasası şudur ki;

Namaz, Şeriat-ı Garra-i Muhammediyye'de beyan buyrulan teklîfî ibadatın bütün envaini cami' olduğu gibi; kâinattaki mahlûkatın yaptığı tekvînî ibadatın bütün envaini dahi cami'dir. Namazda okunan Fatiha Suresi ise, bütün semavî kitapların hulasası olan Kur'an'ın hulasasıdır. Dördüncü ve Beşinci Nükte'lerde izah edileceği üzere, namazın vakitleri de zaman itibariyle senevî, asrî ve dehrî bütün âlemlerin hulasasıdır. Şöyle bir namazı kılan insan ise, bütün kâinatın hulasasıdır.

METİN

Şu ince ve derin manayı bir parça fehmetmek için "beş nükte"yi nefsimle beraber dinlemek lâzım...

Birinci Nükte: Namazın manası, Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve ta'zim ve şükürdür.

ŞERH

(Şu ince ve derin manayı) namazın bu beş vakte hikmet-i tahsisini, namaz ve ibadetin manasını ve ince esrarını **(bir parça fehmetmek için "beş nükte"yi nefsimle beraber dinlemek lâzım...**

BİRİNCİ NÜKTE: Namazın manası, Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve ta'zim ve şükürdür.Yani Cenab-ı Hakk'ı **سُبْحَانَ اللَّهِ** diyerek tesbih etmek, **أَكْبَرُ اللَّهَ** diyerek ta'zim etmek, **الْحَمْدُ لِلَّهِ** diyerek hamdetmektir. Bu üç kelime, namazın çekirdekleri hükmünde olup namazın küllî manası, bu çekirdeklerde mündemiçtir.

Bu nüktenin daha iyi anlaşılabilmesi için evvela celâl, kemâl ve cemâl-i İlahinin tarifini bilmek lazımdır. Ta ki tesbih, ta'zim ve hamdin manası anlaşılabilsin.

Celal-i İlahi: Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'un zât, sıfat, esmâ ve ef'âlinin pâklığı ve kudsîyyeti demektir. Mü'min, namazında **سُبْحَانَ اللَّهِ** demekle celal-i İlahiye karşı mukabelede bulunur. Yani Zat-ı Vacibu'l-Vücud'un, şerikten, kusurdan, noksaniyetten, zulümden, aczden, merhametsizlikten, ihtiyaçtan,

METİN

Şu ince ve derin manayı bir parça fehmetmek için "beş nükte"yi nefsimle beraber dinlemek lâzım...

Birinci Nükte: Namazın manası, Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve ta'zim ve şükürdür.

ŞERH

(Şu ince ve derin manayı) namazın bu beş vakte hikmet-i tahsisini, namaz ve ibadetin manasını ve ince esrarını **(bir parça fehmetmek için "beş nükte"yi nefsimle beraber dinlemek lâzım...**

BİRİNCİ NÜKTE: Namazın manası, Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve ta'zim ve şükürdür.Yani Cenab-ı Hakk'ı **سُبْحَانَ اللَّهِ** diyerek tesbih etmek, **أَكْبَرُ اللَّهَ** diyerek ta'zim etmek, **الْحَمْدُ لِلَّهِ** diyerek hamdetmektir. Bu üç kelime, namazın çekirdekleri hükmünde olup namazın küllî manası, bu çekirdeklerde mündemiçtir.

Bu nüktenin daha iyi anlaşılabilmesi için evvela celâl, kemâl ve cemâl-i İlahinin tarifini bilmek lazımdır. Ta ki tesbih, ta'zim ve hamdin manası anlaşılabilsin.

Celal-i İlahi: Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd'un zât, sıfat, esmâ ve ef'âlinin pâklığı ve kudsîyyeti demektir. Mü'min, namazında **سُبْحَانَ اللَّهِ** demekle celal-i İlahiye karşı mukabelede bulunur. Yani Zat-ı Vacibu'l-Vücud'un, şerikten, kusurdan, noksaniyetten, zulümden, aczden, merhametsizlikten, ihtiyaçtan,

ŞERH

Aklın zahirine göre kâinatta tekvînen bazı nekais ve kusurat görüldüğü gibi; insanlık âleminde de tekvînen bazı nekais ve kusurat görölüyor. Mesela; birisinin vücudu eğri büğrüdür. Diğerinin saçı çıkmaz. Birinin boyu kısadır. Keza iki insandan biri kabiliyetlidir, her şeyi becerir. Diğerinin kabiliyeti noksandır, elinden bir şey gelmez. İşte bu nevi noksanlıklar, insanların tabiatına ve fitratına aid olup Ellah'a aid değildir.

Kâinatta devamlı bir deveran mevcuttur. Bu deveran neticesinde fena ve zeval meydana geliyor. Yani, gece-gündüz, mevsimler, seneler, asırlar ve dehrlerin değişmesiyle zamana bağlı olarak kâinatta aklın zahirine çirkin görünen bazı hadiseler vücut buluyor. Mesela; gündüzün vefat edip gecenin gelmesi; bahar ve yaz mevsiminde vücut bulan hadsiz nebatat ve hayvanat taifelerinin güz ve kış mevsimlerinde zeval ve fenaya mahkûm olması; senelerin müruruyla insanın yaşlanması; asrın geçmesiyle insanın sevdiklerini kaybetmesi; bela, musibet ve hastalıkların insanın, can, mal, evlad ve yakınlarından eksik olmaması gibi hadiseler, devamlı bir surette insanı ta'ciz ediyor. İnsan, akıl alakadarlığı ile bütün mevcudatın zeval ve firakından müteellim ve müteessir oluyor.

Evet, geceler ve gündüzler, mevsimler ve seneler, asırlar ve dehrlerdeki inkılabattan hoşumuza gitmeyen çok şeyler vücut buluyor. Hazret-i Adem (as) zamanından şimdiye kadar bütün bu gecelerin, gündüzlerin, kışların, yazların, asırların ve dehrlerin inkılabatını düşünelim. Bir anda bu zaman şeridini gözümüzün önünden geçirip bu zaman zarfında ne kadar ölümler meydana gelmiş, ne kadar zeval ve firaklar vuku bulmuş, ne kadar insan perişan olmuş, ne kadar dehşetli hadiseler cereyan etmiş, ne kadar zulümler ve haksızlıklar vücuda gelmiş, bir bakalım. Bütün bunlar, zahiren çirkin görünüyor. Ellah ise, bütün bu nekais ve çirkinliklerden mukaddestir.

İşte bizler, سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesini söylemekle; "Ellah (cc), geceler ve gündüzler, mevsimler ve seneler, asırlar ve dehrlerde meydana gelen bütün bu inkılablarda aklın zahirine görünen bütün kusurlardan mukaddestir." manasını ifade ediyoruz.

ŞERH

Aklın zahirine göre kâinatta tekvînen bazı nekais ve kusurat görüldüğü gibi; insanlık âleminde de tekvînen bazı nekais ve kusurat görülüyor. Mesela; birisinin vücudu eğri büğrüdür. Diğerinin saçı çıkmaz. Birinin boyu kısadır. Keza iki insandan biri kabiliyetlidir, her şeyi becerir. Diğerinin kabiliyeti noksandır, elinden bir şey gelmez. İşte bu nevi noksanlıklar, insanların tabiatına ve fitratına aid olup Ellah'a aid değildir.

Kâinatta devamlı bir deveran mevcuttur. Bu deveran neticesinde fena ve zeval meydana geliyor. Yani, gece-gündüz, mevsimler, seneler, asırlar ve dehrlerin değişmesiyle zamana bağlı olarak kâinatta aklın zahirine çirkin görünen bazı hadiseler vücut buluyor. Mesela; gündüzün vefat edip gecenin gelmesi; bahar ve yaz mevsiminde vücut bulan hadsiz nebatat ve hayvanat taifelerinin güz ve kış mevsimlerinde zeval ve fenaya mahkûm olması; senelerin müruruyla insanın yaşlanması; asrın geçmesiyle insanın sevdiklerini kaybetmesi; bela, musibet ve hastalıkların insanın, can, mal, evlad ve yakınlarından eksik olmaması gibi hadiseler, devamlı bir surette insanı ta'ciz ediyor. İnsan, akıl alakadarlığı ile bütün mevcudatın zeval ve firakından müteallim ve müteessir oluyor.

Evet, geceler ve gündüzler, mevsimler ve seneler, asırlar ve dehrlerdeki inkılabattan hoşumuza gitmeyen çok şeyler vücut buluyor. Hazret-i Adem (as) zamanından şimdiye kadar bütün bu gecelerin, gündüzlerin, kışların, yazların, asırların ve dehrlerin inkılabatını düşünelim. Bir anda bu zaman şeridini gözümüzün önünden geçirip bu zaman zarfında ne kadar ölümler meydana gelmiş, ne kadar zeval ve firaklar vuku bulmuş, ne kadar insan perişan olmuş, ne kadar dehşetli hadiseler cereyan etmiş, ne kadar zulümler ve haksızlıklar vücuda gelmiş, bir bakalım. Bütün bunlar, zahiren çirkin görünüyor. Ellah ise, bütün bu nekais ve çirkinliklerden mukaddestir.

İşte bizler, سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesini söylemekle; "Ellah (cc), geceler ve gündüzler, mevsimler ve seneler, asırlar ve dehrlerde meydana gelen bütün bu inkılablarda aklın zahirine görünen bütün kusurlardan mukaddestir." manasını ifade ediyoruz.

ŞERH

Nev-i beşerde görünen nekais ve kusurat, tabiat-ı beşere; kâinatta görünen nekais ve kusurat ise, tabiat-ı mevcudata aiddir. Tabir-i diğerle; tekvinî olarak vücud-u insaniyede meydana gelen bütün noksanlıklar insanın fıtratına aiddir. Kâinatta meydana gelen bütün kusurlar ise, kâinatın tabiatına aiddir. O nekais ve kusurat, Ellah'a verilmez.

Hulasa: Sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı vakitlerinde Ellah'ı takdis etmenin manası şudur ki: "Bu kâinatın Sanii, teklîfi olarak insanın ef'al, akval ve ahvalinden sudur eden bütün günah, hata ve kusurlardan mukaddestir. İnsanın teklîfi olarak işlediği bütün günahlar, insanın iradesine aiddir. Bu sebeble mes'uliyeti insan yüklenir.

Hem O Zat-ı Akdes, bütün ehl-i küfür ve dalaletin "İsa, Ellah'tır." "İsa ve Üzeyr, Ellah'ın oğullarıdır." "Melekler, Ellah'ın kızlarıdır." gibi batıl efkârından münezzehtir. Bütün ehl-i küfür ve dalaletin efkâr-ı batılası, onların cüz'i iradelerinden sudur etmiştir. Bu sebeble mes'uliyet onlara aiddir.

Hem O Zat-ı Akdes, kâinatta ve insanda tekvinî olarak aklın zahirine çirkin görünen bütün nekais ve kusurattan müberradır. Kâinat ve insanda görünen nekais ve kusurat, kâinatın ve insanın tabiatına aiddir. Mesela, kış mevsimiyle beraber gelen kar ve soğuk, zahire göre çirkindir. Keza, bazı insanların yüzünde lekelerin bulunması veya bazı azalarının arızalı yaratılması, aklın zahirine göre hoş görünmediğinden kusur sayılır. Gerek insan vücudunda, gerek âlemde müşahede edilen bütün nekais ve kusurattan Ellah mukaddestir. İnsanın hissiyat-ı zahirisine göre kusur ve çirkin zannedilen o şeylerin başka güzel manaları vardır. Onlar, bize göre çirkindir; Ellah'a göre güzeldir. Hakiki manada âlemde kusur ve çirkinlik yoktur. Aklın zahirine görünen kusur ve çirkinlik ise, eşyanın tabiatına ve kabiliyetsizliğine aiddir.

Kemal-i İlahiye karşı söylenen **اللَّهُ أَكْبَرُ** kelimesinin manası şudur ki;

"Cenab-ı Hakk'ın Zat, sıfat, esma ve ef'ali mükemmeldir. Yani Ellah, kibriya ve azamet sahibidir, şeriki yoktur. Ellah'ın kudreti, rahmeti, hikmeti, kayyûmiyeti vehakeza bütün esma ve sıfatı büyüktür." demektir. Yoksa haşa Ellah'ın zatının büyük bir cirmi vardır demek değildir.

ŞERH

Nev-i beşerde görünen nekais ve kusurat, tabiat-ı beşere; kâinatta görünen nekais ve kusurat ise, tabiat-ı mevcudata aiddir. Tabir-i diğerle; tekvinî olarak vücud-u insaniyede meydana gelen bütün noksanlıklar insanın fıtratına aiddir. Kâinatta meydana gelen bütün kusurlar ise, kâinatın tabiatına aiddir. O nekais ve kusurat, Ellah'a verilmez.

Hulasa: Sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı vakitlerinde Ellah'ı takdis etmenin manası şudur ki: "Bu kâinatın Sanii, teklîfi olarak insanın ef'al, akval ve ahvalinden sudur eden bütün günah, hata ve kusurlardan mukaddestir. İnsanın teklîfi olarak işlediği bütün günahlar, insanın iradesine aiddir. Bu sebeble mes'uliyeti insan yüklenir.

Hem O Zat-ı Akdes, bütün ehl-i küfür ve dalaletin "İsa, Ellah'tır." "İsa ve Üzeyr, Ellah'ın oğullarıdır." "Melekler, Ellah'ın kızlarıdır." gibi batıl efkârından münezzehtir. Bütün ehl-i küfür ve dalaletin efkâr-ı batılası, onların cüz'i iradelerinden sudur etmiştir. Bu sebeble mes'uliyet onlara aiddir.

Hem O Zat-ı Akdes, kâinatta ve insanda tekvinî olarak aklın zahirine çirkin görünen bütün nekais ve kusurattan müberradır. Kâinat ve insanda görünen nekais ve kusurat, kâinatın ve insanın tabiatına aiddir. Mesela, kış mevsimiyle beraber gelen kar ve soğuk, zahire göre çirkindir. Keza, bazı insanların yüzünde lekelerin bulunması veya bazı azalarının arızalı yaratılması, aklın zahirine göre hoş görünmediğinden kusur sayılır. Gerek insan vücudunda, gerek âlemde müşahede edilen bütün nekais ve kusurattan Ellah mukaddestir. İnsanın hissiyat-ı zahirisine göre kusur ve çirkin zannedilen o şeylerin başka güzel manaları vardır. Onlar, bize göre çirkindir; Ellah'a göre güzeldir. Hakiki manada âlemde kusur ve çirkinlik yoktur. Aklın zahirine görünen kusur ve çirkinlik ise, eşyanın tabiatına ve kabiliyetsizliğine aiddir.

Kemal-i İlahiye karşı söylenen كَلْبُ اللَّهِ kelimesinin manası şudur ki;

"Cenab-ı Hakk'ın Zat, sıfat, esma ve ef'ali mükemmeldir. Yani Ellah, kibriya ve azamet sahibidir, şeriki yoktur. Ellah'ın kudreti, rahmeti, hikmeti, kayyûmiyeti vehakeza bütün esma ve sıfatı büyüktür." demektir. Yoksa haşa Ellah'ın zatının büyük bir cirmi vardır demek değildir.

METİN

Yani, celaline karşı kavlen ve fiilen "SübhanEllah" deyip takdis etmek.

ŞERH

لِلّٰهِ الْحَمْدُ kelimesi, cemalini gösterir; اَللّٰهُ اَكْبَرُ kelimesi ise, kemalini izhar ve i'lan eder.

Müellif (ra), bu kudsî kelimât-ı mübarekenin bir nüktesini şöyle ifade etmiştir:

"İ'lem Eyyühel-Aziz! اَللّٰهُ اَكْبَرُ , اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ , سُبْحَانَ اللّٰهِ bu üç mukaddes cümlelerin faidelerini ve mahall-i istimallerini dinle:

1- Kalbinde hayat bulunan bir insan kâinata, âleme bakarken idrakinden âciz bilhassa şu boşlukta yapılan İlahî manevraları görmekle hayretler içinde kalır. İşte bu gibi hayret ve dehşetengiz vaziyetleri ancak سُبْحَانَ اللّٰهِ cümlesinden nebean eden mâ-i zülali içmekle o hayret ateşi söner.

2- Aynı o insan, gördüğü leziz nimetlerden duyduğu zevkleri izhar etmekle, "Hamd" ünvanı altında in'amı nimette ve mün'imî in'amda görmekle idame-i nimet ve tezyid-i lezzet talebinde bulunarak اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ cümlesiyle nimetler definesini bulan adam gibi nefes alıyor.

3- Aynı o insan, mahlûkat-ı acibe ve harekât-ı garibeden aklının tartamadığı ve zihninin içine alamadığı şeyleri gördüğü zaman, اَللّٰهُ اَكْبَرُ demekle rahat bulur. Yani, Hâlıkı daha azîm ve daha büyüktür. Onların halk ve tedbirleri kendisine ağır değildir.¹

Evet, namazın manasının birinci vechi; Cenab-ı Hakk'ı tesbih etmektir. **(Yani, celaline karşı kavlen ve fiilen سُبْحَانَ اللّٰهِ deyip takdis etmek;)** tir. Namaz kılan kimse, celal-i İlahiye karşı kavlen سُبْحَانَ اللّٰهِ dediği gibi; fiilen de

[1] Mesnevî-i Nuriye, s.129-130.

METİN

Yani, celaline karşı kavlen ve fiilen "SübhanEllah" deyip takdis etmek.

ŞERH

لِلّٰهِ الْحَمْدُ kelimesi, cemalini gösterir; اَللّٰهُ اَكْبَرُ kelimesi ise, kemalini izhar ve i'lan eder.

Müellif (ra), bu kudsî kelimât-ı mübarekenin bir nüktesini şöyle ifade etmiştir:

"İ'lem Eyyühel-Aziz! اَللّٰهُ اَكْبَرُ , اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ , سُبْحَانَ اللّٰهِ bu üç mukaddes cümlelerin faidelerini ve mahall-i istimallerini dinle:

1- Kalbinde hayat bulunan bir insan kâinata, âleme bakarken idrakinden âciz bilhassa şu boşlukta yapılan İlahî manevraları görmekle hayretler içinde kalır. İşte bu gibi hayret ve dehşetengiz vaziyetleri ancak سُبْحَانَ اللّٰهِ cümlesinden nebean eden mâ-i zülali içmekle o hayret ateşi söner.

2- Aynı o insan, gördüğü leziz nimetlerden duyduğu zevkleri izhar etmekle, "Hamd" ünvanı altında in'amı nimette ve mün'imî in'amda görmekle idame-i nimet ve tezyid-i lezzet talebinde bulunarak اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ cümlesiyle nimetler definesini bulan adam gibi nefes alıyor.

3- Aynı o insan, mahlûkat-ı acibe ve harekât-ı garibeden aklının tartamadığı ve zihninin içine alamadığı şeyleri gördüğü zaman, اَللّٰهُ اَكْبَرُ demekle rahat bulur. Yani, Hâlıkı daha azîm ve daha büyüktür. Onların halk ve tedbirleri kendisine ağır değildir.¹

Evet, namazın manasının birinci vechi; Cenab-ı Hakk'ı tesbih etmektir. **(Yani, celaline karşı kavlen ve fiilen سُبْحَانَ اللّٰهِ deyip takdis etmek;)** tir. Namaz kılan kimse, celal-i İlahiye karşı kavlen سُبْحَانَ اللّٰهِ dediği gibi; fiilen de

[1] Mesnevî-i Nuriye, s.129-130.

ŞERH

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ diyecek. İşte hakiki şükür budur ve şeriat lisanında buna şükür-ü örfî denilir. Şükür-ü örfî, her azayı yaratıldığı gaye için kullanıp onu kendisine mahsus ibadete sevk etmektir. Şükür, sadece dille اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ demekle olmaz. Eğer bütün ef'al, akval ve ahvalinle Hazret-i Peygamber (asm)'ın sünnet-i seniyyesine tabi olsan, o zaman hakkıyla şükretmiş sayılırsın. Namazda Fatiha Suresi'ni okumakla kavlen şükrettiğin gibi; namazda elini bağlayıp edeple kıyamda durmakla ve hatta namazın bütün harekâtında azalarını ibadet cihetine sevk etmekle de fiilen şükretmiş olursun.

Demek namazın manası, Ellah'ın celaline karşı سُبْحَانَ اللّٰهِ, kemaline karşı اَللّٰهُ اَكْبَرُ, cemaline karşı اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ demek ve bunu hem kavlen, hem fiilen, hem de halen ilan etmektir.

Evet, namaz; fiilen, kavlen ve halen yapılan bir ibadettir. Namazda ayakta durmak, el kaldırmak fiilî bir tekbirdir. اَللّٰهُ اَكْبَرُ demek de kavli bir tekbirdir; kemal-i İlahiye karşı bir mukabeledir. Âbid, namazında tekbir aldığı anda "Kamil-i Mutlak sensin. Dünya ve ahirette hakiki manada kemal sahibi olan hiçbir mevcud yoktur. Mevcudat-ı âlemde görünen kemalat, senin kemalli esmanın tecellisidir. Madem mevcudatın kemali seninledir. Öyle ise mevcudat-ı âlemde kat-ı alaka edip yalnız Sana teveccüh ediyorum." diye düşünür. Böylece iki elini kaldırıp اَللّٰهُ اَكْبَرُ demekle iki cihandan geçer. Sonra iftitah duasıyla Ellah'ı tesbih edip ardından bütün Kur'an'ın hulasası olan Fatiha Suresi'ni okur. Dünyevî ve uhrevî niam-ı İlahiye üzerinde müşahede edilen cemalli esmanın tecelliyatına karşı kıyamda kemerbeste-i ubudiyet ederek kemal-i edeb ile اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ der; gaibane suretinde Rabbu'l-Alemîn'i kavlen ve fiilen medh u sena eder. Daha sonra hitab makamında bütün mevcudat namına اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ تَسْتَعِينُ der.

ŞERH

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ diyecek. İşte hakiki şükür budur ve şeriat lisanında buna şükür-ü örfî denilir. Şükür-ü örfî, her azayı yaratıldığı gaye için kullanıp onu kendisine mahsus ibadete sevk etmektir. Şükür, sadece dille اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ demekle olmaz. Eğer bütün ef'al, akval ve ahvalinle Hazret-i Peygamber (asm)'ın sünnet-i seniyyesine tabi olsan, o zaman hakkıyla şükretmiş sayılırsın. Namazda Fatiha Suresi'ni okumakla kavlen şükrettiğin gibi; namazda elini bağlayıp edeple kıyamda durmakla ve hatta namazın bütün harekâtında azalarını ibadet cihetine sevk etmekle de fiilen şükretmiş olursun.

Demek namazın manası, Ellah'ın celaline karşı سُبْحَانَ اللّٰهِ, kemaline karşı اَللّٰهُ اَكْبَرُ, cemaline karşı اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ demek ve bunu hem kavlen, hem fiilen, hem de halen ilan etmektir.

Evet, namaz; fiilen, kavlen ve halen yapılan bir ibadettir. Namazda ayakta durmak, el kaldırmak fiilî bir tekbirdir. اَللّٰهُ اَكْبَرُ demek de kavli bir tekbirdir; kemal-i İlahiye karşı bir mukabeledir. Âbid, namazında tekbir aldığıında "Kamil-i Mutlak sensin. Dünya ve ahirette hakiki manada kemal sahibi olan hiçbir mevcud yoktur. Mevcudat-ı âlemde görünen kemalat, senin kemalli esmanın tecellisidir. Madem mevcudatın kemali seninledir. Öyle ise mevcudat-ı âlemde kat-ı alaka edip yalnız Sana teveccüh ediyorum." diye düşünür. Böylece iki elini kaldırıp اَللّٰهُ اَكْبَرُ demekle iki cihandan geçer. Sonra iftitah duasıyla Ellah'ı tesbih edip ardından bütün Kur'an'ın hulasası olan Fatiha Suresi'ni okur. Dünyevî ve uhrevî niam-ı İlahiye üzerinde müşahede edilen cemalli esmanın tecelliyatına karşı kıyamda kemerbeste-i ubudiyet ederek kemal-i edeb ile اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ der; gaibane suretinde Rabbu'l-Alemîn'i kavlen ve fiilen medh u sena eder. Daha sonra hitab makamında bütün mevcudat namına اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ تَسْتَعِينُ der.

ŞERH

Zat-ı Akdes'le görüşür gibi bir hâle mazhar olur. Namaz kılan kimsenin kıyamda durması, fiilî bir hamd ve şükür; kıyamda Fatiha Suresi'ni okuması ise kavî bir hamd ve şükürdür.

Sonra âbid, namazındaki noksanlıkları ve kusurları düşünüp kıldığı namazı o huzur-u maneviye layık görmeyerek hacaletinden başını eğerek rûkûa gider; رَبِّكَ الْعَظِيمِ emr-i İlahisine¹ imtisalen رَبِّ الْعَظِيمِ der; kavlen ve fiilen Zat-ı Zülcelal'i tesbih ve takdis eder. Yani; "Ey Zat-ı Akdes! Seni, bütün nekais ve kusurattan fiilen ve kavlen tesbih ve takdis ederim. Naks ve kusur benimdir ve âlemindir. Sen, her türlü naks ve kusurdan mukaddes ve münezzehsin. Bütün evsaf-ı celaliye, cemaliye ve kemaliye ile muttasıfsın." der. Namaz kılan kimsenin rûkûa gitmesi, fiilî bir takdis; rûkûda رَبِّ الْعَظِيمِ dermesi ise, kavî bir takdisdir.

Daha sonra âbid, secdeye giderek kemal-i mahviyet içinde رَبِّكَ الْأَعْلَى emr-i İlahisine² ittibaen رَبِّ الْأَعْلَى der, Rabb-i A'lasını kavlen ve fiilen tekbir ve ta'zim eder. Secdeye gitmesi, fiilî bir ta'zim; secdede رَبِّ الْأَعْلَى dermesi ise, kavî bir ta'zimdir.

İnsan, bin bir ism-i İlahinin ayinesi, bütün âlemin hulasası, Arz'ın halifesi, enva-i mahlûkatın nâzırı ve zabiti, zihayatın sultanı, kâinat sarayının en mükerrem misafiri, âlemin en mükemmel meyvesi, hilkat-i kâinatın gayesi ve neticesi, emanet-i kübranın hâmilî olduğu halde enaniyetinden teberri edip kendinde naks ve kusurdan başka hiçbir şey görmeyerek gururunu kırıp alnını toprağa sürer; böylece tevazu ve mahviyetini ilan edip Ellah'a kurbiyet kesbeder; zıddiyet itibariyle tecelliyat-ı esma ve sıfata mazhar olur. Zira hadis-i şerifin ifadesiyle, kulun Ellah'a en yakın olduğu an, secdedeki halidir.³ Duanın

[1] Vâkıa, 56:74-96; Hakka, 69:52.

[2] A'lâ, 87:1.

[3] Alak, 96:19.

ŞERH

Zat-ı Akdes'le görüşür gibi bir hâle mazhar olur. Namaz kılan kimsenin kıyamda durması, fiilî bir hamd ve şükür; kıyamda Fatiha Suresi'ni okuması ise kavî bir hamd ve şükürdür.

Sonra âbid, namazındaki noksanlıkları ve kusurları düşünüp kıldığı namazı o huzur-u maneviye layık görmeyerek hacaletinden başını eğerek rükûa gider; رَبِّكَ الْعَظِيمِ emr-i İlahisine¹ imtisalen رَبِّ الْعَظِيمِ der; kavlen ve fiilen Zat-ı Zülcelal'i tesbih ve takdis eder. Yani; "Ey Zat-ı Akdes! Seni, bütün nekais ve kusurattan fiilen ve kavlen tesbih ve takdis ederim. Naks ve kusur benimdir ve âlemindir. Sen, her türlü naks ve kusurdan mukaddes ve münezzehsin. Bütün evsaf-ı celaliye, cemaliye ve kemaliye ile muttasıfsın." der. Namaz kılan kimsenin rükûa gitmesi, fiilî bir takdis; rükûda رَبِّ الْعَظِيمِ dermesi ise, kavî bir takdisdir.

Daha sonra âbid, secdeye giderek kemal-i mahviyet içinde رَبِّكَ الْأَعْلَى emr-i İlahisine² ittibaen رَبِّ الْأَعْلَى der, Rabb-i A'lasını kavlen ve fiilen tekbir ve ta'zim eder. Secdeye gitmesi, fiilî bir ta'zim; secdede رَبِّ الْأَعْلَى dermesi ise, kavî bir ta'zimdir.

İnsan, bin bir ism-i İlahinin ayinesi, bütün âlemin hulasası, Arz'ın halifesi, enva-i mahlûkatın nâzırı ve zabiti, zihayatın sultanı, kâinat sarayının en mükerrem misafiri, âlemin en mükemmel meyvesi, hilkat-i kâinatın gayesi ve neticesi, emanet-i kübranın hâmilî olduğu halde enaniyetinden teberri edip kendinde naks ve kusurdan başka hiçbir şey görmeyerek gururunu kırıp alnını toprağa sürer; böylece tevazu ve mahviyetini ilan edip Ellah'a kurbiyet kesbeder; zıddiyet itibariyle tecelliyat-ı esma ve sıfata mazhar olur. Zira hadis-i şerifin ifadesiyle, kulun Ellah'a en yakın olduğu an, secdedeki halidir.³ Duanın

[1] Vâkıa, 56:74-96; Hakka, 69:52.

[2] A'lâ, 87:1.

[3] Alak, 96:19.

ŞERH

Bütün hocalar, bu konu için bir araya gelip bir ay uğraşsa, dört mezhebe göre bütün adab ve usulü ile belki bir abdest alabilirler. Bir ferdin tek başına dört mezhebe göre bir abdest almaya gücü yetmez. Zira abdestin adabı pek çoktur. Bir kısmını yapsa da diğer kısmını unuttur.

İşte namazı böyle usul ve adabına muvafık bir surette kılamadığımız için namazın sonunda otuz üç defa سُبْحَانَ اللَّهِ diyoruz. Yani "Ya Rabbi! Sen her türlü kusurdan münezzehsin. Emrine ittiba' ederek namaz ibadetini eda ettim; ancak, usul ve adabına uygun bir namaz kılamadım. Kıldığım bu namazda dahi pek çok kusuratum olmuştur. Kusuratumı itiraf ediyorum; afv ve mağfiretimi nihayetsiz rahmetinden talep ve niyaz ediyorum." diyoruz.

Hem tesbihatta otuz üç defa الْحَمْدُ لِلَّهِ diyoruz. Yani "Ya Rabbi! Namazda sana şükrettim. Fakat o şükrüme de bir şükür lazımdır. Zira hamd ve şükür vazifesini de hakkıyla ifa edemedim."

Hem otuz üç defa أَكْبَرُ اللَّهَ diyoruz. Yani "Ey Rabbim! Namazda Seni gereği gibi ta'zim edemedim. Zira Sen, nihayetsiz kemal sahibisin. Benim acz, fakr, naks ve kusurdan başka bir sermayem yoktur. Kılmış olduğum namaz da naks ve kusurdan hali değildir." diyoruz.

Sual: Tesbihattaki bu otuz üç adedin hikmeti nedir?

Elcevab: Ellah'ın bin bir isminin hulasası olan ve Esmau'l-Hüsna denilen doksan dokuz ismi vardır. O doksan dokuz esmanın otuz üçü celallidir. Bu esmaya mukabil otuz üç defa سُبْحَانَ اللَّهِ demek iktiza eder. Otuz üçü cemallidir, rahmetlidir. Bunlara karşı da otuz üç defa الْحَمْدُ لِلَّهِ diyerek hamdetmek gerekir. Otuz üçü de kemallidir. Bunlara karşı da otuz üç defa أَكْبَرُ اللَّهَ demek lazımdır. Her bir سُبْحَانَ اللَّهِ ve الْحَمْدُ لِلَّهِ ve أَكْبَرُ اللَّهَ kelimesi, bir isme baktığı gibi, onlardan sonra okunan

ŞERH

Bütün hocalar, bu konu için bir araya gelip bir ay uğraşsa, dört mezhebe göre bütün adab ve usulü ile belki bir abdest alabilirler. Bir ferdin tek başına dört mezhebe göre bir abdest almaya gücü yetmez. Zira abdestin adabı pek çoktur. Bir kısmını yapsa da diğer kısmını unuttur.

İşte namazı böyle usul ve adabına muvafık bir surette kılamadığımız için namazın sonunda otuz üç defa سُبْحَانَ اللَّهِ diyoruz. Yani "Ya Rabbi! Sen her türlü kusurdan münezzehsin. Emrine ittiba' ederek namaz ibadetini eda ettim; ancak, usul ve adabına uygun bir namaz kılamadım. Kıldığım bu namazda dahi pek çok kusuratum olmuştur. Kusuratumı itiraf ediyorum; afv ve mağfiretimi nihayetsiz rahmetinden talep ve niyaz ediyorum." diyoruz.

Hem tesbihatta otuz üç defa الْحَمْدُ لِلَّهِ diyoruz. Yani "Ya Rabbi! Namazda sana şükrettim. Fakat o şükrüme de bir şükür lazımdır. Zira hamd ve şükür vazifesini de hakkıyla ifa edemedim."

Hem otuz üç defa أَكْبَرُ اللَّهَ diyoruz. Yani "Ey Rabbim! Namazda Seni gereği gibi ta'zim edemedim. Zira Sen, nihayetsiz kemal sahibisin. Benim acz, fakr, naks ve kusurdan başka bir sermayem yoktur. Kılmış olduğum namaz da naks ve kusurdan hali değildir." diyoruz.

Sual: Tesbihattaki bu otuz üç adedin hikmeti nedir?

Elcevab: Ellah'ın bin bir isminin hulasası olan ve Esmau'l-Hüsna denilen doksan dokuz ismi vardır. O doksan dokuz esmanın otuz üçü celallidir. Bu esmaya mukabil otuz üç defa سُبْحَانَ اللَّهِ demek iktiza eder. Otuz üçü cemallidir, rahmetlidir. Bunlara karşı da otuz üç defa الْحَمْدُ لِلَّهِ diyerek hamdetmek gerekir. Otuz üçü de kemallidir. Bunlara karşı da otuz üç defa أَكْبَرُ اللَّهَ demek lazımdır. Her bir سُبْحَانَ اللَّهِ ve الْحَمْدُ لِلَّهِ ve أَكْبَرُ اللَّهَ kelimesi, bir isme baktığı gibi, onlardan sonra okunan

ŞERH

"Kardeşlerimizden birisinin namaz tesbihatında tekâsül göstermesine binaen dedim: Namazdan sonraki tesbihatlar, tarîkat-ı Muhammediye'dir (asm) ve velayet-i Ahmediye'nin (asm) bir evradıdır. O noktadan ehemmiyeti büyüktür. Sonra, bu kelimenin hakikatı böyle inkişaf etti: Nasilki risalete inkılab eden velayet-i Ahmediye (asm) bütün velayetlerin fevkindedir; öyle de, o velayetin tarîkatı ve o velayet-i kübranın evrad-ı mahsusası olan namazın akabindeki tesbihat, o derece sair tarîkatların ve evradların fevkindedir. Bu sır dahi şöyle inkişaf etti ki:

Nasıl zikir dairesinde bir mecliste veyahut hatme-i Nakşiyede bir mescidde birbiriyle alâkadar heyet-i mecmuada nuranî bir vaziyet hissediliyor. Kalbi hüşyar bir zât, namazdan sonra سُبْحَانَ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ deyip tesbihi çekerken, o daire-i zikrin reisi olan Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtu Vesselâm'ın müvacehesinde, yüz milyon tesbih edenler, tesbih elinde çektiklerini manen hisseder; o azamet ve ulviyetle سُبْحَانَ اللَّهِ , سُبْحَانَ اللَّهِ der. Sonra o serzâkirin emr-i manevîsiyle ona ittibaen الْحَمْدُ لِلَّهِ , الْحَمْدُ لِلَّهِ dediği vakit, o halka-i zikrin ve o çok geniş dairesi bulunan hatme-i Ahmediye (asm)'ın dairesinde yüz milyon müridlerin الْحَمْدُ لِلَّهِ , الْحَمْدُ لِلَّهِ larından tezahür eden azametli bir hamdi düşünüp içinde الْحَمْدُ لِلَّهِ ile iştirak eder ve hâkeza... اللَّهُ أَكْبَرُ , اللَّهُ أَكْبَرُ ve duadan sonra لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ , لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ otuzüç defa o tarîkat-ı Ahmediye (asm)'ın halka-i zikrinde ve hatme-i kübrasında o sâbık mana ile o ihvan-ı tarîkatı nazara alıp, o halkanın serzâkiri olan Zât-ı Ahmediye (asm)'a müteveccih olup اللَّهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ der, diye anladım ve hissettim ve hayalen gördüm.

Demek tesbihat-ı salâtiyenin çok ehemmiyeti var."

Sual: Doksan dokuz esma-i hüsnadan otuz üçü sadece celalli, otuz üçü sadece cemalli, otuz üçü de sadece kemalli midir?

ŞERH

"Kardeşlerimizden birisinin namaz tesbihatında tekâsül göstermesine binaen dedim: Namazdan sonraki tesbihatlar, tarîkat-ı Muhammediye'dir (asm) ve velayet-i Ahmediye'nin (asm) bir evradıdır. O noktadan ehemmiyeti büyüktür. Sonra, bu kelimenin hakikatı böyle inkişaf etti: Nasilki risalete inkılab eden velayet-i Ahmediye (asm) bütün velayetlerin fevkindedir; öyle de, o velayetin tarîkatı ve o velayet-i kübranın evrad-ı mahsusası olan namazın akabindeki tesbihat, o derece sair tarîkatların ve evradların fevkindedir. Bu sır dahi şöyle inkişaf etti ki:

Nasıl zikir dairesinde bir mecliste veyahut hatme-i Nakşiyede bir mescidde birbiriyle alâkadar heyet-i mecmuada nuranî bir vaziyet hissediliyor. Kalbi hüşyar bir zât, namazdan sonra سُبْحَانَ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ deyip tesbihi çekerken, o daire-i zikrin reisi olan Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtu Vesselâm'ın müvacehesinde, yüz milyon tesbih edenler, tesbih elinde çektiklerini manen hisseder; o azamet ve ulviyetle سُبْحَانَ اللَّهِ , سُبْحَانَ اللَّهِ der. Sonra o serzâkirin emr-i manevîsiyle ona ittibaen الْحَمْدُ لِلَّهِ , الْحَمْدُ لِلَّهِ dediği vakit, o halka-i zikrin ve o çok geniş dairesi bulunan hatme-i Ahmediye (asm)'ın dairesinde yüz milyon müridlerin الْحَمْدُ لِلَّهِ , الْحَمْدُ لِلَّهِ larından tezahür eden azametli bir hamdi düşünüp içinde الْحَمْدُ لِلَّهِ ile iştirak eder ve hâkeza... اللَّهُ أَكْبَرُ , اللَّهُ أَكْبَرُ ve duadan sonra لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ , لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ otuzüç defa o tarîkat-ı Ahmediye (asm)'ın halka-i zikrinde ve hatme-i kübrasında o sâbık mana ile o ihvan-ı tarîkatı nazara alıp, o halkanın serzâkiri olan Zât-ı Ahmediye (asm)'a müteveccih olup اللَّهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ der, diye anladım ve hissettim ve hayalen gördüm.

Demek tesbihat-ı salâtiyenin çok ehemmiyeti var."

Sual: Doksan dokuz esma-i hüsnadan otuz üçü sadece celalli, otuz üçü sadece cemalli, otuz üçü de sadece kemalli midir?

ŞERH

Elcevab: Hayır. Cenab-ı Hakk'ın her bir isminde, hem celal, hem cemal, hem de kemal vardır. Çünkü bunlar, biri birisiz olmaz. Fakat celalli esmada celal; cemalli esmada cemal; kemalli esmada da kemal hâkim ve asıldır, diğerleri tebeidir. Mesela; Azîz isminde celal hâkimdir ve asıldır; cemal ve kemal ise tebeidir. Rahman isminde cemal hâkimdir ve asıldır; celal ve kemal ise tebeidir. Sani' isminde kemal hâkimdir ve asıldır; celal ve cemal ise tebeidir. Vehakeza biri esas olur, diğerleri tebei olur. Bu esmanın asar üzerindeki tecelliyatında da durum aynıdır. Konu ile alakalı iki misal zikredeceğiz:

Birinci Misal: Her gündüzden sonra gecenin gelmesi bir inkılabtır; taaccübü ifade eden bu inkılabda celalli esmanın tecellisi asıl olarak görünür. Bu inkılab içinde görünen tasarrufat-ı İlahiyeye delalet eden kemalli esma ve ihsanat-ı İlahiyeye şehadet eden cemalli esmanın tecellisi ise, tebei olarak görünür.

Hem mesela; gündüzün tekâmül edip kemale ermesinde bir tasarruf görünüyor. Bu tasarruf, kemal-i İlahinin tecelliyatından gelir. Kibriya ve azamet-i İlahiyeyi ifade eden bu tasarrufta kemalli esmanın tecellisi asıl olarak müşahede edilir. O tasarruf içinde görünen inkılaba delalet eden celalli esma ve ihsanat-ı İlahiyeye şehadet eden cemalli esmanın tecellisi ise, tebei olarak görünür.

Hem mesela; gündüz içerisinde hadsiz niam-ı İlahiye tezahür eder. Bu nimetler, cemal-i İlahinin tecelliyatından gelir. Bu nimetlerde cemalli esmanın tecellisi asıl olarak müşahede edilir. O ihsanat içinde görünen inkılaba delalet eden celalli esma ve tasarrufat-ı İlahiyeye şehadet eden kemalli esmanın tecellisi ise, tebei olarak görünür.

İkinci Misal: İnsanın dünyaya gelmesi, mühim bir inkılabtır. İnsan, daha sonra halden hale geçerek ayrı ayrı inkılablar geçirir. Bu inkılablarda celalli esmanın tecelliyatı asıl olarak görünür. Kemalli ve cemalli esmanın tecelliyatı ise, tebei olarak görünür.

İnsan, bu inkılablar içinde tekâmül ederek kemale kavuşur. Bu tekâmülde kemalli esmanın tecellisi asıl olarak görünür. Celalli ve cemalli esmanın tecelliyatı ise, tebei olarak görünür.

ŞERH

Elcevab: Hayır. Cenab-ı Hakk'ın her bir isminde, hem celal, hem cemal, hem de kemal vardır. Çünkü bunlar, biri birisiz olmaz. Fakat celalli esmada celal; cemalli esmada cemal; kemalli esmada da kemal hâkim ve asıldır, diğerleri tebeidir. Mesela; Azîz isminde celal hâkimdir ve asıldır; cemal ve kemal ise tebeidir. Rahman isminde cemal hâkimdir ve asıldır; celal ve kemal ise tebeidir. Sani' isminde kemal hâkimdir ve asıldır; celal ve cemal ise tebeidir. Vehakeza biri esas olur, diğerleri tebei olur. Bu esmanın asar üzerindeki tecelliyatında da durum aynıdır. Konu ile alakalı iki misal zikredeceğiz:

Birinci Misal: Her gündüzden sonra gecenin gelmesi bir inkılabtır; taaccübü ifade eden bu inkılabda celalli esmanın tecellisi asıl olarak görünür. Bu inkılab içinde görünen tasarrufat-ı İlahiyeye delalet eden kemalli esma ve ihsanat-ı İlahiyeye şehadet eden cemalli esmanın tecellisi ise, tebei olarak görünür.

Hem mesela; gündüzün tekâmül edip kemale ermesinde bir tasarruf görünüyor. Bu tasarruf, kemal-i İlahinin tecelliyatından gelir. Kibriya ve azamet-i İlahiyeyi ifade eden bu tasarrufta kemalli esmanın tecellisi asıl olarak müşahade edilir. O tasarruf içinde görünen inkılaba delalet eden celalli esma ve ihsanat-ı İlahiyeye şehadet eden cemalli esmanın tecellisi ise, tebei olarak görünür.

Hem mesela; gündüz içerisinde hadsiz niam-ı İlahiye tezahür eder. Bu nimetler, cemal-i İlahinin tecelliyatından gelir. Bu nimetlerde cemalli esmanın tecellisi asıl olarak müşahade edilir. O ihsanat içinde görünen inkılaba delalet eden celalli esma ve tasarrufat-ı İlahiyeye şehadet eden kemalli esmanın tecellisi ise, tebei olarak görünür.

İkinci Misal: İnsanın dünyaya gelmesi, mühim bir inkılabtır. İnsan, daha sonra halden hale geçerek ayrı ayrı inkılablar geçirir. Bu inkılablarda celalli esmanın tecelliyatı asıl olarak görünür. Kemalli ve cemalli esmanın tecelliyatı ise, tebei olarak görünür.

İnsan, bu inkılablar içinde tekâmül ederek kemale kavuşur. Bu tekâmülde kemalli esmanın tecellisi asıl olarak görünür. Celalli ve cemalli esmanın tecelliyatı ise, tebei olarak görünür.

ŞERH

kemal ve celal sahibi olan Zât-ı Akdes'in huzur-u manevisine manen terakki eder; tecelliyat-ı zâtiyesine mazhar olur. Bu manada namaz kılan bir mü'minin, manen kat-ı meratib ederken namaz içerisinde bazı eksik ve noksanlıkları bulunmuş; bu manalar tam inkişaf etmemiş olabilir. Namazdan sonra mesnun olan bu kelimat-ı mübareke otuz üçer defa okunarak, tecelliyat-ı celaliye, cemaliye ve kemaliye daha ziyade inkişaf eder ve noksanlıklar ikmal olunur.

Sual: Namaz tesbihatı bu kadar ehemmiyetli olmasına rağmen, neden bazı İslâm ülkelerinde camilerde namazın akabinde cemaat halinde yapılmıyor?

Elcevab: Resul-i Ekrem (sav), namaz tesbihatını cemaat halinde yapmıyordu. Namaz tesbihatı hususunda emr-i Nebevî var; fakat bunun cemaatle yapılmasına dair bir emir mevcut değildir. Herkes, namazını kıldıktan sonra tesbihatını evinde yapıyordu veyahut camide tek başına yapıyordu. Zaman aradan geçince bu tesbihat tatile uğradı. Ulema-i İslam, bu sünneti ihya ve talim etmek için camilerde cemaatle yapılmasına müsaade etti. Esasen tesbihatı aşikâre yapmak sünnete muhalif ise de ta'lim için olduğunda sünnet dairesi içine giriyor. Şu anda bazı İslam ülkeleri, namaz tesbihatını Resul-i Ekrem (sav)'in yaptığı gibi yapıyorlar ve bir derece de haklıdırlar. Şayet mescidlerde cemaat halinde yapılmazsa halk, tesbihatı terk edebilir. Tesbihatın hem terke uğramaması, hem de ta'lim edilmesi için imam veya müezzinin âşikâre söylemesi caizdir ve bu, sünnete münafi değildir. Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Evet, bir imam imamet vazifesinde tesbihatları izhar eder, isma' eder; hiç bir cihetle riya olamaz. Fakat vazife haricinde, o tesbihatları aşikâre halklara işittirmeye riya girebildiği için, gizlisi daha sevablıdır."

Namazdan sonra yapılan tesbih, tahmid ve tekbirlerin otuz üç adet yapılması sünnettir. Bu adedden fazla veya eksik okunursa, sünnete muhalefet edilmiş olur. Bununla beraber başka zamanlarda dileyen kimsenin, dilediği kadar bu kelimat-ı mübarekeyi tekrar etmesinde bir beis yoktur.

ŞERH

kemal ve celal sahibi olan Zât-ı Akdes'in huzur-u manevisine manen terakki eder; tecelliyat-ı zâtiyesine mazhar olur. Bu manada namaz kılan bir mü'minin, manen kat-ı meratib ederken namaz içerisinde bazı eksik ve noksanlıkları bulunmuş; bu manalar tam inkişaf etmemiş olabilir. Namazdan sonra mesnun olan bu kelimat-ı mübareke otuz üçer defa okunarak, tecelliyat-ı celaliye, cemaliye ve kemaliye daha ziyade inkişaf eder ve noksanlıklar ikmal olunur.

Sual: Namaz tesbihatı bu kadar ehemmiyetli olmasına rağmen, neden bazı İslâm ülkelerinde camilerde namazın akabinde cemaat halinde yapılmıyor?

Elcevab: Resul-i Ekrem (sav), namaz tesbihatını cemaat halinde yapmıyordu. Namaz tesbihatı hususunda emr-i Nebevî var; fakat bunun cemaatle yapılmasına dair bir emir mevcut değildir. Herkes, namazını kıldıktan sonra tesbihatını evinde yapıyordu veyahut camide tek başına yapıyordu. Zaman aradan geçince bu tesbihat tatile uğradı. Ulema-i İslam, bu sünneti ihya ve talim etmek için camilerde cemaatle yapılmasına müsaade etti. Esasen tesbihatı aşikâre yapmak sünnete muhalif ise de ta'lim için olduğunda sünnet dairesi içine giriyor. Şu anda bazı İslam ülkeleri, namaz tesbihatını Resul-i Ekrem (sav)'in yaptığı gibi yapıyorlar ve bir derece de haklıdırlar. Şayet mescidlerde cemaat halinde yapılmazsa halk, tesbihatı terk edebilir. Tesbihatın hem terke uğramaması, hem de ta'lim edilmesi için imam veya müezzinin âşikâre söylemesi caizdir ve bu, sünnete münafi değildir. Müellif (ra) şöyle buyuruyor:

"Evet, bir imam imamet vazifesinde tesbihatları izhar eder, isma' eder; hiç bir cihetle riya olamaz. Fakat vazife haricinde, o tesbihatları aşikâre halklara işittirmeye riya girebildiği için, gizlisi daha sevablıdır."

Namazdan sonra yapılan tesbih, tahmid ve tekbirlerin otuz üç adet yapılması sünnettir. Bu adedden fazla veya eksik okunursa, sünnete muhalefet edilmiş olur. Bununla beraber başka zamanlarda dileyen kimsenin, dilediği kadar bu kelimat-ı mübarekeyi tekrar etmesinde bir beis yoktur.

ŞERH

tabiata vermedi; Kuddüs ismine teslim etti. Böylece tabiat bataklığından kurtuldu; her şeyi, hakikat denilen esma-i İlahiyeye teslim etti. İnsan, kâinatın hulasası olduğu için kendi ef'ali içerisinde dahi o Kuddüs isminin tecelli etmesi lazımdır. O da ancak abdest, gusül ve istiğfar gibi ahkâm-ı şeriata ittiba etmekle tezahür eder. Mesela; usul ve adabına uygun abdest aldığı zaman, Kuddüs ismi o abdest ibadeti içinde birden tezahür eder. Abdest alırken Kuddüs ismine ayine olduğunda, kâinattaki o küllî hakikat, yani Kuddüs isminin hakikati, şeriatın bir emri olan abdestte temerküz etmiş olur. "Demek o hakikat, bu hükm-ü şeriat içinmiş." diye anlar. Evet, Kuddüs isminin asıl merkezi, insanın o abdestidir. Bütün âlemdeki tekvînî temizlik, teklîfî temizlik olan şu abdest içindir. İnsan, abdest almakla Kuddüs isminin tecellisine mazhar olur ve enaniyetten kurtulur. Şayet insan, abdest ibadetini terketse, yani bu cihette şeriata muhalefet etse, bu durumda insan, kâinatın küllî bir hakikatı olan Kuddüs isminin tecellisinden mahrum kalır.

İşte Risale-i Nur'un gayesi, hakikatle şeriati birleştirmektir. Onun için Risale-i Nur'u mütefekkirane okumak ve bu eserler üzerinde say u gayret göstermek lazımdır. Sadece Risale-i Nur'u okumak kâfi değildir. Evvelen ve bizzat şeriati (fıkhi) okuyup öğrenmek lazımdır ki; hakikat ve şeriat birleştirilebilsin.

Bu dersi (9. Söz'ü), 1971 veya 1972 yılının sonunda, Harput'ta Hacı Hulusi Bey'le gittiğimiz bir bahçede ikindiden sonra O Zat'tan dinledim. O zaman fazla izahatta bulunmadı. Birkaç cümle söyledi. Fakat söylediği o cümleler, üzerimde çok büyük bir inkılab yaptı. O zaman bir halet-i ruhiyeye mazhar oldum. Ne yaptım, kendimi o haletten kurtaramadım. O zaman hiçbir şey anlamadığımı farkettim. O anda cemaate hücum eden Cehennem ateşi gibi bir ateşin, bu dersle söndüğünü hissettim. Hücum eden o ateş, Cehennem lavlarından bir lav gibiydi. Çok büyük bir te'sir altında kaldım. Hacı Hulusi Bey, bizi o cehennemî lavlar içinde görüp ve yapılan dersin o ateşi söndürdüğünü müşahade edince, bana doğru döndü ve "Molla! İşte dersimiz böyledir." buyurdu. Yani bu eser, ateşi söndürücüdür ve şefaattçidir. Buna inanmak lâzımdır.

ŞERH

tabiata vermedi; Kuddüs ismine teslim etti. Böylece tabiat bataklığından kurtuldu; her şeyi, hakikat denilen esma-i ilahiyeye teslim etti. İnsan, kâinatın hulasası olduğu için kendi ef'ali içerisinde dahi o Kuddüs isminin tecelli etmesi lazımdır. O da ancak abdest, gusül ve istiğfar gibi ahkâm-ı şeriata ittiba etmekle tezahür eder. Mesela; usul ve adabına uygun abdest aldığı zaman, Kuddüs ismi o abdest ibadeti içinde birden tezahür eder. Abdest alırken Kuddüs ismine ayine olduğunda, kâinattaki o küllî hakikat, yani Kuddüs isminin hakikati, şeriatın bir emri olan abdestte temerküz etmiş olur. "Demek o hakikat, bu hükm-ü şeriat içinmiş." diye anlar. Evet, Kuddüs isminin asıl merkezi, insanın o abdestidir. Bütün âlemdeki tekvînî temizlik, teklîfî temizlik olan şu abdest içindir. İnsan, abdest almakla Kuddüs isminin tecellisine mazhar olur ve enaniyetten kurtulur. Şayet insan, abdest ibadetini terketse, yani bu cihette şeriata muhalefet etse, bu durumda insan, kâinatın küllî bir hakikatı olan Kuddüs isminin tecellisinden mahrum kalır.

İşte Risale-i Nur'un gayesi, hakikatle şeriati birleştirmektir. Onun için Risale-i Nur'u mütefekkirane okumak ve bu eserler üzerinde say u gayret göstermek lazımdır. Sadece Risale-i Nur'u okumak kâfi değildir. Evvelen ve bizzat şeriati (fıkhi) okuyup öğrenmek lazımdır ki; hakikat ve şeriat birleştirilebilsin.

Bu dersi (9. Söz'ü), 1971 veya 1972 yılının sonunda, Harput'ta Hacı Hulusi Bey'le gittiğimiz bir bahçede ikindiden sonra O Zat'tan dinledim. O zaman fazla izahatta bulunmadı. Birkaç cümle söyledi. Fakat söylediği o cümleler, üzerimde çok büyük bir inkılab yaptı. O zaman bir halet-i ruhiyeye mazhar oldum. Ne yaptım, kendimi o haletten kurtaramadım. O zaman hiçbir şey anlamadığımı farkettim. O anda cemaate hücum eden Cehennem ateşi gibi bir ateşin, bu dersle söndüğünü hissettim. Hücum eden o ateş, Cehennem lavlarından bir lav gibiydi. Çok büyük bir te'sir altında kaldım. Hacı Hulusi Bey, bizi o cehennemî lavlar içinde görüp ve yapılan dersin o ateşi söndürdüğünü müşahade edince, bana doğru döndü ve "Molla! İşte dersimiz böyledir." buyurdu. Yani bu eser, ateşi söndürücüdür ve şefaattçidir. Buna inanmak lâzımdır.

ŞERH

etse, o benim medar-ı iftiharımdır. Bilâperva diyorum, bu hizmette bir çöp olarak kabul edilmemi, bütün dünyanın şerefiyle değişmem. Çünkü elimde hüccetim var. Hüccetim, Hazret-i Gavs-ı Âzam'ın O Zat'a, yani Hacı Hulusi Bey'e işaret etmesidir. Hatta bir kısım ayetlerin O'na işaret ettiğini kendisine bizzat sordum. O da "Evet." dedi. Kur'an-ı Âzimüşşan'ın medhine mazhar olmuş bir Zat'ı sevmek, O'nun yanında olmak gibi medar-ı iftihar bir hal var mıdır?

Yanlış anlaşılmasın! Mes'ele, şahıs mes'elesi değildir. Mes'ele, bu imanî ve Kur'anî hakikatlere kavuşmak ve o hakaiki, nev-i beşere istikamet dairesinde ders vermektir. Şeyh kime denir? Mürşid kime denir? Hakiki şeyh, hakiki mürşid, seni Ellah'a kavuşturup kendisini geriye çekendir. Yani, seninle Ellah arasına girmeyendir. Ayine-i ruhunda esma ve sıfat-ı İlahiyeyi gösteremeyen, muhatabın nazarını Kur'an ve sünnete çevirmeyen şahıs, kendi şahsiyetini ortaya koymuş, Kur'an ve sünnete vekil ve gölge olmuştur. Şahsiyetçilikten kurtulmanın tek çaresi, şeriatın zahirisiyle amel etmektir. Yani Kur'an ve Sünnet-i Nebeviye'yi ve bu iki temel esası beyan eden hak mezhepleri esas tutarak, halka onu göstermektir. Esrar-ı imaniye ve Kur'aniyeye gelince; onlar gizlidir. Şeriatın zahiri tatbik edilirse, zamanla bu esrar inkişaf eder. Kafamızı teftiş edebilsek, ne kadar odun yığınlarıyla karşılaşırız. O odun yığınlarını, bu îmanî ve Kur'anî derslerle nurlandırmamız lazımdır. Müellif (ra)'ın bir doktora yazdığı mektubun bir kısmını aynen naklediyoruz:

"Bilirsın ki; ömür kısadır, lüzumlu işler pek çoktur. Acaba benim gibi sen dahi kafanı teftiş etsen, malûmatın içinde ne kadar lüzumsuz, faidesiz, ehemmiyetsiz, odun yığınları gibi camid şeyleri bulursun. Çünkü ben teftiş ettim, çok lüzumsuz şeyleri buldum. İşte o fennî malûmatı, o felsefî maarifi; faideli, nurlu, ruhlu yapmak çaresini aramak lâzımdır. Sen dahi Cenab-ı Hak'tan bir intibah iste ki, senin fikrini Hakîm-i Zülcelal'in hesabına çevirsin, tâ o odunlara bir ateş verip nurlandırsın. Lüzumsuz maarif-i fenniye, kıymetdar maarif-i İlahiye hükmüne geçsin.

Zeki dostum! Kalb çok arzu ederdi; ehl-i fenden envâr-ı imaniyeye ve esrar-ı Kur'aniyeye iştiyak derecesinde ihtiyacını hissetmek cihetinde Hulusi Bey'e

ŞERH

etse, o benim medar-ı iftiharımdır. Bilâperva diyorum, bu hizmette bir çöp olarak kabul edilmemi, bütün dünyanın şerefiyle değişmem. Çünkü elimde hüccetim var. Hüccetim, Hazret-i Gavs-ı Âzam'ın O Zat'a, yani Hacı Hulusi Bey'e işaret etmesidir. Hatta bir kısım ayetlerin O'na işaret ettiğini kendisine bizzat sordum. O da "Evet." dedi. Kur'an-ı Âzimüşşan'ın medhine mazhar olmuş bir Zat'ı sevmek, O'nun yanında olmak gibi medar-ı iftihar bir hal var mıdır?

Yanlış anlaşılmasın! Mes'ele, şahıs mes'elesi değildir. Mes'ele, bu imanî ve Kur'anî hakikatlere kavuşmak ve o hakaiki, nev-i beşere istikamet dairesinde ders vermektir. Şeyh kime denir? Mürşid kime denir? Hakiki şeyh, hakiki mürşid, seni Ellah'a kavuşturup kendisini geriye çekendir. Yani, seninle Ellah arasına girmeyendir. Ayine-i ruhunda esma ve sıfat-ı İlahiyeyi gösteremeyen, muhatabın nazarını Kur'an ve sünnete çevirmeyen şahıs, kendi şahsiyetini ortaya koymuş, Kur'an ve sünnete vekil ve gölge olmuştur. Şahsiyetçilikten kurtulmanın tek çaresi, şeriatın zahirisiyle amel etmektir. Yani Kur'an ve Sünnet-i Nebeviye'yi ve bu iki temel esası beyan eden hak mezhepleri esas tutarak, halka onu göstermektir. Esrar-ı imaniye ve Kur'aniyeye gelince; onlar gizlidir. Şeriatın zahiri tatbik edilirse, zamanla bu esrar inkişaf eder. Kafamızı teftiş edebilsek, ne kadar odun yığınlarıyla karşılaşırız. O odun yığınlarını, bu îmanî ve Kur'anî derslerle nurlandırmamız lazımdır. Müellif (ra)'ın bir doktora yazdığı mektubun bir kısmını aynen naklediyoruz:

"Bilirsin ki; ömür kısadır, lüzumlu işler pek çoktur. Acaba benim gibi sen dahi kafanı teftiş etsen, malûmatın içinde ne kadar lüzumsuz, faidesiz, ehemmiyetsiz, odun yığınları gibi camid şeyleri bulursun. Çünkü ben teftiş ettim, çok lüzumsuz şeyleri buldum. İşte o fennî malûmatı, o felsefî maarifi; faideli, nurlu, ruhlu yapmak çaresini aramak lâzımdır. Sen dahi Cenab-ı Hak'tan bir intibah iste ki, senin fikrini Hakîm-i Zülcelal'in hesabına çevirsin, tâ o odunlara bir ateş verip nurlandırsın. Lüzumsuz maarif-i fenniye, kıymetdar maarif-i İlahiye hükmüne geçsin.

Zeki dostum! Kalb çok arzu ederdi; ehl-i fenden envâr-ı imaniyeye ve esrar-ı Kur'aniyeye iştihak derecesinde ihtiyacını hissetmek cihetinde Hulusi Bey'e

METİN

kemal-i rububiyetin ve kudret-i Samedaniyenin ve rahmet-i İlahiyenin önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir.

ŞERH

İnsandaki fakr, gunâ-i rahmetin derecelerine bir mikyastır. İnsandaki acz, kudret ve kibriyâsına bir mizandır. İnsandaki tenevvü-ü hâcât, envâ-ı niam ve ihsanatına bir merdivendir. Öyleyse fıtratından gaye ubudiyettir. Ubudiyet ise, dergâh-ı izzetine kusurlarını اَسْتَغْفِرُ اللهَ ve سُبْحَانَ اللهَ ile ilân etmektir.”

Risale-i Nur Mesleği'nin ana temeli, namaza dayanıyor. Zira Risale-i Nur Mesleği'nin dört mühim esası vardır. Bu esaslar; acz, fakr, şefkat, tefekkürdür. Risale-i Nur şakirdi, bu dört esası en kâmil manada namaz ibadetinde hissedip anlar. Zira namaz, abdin aczini, fakrını ve kusurunu anlaması demektir.

Dergâh-ı İlahide abd, kendinde kusur, acz ve fakrdan başka bir şey görmeyince, buna mukabil Cenab-ı Hakk'ın şu gelen üç kâmil sıfatını;

Birincisi: Kemal-i rububiyetini,

İkincisi: Kudret-i samedaniyesini,

Üçüncüsü: Rahmet-i İlahiyesini idrak eder.

Abd, **(kemal-i rububiyetin)** önünde kusurludur; Rabbi ise kusursuzdur. Bunu, سُبْحَانَ اللهَ kelime-i kudsiyesi ile ilan eder. **(ve kudret-i Samedaniyenin)** önünde abd, acizdir; Rabbi ise her şeye kâdirdir. Bunu, اَكْبَرُ اللهَ kelime-i kudsiyesi ile ilan eder. **(ve rahmet-i İlahiyenin)** önünde abd, fakirdir; Rabbi'nin gına ve rahmeti ise nihayetsizdir. Bunu, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ kelime-i kudsiyesi ile ilan eder. Demek ibadet, dergâh-ı İlahide abd, kendi kusuruna mukabil, kemal-i rububiyetin; aczine mukabil, kudret-i samedaniyenin; fakrına mukabil, rahmet-i İlahiyenin **(önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir.)** Kusurunu gören, kemal-i rububiyet-i İlahiyeyi görür. Aczini idrak eden, kudret-i samedaniyyeyi müşahade eder. Fakrını anlayan, rahmet-i

METİN

kemal-i rububiyetin ve kudret-i Samedaniyenin ve rahmet-i İlahiyenin önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir.

ŞERH

İnsandaki fakr, gunâ-i rahmetin derecelerine bir mikyastır. İnsandaki acz, kudret ve kibriyâsına bir mizandır. İnsandaki tenevvü-ü hâcât, envâ-ı niam ve ihsanatına bir merdivendir. Öyleyse fıtratından gaye ubudiyettir. Ubudiyet ise, dergâh-ı izzetine kusurlarını اَسْتَغْفِرُ اللهَ ve سُبْحَانَ اللهَ ile ilân etmektir.”

Risale-i Nur Mesleği'nin ana temeli, namaza dayanıyor. Zira Risale-i Nur Mesleği'nin dört mühim esası vardır. Bu esaslar; acz, fakr, şefkat, tefekkürdür. Risale-i Nur şakirdi, bu dört esası en kâmil manada namaz ibadetinde hissedip anlar. Zira namaz, abdin aczini, fakrını ve kusurunu anlaması demektir.

Dergâh-ı İlahide abd, kendinde kusur, acz ve fakrdan başka bir şey görmeyince, buna mukabil Cenab-ı Hakk'ın şu gelen üç kâmil sıfatını;

Birincisi: Kemal-i rububiyetini,

İkincisi: Kudret-i samedaniyesini,

Üçüncüsü: Rahmet-i İlahiyesini idrak eder.

Abd, **(kemal-i rububiyetin)** önünde kusurludur; Rabbi ise kusursuzdur. Bunu, سُبْحَانَ اللهَ kelime-i kudsiyesi ile ilan eder. **(ve kudret-i Samedaniyenin)** önünde abd, acizdir; Rabbi ise her şeye kâdirdir. Bunu, اَكْبَرُ اللهَ kelime-i kudsiyesi ile ilan eder. **(ve rahmet-i İlahiyenin)** önünde abd, fakirdir; Rabbi'nin gına ve rahmeti ise nihayetsizdir. Bunu, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ kelime-i kudsiyesi ile ilan eder. Demek ibadet, dergâh-ı İlahide abd, kendi kusuruna mukabil, kemal-i rububiyetin; aczine mukabil, kudret-i samedaniyenin; fakrına mukabil, rahmet-i İlahiyenin **(önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir.)** Kusurunu gören, kemal-i rububiyet-i İlahiyeyi görür. Aczini idrak eden, kudret-i samedaniyyeyi müşahade eder. Fakrını anlayan, rahmet-i

ŞERH

Âlemde iki daire görünüyor:

Biri: Rububiyet dairesidir.

Diğeri: Ubudiyet dairesidir.

Ubudiyet dairesinde kusur, acz ve fakr görünür. Rububiyet dairesinde ise, kemal-i kudsi, kudret-i samedaniye ve rahmet-i bînihaye görünür.

Madem ubudiyet dairesinde kusur var ve sen de kendinde ve âlemde bu kusurâtı hissettin. Buna karşı rububiyet dairesindeki kemal-i kudsiyi gördüğünde **سُبْحَانَ اللَّهِ** söyle. Kusurun sana ve âleme aid olduğunu; kemal ve kudsiyetin ise, Rabb-i Zülcelal'e aid olduğunu; "Kusur benimdir ve âlemindir; kudsiyet ve kemalat ise Rabbimize aiddir. Öyle ise O Zat-ı Akdes, tesbih ve takdise layıktır." diyerek ilan et.

Hem madem ubudiyet dairesinde acz var ve sen de bu aczi farkettil. Bela ve musibetlerden, bilhassa ölümden kendini kurtaracak güçte olmadığını anladın. Buna karşı rububiyet dairesindeki kudret-i samedaniyeyi gördüğünde **اللَّهُ أَكْبَرُ** söyle! Aczin sana ve âleme aid olduğunu, kudretin ise Rabb-i ZülkemaI'e aid olduğunu; "Ben ve âlem, aciziz; Rabbimiz ise nihayetsiz kudret sahibidir. Öyle ise O Zat-ı Kadîr, tekbir ve ta'zime layıktır." diyerek ilan et!

Hem madem ubudiyet dairesinde fakr var ve sen de bu fakrı hissettin. Hadsiz ihtiyaçlarının olduğunu derkettil. Buna karşı rububiyet dairesindeki rahmet-i İlahiyeyi gördüğünde **لِلَّهِ الْحَمْدُ** söyle! Fakrın sana ve âleme aid olduğunu, gına ve rahmetin ise Rabb-i Zülcemal'e aid olduğunu; "Biz fakiriz; Rabbimiz ise nihayetsiz gına ve rahmet sahibidir. Öyle ise O Zat-ı Rahîm, hamd ve şükre layıktır." diyerek ilan et.

Şimdi bu mevzuu biraz izah edelim:

Şu kâinat ve insan, yaratılmadan önce ilm-i İlahîde vücud-u ilmileri vardı. Vücud-u harici sahibi değildiler. İlmî vücudları olmakla beraber bir nevi hayatları da vardı. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın esma ve sıfatı biri birisiz olmaz.

ŞERH

Âlemde iki daire görünüyor:

Biri: Rububiyet dairesidir.

Diğeri: Ubudiyet dairesidir.

Ubudiyet dairesinde kusur, acz ve fakr görünür. Rububiyet dairesinde ise, kemal-i kudsi, kudret-i samedaniye ve rahmet-i bînihaye görünür.

Madem ubudiyet dairesinde kusur var ve sen de kendinde ve âlemde bu kusurâtı hissettin. Buna karşı rububiyet dairesindeki kemal-i kudsiyi gördüğünde سُبْحَانَ اللَّهِ söyle. Kusurun sana ve âleme aid olduğunu; kemal ve kudsiyetin ise, Rabb-i Zülcelal'e aid olduğunu; "Kusur benimdir ve âlemindir; kudsiyet ve kemalat ise Rabbimize aiddir. Öyle ise O Zat-ı Akdes, tesbih ve takdise layıktır." diyerek ilan et.

Hem madem ubudiyet dairesinde acz var ve sen de bu aczi farkettil. Bela ve musibetlerden, bilhassa ölümden kendini kurtaracak güçte olmadığını anladın. Buna karşı rububiyet dairesindeki kudret-i samedaniyeyi gördüğünde اَللّٰهُ اَكْبَرُ söyle! Aczin sana ve âleme aid olduğunu, kudretin ise Rabb-i ZülkemaI'e aid olduğunu; "Ben ve âlem, aciziz; Rabbimiz ise nihayetsiz kudret sahibidir. Öyle ise O Zat-ı Kadîr, tekbir ve ta'zime layıktır." diyerek ilan et!

Hem madem ubudiyet dairesinde fakr var ve sen de bu fakrı hissettil. Hadsiz ihtiyaçlarının olduğunu derkettil. Buna karşı rububiyet dairesindeki rahmet-i İlahiyeyi gördüğünde اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ söyle! Fakrın sana ve âleme aid olduğunu, gına ve rahmetin ise Rabb-i Zülcemal'e aid olduğunu; "Biz fakiriz; Rabbimiz ise nihayetsiz gına ve rahmet sahibidir. Öyle ise O Zat-ı Rahîm, hamd ve şükre layıktır." diyerek ilan et.

Şimdi bu mevzuu biraz izah edelim:

Şu kâinat ve insan, yaratılmadan önce ilm-i İlahîde vücud-u ilmileri vardı. Vücud-u harici sahibi değildiler. İlmî vücudları olmakla beraber bir nevi hayatları da vardı. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın esma ve sıfatı biri birisiz olmaz.

ŞERH

Ehadiyet sırrıyla hiçbir sıfatın zattan infikaki mümkün değildir. Şu mevcudat-ı ilmiyenin mahiyeti ise naks, kusur, acz ve fakrden ibarettir. Acz, fakr, naks ve kusurun ilm-i İlahide kendilerine mahsus ilmî bir vücudları vardır. Fakat hariçte vücudları yoktur, ademiyyattırlar.

İnsan ve mahlûkatın asıl mahiyetleri bu ademiyyat dediğimiz acz, fakr, naks ve kusurdan ibarettir. Bin bir ism-i İlahi, bu ademiyyat üzerine tecelli eder. Tecelliyât-ı esmâ-i İlâhiyyenin tezâhürü olan ef'âl-i İlâhiyye ile bu ademiyyatın - tabiri caiz ise- mezc olmasından vücud-u İlahiyeden gayrı bir vücud meydana gelir ki; buna mahlûk, tabir-i diğerle mümkünü'l-vücud diyoruz. Bir önceki cümlede geçen "mezc olmak" tabirini, mecazi manada kullandık. Yoksa haşa Cenab-ı Hak, mevcudatla birleşmiyor; onlara hulul etmiyor. Ancak böyle tabir edeceğimiz bir tecelli ile o ademiyyat dediğimiz ve mevcudatın aslî mahiyetini teşkil eden acz, fakr, naks ve kusur, esma-i İlahiyenin tecelliyatına bir hudud koyduğundan Cenab-ı Vacibu'l-Vücud'dan gayrı bir vücud tezahür ediyor. Buna vacibu'l-vücudu li gayrihi denir. Mesela; insan, Basîr isminin tecellisine mazhar olur, görmeye başlar. Fakat onun mahiyetindeki acz, fakr, naks ve kusur o tecelliye bir hudud tayin eder; Basîr isminin tam tecellisine mazhar olamaz. Onun için her şeyi göremez. Şu kusur, insanın kabiliyetsizliğinden ileri gelir. Ve hakeza sair sıfatları buna kıyas eyle.

Demek bütün mahlûkatın aslî mahiyeti ademiyyat olan acz, fakr, naks ve kusurdan ibarettir. Onlarda görünen bütün vücûdî sıfatlar ise, esma-i İlahiyeden gelmektedir. Yunus Emre'nin; "Et kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm," sözünün manası da budur. Müellif (ra), bu hakikatı şöyle îzâh etmektedir:

"Meselâ; Nasıl ki göze görülmeyen eczâlî bir mürekkeple yazılan bir kitâba, o yazıyı göstermeye mahsûs bir eczâ sürülse, o koca kitap, birden her bir göze vücûdunu gösterip kendini okutturur. Aynen öyle de; Kadîr-i ezelînin ilm-i muhîtinde, her şeyin sûret-i mahsûsası bir miktâr-ı muayyen ile taayyün ediyor. O Kadîr-i mutlak 'Emr-i kün feyekûn' ile o hadsiz kudretiyle, o nâfiz irâdesiyle, o yazıya sürülen eczâ gibi, gâyet kolay ve sühûletle kudretin bir cilvesi olan

ŞERH

Ehadiyet sırrıyla hiçbir sıfatın zattan infikaki mümkün değildir. Şu mevcudat-ı ilmiyenin mahiyeti ise naks, kusur, acz ve fakrden ibarettir. Acz, fakr, naks ve kusurun ilm-i İlahide kendilerine mahsus ilmî bir vücudları vardır. Fakat hariçte vücudları yoktur, ademiyyattırlar.

İnsan ve mahlûkatın asıl mahiyetleri bu ademiyyat dediğimiz acz, fakr, naks ve kusurdan ibarettir. Bin bir ism-i İlahi, bu ademiyyat üzerine tecelli eder. Tecelliyât-ı esmâ-i İlâhiyyenin tezâhürü olan ef'âl-i İlâhiyye ile bu ademiyyatın - tabiri caiz ise- mezc olmasından vücud-u İlahiyeden gayrı bir vücud meydana gelir ki; buna mahlûk, tabir-i diğerle mümkünü'l-vücud diyoruz. Bir önceki cümlede geçen "mezc olmak" tabirini, mecazi manada kullandık. Yoksa haşa Cenab-ı Hak, mevcudatla birleşmiyor; onlara hulul etmiyor. Ancak böyle tabir edeceğimiz bir tecelli ile o ademiyyat dediğimiz ve mevcudatın aslî mahiyetini teşkil eden acz, fakr, naks ve kusur, esma-i İlahiyenin tecelliyatına bir hudud koyduğundan Cenab-ı Vacibu'l-Vücud'dan gayrı bir vücud tezahür ediyor. Buna vacibu'l-vücudu li gayrihi denir. Mesela; insan, Basîr isminin tecellisine mazhar olur, görmeye başlar. Fakat onun mahiyetindeki acz, fakr, naks ve kusur o tecelliye bir hudud tayin eder; Basîr isminin tam tecellisine mazhar olamaz. Onun için her şeyi göremez. Şu kusur, insanın kabiliyetsizliğinden ileri gelir. Ve hakeza sair sıfatları buna kıyas eyle.

Demek bütün mahlûkatın aslî mahiyeti ademiyyat olan acz, fakr, naks ve kusurdan ibarettir. Onlarda görünen bütün vücûdî sıfatlar ise, esma-i İlahiyeden gelmektedir. Yunus Emre'nin; "Et kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm," sözünün manası da budur. Müellif (ra), bu hakikatı şöyle îzâh etmektedir:

"Meselâ; Nasıl ki göze görülmeyen eczâlî bir mürekkeple yazılan bir kitâba, o yazıyı göstermeye mahsûs bir eczâ sürülse, o koca kitap, birden her bir göze vücûdunu gösterip kendini okutturur. Aynen öyle de; Kadîr-i ezelînin ilm-i muhîtinde, her şeyin sûret-i mahsûsası bir miktâr-ı muayyen ile taayyün ediyor. O Kadîr-i mutlak 'Emr-i kün feyekûn' ile o hadsiz kudretiyle, o nâfiz irâdesiyle, o yazıya sürülen eczâ gibi, gâyet kolay ve sühûletle kudretin bir cilvesi olan

ŞERH

Şu âlemde insanın kemali, kemalsizliktedir. Şayet insan, bütün kusurâtı kendine alır, bütün kemalatın da Cenab-ı Hakk'a aid olduğunu itikad eder, böylece Rabbini tesbih, ta'zim ve tahmid ederse; تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ **"Ellah'ın ahlakıyla ahlaklanın!"** sırrıyla günahları terk edip evamir-i İlahiyeye tabi olursa, o vakit kâmil insan olur.

İnsan-ı kâmil; ademiyyâtı, yâni teklîfi olarak kusûrâtı az olup, ma'neviyyâtta terakkî etmek sûretiyle kendisinde ve kâinâtta keşfettiği mevcûd kemâlâtın esmâ-i İlâhiyye'den geldiğini bilen, ademiyyât ve kusûrâtı ise kendisine ve tabiata veren kimsedir. Bu noktada hakîkî insan-ı kâmil, Resûl-i Ekrem (sav)'dir. Kemâlât-ı esmâ-i İlâhiyye, en yüksek derecede O'nda tecellî etmektedir. Zîrâ Zât-ı Risâlet (sav), o esmâya en mükemmel âyine olduğunu bilmiş, âyinedârlığını îfâ etmiş ve ademiyyâtını hakkıyla anlamıştır.

Ta'bîr-i diğerle; "insan-ı kâmil" teklîfen ademiyyâtı en az, kemâlâtı ise zirvede olan şahıstır. Mi'râc, Resûl-i Ekrem (sav)'in ademiyyâtını anlayıp bir anda kemâlâtın son mertebesine çıkmasıdır.

Demek insanın kemali kemalsizlikte, kudreti aczde, gınası fakrdadır. Şu hakikati anlamak hususunda en ileri olan Zat ise, hiç şübhesiz Resul-i Ekrem (asm)'dir ve âlemde hakiki insan-ı kâmil ünvanına layık yalnız O'dur.

Hadis-i şerifte mealen ifade edilir ki; Ellah bir kuluna hayır murad ederse, ona kusurâtını gösterir; istiğfar etmeyi nasib eder. Kul, istiğfar ettiğinde manen terakki eder, mahiyet ayinesi şeffaflaşır, enesini göstermekten kurtulup esma-i İlâhiyye ayinedarlık vazifesini eda eder. Kusurâtı, kendine alır; kemalatı ise, Rabbine verir. Böylece tesbih ve tahmid vazifesini hakkıyla ifa eder. İşte bu vazifeyi talim için Cenab-ı Hak, Nasr Suresi'nde Ellah'ın yardımı ve Mekke'nin fethi geldiğinde Resul-i Ekrem (sav)'e hamd ile tesbih ve istiğfar etmesini emretmiştir. Yani, "Ey Habibim! Şu fetih ve nusret bana aiddir; Senin hünerin değildir. Sana aid olan yalnız kusurattır. O halde kusurâtını derk eyle; Rabbini hamd ile tesbih eyle; kusurâtından dolayı da tevbe ve istiğfar eyle." buyurmuştur. Resul-i Ekrem (sav) de bu surenin nüzulünden

ŞERH

Şu âlemde insanın kemali, kemalsizliktedir. Şayet insan, bütün kusurâtı kendine alır, bütün kemalatın da Cenab-ı Hakk'a aid olduğunu itikad eder, böylece Rabbini tesbih, ta'zim ve tahmid ederse; تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللَّهِ **"Ellah'ın ahlakıyla ahlaklanın!"** sırrıyla günahları terk edip evamir-i İlahiyeye tabi olursa, o vakit kâmil insan olur.

İnsan-ı kâmil; ademiyyâtı, yâni teklîfi olarak kusûrâtı az olup, ma'neviyyâtta terakkî etmek sûretiyle kendisinde ve kâinâtta keşfettiği mevcûd kemâlâtın esmâ-i İlâhiyye'den geldiğini bilen, ademiyyât ve kusûrâtı ise kendisine ve tabiata veren kimsedir. Bu noktada hakîkî insan-ı kâmil, Resûl-i Ekrem (sav)'dir. Kemâlât-ı esmâ-i İlâhiyye, en yüksek derecede O'nda tecellî etmektedir. Zîrâ Zât-ı Risâlet (sav), o esmâya en mükemmel âyine olduğunu bilmiş, âyinedârlığını îfâ etmiş ve ademiyyâtını hakkıyla anlamıştır.

Ta'bîr-i diğere; "insan-ı kâmil" teklîfen ademiyyâtı en az, kemâlâtı ise zirvede olan şahıstır. Mi'râc, Resûl-i Ekrem (sav)'in ademiyyâtını anlayıp bir anda kemâlâtın son mertebesine çıkmasıdır.

Demek insanın kemali kemalsizlikte, kudreti aczde, gınası fakrdadır. Şu hakikati anlamak hususunda en ileri olan Zat ise, hiç şübhesiz Resul-i Ekrem (asm)'dir ve âlemde hakiki insan-ı kâmil ünvanına layık yalnız O'dur.

Hadis-i şerifte mealen ifade edilir ki; Ellah bir kuluna hayır murad ederse, ona kusurâtını gösterir; istiğfar etmeyi nasib eder. Kul, istiğfar ettiğinde manen terakki eder, mahiyet ayinesi şeffaflaşır, enesini göstermekten kurtulup esma-i İlâhiyye ayinedarlık vazifesini eda eder. Kusurâtı, kendine alır; kemalatı ise, Rabbine verir. Böylece tesbih ve tahmid vazifesini hakkıyla ifa eder. İşte bu vazifeyi talim için Cenab-ı Hak, Nasr Suresi'nde Ellah'ın yardımı ve Mekke'nin fethi geldiğinde Resul-i Ekrem (sav)'e hamd ile tesbih ve istiğfar etmesini emretmiştir. Yani, "Ey Habibim! Şu fetih ve nusret bana aiddir; Senin hünerin değildir. Sana aid olan yalnız kusurattır. O halde kusurâtını derk eyle; Rabbini hamd ile tesbih eyle; kusurâtından dolayı da tevbe ve istiğfar eyle." buyurmuştur. Resul-i Ekrem (sav) de bu surenin nüzulünden

ŞERH

“(Size musibetten her ne şey isabet ederse, kendi ellerinizin kazandığı günahlar sebebiyledir. Bununla beraber Allah, çoğunu afveder.) Günahlarınız sebebiyle sizi hemen cezalandırmaz. Tevbe edersiniz diye size mühlet verir. Bu da ilâhî bir rahmet eseridir. Tevbe etmediğiniz takdirde cezalandırır. Bazen de burada cezalandırmaz, cezanızı ahirete te’hir eder.”¹

Metinde geçen **“İbadetin manası şudur ki: Dergâh-ı İlahîde abd, kendi kusurunu ve acz ve fakrını görüp kemal-i rububiyetin ve kudret-i Samedaniyenin ve rahmet-i İlahiyenin önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir.”** cümlesinin daha iyi anlaşılması için bu cümlede geçen “rububiyet” kelimesinin tarifini yapmak gerekir. Rububiyet;

إِنْلَاغُ الشَّيْءِ إِلَى كَمَالِهِ شَيْئًا قَسِيًّا

Yani, “Rububiyet, her şeyi yavaş yavaş kemaline kavuştururmaktır.” Şu kâinatın Halık’ı, Rabbu’l-Âlemin’dir. Her şeyi bizzat kendisi halk ve icad ettiği gibi; her şeyi bizzat terbiye ve idare eden, her şeyin mazarratını def’ edip ihtiyaçlarını te’mîn eden de yine O’dur. Müellif (ra) rububiyet sıfatını ve Rab ismini şöyle tarif etmiştir:

“ رَبِّ: Yani herbir cüz'ü bir âlem mesabesinde bulunan şu âlemi bütün eczasıyla terbiye ve yıldızlar hükmünde olan o cüz'lerin zerratını kemal-i intizamla tahrik eder. Evet, Cenab-ı Hak, herşey için bir nokta-i kemal tayin etmiştir. Ve o noktayı elde etmek için o şeye bir meyil vermiştir. Her şey o nokta-i kemale doğru hareket etmek üzere, sanki manevî bir emir almış gibi muntazaman o noktaya müteveccihen hareket etmektedir. Esna-yı harekette onlara yardım eden ve mâni'lerini def'eden, şübhesiz Cenab-ı Hakk'ın terbiyesidir. Evet, kâinata dikkatle bakıldığı zaman, insanların taife ve kabileleri gibi, kâinatın zerratı münferiden ve müçtemian Hâlûklarının kanununa imtisalen, muayyen olan vazifelerine koşmakta oldukları hissedilir. Yalnız bedbaht insanlar müstesna!”²

[1] Şura, 42:30.

[2] İşârât-ul İcâz, s.18.

ŞERH

“(Size musibetten her ne şey isabet ederse, kendi ellerinizin kazandığı günahlar sebebiyledir. Bununla beraber Allah, çoğunu afveder.) Günahlarınız sebebiyle sizi hemen cezalandırmaz. Tevbe edersiniz diye size mühlet verir. Bu da ilâhî bir rahmet eseridir. Tevbe etmediğiniz takdirde cezalandırır. Bazen de burada cezalandırmaz, cezanızı ahirete te’hir eder.”¹

Metinde geçen **“İbadetin manası şudur ki: Dergâh-ı İlahîde abd, kendi kusurunu ve acz ve fakrını görüp kemal-i rububiyetin ve kudret-i Samedaniyenin ve rahmet-i İlahiyenin önünde hayret ve muhabbetle secde etmektir.”** cümlesinin daha iyi anlaşılması için bu cümlede geçen “rububiyet” kelimesinin tarifini yapmak gerekir. Rububiyet;

إِنْلَافُ الشَّيْءِ إِلَى كَمَالِهِ شَيْئًا فَشَيْئًا

Yani, “Rububiyet, her şeyi yavaş yavaş kemaline kavuştururmaktır.” Şu kâinatın Halık’ı, Rabbu’l-Âlemin’dir. Her şeyi bizzat kendisi halk ve icad ettiği gibi; her şeyi bizzat terbiye ve idare eden, her şeyin mazarratını def’ edip ihtiyaçlarını te’mîn eden de yine O’dur. Müellif (ra) rububiyet sıfatını ve Rab ismini şöyle tarif etmiştir:

“ رَبِّ: Yani herbir cüz'ü bir âlem mesabesinde bulunan şu âlemi bütün eczasıyla terbiye ve yıldızlar hükmünde olan o cüz'lerin zerratını kemal-i intizamla tahrik eder. Evet, Cenab-ı Hak, herşey için bir nokta-i kemal tayin etmiştir. Ve o noktayı elde etmek için o şeye bir meyil vermiştir. Her şey o nokta-i kemale doğru hareket etmek üzere, sanki manevî bir emir almış gibi muntazaman o noktaya müteveccihen hareket etmektedir. Esna-yı harekette onlara yardım eden ve mâni'lerini def'eden, şübhesiz Cenab-ı Hakk'ın terbiyesidir. Evet, kâinata dikkatle bakıldığı zaman, insanların tafe ve kabileleri gibi, kâinatın zerratı münferiden ve müçtemian Hâlıklarının kanununa imtisalen, muayyen olan vazifelerine koşmakta oldukları hissedilir. Yalnız bedbaht insanlar müstesna!”²

[1] Şura, 42:30.

[2] İşârât-ul İcâz, s.18.

ŞERH

Müellif (ra), Aczimendî Tarîki'ni "acz, fakr, şefkat ve tefekkür" tariki olarak tarif etmiştir. Risâle-i Nûr Mesleği'nin esâslarından en mühimmi "acz-i mutlak" ve "fakr-ı mutlak"tır. Mutlak acz ve fakrın ma'nâsı; muktezâ-yı beşeriyet olan cümle kusûrâtı kendinde hissedip, cümle kemâlâtın ise, Ellah'tan geldiğini anlayıp, o kemâlâta karşı emir dâiresinde hareket etmektir.

Şefkat ise, kendisinin ve mevcudat-ı âlemin zeval ve firakını, mevt ve fenasını düşünmesi ve buna çare bulamadığı için kendisine ve mevcudat-ı âleme acıması ve yanmasıdır. Bu şefkat neticesinde baki bir Zat'ı ve baki bir âlemi bulur. Kendisinde şevk-i beka, şevk-i lika hissi uyanır; Ellah'a ve dar-ı ahirete karşı bir iştîyak başlar. Demek şefkat; insanı şevke, şevk de baki bir Zat'a ve baki bir âleme îsal eder. Şefkat, şevkin mukaddimesidir; insanı Rahîm ismine îsal eder.

Tefekkür ise, her san'atta Sani'i, her nimette Mün'im'i bulmaktır. "Âlem nedir? Nereden gelmiş? Nereye gidiyor? Vazifesi nedir?" gibi suallere cevap aramaktır. Tefekkür ise, insanı Hakîm ismine isal eder. Müellif (ra), Risale-i Nur Mesleği'nin bu dört esasını şöyle ifade etmiştir:

"Cenab-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur. Bütün hak tarikler, Kur'an'dan alınmıştır. Fakat tarîkatların bazıı, bazısından daha kısa, daha selâmetli, daha umumiyetli oluyor. O tarîkler içinde, kasır fehminle Kur'an'dan istifade ettiğim "Acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür" tarîkidir.

*Evet, acz dahi, aşk gibi belki daha eslem bir tarîktir ki; ubudiyet tarîkiyle mahbubiyete kadar gider. Fakr dahi, Rahman ismine îsal eder. Hem şefkat dahi aşk gibi, belki daha keskin ve daha geniş bir tarîktir ki; Rahîm ismine îsal eder. Hem tefekkür dahi aşk gibi, belki daha zengin, daha parlak, daha geniş bir tarîktir ki; Hakîm ismine îsal eder."*¹

Hulasa: Müellif (ra), Risâle-i Nûr Mesleği'nde "acz-i mutlak" ve "fakr-ı mutlak"ı esâs tutuyor. Bu ise, bütün kemâlâtın kayıtsız şartsız Ellah'a; noksanlıklar ve âdemiyyatın ise, insana âid olduğunu kabûl etmektir.

[1] Sözlür, s.476.

ŞERH

Müellif (ra), Aczimendî Tarîki'ni "acz, fakr, şefkat ve tefekkür" tariki olarak tarif etmiştir. Risâle-i Nûr Mesleği'nin esâslarından en mühimmi "acz-i mutlak" ve "fakr-ı mutlak"tır. Mutlak acz ve fakrın ma'nâsı; muktezâ-yı beşeriyet olan cümle kusûrâtı kendinde hissedip, cümle kemâlâtın ise, Ellah'tan geldiğini anlayıp, o kemâlâta karşı emir dâiresinde hareket etmektir.

Şefkat ise, kendisinin ve mevcudat-ı âlemin zeval ve firakını, mevt ve fenasını düşünmesi ve buna çare bulamadığı için kendisine ve mevcudat-ı âleme acıması ve yanmasıdır. Bu şefkat neticesinde baki bir Zat'ı ve baki bir âlemi bulur. Kendisinde şevk-i beka, şevk-i lika hissi uyanır; Ellah'a ve dar-ı ahirete karşı bir iştîyak başlar. Demek şefkat; insanı şevke, şevk de baki bir Zat'a ve baki bir âleme îsal eder. Şefkat, şevkin mukaddimesidir; insanı Rahîm ismine îsal eder.

Tefekkür ise, her san'atta Sani'i, her nimette Mün'im'i bulmaktır. "Âlem nedir? Nereden gelmiş? Nereye gidiyor? Vazifesi nedir?" gibi suallere cevab aramaktır. Tefekkür ise, insanı Hakîm ismine isal eder. Müellif (ra), Risale-i Nur Mesleği'nin bu dört esasını şöyle ifade etmiştir:

"Cenab-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur. Bütün hak tarikler, Kur'an'dan alınmıştır. Fakat tarîkatların bazıı, bazısından daha kısa, daha selâmetli, daha umumiyetli oluyor. O tarîkler içinde, kasır fehminle Kur'an'dan istifade ettiğim "Acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür" tarîkidir.

*Evet, acz dahi, aşk gibi belki daha eslem bir tarîktir ki; ubudiyet tarîkiyle mahbubiyete kadar gider. Fakr dahi, Rahman ismine îsal eder. Hem şefkat dahi aşk gibi, belki daha keskin ve daha geniş bir tarîktir ki; Rahîm ismine îsal eder. Hem tefekkür dahi aşk gibi, belki daha zengin, daha parlak, daha geniş bir tarîktir ki; Hakîm ismine îsal eder."*¹

Hulasa: Müellif (ra), Risâle-i Nûr Mesleği'nde "acz-i mutlak" ve "fakr-ı mutlak"ı esâs tutuyor. Bu ise, bütün kemâlâtın kayıtsız şartsız Ellah'a; noksanlıklar ve âdemiyatın ise, insana âid olduğunu kabûl etmektir.

[1] Sözlür, s.476.

ŞERH

Arz; "Biz itaat ederek senin hudud-u mülküne geliriz." dediler. Müellif (ra), 25. Söz Mu'cizat-ı Kur'aniye adlı eserinde bu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir etmiştir:

قَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ أَتَيْنَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ

Yani: "Ya arz! Ya sema! İster istemez geliniz, hikmet ve kudretime râm olunuz. Ademden çıkıp, vücudda meşhergâh-ı san'atıma geliniz" dedi. Onlar da: "Biz kemal-i itaatle geliyoruz. Bize gösterdiğin her vazifeyi senin kuvvetinle göreceğiz." ¹

Sual: Şayet sema ve Arz, emr-i İlahiye inkiyad etmeseydi, neticede Cenab-ı Hak onları kerhen ve cebren emrine itaat ettirseydi durum ne olurdu?

Elcevab: Cenab-ı Hak, onlara; "Sizi bir nizam ve intizama tabi tutup cebren vücuda getireyim mi?" diye sual ettiğinde onlar; "Ey nihayetsiz azamet ve kudret sahibi olan Rabbimiz! Cebre gerek yoktur. Biz hakkımızda tayin ettiğin kanuna itaat eder, nizam-ı âleme riayet eder, birbirimizle anlaşırız." dediler.

İşte ayet-i kerimede geçen طَوْعًا ve طَائِعِينَ kelimelerinin manası budur. Yani, Cenab-ı Hak onlara hitaben; "Güneş gibi bir imamı size tayin ederim. Hepiniz, Güneş'in emri altında çalışır mısınız?" dediğinde, sema ve içinde bulunan seyyarat, Arz ve içinde bulunan bütün mahlûkat cevaben; "Evet, kabul ederiz." dediler. İşte bakın! Güneş imamdır. Hepsi O'nun emri altında ve O'na bağlı olarak çalışıyor. İtaatin alameti, bütün mahlûkatın bir cemaat halinde Güneş'in imameti ve riyaseti altında toplanmaları, evamir-i tekviniyeye itaat etmeleridir.

Faraza sema ve Arz, emr-i İlahiden i'raz etselerdi, o zaman Kadir-i Zülcelal, onları cebren yaratır ve her birine ayrı bir kanun vaz'ederdi. Ancak durum böyle olmadı. Sema ve Arz, itaati tercih etti ve "Biz, birlik içerisinde, cemaat halinde yaşamayı tercih ederiz." dediler. Bütün âlem, bir tek imamın arkasında namaz kılar. İmamları Güneş'tir. Sair seyyarat, O'nun cemaatidir. O, emr-i

[1] Sözler, s.430.

ŞERH

Arz; "Biz itaat ederek senin hudud-u mülküne geliriz." dediler. Müellif (ra), 25. Söz Mu'cizat-ı Kur'aniye adlı eserinde bu ayet-i kerimeyi şöyle tefsir etmiştir:

قَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ أَتَيْنَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ

Yani: "Ya arz! Ya sema! İster istemez geliniz, hikmet ve kudretime râm olunuz. Ademden çıkıp, vücudda meşhergâh-ı san'atıma geliniz" dedi. Onlar da: "Biz kemal-i itaatle geliyoruz. Bize gösterdiğin her vazifeyi senin kuvvetinle göreceğiz." ¹

Sual: Şayet sema ve Arz, emr-i İlahiye inkiyad etmeseydi, neticede Cenab-ı Hak onları kerhen ve cebren emrine itaat ettirseydi durum ne olurdu?

Elcevab: Cenab-ı Hak, onlara; "Sizi bir nizam ve intizama tabi tutup cebren vücuda getireyim mi?" diye sual ettiğinde onlar; "Ey nihayetsiz azamet ve kudret sahibi olan Rabbimiz! Cebre gerek yoktur. Biz hakkımızda tayin ettiğin kanuna itaat eder, nizam-ı âleme riayet eder, birbirimizle anlaşırız." dediler.

İşte ayet-i kerimede geçen طَوْعًا ve طَائِعِينَ kelimelerinin manası budur. Yani, Cenab-ı Hak onlara hitaben; "Güneş gibi bir imamı size tayin ederim. Hepiniz, Güneş'in emri altında çalışır mısınız?" dediğinde, sema ve içinde bulunan seyyarat, Arz ve içinde bulunan bütün mahlûkat cevaben; "Evet, kabul ederiz." dediler. İşte bakın! Güneş imamdır. Hepsi O'nun emri altında ve O'na bağlı olarak çalışıyor. İtaatin alameti, bütün mahlûkatın bir cemaat halinde Güneş'in imameti ve riyaseti altında toplanmaları, evamir-i tekviniyeye itaat etmeleridir.

Faraza sema ve Arz, emr-i İlahiden i'raz etselerdi, o zaman Kadir-i Zülcelal, onları cebren yaratır ve her birine ayrı bir kanun vaz'ederdi. Ancak durum böyle olmadı. Sema ve Arz, itaati tercih etti ve "Biz, birlik içerisinde, cemaat halinde yaşamayı tercih ederiz." dediler. Bütün âlem, bir tek imamın arkasında namaz kılar. İmamları Güneş'tir. Sair seyyarat, O'nun cemaatidir. O, emr-i

[1] Sözler, s.430.

ŞERH

İlahî ve izn-i Rabbanî ile Mevlevî gibi döner; âlemi de etrafında döndürür. Müellif (ra), bu ayet-i kerimenin tefsiri sadedinde Muhakemat adlı eserinde şöyle buyurmuştur:

“Nizam-ı hilkat-ı âlem denilen şeriat-ı fıtriye-i İlahiye; mevlevî gibi cezbe tutan meczub ve misafir olan küre-i arza, güneşe iktida eden safbeste yıldızların safında durup itaat etmesini farz ve vâcib kılmıştır. Zira zemin, sema ile beraber أَتَيْنَا طَائِعِينَ demişlerdir. Taat ise, cemaat ile daha efdal ve daha ahsendir.”¹

“Hilkat denilen şeriat-ı fıtriye, meczub ve misafir olan küre-i arza farz etmiştir ki: Şemse iktida eden yıldızların safında durmak, şüzuz etmemek... Zira zemin zevciyle beraber أَتَيْنَا طَائِعِينَ demişlerdir. Taat ise cemaatle daha ahsendir.”²

Âlemin tekvînen bir imamın riyaseti altında cemaat halinde evamir-i İlahiyeye itaat edip nizam-ı âlemi muhafaza etmesi, nev-i beşere şöyle bir ders-i ibret verir:

Ey nev-i beşer! Bir imamın riyaseti altında cemaat halinde evamir-i teklifiyeye itaat etmek suretiyle hayat-ı içtimaiyenizin nizam ve intizamını te'min ediniz. Sakın ihtilaf ve tefrikaya girmeyiniz.³ O imam da Resul-i Ekrem (asm)'dır ve Kitab ve Sünnet'le hükmeden hulefa-i İslam'dır.

Evet, itaat eden bir kavim, bir imamın ve reisin emri altında çalışır. İtaat etmeyen bir kavim ise, ihtilaf ve tefrika ateşine düşer. Böyle bir kavmin, hayat-ı içtimaiyelerinde huzur ve sükûn olmaz. Bu durumda sultan, cebren o kavmi emrine itaat ettirir.

Rububiyet ve saltanat kelimelerinin manalarını anladıktan sonra deriz ki; Cenab-ı Hakk'ın saltanatı, rububiyet-i amme derecesindedir. Yani O Zat-ı Akdes, her şeyin Sultan'ı olduğu gibi; her şeyin ve her bir şeyin dahi

[1] Muhâkemat, 58.

[2] Muhâkemat, 97.

[3] Âli İmrân, 3:103-105; Enfâl, 8:46.

ŞERH

İlahî ve izn-i Rabbanî ile Mevlevî gibi döner; âlemi de etrafında döndürür. Müellif (ra), bu ayet-i kerimenin tefsiri sadedinde Muhakemat adlı eserinde şöyle buyurmuştur:

“Nizam-ı hilkat-ı âlem denilen şeriat-ı fıtriye-i İlahiye; mevlevî gibi cezbe tutan meczub ve misafir olan küre-i arza, güneşe iktida eden safbeste yıldızların safında durup itaat etmesini farz ve vâcib kılmıştır. Zira zemin, sema ile beraber أَتَيْنَا طَائِعِينَ demişlerdir. Taat ise, cemaat ile daha efdal ve daha ahsendir.”¹

“Hilkat denilen şeriat-ı fıtriye, meczub ve misafir olan küre-i arza farz etmiştir ki: Şemse iktida eden yıldızların safında durmak, şüzuz etmemek... Zira zemin zevciyle beraber أَتَيْنَا طَائِعِينَ demişlerdir. Taat ise cemaatle daha ahsendir.”²

Âlemin tekvînen bir imamın riyaseti altında cemaat halinde evamir-i İlahiyeye itaat edip nizam-ı âlemi muhafaza etmesi, nev-i beşere şöyle bir ders-i ibret verir:

Ey nev-i beşer! Bir imamın riyaseti altında cemaat halinde evamir-i teklifiyeye itaat etmek suretiyle hayat-ı içtimaiyenizin nizam ve intizamını te'min ediniz. Sakın ihtilaf ve tefrikaya girmeyiniz.³ O imam da Resul-i Ekrem (asm)'dır ve Kitab ve Sünnet'le hükmeden hulefa-i İslam'dır.

Evet, itaat eden bir kavim, bir imamın ve reisin emri altında çalışır. İtaat etmeyen bir kavim ise, ihtilaf ve tefrika ateşine düşer. Böyle bir kavmin, hayat-ı içtimaiyelerinde huzur ve sükûn olmaz. Bu durumda sultan, cebren o kavmi emrine itaat ettirir.

Rububiyet ve saltanat kelimelerinin manalarını anladıktan sonra deriz ki; Cenab-ı Hakk'ın saltanatı, rububiyet-i amme derecesindedir. Yani O Zat-ı Akdes, her şeyin Sultan'ı olduğu gibi; her şeyin ve her bir şeyin dahi

[1] Muhâkemat, 58.

[2] Muhâkemat, 97.

[3] Âli İmrân, 3:103-105; Enfâl, 8:46.

METİN

rububiyetin kudsiyeti, paklığı dahi ister ki: Abd, kendi kusurunu görüp istiğfar ile ve Rabbını bütün nekaisten pâk ve müberrâ

ŞERH

Elhasıl: Madem Sultan-ı kâinat vardır ve birdir. Hem madem O'nun saltanatı, rububiyet derecesindedir. Her mevcudu bizzat kendisi; kanun ve nizamiyle, ilim ve hikmetiyle, irade ve kudretiyle yaratır, çalıştırır. Her şeyi, O idare eder. Her şey, o rububiyete karşı ubudiyet vazifesini eda eder ve saltanatına karşı da itaatte bulunur. İşte tekvînen böyle rububiyet derecesinde bir saltanat, teklîfen de insandan itaat ve ibadet ister.

Cenab-ı Hak, rububiyetiyle bir tek günü tasarrufatının merkezi yapmış, zamanı bir ip ve şerit hükmüne getirmiş, şu mahlûkatı birer birer o ipe takıp yavaş yavaş kemallerine kavuştururken, böyle bir rububiyette nihayet kemalde bir saltanat tezahür etmektedir ki; zerreden Arş'a kadar her şey, o saltanata itaat ve ibadet etmektedir. Madem hakikat budur; elbette şöyle bir saltanat-ı rububiyet, insandan da itaat ve küllî bir ubudiyet ister ki; o da beş vakit namazdır. Beş vakit namaz, kâinatın vekili olan insanın, o namaz vakitlerinin işaret ettiği tüm zamanların içinde terbiye olunan mevcudatın saltanat-ı rububiyete karşı itaat ve ibadetlerinin ilanıdır. Onun için namaz, vakit itibariyle tüm zamanların hulasası olduğu gibi; bütün ibadetlerin her çeşidini ve mevcudatın ayrı ayrı ibadetlerinin her nev'ini cami'dir. Şu manalar, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Nükte'lerde izah edilecektir.

Nasıl ki; rububiyetin saltanatı, ubudiyeti ve itaati ister. Aynen öyle de **(rububiyet'in kudsiyeti, paklığı dahi)** üç şeyi **(ister ki:)** bu üç şey, سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesinin manasını teşkil eder. Yani rububiyetin kudsiyet ve paklığı kavlen, halen ve tavren سُبْحَانَ اللَّهِ demeyi iktiza eder ve bu kelime, üç manayı tazammun eder:

Birinci Mana: **(Abd, kendi kusurunu görüp istiğfar ile ve Rabbını bütün nekaisten pâk ve müberra,)** olduğunu tesbih ile ilan eder. Abdin kusuru iki nev'dir:

Birinci Nev': Teklîfi kusurlardır. Bu da iki kısımdır:

METİN

rububiyetin kudsiyeti, paklığı dahi ister ki: Abd, kendi kusurunu görüp istiğfar ile ve Rabbını bütün nekaisten pâk ve müberrâ

ŞERH

Elhasıl: Madem Sultan-ı kâinat vardır ve birdir. Hem madem O'nun saltanatı, rububiyet derecesindedir. Her mevcudu bizzat kendisi; kanun ve nizamiyle, ilim ve hikmetiyle, irade ve kudretiyle yaratır, çalıştırır. Her şeyi, O idare eder. Her şey, o rububiyete karşı ubudiyet vazifesini eda eder ve saltanatına karşı da itaatte bulunur. İşte tekvînen böyle rububiyet derecesinde bir saltanat, teklîfen de insandan itaat ve ibadet ister.

Cenab-ı Hak, rububiyetiyle bir tek günü tasarrufatının merkezi yapmış, zamanı bir ip ve şerit hükmüne getirmiş, şu mahlûkatı birer birer o ipe takıp yavaş yavaş kemallerine kavuştururken, böyle bir rububiyette nihayet kemalde bir saltanat tezahür etmektedir ki; zerreden Arş'a kadar her şey, o saltanata itaat ve ibadet etmektedir. Madem hakikat budur; elbette şöyle bir saltanat-ı rububiyet, insandan da itaat ve küllî bir ubudiyet ister ki; o da beş vakit namazdır. Beş vakit namaz, kâinatın vekili olan insanın, o namaz vakitlerinin işaret ettiği tüm zamanların içinde terbiye olunan mevcudatın saltanat-ı rububiyete karşı itaat ve ibadetlerinin ilanıdır. Onun için namaz, vakit itibariyle tüm zamanların hulasası olduğu gibi; bütün ibadetlerin her çeşidini ve mevcudatın ayrı ayrı ibadetlerinin her nev'ini cami'dir. Şu manalar, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Nükte'lerde izah edilecektir.

Nasıl ki; rububiyetin saltanatı, ubudiyeti ve itaati ister. Aynen öyle de **(rububiyet'in kudsiyeti, paklığı dahi)** üç şeyi **(ister ki:)** bu üç şey, سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesinin manasını teşkil eder. Yani rububiyetin kudsiyet ve paklığı kavlen, halen ve tavren سُبْحَانَ اللَّهِ demeyi iktiza eder ve bu kelime, üç manayı tazammun eder:

Birinci Mana: **(Abd, kendi kusurunu görüp istiğfar ile ve Rabbını bütün nekaisten pâk ve müberrâ,)** olduğunu tesbih ile ilan eder. Abdin kusuru iki nev'dir:

Birinci Nev': Teklîfi kusurlardır. Bu da iki kısımdır:

METİN

ve kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarrâ olduğunu; tesbih ile سُبْحَانَ اللَّهِ ile ilân etsin.

ŞERH

Üçüncü Mana: **(ve)** abd, Rabbinin, **(kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarrâ olduğunu; tesbih ile سُبْحَانَ اللَّهِ ile ilân etsin.)** Yani abd, kâinatın asıl mahiyetinin acz, fakr, naks ve kusurdan ibaret olduğunu görüp سُبْحَانَ اللَّهِ ile Cenab-ı Hakk'ı bu kusurattan takdis eder.

Tesbih, Cenab-ı Hakk'ın noksan sıfatlardan münezze, kemal sıfatlarla muttasıf olduğunu ikrar ve ilan etmektir. Mesela; Cenab-ı Hak, Vacibu'l-Vücut'dur; mevcudat ise, mümkünü'l-vücuttur. Cenab-ı Hak, Kadîm'dir; mahlûkat ise, hâdistir. Cenab-ı Hak, Baki'dir; mahlûkat ise, fânîdir. Cenab-ı Hak, Vahid'dir; mevcudat ise, kesirdir. Cenab-ı Hak, kıyam bi nefsihidir; mevcudat ise, O'nun Zatıyla kâimdir. Cenab-ı Hak, muhalefetün lil havadistir, mahlûkattan hiçbirine benzemez; mahlûkat ise, birbirine benzer. Hem Cenab-ı Hak, hayat sahibidir; ölümden münezzehtir. O Zat-ı Akdes, her şeyi bilir; cehl, O'nun pak damenine yanaşamaz. Her şeye gücü yeter; acz, O'na ârız olamaz. Her sesi işitir, her şeyi görür; hiçbir şey, O'ndan gizli kalmaz. Mutlak irade sahibidir, her dilediğini yapar; O'nun iradesine mani olacak bir güç yoktur. Ve hakeza. O Zat-ı Vacibu'l-Vücut'un her türlü noksan sıfatlardan münezze, her türlü kemal sıfatlarla muttasıf olduğunu سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesi ile ilan etmektir.

Şu kâinata baktığımızda görüyoruz ki; mevcudat sonradan vücuda geliyor, halden hale, tavırdan tavra geçip tekâmül ediyor, sonra da vefat edip gidiyor. Demek onların vücutları ve onlarda görünen kemal sıfatlar, onlara aid değil; belki o kemal sıfatlar, onları icad eden Zat-ı Zülkema'l'e aiddir. Zira mevcudat, hem hâdistir; hem tebeddül ve tagayyüre maruzdur; hem de fani olup zevale mahkûmdur. O halde mevcudatın asıl mahiyetleri, acz, fakr, naks ve kusurdur.

Hem onları icad eden Zat-ı Zülcelal, zamanı bir ip gibi yapmış ve bütün mevcudatı o ipe takıp rububiyet-i mutlakasıyla halden hale çevirerek nokta-i

METİN

ve kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarrâ olduğunu; tesbih ile سُبْحَانَ اللَّهِ ile ilân etsin.

ŞERH

Üçüncü Mana: **(ve)** abd, Rabbinin, **(kâinatın bütün kusuratından mukaddes ve muarrâ olduğunu; tesbih ile سُبْحَانَ اللَّهِ ile ilân etsin.)** Yani abd, kâinatın asıl mahiyetinin acz, fakr, naks ve kusurdan ibaret olduğunu görüp سُبْحَانَ اللَّهِ ile Cenab-ı Hakk'ı bu kusurattan takdis eder.

Tesbih, Cenab-ı Hakk'ın noksan sıfatlardan münezze, kemal sıfatlarla muttasıf olduğunu ikrar ve ilan etmektir. Mesela; Cenab-ı Hak, Vacibu'l-Vücut'dur; mevcudat ise, mümkünü'l-vücuttur. Cenab-ı Hak, Kadîm'dir; mahlûkat ise, hâdistir. Cenab-ı Hak, Baki'dir; mahlûkat ise, fânîdir. Cenab-ı Hak, Vahid'dir; mevcudat ise, kesirdir. Cenab-ı Hak, kıyam bi nefsihidir; mevcudat ise, O'nun Zatıyla kâimdir. Cenab-ı Hak, muhalefetün lil havadistir, mahlûkattan hiçbirine benzemez; mahlûkat ise, birbirine benzer. Hem Cenab-ı Hak, hayat sahibidir; ölümden münezzehtir. O Zat-ı Akdes, her şeyi bilir; cehl, O'nun pak damenine yanaşamaz. Her şeye gücü yeter; acz, O'na ârız olamaz. Her sesi işitir, her şeyi görür; hiçbir şey, O'ndan gizli kalmaz. Mutlak irade sahibidir, her dilediğini yapar; O'nun iradesine mani olacak bir güç yoktur. Ve hakeza. O Zat-ı Vacibu'l-Vücut'un her türlü noksan sıfatlardan münezze, her türlü kemal sıfatlarla muttasıf olduğunu سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesi ile ilan etmektir.

Şu kâinata baktığımızda görüyoruz ki; mevcudat sonradan vücuda geliyor, halden hale, tavırdan tavra geçip tekâmül ediyor, sonra da vefat edip gidiyor. Demek onların vücutları ve onlarda görünen kemal sıfatlar, onlara aid değil; belki o kemal sıfatlar, onları icad eden Zat-ı Zülkema'l'e aiddir. Zira mevcudat, hem hâdistir; hem tebeddül ve tagayyüre maruzdur; hem de fani olup zevale mahkûmdur. O halde mevcudatın asıl mahiyetleri, acz, fakr, naks ve kusurdur.

Hem onları icad eden Zat-ı Zülcelal, zamanı bir ip gibi yapmış ve bütün mevcudatı o ipe takıp rububiyet-i mutlakasıyla halden hale çevirerek nokta-i

ŞERH

"Cihan dolu bela başında varken, ne bağırsın küçük bir beladan, gel tevekkül kıl!"¹

Yani, bütün dünya ölüme mahkûmdur. Evvela bu ölüm mes'elesini hallet; ona karşı bir çare bul; sonra diğer belalardan feryad et.

Evet, Rububiyyet-i İlahiyye, âlemde tecelli eylemiş, her şeyi zaman ipine bağlamış. Baki olan esma-i İlahiyye tecelli ederken, mevcudat-ı âlem sel gibi akar, hiçbir şey kararında kalmaz, zeval ve firaka, mevt ve fenaya mahkûm olur.

"Bela vereni buldunsa, atâ-ender, safa-ender beladır bil!"²

Yani eğer bela ve musibet, mevt ve fena kabza-i tasarrufunda olan, kâinatı çalkalandıran Zat'ı bulsan, o zaman bela, bela değil; bal olur.

Zaman bir ip, bir şerittir ki; Zat-ı Zülcelal, bütün mevcudatı ona takmış, mevcudat ayinelerinde zîşuura esmasının tecelliyatını gösteriyor. Böylece azamet-i asarı üzerinde kudretini seyrediyor ve seyrettiriyor. Birini takar, onu gösterir; daha sonra onu götürüp diğerini getirir. Bu hal, rububiyyet-i İlahiyenin tecellisidir. Kâinat ve insan ise, bu zeval ve firak, mevt ve fena belasına karşı nihayetsiz acz ve za'f içindedir. Yani ölüme karşı hiçbir mahlûk, mukavemet edemez, bu hükm-ü İlahiye karşı çıkamaz. Zamanı durduramayan, hiçbir belayı durduramaz. O halde bu tevehhüm-ü ebediyetten ve bu fani dünyaya perestîş etmekten vazgeç. Belaların başı; zamanın akıp gitmesidir. Bunun neticesi ise ölümdür. O halde ölümden kurtulmanın çaresi, zamanı durdurmadır. Zamanı durdurmanın çaresi de kâinattaki harekâtı durdurmadır. Kâinatın yaratıldığı günden bugüne kadar hiçbir mevcudun buna gücü yetmediğinden, her şey ölüme mahkûm olmuştur. Madem ölümün çaresi yoktur. Öyle ise mevt ve hayat elinde olan Zat-ı Akdes'in huzur-u manevisine namaz vasıtasıyla çıkıp beka ve likayı O'ndan tazarru ve niyaz etmek gerektir.

İşte Resul-i Ekrem (sav), bir salat-ı kübrada ve bir cemaat-i uzmada hem kendisi, hem bütün âlem namına beka ve likayı Rabb-i Rahim'inden istemiş;

[1] Sözler, s.205.

[2] Sözler, s.205.

ŞERH

"Cihan dolu bela başında varken, ne bağırsın küçük bir beladan, gel tevekkül kıl!"¹

Yani, bütün dünya ölüme mahkûmdur. Evvela bu ölüm mes'elesini hallet; ona karşı bir çare bul; sonra diğer belalardan feryad et.

Evet, Rububiyyet-i İlahiyye, âlemde tecelli eylemiş, her şeyi zaman ipine bağlamış. Baki olan esma-i İlahiyye tecelli ederken, mevcudat-ı âlem sel gibi akar, hiçbir şey kararında kalmaz, zeval ve firaka, mevt ve fenaya mahkûm olur.

"Bela vereni buldunsa, atâ-ender, safa-ender beladır bil!"²

Yani eğer bela ve musibet, mevt ve fena kabza-i tasarrufunda olan, kâinatı çalkalandıran Zat'ı bulsan, o zaman bela, bela değil; bal olur.

Zaman bir ip, bir şerittir ki; Zat-ı Zülcelal, bütün mevcudatı ona takmış, mevcudat ayinelerinde zîşuura esmasının tecelliyatını gösteriyor. Böylece azamet-i asarı üzerinde kudretini seyrediyor ve seyrettiriyor. Birini takar, onu gösterir; daha sonra onu götürüp diğerini getirir. Bu hal, rububiyyet-i İlahiyenin tecellisidir. Kâinat ve insan ise, bu zeval ve firak, mevt ve fena belasına karşı nihayetsiz acz ve za'f içindedir. Yani ölüme karşı hiçbir mahlûk, mukavemet edemez, bu hükm-ü İlahiye karşı çıkamaz. Zamanı durduramayan, hiçbir belayı durduramaz. O halde bu tevehhüm-ü ebediyetten ve bu fani dünyaya perestîş etmekten vazgeç. Belaların başı; zamanın akıp gitmesidir. Bunun neticesi ise ölümdür. O halde ölümden kurtulmanın çaresi, zamanı durdurmadır. Zamanı durdurmanın çaresi de kâinattaki harekâtı durdurmadır. Kâinatın yaratıldığı günden bugüne kadar hiçbir mevcudun buna gücü yetmediğinden, her şey ölüme mahkûm olmuştur. Madem ölümün çaresi yoktur. Öyle ise mevt ve hayat elinde olan Zat-ı Akdes'in huzur-u manevisine namaz vasıtasıyla çıkıp beka ve likayı O'ndan tazarru ve niyaz etmek gerektir.

İşte Resul-i Ekrem (sav), bir salat-ı kübrada ve bir cemaat-i uzmada hem kendisi, hem bütün âlem namına beka ve likayı Rabb-i Rahim'inden istemiş;

[1] Sözler, s.205.

[2] Sözler, s.205.

ŞERH

Rabb-i Rahim'i de O'nun bu dua ve niyazını, talep ve isteğini kabul buyurmuştur. Demek dar-ı beka ve dar-ı bekadaki lika haktır ve tahakkuk edecektir. Müellif (ra), Sözlere adlı eserinde bu konuyu şöyle izah etmiştir:

"İşte bak! O Zât, öyle bir salât-ı kübrada dua ediyor ki: Güya şu cezire, belki Arz, onun azametli namazıyla namaz kılar, niyaz eder. Bak, hem öyle bir cemaat-ı uzmada niyaz ediyor ki: Güya benî-Âdemin zaman-ı Âdem'den asrımıza, kıyamete kadar bütün nuranî kâmil insanlar, ona ittiba ile iktida edip duasına âmin diyorlar. Hem bak, öyle bir hacet-i âimme için dua ediyor ki: Değil ehl-i arz, belki ehl-i semavat, belki bütün mevcudat, niyazına "Evet yâ Rabbena ver, biz dahi istiyoruz" deyip iştirak ediyorlar. Hem öyle fakirane, öyle hazîne, öyle mahbubane, öyle müştakane, öyle tazarrukârane niyaz ediyor ki; bütün kâinatı ağlattırıyor, duasına iştirak ettiriyor.

Bak! Hem öyle bir maksad, öyle bir gaye için dua ediyor ki: İnsanı ve âlemi, belki bütün mahlûkatı esfel-i safilünden, sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan a'lâ-yı illiyyîne, yani kıymete, bekaya, ulvî vazîfeye çıkarıyor.

Bak! Hem öyle yüksek bir fîzar-ı istimdâdkârane ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârane ile istiyor, yalvarıyor ki: Güya bütün mevcudata ve semavata ve arşa işittirip, vecde getirip duasına "Âmin Ellahümme âmin" dedirtiyor. Bak! Hem öyle Semî', Kerîm bir Kadîr'den, öyle Basîr, Rahîm bir Alîm'den hacetini istiyor ki: Bilmüşahede en hafî bir zîhayatın en hafî bir hacetini, bir niyazını görür, işitir, kabul eder, merhamet eder. Çünkü istediğini, -velev lisan-ı hal ile olsun- verir. Ve öyle bir suret-i hakîmane, basîrane, rahîmanede verir ki, şübhe bırakmaz bu terbiye ve tedbir öyle bir Semî' ve Basîr ve öyle bir Kerîm ve Rahîm'e hastır.

Acaba bütün efazl-ı benî-Âdemi arkasına alıp, Arz üstünde durup, Arş-ı A'zama müteveccihen el kaldırıp dua eden şu şeref-i nev'-i insan ve ferîd-i kevn ü zaman ve bihakkın fahr-i kâinat ne istiyor? Bak dinle: Saadet-i ebediye istiyor, beka istiyor, lika istiyor, Cennet istiyor. Hem meraya-yı mevcudatta ahkâmını ve cemallerini gösteren bütün esma-i kudsiye-i İlahiye ile beraber istiyor. Hattâ eğer rahmet, inayet, hikmet, adalet gibi hesabsız o matlubun esbab-ı mûcibesi olmasa idi; şu zâtın tek duası, baharımızın icadı kadar kudretine hafîf gelen şu

ŞERH

Rabb-i Rahim'i de O'nun bu dua ve niyazını, taleb ve isteğini kabul buyurmuştur. Demek dar-ı beka ve dar-ı bekadaki lika haktır ve tahakkuk edecektir. Müellif (ra), Sözlere adlı eserinde bu konuyu şöyle izah etmiştir:

"İşte bak! O Zât, öyle bir salât-ı kübrada dua ediyor ki: Güya şu cezire, belki Arz, onun azametli namazıyla namaz kılar, niyaz eder. Bak, hem öyle bir cemaat-ı uzmada niyaz ediyor ki: Güya benî-Âdemin zaman-ı Âdem'den asrımıza, kıyamete kadar bütün nuranî kâmil insanlar, ona ittiba ile iktida edip duasına âmin diyorlar. Hem bak, öyle bir hacet-i âmme için dua ediyor ki: Değil ehl-i arz, belki ehl-i semavat, belki bütün mevcudat, niyazına "Evet yâ Rabbena ver, biz dahi istiyoruz" deyip iştirak ediyorlar. Hem öyle fakirane, öyle hazîne, öyle mahbubane, öyle müştakane, öyle tazarrukârane niyaz ediyor ki; bütün kâinatı ağlattırıyor, duasına iştirak ettiriyor.

Bak! Hem öyle bir maksad, öyle bir gaye için dua ediyor ki: İnsanı ve âlemi, belki bütün mahlûkatı esfel-i safilünden, sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan a'lâ-yı illiyyîne, yani kıymete, bekaya, ulvî vazîfeye çıkarıyor.

Bak! Hem öyle yüksek bir fîzar-ı istimdadkârane ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârane ile istiyor, yalvarıyor ki: Güya bütün mevcudata ve semavata ve arşa işittirip, vecde getirip duasına "Âmin Ellahümme âmin" dedirtiyor. Bak! Hem öyle Semî', Kerîm bir Kadîr'den, öyle Basîr, Rahîm bir Alîm'den hacetini istiyor ki: Bilmüşahede en hafî bir zîhayatın en hafî bir hacetini, bir niyazını görür, işitir, kabul eder, merhamet eder. Çünkü istediğini, -velev lisan-ı hal ile olsun- verir. Ve öyle bir suret-i hakîmane, basîrane, rahîmanede verir ki, şübhe bırakmaz bu terbiye ve tedbir öyle bir Semî' ve Basîr ve öyle bir Kerîm ve Rahîm'e hastır.

Acaba bütün efazl-ı benî-Âdemi arkasına alıp, Arz üstünde durup, Arş-ı A'zama müteveccihen el kaldırıp dua eden şu şeref-i nev'-i insan ve ferîd-i kevn ü zaman ve bihakkın fahr-i kâinat ne istiyor? Bak dinle: Saadet-i ebediye istiyor, beka istiyor, lika istiyor, Cennet istiyor. Hem meraya-yı mevcudatta ahkâmını ve cemallerini gösteren bütün esma-i kudsiye-i İlahiye ile beraber istiyor. Hattâ eğer rahmet, inayet, hikmet, adalet gibi hesabsız o matlubun esbab-ı mûcibesi olmasa idi; şu zâtın tek duası, baharımızın icadı kadar kudretine hafîf gelen şu

METİN

Hem rububiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki: Abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlukatın fakr u ihtiyacatını sual ve dua lisanıyla izhar

ŞERH

kusur da olmayacak demektir. O zaman insan, orada esma-i İlahiyeyi nasıl seyredecek?

Elcevab: Bu dünyada insan, sırr-ı imtihandan dolayı manen terakki ederek, zamana bağlı olarak asar perdesi arkasında esma-i İlahiyeye ancak intikal edebilir. Cennet ise, imtihan, teklif ve terakki yeri olmadığı ve orada zaman mefhumu bulunmadığı için insan, esma-i İlahiyeyi vasıtaya, tefekkür ve terakkiye ihtiyaç kalmadan ayine-i ruhunda derecesine göre doğrudan doğruya seyreder. Hoca-i Ahrar gibi Ellah'ın bazı has velileri, dünyada dahi aynı hale mazhar olmuşlardır.

Sual: Dünyada dahi bazı has velilerin bu hale mazhar olmasının hikmeti nedir?

Elcevab: Tavzif ve ta'limdir. Yani Cenab-ı Hak, ehl-i imana Cennet'te ihsan edeceği böyle bir halin vücudunun hak ve sabit olduğunu, o has velilerine dünyada bizzat tattırarak ve yaşatarak mü'minlere bu hakikati ders vermeleri için mürşid olarak tayin etmiştir.

(Hem rububiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki:) abd, kendi fakrını ve bütün mevcudatın ihtiyacatını görüp rahmet-i İlahiyeye namaz ve dua ile iltica etsin. Nihayetsiz kemal-i kudsisi ve kemal-i kudreti bulunan Rabbu'l-Âlemîn, aynı zamanda nihayetsiz hazine-i rahmet sahibidir. Her şeyi kemaline kavuştururken, rahmetiyle bütün ihtiyaçlarına cevab veriyor. Cenab-ı Hak, Rab ismiyle mevcudat-ı âlemi yavaş yavaş kemale doğru sevkederken, aciz olan mahlûkatın mazarratını kemal-i kudretiyle def' ediyor; fakir olan mevcudatın menafiini de kemal-i rahmetiyle celbedip imdadına yetiştiriyor. (Abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlûkatın fakr ve ihtiyacatını sual ve dua lisanıyla izhar) etsin. İnsan, sadece kendi ihtiyacatının def'i için değil, belki bütün mahlûkat namına onların ihtiyacatının def'i için Rabbine dua eder. إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ **"Biz, yalnız sana ibadet eder ve**

METİN

Hem rububiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki: Abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlukatın fakr u ihtiyacatını sual ve dua lisanıyla izhar

ŞERH

kusur da olmayacak demektir. O zaman insan, orada esma-i İlahiyeyi nasıl seyredecek?

Elcevab: Bu dünyada insan, sırr-ı imtihandan dolayı manen terakki ederek, zamana bağlı olarak asar perdesi arkasında esma-i İlahiyeye ancak intikal edebilir. Cennet ise, imtihan, teklif ve terakki yeri olmadığı ve orada zaman mefhumu bulunmadığı için insan, esma-i İlahiyeyi vasıtaya, tefekkür ve terakkiye ihtiyaç kalmadan ayine-i ruhunda derecesine göre doğrudan doğruya seyreder. Hoca-i Ahrar gibi Ellah'ın bazı has velileri, dünyada dahi aynı hale mazhar olmuşlardır.

Sual: Dünyada dahi bazı has velilerin bu hale mazhar olmasının hikmeti nedir?

Elcevab: Tavzif ve ta'limdir. Yani Cenab-ı Hak, ehl-i imana Cennet'te ihsan edeceği böyle bir halin vücudunun hak ve sabit olduğunu, o has velilerine dünyada bizzat tattırarak ve yaşatarak mü'minlere bu hakikati ders vermeleri için mürşid olarak tayin etmiştir.

(Hem rububiyetin nihayetsiz hazine-i rahmeti de ister ki:) abd, kendi fakrını ve bütün mevcudatın ihtiyacatını görüp rahmet-i İlahiyeye namaz ve dua ile iltica etsin. Nihayetsiz kemal-i kudsisi ve kemal-i kudreti bulunan Rabbu'l-Âlemîn, aynı zamanda nihayetsiz hazine-i rahmet sahibidir. Her şeyi kemaline kavuştururken, rahmetiyle bütün ihtiyaçlarına cevab veriyor. Cenab-ı Hak, Rab ismiyle mevcudat-ı âlemi yavaş yavaş kemale doğru sevkederken, aciz olan mahlûkatın mazarratını kemal-i kudretiyle def' ediyor; fakir olan mevcudatın menafiini de kemal-i rahmetiyle celbedip imdadına yetiştiriyor. (Abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlûkatın fakr ve ihtiyacatını sual ve dua lisanıyla izhar) etsin. İnsan, sadece kendi ihtiyacatının def'i için değil, belki bütün mahlûkat namına onların ihtiyacatının def'i için Rabbine dua eder. إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ **"Biz, yalnız sana ibadet eder ve**

ŞERH

Evet, Cenab-ı Hak, ezeli meşietiyile şu kâinatı yarattı. Zamanı da bir ip, bir şerit olarak halketti. Rahman ismiyle Arş üzerine istiva etti.¹ Yanlış anlaşılmasın, Arş'a istiva etmesi demek, haşa belli bir mekânda oturması demek değildir. Belki bin bir isim ve sıfatıyla Arş-ı A'la üzerinde tasarruf etmeye başlaması, daha sonra oradan sair avalim üzerinde bu tasarrufatını tahakkuk ettirmesi demektir. O küllî tasarruf sahibi, bütün âlemi zaman itibarıyla güne bağladı ve çevirdi. Bütün âlem de lisan-ı haliyle o Arş'ın sahib ve malikine, "Ya Rahman! Ya Rahîm!" diye iltica edip fakr lisanıyla rızık istiyorlar. O Rahman-ı Zülcemal de renk renk, çeşit çeşit erzakı, mevsim be mevsim onların üzerine serpiyor veyahut tabir-i diğerle mevsimleri birer vagon yapmış, vakt-i münasipte zihayatın erzakını getirip döküyor. Gaybî bir Zat, Rahman ismiyle tecelli ediyor, âlemi böyle terbiye ediyor.

Demek fakr, âleme ve insana aiddir. Eser-i rahmet olarak görünen ihsanat ise, Cenab-ı Hakk'a aiddir. Öyleyse rububiyyetiyle bütün zamanları çeviremeyen, senin rızkını veremez. Bütün kâinatı tebeddül ve tegayyüre tabi tutmayan, seni aciz bırakamaz. Çünkü o zamandır ki; seni aciz bırakmıştır. Öyleyse aczini, fakrını ve bütün kâinatın acz ve fakrını **سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ** ile ilan et! Yani; "Evvel-i hilkat-i alemden tâ kıyamete, tâ Cennet'e kadar ne kadar ihtiyaçlar varsa ve zamana bağlı olarak o ihtiyaçlar te'min edilmişse, Ya Rabbi senin rububiyyetinin rahmetinden gelmiştir. Çünkü sen terbiye etmişsin, sen kemale kavuşturmuşsun. Tavırdan tavra, halden hale geçtikçe, onun her ihtiyacını sen yerine getirmişsin." diyeceksin. Demek zamanın üstüne çıkacaksın ve bütün âlemi arkana alıp **سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ** diyeceksin. Bütün iyilikleri Cenab-ı Hakk'a, bütün kusurları da âleme verip âlemin acz ve fakrını ilan edeceksin.

سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

[1] Tâhâ, 20:5.

ŞERH

Evet, Cenab-ı Hak, ezeli meşietiyile şu kâinatı yarattı. Zamanı da bir ip, bir şerit olarak halketti. Rahman ismiyle Arş üzerine istiva etti.¹ Yanlış anlaşılmasın, Arş'a istiva etmesi demek, haşa belli bir mekânda oturması demek değildir. Belki bin bir isim ve sıfatıyla Arş-ı A'la üzerinde tasarruf etmeye başlaması, daha sonra oradan sair avalim üzerinde bu tasarrufatını tahakkuk ettirmesi demektir. O küllî tasarruf sahibi, bütün âlemi zaman itibarıyla güne bağladı ve çevirdi. Bütün âlem de lisan-ı haliyle o Arş'ın sahib ve malikine, "Ya Rahman! Ya Rahîm!" diye iltica edip fakr lisanıyla rızık istiyorlar. O Rahman-ı Zülcemal de renk renk, çeşit çeşit erzakı, mevsim be mevsim onların üzerine serpiyor veyahut tabir-i diğerle mevsimleri birer vagon yapmış, vakt-i münasipte zihayatın erzakını getirip döküyor. Gaybî bir Zat, Rahman ismiyle tecelli ediyor, âlemi böyle terbiye ediyor.

Demek fakr, âleme ve insana aiddir. Eser-i rahmet olarak görünen ihsanat ise, Cenab-ı Hakk'a aiddir. Öyleyse rububiyyetiyle bütün zamanları çeviremeyen, senin rızkını veremez. Bütün kâinatı tebeddül ve tegayyüre tabi tutmayan, seni aciz bırakamaz. Çünkü o zamandır ki; seni aciz bırakmıştır. Öyleyse aczini, fakrını ve bütün kâinatın acz ve fakrını **سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ** ile ilan et! Yani; "Evvel-i hilkat-i alemde tâ kıyamete, tâ Cennet'e kadar ne kadar ihtiyaçlar varsa ve zamana bağlı olarak o ihtiyaçlar te'min edilmişse, Ya Rabbi senin rububiyyetinin rahmetinden gelmiştir. Çünkü sen terbiye etmişsin, sen kemale kavuşturmuşsun. Tavırdan tavra, halden hale geçtikçe, onun her ihtiyacını sen yerine getirmişsin." diyeceksin. Demek zamanın üstüne çıkacaksın ve bütün âlemi arkana alıp **سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ** diyeceksin. Bütün iyilikleri Cenab-ı Hakk'a, bütün kusurları da âleme verip âlemin acz ve fakrını ilan edeceksin.

سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

[1] Tâhâ, 20:5.

METİN

Demek, namazın ef'al ve akvali, bu manaları tazammun ediyor

ŞERH

kelimat-ı kudsiyesini düşünerek ve anlayarak söyleyene ne mutlu! Şu kelimeler, Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle bakiyat-ı salihattır. Ellah ve ahiret hesabına olmayan her şey ise, faniyattır, zailattır. Bakiyat-ı salihat, âlemin çekirdeğidir. Yani, bu fani âlem toprağına herbiri birer çekirdek mesabesinde olan baki amelleri, bahusus mezkûr kelimat-ı kudsiyeyi ekelim. Tâ dar-ı bakide neşv u nema bulup baki meyveler versin. Onun için Kur'an-ı Hakîm, bakiyat-ı salihat hakkında:

وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا

"Baki olan salih ameller ise, Rabbin katında sevap bakımından daha hayırlıdır ve ümit bakımından da daha hayırlıdır."¹ buyuruyor. Yani "Kâinatta bunlardan gayrı şeyler, acz, fakr, naks, kusurdur. Onlarla meşgul olma!" diyor. Bu acz, fakr, naks ve kusuru ilan etmek için سُبْحَانَ اللَّهِ أَكْبَرُ اللَّهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ diyeceksin.

İbn Mes'ud'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (asm) şöyle buyurmuştur:

"Mi'rac gecesini, Hazret-i İbrahim (as) ile karşılaştım. Bana dedi ki: Ya Muhammed! Ümmetine benden selam söyle ve onlara bildir ki; Cennet'in toprağı güzel ve verimli, suyu tatlı, arazisi düzdür. Oraya ekilecek tohumlar,

سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ

*kelimat-ı kudsiyesidir."*²

(Demek, namazın ef'al) fiileri **(ve akvali,)** sözleri **(bu manaları tazammun ediyor)** Namazın manası tesbih, tahmid ve ta'zim-i İlahidir. Kul, kendisinin ve kâinatın naks ve kusurunu görerek Cenab-ı Hakk'ın nekais ve

[1] Kehf, 18:46.

[2] Riyazu's-Salihin Kitabu'l-Ezkar; Tirmizi Kitabu'd-Deavat, 3458.

METİN

Demek, namazın ef'al ve akvali, bu manaları tazammun ediyor

ŞERH

kelimat-ı kudsiyesini düşünerek ve anlayarak söyleyene ne mutlu! Şu kelimeler, Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle bakiyat-ı salihattır. Ellah ve ahiret hesabına olmayan her şey ise, faniyattır, zailattır. Bakiyat-ı salihat, âlemin çekirdeğidir. Yani, bu fani âlem toprağına herbiri birer çekirdek mesabesinde olan baki amelleri, bahusus mezkûr kelimat-ı kudsiyeyi ekelim. Tâ dar-ı bakide neşv u nema bulup baki meyveler versin. Onun için Kur'an-ı Hakîm, bakiyat-ı salihat hakkında:

وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا

"Baki olan salih ameller ise, Rabbin katında sevap bakımından daha hayırlıdır ve ümit bakımından da daha hayırlıdır."¹ buyuruyor. Yani "Kâinatta bunlardan gayrı şeyler, acz, fakr, naks, kusurdur. Onlarla meşgul olma!" diyor. Bu acz, fakr, naks ve kusuru ilan etmek için سُبْحَانَ اللَّهِ أَكْبَرُ اللَّهُ diyeceksin.

İbn Mes'ud'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (asm) şöyle buyurmuştur:

"Mi'rac gecesini, Hazret-i İbrahim (as) ile karşılaştım. Bana dedi ki: Ya Muhammed! Ümmetine benden selam söyle ve onlara bildir ki; Cennet'in toprağı güzel ve verimli, suyu tatlı, arazisi düzdür. Oraya ekilecek tohumlar,

سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ

*kelimat-ı kudsiyesidir."*²

(Demek, namazın ef'al) fiileri **(ve akvali,)** sözleri **(bu manaları tazammun ediyor)** Namazın manası tesbih, tahmid ve ta'zim-i İlahidir. Kul, kendisinin ve kâinatın naks ve kusurunu görerek Cenab-ı Hakk'ın nekais ve

[1] Kehf, 18:46.

[2] Riyazu's-Salihin Kitabu'l-Ezkar; Tirmizi Kitabu'd-Deavat, 3458.

سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesinin manasının haşre nasıl delalet ettiği, Kur'an'ın manevi tefsiri olan Risale-i Nur'un Şualar adlı eserinde şöyle izah edilmiştir:

*"سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesi ise, Cenab-ı Hakk'ı şerikten, kusurdan, noksaniyetten, zulümden, aczden, merhametsizlikten, ihtiyaçtan ve aldatmaktan ve kemal ve cemalet ve celaline muhalif olan bütün kusurattan takdis ve tenzih etmek manasıyla, saadet-i ebediyeyi ve celal ve cemalet ve kemal-i saltanatının haşmetine medar olan dâr-ı âhireti ve ondaki Cennet'i ihtar edip delalet ve işaret eder. Yoksa sâbıkan isbat edildiği gibi, saadet-i ebediye olmazsa hem saltanatı, hem kemali, hem celal, hem cemalet, hem rahmeti, kusur ve noksan lekeleriyle lekedar olurlar."*¹

Hem bu zaman çarkının dönmesiyle hadsiz niam-ı İlahiye vücuda geliyor. Cenab-ı Hak, hadsiz ibadına, hadsiz ihsan ve ikramda bulunuyor. Bununla beraber hem o nimetlerin ömrü kısa; hem de o nimetlerden istifade edenlerin ömrü kısadır. Bu zeval ve firak ile bu nimetler birbiriyle bağdaşmıyor. Öyle ise zeval ve firakın olmadığı başka bir âlem mevcuddur. Bu dünyada bu kadar hadsiz nimetleri bahşetmekle bitmez ve tükenmez hazineler sahibi olduğunu bildiren Zat-ı Zülcemal, elbette o âlemde has ve makbul ibadına öyle hadsiz nimetler ihsan ve ikram edecektir ki; ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne de kalb-i beşere hutûr etmiştir. Kudsî bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

أَعَدَدْتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قُلُوبِ بَشَرٍ

"Salih kullarım için öyle nimetleri hazırladım ki, onları ne bir göz görmüştür, ne bir kulak işitmiştir, ne de bir insanın hatırına gelmiştir." ²

[1] Şualar, s.235.

[2] Sahih-i Buhârî, c. 4, s.143/ Sahih-i Müslim, s. 2174-2175.

سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesinin manasının haşre nasıl delalet ettiği, Kur'an'ın manevi tefsiri olan Risale-i Nur'un Şualar adlı eserinde şöyle izah edilmiştir:

*"سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesi ise, Cenab-ı Hakk'ı şerikten, kusurdan, noksaniyetten, zulümden, aczden, merhametsizlikten, ihtiyaçtan ve aldatmaktan ve kemal ve cemalet ve celaline muhalif olan bütün kusurattan takdis ve tenzih etmek manasıyla, saadet-i ebediyeyi ve celal ve cemalet ve kemal-i saltanatının haşmetine medar olan dâr-ı âhireti ve ondaki Cennet'i ihtar edip delalet ve işaret eder. Yoksa sâbıkan isbat edildiği gibi, saadet-i ebediye olmazsa hem saltanatı, hem kemali, hem celal, hem cemalet, hem rahmeti, kusur ve noksan lekeleriyle lekedar olurlar."*¹

Hem bu zaman çarkının dönmesiyle hadsiz niam-ı İlahiye vücuda geliyor. Cenab-ı Hak, hadsiz ibadına, hadsiz ihsan ve ikramda bulunuyor. Bununla beraber hem o nimetlerin ömrü kısa; hem de o nimetlerden istifade edenlerin ömrü kısadır. Bu zeval ve firak ile bu nimetler birbiriyle bağdaşmıyor. Öyle ise zeval ve firakın olmadığı başka bir âlem mevcuddur. Bu dünyada bu kadar hadsiz nimetleri bahşetmekle bitmez ve tükenmez hazineler sahibi olduğunu bildiren Zat-ı Zülcemal, elbette o âlemde has ve makbul ibadına öyle hadsiz nimetler ihsan ve ikram edecektir ki; ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne de kalb-i beşere hutûr etmiştir. Kudsî bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

أَعَدَدْتُ لِعِبَادِيَ الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ

"Salih kullarım için öyle nimetleri hazırladım ki, onları ne bir göz görmüştür, ne bir kulak işitmiştir, ne de bir insanın hatırına gelmiştir." ²

[1] Şualar, s.235.

[2] Sahih-i Buhârî, c. 4, s.143/ Sahih-i Müslim, s. 2174-2175.

METİN

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

ŞERH

(ÜÇÜNCÜ NÜKTE)Bu nükte, kısalığıyla beraber bütün ulum-u evvelîn ve âhirînin anahtarlarını cami' veciz bir cümledir. Onun için dikkatle mütalaa ve tahlil etmek gerekir.

Evvela şunu tesbit etmek lazımdır ki; namazla alakalı dört nev'i camiiyet vardır:

Birincisi: Namazı kılan insandır. İnsan ise, bütün kâinatın hulasası ve bütün tecelliyat-ı esma-i İlahiyenin ayinesidir. Dolayısıyla insan namaza durduğunda, manen bütün kâinat namaza durmakta ve bin bir ism-i İlahinin tecellisi insanda temerküz etmektedir.

İkincisi: Şu mahiyetteki insanın kıldığı namazdır. Namaz ise; şeriattaki bütün ibâdât-ı teklîfiyeyi ve mevcudatın yaptığı bütün ibadat-ı tekviniyeyi tazammun etmektedir. Bu da insanın, namaz vasıtasıyla kâinata imam olması ve bütün mevcudatın onun arkasında namaza kıyam etmesinin tezahürüdür.

Üçüncüsü: Namazın kılındığı beş vakittir. Beş vakit ise; tüm zamanların hulasasıdır. Dolayısıyla namaz, zaman itibariyle de evvel-i hilkat-i âlemden kıyamete kadar olan tüm vakitleri tazammun etmektedir. Yirmi dört saat içerisinde her bir namazın vakti; mühim bir inkılâb başı; azim bir tasarruf-u İlâhînin merkezi ve bütün hamdlerin ve nimetlerin ma'kesi olduğundan her bir vakit, bütün evkatı içine almıştır. Yirmi dört saat, zaman itibariyle bütün dünyayı içinde tutmaktadır.

METİN

ÜÇÜNCÜ NÜKTE

ŞERH

(ÜÇÜNCÜ NÜKTE)Bu nükte, kısalığıyla beraber bütün ulum-u evvelîn ve âhirînin anahtarlarını cami' veciz bir cümledir. Onun için dikkatle mütalaa ve tahlil etmek gerekir.

Evvela şunu tesbit etmek lazımdır ki; namazla alakalı dört nev'i camiiyet vardır:

Birincisi: Namazı kılan insandır. İnsan ise, bütün kâinatın hulasası ve bütün tecelliyat-ı esma-i İlahiyenin ayinesidir. Dolayısıyla insan namaza durduğunda, manen bütün kâinat namaza durmakta ve bin bir ism-i İlahinin tecellisi insanda temerküz etmektedir.

İkincisi: Şu mahiyetteki insanın kıldığı namazdır. Namaz ise; şeriattaki bütün ibâdât-ı teklîfiyeyi ve mevcudatın yaptığı bütün ibadat-ı tekviniyeyi tazammun etmektedir. Bu da insanın, namaz vasıtasıyla kâinata imam olması ve bütün mevcudatın onun arkasında namaza kıyam etmesinin tezahürüdür.

Üçüncüsü: Namazın kılındığı beş vakittir. Beş vakit ise; tüm zamanların hulasasıdır. Dolayısıyla namaz, zaman itibariyle de evvel-i hilkat-i âlemden kıyamete kadar olan tüm vakitleri tazammun etmektedir. Yirmi dört saat içerisinde her bir namazın vakti; mühim bir inkılâb başı; azim bir tasarruf-u İlâhînin merkezi ve bütün hamdlerin ve nimetlerin ma'kesi olduğundan her bir vakit, bütün evkatı içine almıştır. Yirmi dört saat, zaman itibariyle bütün dünyayı içinde tutmaktadır.

ŞERH

olsun, bir cihette aptaldır. Ve hakeza nefis itibariyle cümle hayvanatın ahlakı insanda mevcuddur. Yüksek ahlâk itibariyle de insan, meleklerle benzer.

Bütün peygamberân-ı izamın ne kadar güzel ahlakı varsa, insanda mündemiçtir. İnsan, nefs-i mülhime itibariyle ve kalbine gelen ilhamlar cihetiyle peygamberlere benzer. Kâfirlerin ne kadar kötü huyu varsa, yine insanda mündemiçtir. Mesela; insan, hilm cihetiyle İbrahim (as)'a benzer. Tekebbür itibariyle Nemrud'a benzer. İşte insan, böyle bir mu'cize-i kudret-i Rabbânîyedir.

İnsanda letaif-i aşere vardır. On tane latifenin her birisi, bir veya birkaç peygamberin tasarrufu altındadır; o peygamberin numunesidir, onların ahlakını taşıyor. Mesela; Kalb, Hazret-i Âdem (as); ruh, Hazret-i İbrahim (as) ile Hazret-i Nuh (as); sır, Hazret-i Musa (as); Hafi, Hazret-i İsa (as), Ehfa Hazret-i Muhammed (asm)'ın tasarrufu altındadır. Aynen bunun gibi insanda nefis var. O nefis ise, şeytanın meşrebindendir. Firavunların, nemrudların, şeddadların efkârını taşıyor, onların nümûnesidir.

Nasıl ki; evliya-i ümmeti, Resul-i Ekrem (sav)'e tebaiyyetle ve sırr-ı veraset-i nübüvvetin gölgesi altına girmekle Resûl-i Ekrem (sav)'in mirac gecesindeki terakkiyat ve seyr u sülukü gibi bir terakkiyata mazhar olur ve bütün ahlak-ı hasene kendisinde görünmeye başlar. Aynen öyle de bir abd, sünnet-i seniyyeye ittiba' ederek namaz vasıtasıyla bu hakikate mazhar olur ve ahlak-ı hasene o abdde görünmeye başlar.

Bununla beraber şu küçük insan, bin bir ism-i İlahinin de âyinesidir. Mâdem bütün âlem, bin bir ism-i İlahinin âyinesidir; insan da âlemin hulasasıdır. Öyleyse âlemde tecelli eden bin bir ism-i İlahi, aynı zamanda insanda dahi tecelli etmektedir. Bu cihette insan, bin bir ism-i İlahinin nokta-i merkeziyesi hükmündedir. Bin bir ism-i İlâhî, insan denilen bu mektub üzerinde ma'nen yazılıdır. Kalb-i insan, o bin bir ismin ana merkezidir. İnsan, akıl itibariyle inkişaf etse, içinde âlem-i imkânı keşfedip seyrederek; kalb itibariyle inkişaf etse, âlem-i vücub denilen esma ve sıfat-ı İlahiyeyi seyrederek. Bununla beraber seyr u süluk-i ruhanide bulunan her insan, bir veya birkaç ismin

ŞERH

olsun, bir cihette aptaldır. Ve hakeza nefis itibariyle cümle hayvanatın ahlakı insanda mevcuddur. Yüksek ahlâk itibariyle de insan, meleklerle benzer.

Bütün peygamberân-ı izamın ne kadar güzel ahlakı varsa, insanda mündemiçtir. İnsan, nefs-i mülhime itibariyle ve kalbine gelen ilhamlar cihetiyle peygamberlere benzer. Kâfirlerin ne kadar kötü huyu varsa, yine insanda mündemiçtir. Mesela; insan, hilm cihetiyle İbrahim (as)'a benzer. Tekebbür itibariyle Nemrud'a benzer. İşte insan, böyle bir mu'cize-i kudret-i Rabbânîyedir.

İnsanda letaif-i aşere vardır. On tane latifenin her birisi, bir veya birkaç peygamberin tasarrufu altındadır; o peygamberin numunesidir, onların ahlakını taşıyor. Mesela; Kalb, Hazret-i Âdem (as); ruh, Hazret-i İbrahim (as) ile Hazret-i Nuh (as); sır, Hazret-i Musa (as); Hafi, Hazret-i İsa (as), Ehfa Hazret-i Muhammed (asm)'ın tasarrufu altındadır. Aynen bunun gibi insanda nefis var. O nefis ise, şeytanın meşrebindendir. Firavunların, nemrudların, şeddadların efkârını taşıyor, onların nümûnesidir.

Nasıl ki; evliya-i ümmeti, Resul-i Ekrem (sav)'e tebaiyyetle ve sırr-ı veraset-i nübüvvetin gölgesi altına girmekle Resûl-i Ekrem (sav)'in mirac gecesindeki terakkiyat ve seyr u sülukü gibi bir terakkiyata mazhar olur ve bütün ahlak-ı hasene kendisinde görünmeye başlar. Aynen öyle de bir abd, sünnet-i seniyyeye ittiba' ederek namaz vasıtasıyla bu hakikate mazhar olur ve ahlak-ı hasene o abdde görünmeye başlar.

Bununla beraber şu küçücük insan, bin bir ism-i İlahinin de âyinesidir. Mâdem bütün âlem, bin bir ism-i İlahinin âyinesidir; insan da âlemin hulasasıdır. Öyleyse âlemde tecelli eden bin bir ism-i İlahi, aynı zamanda insanda dahi tecelli etmektedir. Bu cihette insan, bin bir ism-i İlahinin nokta-i merkeziyesi hükmündedir. Bin bir ism-i İlâhî, insan denilen bu mektub üzerinde ma'nen yazılıdır. Kalb-i insan, o bin bir ismin ana merkezidir. İnsan, akıl itibariyle inkişaf etse, içinde âlem-i imkânı keşfedip seyreder; kalb itibariyle inkişaf etse, âlem-i vücub denilen esma ve sıfat-ı İlahiyeyi seyreder. Bununla beraber seyr u süluk-i ruhanide bulunan her insan, bir veya birkaç ismin

ŞERH

O Zat-ı Akdes, la zamanî, la mekanî ve la keyfî bir tarzda bin bir ismiyle Arş'ta tecellî eder, bütün âlemi idâre eder. İnsanın kalbi dahi bin bir ismin arşıdır, O Zat-ı Akdes, la zamanî, la mekanî ve la keyfî bir tarzda orada dahi tecellî eder.

Ey Rahman! Şu arş denilen kalbimizi kendi esmana âyine yapmışsın! Bizi korktuklarımızdan emîn, umduklarımıza nail eyle! Şu Din-i Mübîn-i İslam'ı galib eyle! Bütün şerirlerin şerrinden mahza lutf u kereminle bizi muhafaza eyle! Âmin. Bununla beraber hakkımızda takdir ettiğin bir şer varsa, onu da Senin ilmine havâle ederiz; Sen bilirsın.

İşte insan, böyle harikulade bir mu'cize-i kudret-i İlahiyedir ki; bütün âlemin enmûzeci, bütün esma ve sıfat-ı İlahiyenin ayinesi olmuştur. Ellahu Teâla, Alîm ismiyle bütün âlemde tecellî ettiği gibi; aynı anda aynı isim ile sende dahi tecellî ediyor. Rahman ismiyle Arş-ı A'zam'da tecellî ettiği gibi; aynı anda aynı isim ile senin kalbin üzerinde dahi tecellî ediyor. Teşbihte hatâ olmasın. Nasıl ki; merkezî bir nakışta her taraftan gelen atkı ipleri, bir yerde toplanıyorsa; kâinattaki bin bir ism-i İlahinin de -tabiri caizse- merkezî tecelliyâtı, insan üzerinde toplanmıştır. Âlemdeki bütün mevcûdâtın nokta-i merkeziyesi ve hulâsâsı insandır. Aklın ve kalbin küçük bir hizmetkârı olan kuvve-i hayaliye, şu âlemi yutar, fakat tok olmaz. Âlem, o hayal içinde bir nokta gibi kalır. Hizmetkâr olan hayal böyle ise; akıl, kalb ve sair letaifin daire-i vüs'atı ne kadar büyük ve geniş olduğu kıyas edilsin.

Demek insan, âlem kadar büyüktür. Belki âlemden daha büyüktür. Çünkü bin bir ism-i İlahî, âlemin ancak hey'et-i mecmuasında görünür. İnsanda ise bin bir isim, bir tek ferdinde tezahür etmektedir. Resûl-i Ekrem (sav)'e intisâb sırrıyla şu halet vuzuhen görünür. O Zat-ı Ekrem (asm), Mi'rac gecesinde bin bir ism-i İlahinin tecelliyâtını, hem âyine-i rûhunda görmüş, hem de âlemde müşahede etmiştir. La zamanî, la mekanî ve la keyfî bir surette tecelliyat-ı Zatiye ile müşerref olmuştur. O tecelliyâtın hakîkati mekânsız olmakla berâber, O'nun tecellî merkezi insandır. Hâlbuki hakikatte Ellah hakkında mekân tahayyül edilemez. O'nun Zat'ı, mekândan münezzehtir; esma ve sıfatıyla her yerde hâzır ve nâzırdır ve O Zat-ı Akdes'i ancak esma ve sıfatıyla tanıyabiliriz.

ŞERH

O Zat-ı Akdes, la zamanî, la mekanî ve la keyfî bir tarzda bin bir ismiyle Arş'ta tecellî eder, bütün âlemi idâre eder. İnsanın kalbi dahi bin bir ismin arşıdır, O Zat-ı Akdes, la zamanî, la mekanî ve la keyfî bir tarzda orada dahi tecellî eder.

Ey Rahman! Şu arş denilen kalbimizi kendi esmana âyine yapmışsın! Bizi korktuklarımızdan emîn, umduklarımıza nail eyle! Şu Din-i Mübîn-i İslam'ı galib eyle! Bütün şerirlerin şerrinden mahza lutf u kereminle bizi muhafaza eyle! Âmin. Bununla beraber hakkımızda takdir ettiğin bir şer varsa, onu da Senin ilmine havâle ederiz; Sen bilirsın.

İşte insan, böyle harikulade bir mu'cize-i kudret-i İlahiyedir ki; bütün âlemin enmûzeci, bütün esma ve sıfat-ı İlahiyenin ayinesi olmuştur. Ellahu Teâla, Alîm ismiyle bütün âlemde tecellî ettiği gibi; aynı anda aynı isim ile sende dahi tecellî ediyor. Rahman ismiyle Arş-ı A'zam'da tecellî ettiği gibi; aynı anda aynı isim ile senin kalbin üzerinde dahi tecellî ediyor. Teşbihte hatâ olmasın. Nasıl ki; merkezî bir nakışta her taraftan gelen atkı ipleri, bir yerde toplanıyorsa; kâinattaki bin bir ism-i İlahinin de -tabiri caizse- merkezî tecelliyâtı, insan üzerinde toplanmıştır. Âlemdeki bütün mevcûdâtın nokta-i merkeziyesi ve hulâsâsı insandır. Aklın ve kalbin küçük bir hizmetkârı olan kuvve-i hayaliye, şu âlemi yutar, fakat tok olmaz. Âlem, o hayal içinde bir nokta gibi kalır. Hizmetkâr olan hayal böyle ise; akıl, kalb ve sair letaifin daire-i vüs'atı ne kadar büyük ve geniş olduğu kıyas edilsin.

Demek insan, âlem kadar büyüktür. Belki âlemden daha büyüktür. Çünkü bin bir ism-i İlahî, âlemin ancak hey'et-i mecmuasında görünür. İnsanda ise bin bir isim, bir tek ferdinde tezahür etmektedir. Resûl-i Ekrem (sav)'e intisâb sırrıyla şu halet vuzuhen görünür. O Zat-ı Ekrem (asm), Mi'rac gecesinde bin bir ism-i İlahinin tecelliyâtını, hem âyine-i rûhunda görmüş, hem de âlemde müşahede etmiştir. La zamanî, la mekanî ve la keyfî bir surette tecelliyat-ı Zatiye ile müşerref olmuştur. O tecelliyâtın hakîkati mekânsız olmakla berâber, O'nun tecellî merkezi insandır. Hâlbuki hakikatte Ellah hakkında mekân tahayyül edilemez. O'nun Zat'ı, mekândan münezzehtir; esma ve sıfatıyla her yerde hâzır ve nâzırdır ve O Zat-ı Akdes'i ancak esma ve sıfatıyla tanıyabiliriz.

ŞERH

Misal, hayalinden; Hazret-i Cebrail, O'nun hikmet-i aklıye ve kuvve-i mülhimesinden; Hazret-i Azrail, O'nun kuvve-i dafiasından; Hazret-i Mikail, O'nun rahmetinden; Hazret-i İsrail, O'nun hayat-ı kalbiyesinden; dağlar, -teşbih ve tabirde hata olmasın- O'nun kulak, burun gibi eğri büğrü hudutlarından; ormanlar, mübarek kıllarından; nehirler, O'nun damarlarının kan mecrasındaki halatından; yer, O'nun nefis-i natıkasından; gök, O'nun ulvî hissiyatından; Güneş, O'nun gözünün nurundan yaratılmış vehakeza kıyas edilsin!

Bir hadiste; *"Allah'ın ilk yarattığı şey, kalemdir."*¹ buyruluyor. Başka bir hadiste; *"Allah'ın ilk yarattığı şey, akıldır."*² diye geçiyor. Diğer bir hadiste ise; *"Allah'ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur."*³ deniliyor. Bir başka hadiste ise; *"Allah'ın ilk yarattığı, benim ruhumdur."*⁴ buyruluyor. Üstad Bediüzzaman (ra) Hazretleri, bu konuyu şöyle ifade etmiştir:

"İ'lem Eyyühel-Aziz! Şu gördüğün büyük âleme büyük bir kitab nazarıyla bakılırsa, Nur-u Muhammedî (asm) o kitabın kâtibinin kaleminin mürekkebidir. Eğer o âlem-i kebir, bir şecere tahayyül edilirse, Nur-u Muhammedî hem çekirdeği, hem semeresi olur. Eğer dünya mücessem bir zîhayat farzedilirse, o nur onun ruhu olur. Eğer büyük bir insan tasavvur edilirse, o nur onun akli olur. Eğer pek güzel şaşaalı bir cennet bahçesi tahayyül edilirse, Nur-u Muhammedî onun andelibî olur. Eğer pek büyük bir saray farzedilirse, Nur-u Muhammedî o Sultan-ı Ezelî'nin makarr-ı saltanat ve haşmeti ve tecelliyat-ı cemaliyesiyle âsâr-ı san'atını hâvi olan o yüksek saraya nâzır ve münadi ve teşrifatçı olur. Bütün insanları davet ediyor. O sarayda bulunan bütün antika san'atları, hârikaları ve mu'cizeleri tarif ediyor. Halkı o saray sahibine, sâni'ine iman etmek üzere cazibedar, hayret-efza davet ediyor."⁵

Demek bu âleme bir kitab nazarıyla baksan, Nur-u Muhammedî (asm), o kâtibin kâleminin mürekkebidir; kitab-ı kebir-i kâinat, o nurdan yaratılmıştır.

[1] Ahmed b. Hanbel ve Tirmizi rivayet etmiştir.

[2] Biharu'l-Envar, 1/98.

[3] Avaliyu'l-Leâî 4/99; Meâniyyu'l-Ehbar 306.

[4] Biharu'l-Envar, 54/309.

[5] Mesnevi-i Nuriye, 116.

ŞERH

Misal, hayalinden; Hazret-i Cebrail, O'nun hikmet-i aklîye ve kuvve-i mülhimesinden; Hazret-i Azrail, O'nun kuvve-i dafiasından; Hazret-i Mikail, O'nun rahmetinden; Hazret-i İsrâfil, O'nun hayat-ı kalbiyesinden; dağlar, -teşbih ve tabirde hata olmasın- O'nun kulak, burun gibi eğri büğrü hudutlarından; ormanlar, mübarek kıllarından; nehirler, O'nun damarlarının kan mecrasındaki halatından; yer, O'nun nefis-i natıkasından; gök, O'nun ulvî hissiyatından; Güneş, O'nun gözünün nurundan yaratılmış vehakeza kıyas edilsin!

Bir hadiste; *"Allah'ın ilk yarattığı şey, kalemdir."*¹ buyruluyor. Başka bir hadiste; *"Allah'ın ilk yarattığı şey, akıldır."*² diye geçiyor. Diğer bir hadiste ise; *"Allah'ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur."*³ deniliyor. Bir başka hadiste ise; *"Allah'ın ilk yarattığı, benim ruhumdur."*⁴ buyruluyor. Üstad Bediüzzaman (ra) Hazretleri, bu konuyu şöyle ifade etmiştir:

"İ'lem Eyyühel-Aziz! Şu gördüğün büyük âleme büyük bir kitab nazarıyla bakılırsa, Nur-u Muhammedî (asm) o kitabın kâtibinin kaleminin mürekkebidir. Eğer o âlem-i kebir, bir şecere tahayyül edilirse, Nur-u Muhammedî hem çekirdeği, hem semeresi olur. Eğer dünya mücessem bir zîhayat farzedilirse, o nur onun ruhu olur. Eğer büyük bir insan tasavvur edilirse, o nur onun akli olur. Eğer pek güzel şaşaalı bir cennet bahçesi tahayyül edilirse, Nur-u Muhammedî onun andelibî olur. Eğer pek büyük bir saray farzedilirse, Nur-u Muhammedî o Sultan-ı Ezelî'nin makarr-ı saltanat ve haşmeti ve tecelliyat-ı cemaliyesiyle âsâr-ı san'atını hâvi olan o yüksek saraya nâzır ve münadi ve teşrifatçı olur. Bütün insanları davet ediyor. O sarayda bulunan bütün antika san'atları, hârikaları ve mu'cizeleri tarif ediyor. Halkı o saray sahibine, sâni'ine iman etmek üzere cazibedar, hayret-efza davet ediyor."⁵

Demek bu âleme bir kitab nazarıyla baksan, Nur-u Muhammedî (asm), o kâtibin kâleminin mürekkebidir; kitab-ı kebir-i kâinat, o nurdan yaratılmıştır.

[1] Ahmed b. Hanbel ve Tirmizi rivayet etmiştir.

[2] Biharu'l-Envar, 1/98.

[3] Avaliyu'l-Leâî 4/99; Meâniyyu'l-Ehbar 306.

[4] Biharu'l-Envar, 54/309.

[5] Mesnevi-i Nuriye, 116.

ŞERH

vasıtasıyla manen terakki edip huzur-u İlahiye kadar yükseleceğini, ta tecelliyat-ı Zatiyeye mazhar olacağını anlar. Müellif (ra) İşaratu'l-i'caz adlı tefsirinde bu konuyu şöyle hulasa etmiştir:

"Hamdın en meşhur manası, sıfât-ı kemaliyeyi izhar etmektir. Şöyle ki: Cenab-ı Hak insanı kâinata câmi' bir nüsha ve onsekiz bin âlemi hâvi şu büyük âlemin kitabına bir fihrist olarak yaratmıştır. Ve esma-i hüsnadan herbirisinin tecelligâhı olan herbir âlemden bir örnek, bir nümune, insanın cevherinde vedâ bırakmıştır. Eğer insan maddî ve manevî herbir uzvunu Ellah'ın emrettiği yere sarfetmekle hamdın şubelerinden olan şük-ü örfiyi îfa ve şeriata imtisal ederse, insanın cevherinde vedâ bırakılan o örneklerin herbirisi, kendi âlemine bir pencere olur. İnsan o pencereden, o âleme bakar ve o âleme tecelli eden sıfatla, o âlemden tezahür eden isme bir mir'at ve bir âyine olur. O vakit insan ruhuyla, cismiyle âlem-i şehadet ve âlem-i gayba bir hülâsa olur. Ve her iki âleme tecelli eden, insana da tecelli eder. İşte bu cihetle insan, sıfât-ı kemaliye-i İlahiyeye hem mazhar olur, hem müzhir olur.

Nitekim Muhyiddin-i Arabî, كُنْتُ كَثْرًا مَخْفِيًّا فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِيَعْرِفُونِي hadîs-i şerifinin beyanında: "Mahlûkatı yarattım ki, bana bir âyine olsun ve o âyinede cemalimi göreyim." demiştir.¹

Mü'min, namaza tek başına girmiyor. İnsan, âlemin hulasası olduğundan mü'min namaza durduğunda, manen bütün âlem namaza durmuş demektir. Onun için namaza kıyam edildiğinde الصَّلَاةُ قَامَتْ denilir. Yani "Namaz kaim oldu." Yani; "Bütün âlem kıyamdadır, seni bekliyor. Sen de namaza kalk ve onlara imam ol!" demektir. Sen ise, Resul-i Ekrem (sav)'in ümmetinden bir ferd olarak mevcudat-ı âleme imam olacaksın. Gücün varsa, imam olarak mevcudat-ı âlemin ibadetlerini Cenab-ı Hakk'a takdim edebilirsin. Bu asırda Kur'an'ın manevi bir tefsiri olan Risale-i Nur'un Sözler adlı eserinde bu konu şöyle beyan buyrulmuştur:

[1] İşaratu'l-i'caz, 17.

ŞERH

vasıtasıyla manen terakki edip huzur-u İlahiye kadar yükseleceğini, ta tecelliyat-ı Zatiyeye mazhar olacağını anlar. Müellif (ra) İşaratu'l-i'caz adlı tefsirinde bu konuyu şöyle hulasa etmiştir:

"Hamdın en meşhur manası, sıfât-ı kemaliyeyi izhar etmektir. Şöyle ki: Cenab-ı Hak insanı kâinata câmi' bir nüsha ve onsekiz bin âlemi hâvi şu büyük âlemin kitabına bir fihrist olarak yaratmıştır. Ve esma-i hüsnadan herbirisinin tecelligâhı olan herbir âlemden bir örnek, bir nümune, insanın cevherinde vedâ bırakmıştır. Eğer insan maddî ve manevî herbir uzvunu Ellah'ın emrettiği yere sarfetmekle hamdın şubelerinden olan şük-ü örfiyi îfa ve şeriata imtisal ederse, insanın cevherinde vedâ bırakılan o örneklerin herbirisi, kendi âlemine bir pencere olur. İnsan o pencereden, o âleme bakar ve o âleme tecelli eden sıfatla, o âlemden tezahür eden isme bir mir'at ve bir âyine olur. O vakit insan ruhuyla, cismiyle âlem-i şehadet ve âlem-i gayba bir hülâsa olur. Ve her iki âleme tecelli eden, insana da tecelli eder. İşte bu cihetle insan, sıfât-ı kemaliye-i İlahiyeye hem mazhar olur, hem müzhir olur.

Nitekim Muhyiddin-i Arabî, كُنْتُ كَثْرًا مَخْفِيًّا فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِيَعْرِفُونِي hadîs-i şerifinin beyanında: "Mahlûkatı yarattım ki, bana bir âyine olsun ve o âyinede cemalimi göreyim." demiştir.¹

Mü'min, namaza tek başına girmiyor. İnsan, âlemin hulasası olduğundan mü'min namaza durduğunda, manen bütün âlem namaza durmuş demektir. Onun için namaza kıyam edildiğinde الصَّلَاةُ قَامَتْ denilir. Yani "Namaz kaim oldu." Yani; "Bütün âlem kıyamdadır, seni bekliyor. Sen de namaza kalk ve onlara imam ol!" demektir. Sen ise, Resul-i Ekrem (sav)'in ümmetinden bir ferd olarak mevcudat-ı âleme imam olacaksın. Gücün varsa, imam olarak mevcudat-ı âlemin ibadetlerini Cenab-ı Hakk'a takdim edebilirsin. Bu asırda Kur'an'ın manevi bir tefsiri olan Risale-i Nur'un Sözler adlı eserinde bu konu şöyle beyan buyrulmuştur:

[1] İşaratu'l-i'caz, 17.

ŞERH

mescidinde, Kâ'be-i Mükerreme etrafında dairevî saflar içinde kendimi gördüm. رَبِّ الْعَالَمِينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ dedim. Benim bu kadar şefaatçilerim var; benim namazda söylediğim her bir sözü aynen söylüyorlar, tasdik ediyorlar. Madem hayalen bu perde açıldı; Kâ'be-i Mükerreme mihrab hükmüne geçti. Ben bu fırsattan istifade ederek o safları işhad edip, tahiyatta getirdiğim, أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ olan imanın tercümanını mübarek Hacer-ül Esved'e tevdi' edip emanet bırakıyorum derken, birden bir vaziyet daha açıldı. Gördüm ki: Dâhil olduğum cemaat üç daireye ayrıldı:

Birinci Daire: Rûy-i zeminde mü'minler ve muvahhidindeki cemaat-ı uzma.

İkinci Daire: Baktım, umum mevcudat, bir salât-ı kübrada, bir tesbihat-ı uzmada, her taife kendine mahsus salavat ve tesbihat ile meşgul bir cemaat içindeyim. "Vezaif-i eşya" tabir edilen hidemat-ı meşhude, onların ubudiyetlerinin ünvanlarıdır. O halde اللَّهُ أَكْبَرُ deyip hayretten başımı eğdim, nefsim baktım:

Üçüncü bir daire içinde, hayret-engiz zahiren ve keyfiyeten küçük, hakikaten ve vazifeten ve kemmiyeten büyük, bir küçük âlemi gördüm ki zerrat-ı vücudiyemden tâ havass-ı zahiriyeme kadar, taife taife vazife-i ubudiyetle ve şükranıye ile meşgul bir cemaat gördüm. Bu dairede, kalbimdeki latife-i Rabbaniyem, اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ تَسْتَعِينُ o cemaat namına diyor. Nasıl, evvelki iki cemaatte de lisanım, o iki cemaat-ı uzmayı niyet ederek demişti.

Elhasıl: نَعْبُدُ nun'u, şu üç cemaate işaret ediyor." ¹

Namaz bir mi'rac, bir merdivendir. Abd, namaz vasıtasıyla zulmanî ve nurani, yani maddî ve ekvanî; esmaî ve sıfâtî yetmiş bin hicabdan geçerek ta tecelliyat-ı Zatiyeye mazhar olur. Âlem-i imkân ve âlem-i vücubu keşfederek

[1] Mektûbât, s.393-394.

ŞERH

mescidinde, Kâ'be-i Mükerreme etrafında dairevî saflar içinde kendimi gördüm. رَبِّ الْعَالَمِينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ dedim. Benim bu kadar şefaatçilerim var; benim namazda söylediğim her bir sözü aynen söylüyorlar, tasdik ediyorlar. Madem hayalen bu perde açıldı; Kâ'be-i Mükerreme mihrab hükmüne geçti. Ben bu fırsattan istifade ederek o safları işhad edip, tahiyatta getirdiğim, أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ olan imanın tercümanını mübarek Hacer-ül Esved'e tevdi' edip emanet bırakıyorum derken, birden bir vaziyet daha açıldı. Gördüm ki: Dâhil olduğum cemaat üç daireye ayrıldı:

Birinci Daire: Rûy-i zeminde mü'minler ve muvahhidindeki cemaat-ı uzma.

İkinci Daire: Baktım, umum mevcudat, bir salât-ı kübrada, bir tesbihat-ı uzmada, her taife kendine mahsus salavat ve tesbihat ile meşgul bir cemaat içindeyim. "Vezaif-i eşya" tabir edilen hidemat-ı meşhude, onların ubudiyetlerinin ünvanlarıdır. O halde اللَّهُ أَكْبَرُ deyip hayretten başımı eğdim, nefsim baktım:

Üçüncü bir daire içinde, hayret-engiz zahiren ve keyfiyeten küçük, hakikaten ve vazifeten ve kemmiyeten büyük, bir küçük âlemi gördüm ki zerrat-ı vücudiyemden tâ havass-ı zahiriyeme kadar, taife taife vazife-i ubudiyetle ve şükranıye ile meşgul bir cemaat gördüm. Bu dairede, kalbimdeki latife-i Rabbaniyem, اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ تَسْتَعِينُ o cemaat namına diyor. Nasıl, evvelki iki cemaatte de lisanım, o iki cemaat-ı uzmayı niyet ederek demişti.

Elhasıl: نَعْبُدُ nun'u, şu üç cemaate işaret ediyor." ¹

Namaz bir mi'rac, bir merdivendir. Abd, namaz vasıtasıyla zulmanî ve nurani, yani maddî ve ekvanî; esmaî ve sıfâtî yetmiş bin hicabdan geçerek ta tecelliyat-ı Zatiyeye mazhar olur. Âlem-i imkân ve âlem-i vücubu keşfederek

[1] Mektûbât, s.393-394.

ŞERH

ve âlem-i vücubu keşfe muvaffak olur; böylece bütün meratib-i esma ve sıfattan geçer; kurb-u İlahiye ve tecelliyat-ı Zatiye'ye muvaffak olur. Müellif (ra), konu ile alakalı olarak şöyle buyuruyor:

*"Risale-i Nur'un bir hülâsası olan Âyet-ül Kübra ve Hizb-i Nuriye'nin bir hülâsat-ül hülâsası hükmünde otuzüç kelime-i tevhidin namaz tesbihatındaki eskiden beri okuduğum ve Risale-i Nur'un ekser hakikatları namaz tesbihatında inkişaf etmesiyle hayalim fazla tevessü' ederek, o otuzüç kelime-i tevhid herbirisini kâinatın bir tabaka-i mahlûkatının lisan-ı haliyle söylediği o kelimeyi ben o lisan ile söylüyorum gibi o küllî lisan-ı hal benim cüz'î lisan-ı kalimin aynı olur. Ben, kemal-i zevk ile okuyorum. Size de suretini gönderiyorum. Benim şübhem kalmadı ki: تَفَكَّرْ سَاعَةً ilh... sırrını taşıyan Hizb-i Nuriye'nin onbeş dakika zarfında bu hülâsat-ül hülâsası dahi aynı sırrı taşıyor."*¹

*"Evet ben, Hülâsatü'l-Hülâsa'yı okuduğum zaman, koca kâinat, nazarımda bir halka-i zikir oluyor."*²

*"Bu fakir kardeşinizin harekât-ı fikriyesi namazdan sonra otuz üç سُبْحَانَ اللَّهِ ve otuz üç الْحَمْدُ لِلَّهِ ve otuz üç اللَّهُ أَكْبَرُ deki meratibe göre doksandokuz mücahedat-ı fikriye ve makamat-ı ruhiyedeki tezahürat ve doksandokuz esma-yı hüsnâ cilvesine mazhariyet sırlarını, hayal-meyal bir surette uzaktan uzağa hissedilmesindendir ki, bu otuzüç mübarek adedi ihtiyarım olmayarak çok harekât-ı ilmiyemde ve neşriyede hükmediyor."*³

Risale-i Nur, şahsî bir meslek değil; belki sırr-ı veraset-i nübüvvete dayanan Kur'an'ın caddde-i umumiyesidir ve sahabe mesleğidir. Şöyle hissediyorum ki; insan, derste bütün peygamberlerin sırr-ı verasetinin gölgesi altına giriyor. Şu ders okunduğu zaman, Üstad Hazretleri; yüz yirmi dört bin peygamberin, yüz yirmi dört milyon evliyanın, yüz yirmi dört milyar ulemanın varisi oluyor ve bütün âlemin vekili olarak umum mevcudatın ibadet ve istianelerini,

[1] Emirdağ Lahikası I, s.94.

[2] Emirdağ Lahikası I, s.146.

[3] Barla Lahikası 350.

ŞERH

ve âlem-i vücubu keşfe muvaffak olur; böylece bütün meratib-i esma ve sıfattan geçer; kurb-u İlahiye ve tecelliyat-ı Zatiye'ye muvaffak olur. Müellif (ra), konu ile alakalı olarak şöyle buyuruyor:

*"Risale-i Nur'un bir hülâsası olan Âyet-ül Kübra ve Hizb-i Nuriye'nin bir hülâsat-ül hülâsası hükmünde otuzüç kelime-i tevhidin namaz tesbihatındaki eskiden beri okuduğum ve Risale-i Nur'un ekser hakikatları namaz tesbihatında inkişaf etmesiyle hayalim fazla tevessü' ederek, o otuzüç kelime-i tevhid herbirisini kâinatın bir tabaka-i mahlûkatının lisan-ı haliyle söylediği o kelimeyi ben o lisan ile söylüyorum gibi o küllî lisan-ı hal benim cüz'î lisan-ı kalimin aynı olur. Ben, kemal-i zevk ile okuyorum. Size de suretini gönderiyorum. Benim şübhem kalmadı ki: تَفَكَّرْ سَاعَةً ilh... sırrını taşıyan Hizb-i Nuriye'nin onbeş dakika zarfında bu hülâsat-ül hülâsası dahi aynı sırrı taşıyor."*¹

*"Evet ben, Hülâsatü'l-Hülâsa'yı okuduğum zaman, koca kâinat, nazarımda bir halka-i zikir oluyor."*²

*"Bu fakir kardeşinizin harekât-ı fikriyesi namazdan sonra otuz üç سُبْحَانَ اللَّهِ ve otuz üç الْحَمْدُ لِلَّهِ ve otuz üç اللَّهُ أَكْبَرُ deki meratibe göre doksandokuz mücahedat-ı fikriye ve makamat-ı ruhiyedeki tezahürat ve doksandokuz esma-yı hüsnâ cilvesine mazhariyet sırlarını, hayal-meyal bir surette uzaktan uzağa hissedilmesindendir ki, bu otuzüç mübarek adedi ihtiyarım olmayarak çok harekât-ı ilmiyemde ve neşriyede hükmediyor."*³

Risale-i Nur, şahsî bir meslek değil; belki sırr-ı veraset-i nübüvvete dayanan Kur'an'ın caddde-i umumiyesidir ve sahabe mesleğidir. Şöyle hissediyorum ki; insan, derste bütün peygamberlerin sırr-ı verasetinin gölgesi altına giriyor. Şu ders okunduğu zaman, Üstad Hazretleri; yüz yirmi dört bin peygamberin, yüz yirmi dört milyon evliyanın, yüz yirmi dört milyar ulemanın varisi oluyor ve bütün âlemin vekili olarak umum mevcudatın ibadet ve istianelerini,

[1] Emirdağ Lahikası I, s.94.

[2] Emirdağ Lahikası I, s.146.

[3] Barla Lahikası 350.

ŞERH

dua ve niyazlarını, zikir ve tesbihlerini huzur-u İlahiye arz ediyor; bütün âlem namına, bütün peygamberlerin varisi olarak hitab ediyor. Peygamberlerin hepsi ba'del memat tasarruf sahibidirler. Onun için ders başladığı anda, -Risale-i Nur Mesleği, sırr-ı veraset-i nübüvve mazhar olduğu için- bütün peygamberan-ı izamın tasarrufu, mutlaka cemaat üzerinde bulunur. Bu hususta tereddüde mahal yoktur. Bu şahs-ı manevi; ne benim şahsımda, ne sizin şahsınızda düşünülmeli; belki şu durus-u Kur'aniyyenin hakikati içerisinde düşünülmelidir. Bizim vazifemiz ise, ihlasla yanyana gelmek ve samimiyetle kalbimizi bu hakikatlere açık tutmaktır. Tesanüdünüzün kuvveti ve kalbinizin samimiyeti, faraza dersin başında bir taş da olsa onu da konuşturur. Hüner, kimsenin şahsında değil; eserdeki hakikatin birden tezahüratından ileri geliyor. Şahsın hiçbir hüneri yoktur. Derste zuhur eden bütün füyuzat, kemalat, ikramat, harikulade hallere sebep, şahs-ı manevîdir. Eser açılır açılmaz, içinde dellal-ı Kur'an olan Said görünür. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

*"Benim ile hakikat meşrebinde sohbet etmek ve görüşmek isteyen adam, hangi risaleyi açsa; benim ile değil, hâdim-i Kur'an olan üstadıyla görüşür ve hakaik-i imaniyeden zevkle bir ders alabilir."*¹

Hadim-i Kur'an olmak demek, bütün peygamberlerin sırr-ı verasetine mazhar olmak demektir. Bir de Üstad Hazretleri'nin Nurs'da Nuriye'den doğma beşerî bir şahsiyeti vardır. Bu cihetini nazara vermiyor, "Said'in beşerî şahsiyetiyle görüşür." demiyor. İşte bizler, şu imanî ve Kur'anî dersler vasıtasıyla peygamberlerin varisi hükmüne gelmiş ve her an için hakaik-i imaniye ve esrar-ı Kur'aniyeyi Kur'an'dan ahize gibi alan ve nâkile gibi beşere ders veren bir şahsiyetle görüşüyoruz. O ise, Ellah ile kalben görüşür; murad-ı İlahiyi Kur'an vasıtasıyla alır, Kur'an vasıtasıyla verir. Biz ise, o şahs-ı manevinin hizmetçisi olarak rahmet-i İlahiyenin kapısını o dersi okumakla çalışıyoruz. O kapı açılıyor ve Hakîm ve Rahîm isimleri tecelli ediyor.

Hulasa: İnsan bir âlemdir, her şey onun içinde mündemiçtir. O halde insan, namaza durduğunda, bütün âlem namaza durmuş demektir ve kâinatı

[1] Kastamonu Lahikası, s.25.

ŞERH

dua ve niyazlarını, zikir ve tesbihlerini huzur-u İlahiye arz ediyor; bütün âlem namına, bütün peygamberlerin varisi olarak hitab ediyor. Peygamberlerin hepsi ba'del memat tasarruf sahibidirler. Onun için ders başladığı anda, -Risale-i Nur Mesleği, sırr-ı veraset-i nübüvve mazhar olduğu için- bütün peygamberan-ı izamın tasarrufu, mutlaka cemaat üzerinde bulunur. Bu hususta tereddüde mahal yoktur. Bu şahs-ı manevi; ne benim şahsımda, ne sizin şahsınızda düşünülmeli; belki şu durus-u Kur'aniyyenin hakikati içerisinde düşünülmelidir. Bizim vazifemiz ise, ihlasla yanyana gelmek ve samimiyetle kalbimizi bu hakikatlere açık tutmaktır. Tesanüdünüzün kuvveti ve kalbinizin samimiyeti, faraza dersin başında bir taş da olsa onu da konuşturur. Hüner, kimsenin şahsında değil; eserdeki hakikatin birden tezahüratından ileri geliyor. Şahsın hiçbir hüneri yoktur. Derste zuhur eden bütün füyuzat, kemalat, ikramat, harikulade hallere sebep, şahs-ı manevîdir. Eser açılır açılmaz, içinde dellal-ı Kur'an olan Said görünür. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

*"Benim ile hakikat meşrebinde sohbet etmek ve görüşmek isteyen adam, hangi risaleyi açsa; benim ile değil, hâdim-i Kur'an olan üstadıyla görüşür ve hakaik-i imaniyeden zevkle bir ders alabilir."*¹

Hadim-i Kur'an olmak demek, bütün peygamberlerin sırr-ı verasetine mazhar olmak demektir. Bir de Üstad Hazretleri'nin Nurs'da Nuriye'den doğma beşerî bir şahsiyeti vardır. Bu cihetini nazara vermiyor, "Said'in beşerî şahsiyetiyle görüşür." demiyor. İşte bizler, şu imanî ve Kur'anî dersler vasıtasıyla peygamberlerin varisi hükmüne gelmiş ve her an için hakaik-i imaniye ve esrar-ı Kur'aniyeyi Kur'an'dan ahize gibi alan ve nâkile gibi beşere ders veren bir şahsiyetle görüşüyoruz. O ise, Ellah ile kalben görüşür; murad-ı İlahiyi Kur'an vasıtasıyla alır, Kur'an vasıtasıyla verir. Biz ise, o şahs-ı manevinin hizmetçisi olarak rahmet-i İlahiyenin kapısını o dersi okumakla çalışıyoruz. O kapı açılıyor ve Hakîm ve Rahîm isimleri tecelli ediyor.

Hulasa: İnsan bir âlemdir, her şey onun içinde mündemiçtir. O halde insan, namaza durduğunda, bütün âlem namaza durmuş demektir ve kâinatı

[1] Kastamonu Lahikası, s.25.

ŞERH

Birincisi: Kur'an-ı Azimu's-Şan, bütün semavî kitapların hulasasıdır ve bütün ulum-u evvelîn ve ahirîni ihtiva etmektedir. Kur'an-ı Kerim'in nüzulüyle diğer semavi kitaplar nesholmuş, onların hükmü ortadan kalkmıştır. Kur'an-ı Hakîm, tahrif edilen bu kitapların doğrularını tasdik; yanlışlarını tashih ve bazı ahkâmı neshetmiştir. Kur'ân'ın te'sis ettiği İslâm Dîni, bütün peygamberlerin dinidir. Dolayısıyla Kur'an, bütün peygamberlerin şariatlerinin esaslarını cami' bir Kitab-ı Mukaddes'tir. Diğer semavi kitaplar tahrif edildiğinden ve asılları kaybolduğundan şu an hak kelimullah olarak sadece Kur'ân kalmıştır. Hem bütün İslâmî ilimlerin, müsbet ulum ve fûnunun, tasavvuf ve hakikat sahasında kaleme alınan bütün eserlerin, hatta Resûl-i Ekrem (sav)'in hadislerinin dahi menbaı Kur'ân'dır. Kur'ân'ın da hulâsası, Fatiha-i Şerife'dir. Demek bütün kütub-u semaviye, ulum-u İslamiye ve fûnun-u medeniye Kur'an'da mündemiçtir.

İkincisi: وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَافِيسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ **"Yaş ve kuru ne varsa, Kitab-ı Mübin'de vardır."**¹ Bir kavle göre, bu ayet-i kerimede geçen **"Kitab-ı Mübin"**den murad, Kur'an'dır. Bu te'vile göre ayet-i kerimenin manası şöyle olur: "Yaş ve kuru ne varsa, Kur'an'da mevcuttur." Müellif (ra), konu ile ilgili olarak şöyle buyuruyor:

*"Bir kavle göre Kitab-ı Mübin, Kur'andan ibarettir. Yaş ve kuru, herşey içinde bulunduğunu, şu âyet-i kerime beyan ediyor. Öyle mi? Evet, herşey içinde bulunur. Fakat herkes herşeyi içinde göremez. Zira muhtelif derecelerde bulunur. Bazan çekirdekleri, bazan nüveleri, bazan icmalleri, bazan düsturları, bazan alâmetleri; ya sarahaten, ya işareten, ya remzen, ya ibhamen, ya ihtar tarzında bulunurlar. Fakat ihtiyaca göre ve maksad-ı Kur'ana münasib bir tarzda ve iktiza-yı makam münasebetinde şu tarzların birisiyle ifade ediliyor."*²

Demek bütün semavî kitaplar ve ilimler ve bütün âlem, Kur'ân'dadır. Kur'an ise, Fatiha-i Şerife'dedir.

Kutb-u Şa'rani'den, "Âlim kimdir?" diye sormuşlar. O da; "Bize göre âlim

[1] Enam, 6:59.

[2] Sözler, s.252.

ŞERH

Birincisi: Kur'an-ı Azimu's-Şan, bütün semavî kitapların hulasasıdır ve bütün ulum-u evvelîn ve ahirîni ihtiva etmektedir. Kur'an-ı Kerim'in nüzulüyle diğer semavi kitaplar nesholmuş, onların hükmü ortadan kalkmıştır. Kur'an-ı Hakîm, tahrif edilen bu kitapların doğrularını tasdik; yanlışlarını tashih ve bazı ahkâmı neshetmiştir. Kur'ân'ın te'sis ettiği İslâm Dîni, bütün peygamberlerin dinidir. Dolayısıyla Kur'an, bütün peygamberlerin şariatlerinin esaslarını cami' bir Kitab-ı Mukaddes'tir. Diğer semavi kitaplar tahrif edildiğinden ve asılları kaybolduğundan şu an hak kelimullah olarak sadece Kur'ân kalmıştır. Hem bütün İslamî ilimlerin, müsbet ulum ve fûnunun, tasavvuf ve hakikat sahasında kaleme alınan bütün eserlerin, hatta Resûl-i Ekrem (sav)'in hadîslerinin dahi menbaı Kur'ân'dır. Kur'ân'ın da hulâsası, Fatiha-i Şerife'dir. Demek bütün kütub-u semaviye, ulum-u İslamiye ve fûnun-u medeniye Kur'an'da mündemiçtir.

İkincisi: وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَافِيسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ **"Yaş ve kuru ne varsa, Kitab-ı Mübin'de vardır."**¹ Bir kavle göre, bu ayet-i kerimede geçen **"Kitab-ı Mübin"**den murad, Kur'an'dır. Bu te'vile göre ayet-i kerimenin manası şöyle olur: "Yaş ve kuru ne varsa, Kur'an'da mevcuttur." Müellif (ra), konu ile ilgili olarak şöyle buyuruyor:

*"Bir kavle göre Kitab-ı Mübin, Kur'andan ibarettir. Yaş ve kuru, herşey içinde bulunduğunu, şu âyet-i kerime beyan ediyor. Öyle mi? Evet, herşey içinde bulunur. Fakat herkes herşeyi içinde göremez. Zira muhtelif derecelerde bulunur. Bazan çekirdekleri, bazan nüveleri, bazan icmalleri, bazan düsturları, bazan alâmetleri; ya sarahaten, ya işareten, ya remzen, ya ibhamen, ya ihtar tarzında bulunurlar. Fakat ihtiyaca göre ve maksad-ı Kur'ana münasib bir tarzda ve iktiza-yı makam münasebetinde şu tarzların birisiyle ifade ediliyor."*²

Demek bütün semavî kitaplar ve ilimler ve bütün âlem, Kur'ân'dadır. Kur'an ise, Fatiha-i Şerife'dedir.

Kutb-u Şa'rani'den, "Âlim kimdir?" diye sormuşlar. O da; "Bize göre âlim

[1] Enam, 6:59.

[2] Sözler, s.252.

ŞERH

İkinci Cihet: Namaz, altı erkân-ı imaniyeyi tazammun etmektedir.

Üçüncü Cihet: Kur'an'ın bütün emir ve yasakları namaz içinde bulunmaktadır.

Birinci Cihetin İsbat ve İzahı: Namaz, beş esasat-ı İslamiyeyi ihtiva etmektedir. Çünkü kelime-i şهادet, namazda aşikâr mevcuttur. Musallî, namaz boyunca yeme ve içmeden men edilmekle oruç tutmaktadır. Kâbe'ye yönelip hayalen onu ziyaret etmekle haccetmiştir. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Arkadaş! Vaktin evvelinde, Kâ'be'yi hayalen nazara almakla namaz kılmak mendubdur ki, birbirine giren daireler gibi Beyt'in etrafında teşekkül eden safları görmekte, yakın saflar Beyt'i ihata ettikleri gibi, en uzak safların da âlem-i İslâmı ihata etmiş olduğunu hayal ile görsün. Ve o saflara girmekle, o cemaat-ı uzmaya dâhil olsun ki, o cemaatın icma ve tevatürü, onun namazda söylediği her davaya ve her bir sözüne bir hüccet ve bir bürhan olsun.

Meselâ: Namaz kılan اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ dediği zaman, sanki o cemaat-ı uzmayı teşkil eden bütün mü'minler "Evet doğru söyledin" diye onun o sözünü tasdik ediyorlar. Ve bu tasdikler, hücum eden evham ve vesveselere karşı manevî bir kalkan vazifesini görür. Ve aynı zamanda, bütün hasseleri, latifeleri, duyguları o namazdan zevk ve hisselerini alırlar. Yalnız musallînin Kâ'be'ye olan şu hayalî nazarı, kasdî değil tebaî bir şuardan ibaret bulunmalıdır.

*İhtar: Sath-ı Arz mescidini mütehalif ve muntazam harekâtıyla tezyin eden o cemaat-ı uzmanın, satırları andıran saflarının o güzel manzarası muhafaza edilmek üzere, âlem-i misal sahifesinde kalem-i kader ile, İlahî bir fotoğrafla tersim ve terkim edilmekte olduğu ihtimal ve imkândan halî değildir."*¹

Nass-ı hadis ile sabittir ki; "Cenab-ı Hak, Hacerü'l-Esved'i öyle bir mahiyette yaratmıştır ki; yeryüzünde her kim namaza dursa, İlahî bir kamera gibi onu çekip kaydetmektedir. Kıyamet gününde de Hacerü'l-Esved, bir lisani

[1] Mesnevi-i Nuriye, 76.

ŞERH

İkinci Cihet: Namaz, altı erkân-ı imaniyeyi tazammun etmektedir.

Üçüncü Cihet: Kur'an'ın bütün emir ve yasakları namaz içinde bulunmaktadır.

Birinci Cihetin İsbat ve İzahı: Namaz, beş esasat-ı İslamiyeyi ihtiva etmektedir. Çünkü kelime-i şehadet, namazda aşikâr mevcuttur. Musalli, namaz boyunca yeme ve içmeden men edilmekle oruç tutmaktadır. Kâbe'ye yönelip hayalen onu ziyaret etmekle haccetmiştir. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Arkadaş! Vaktin evvelinde, Kâ'be'yi hayalen nazara almakla namaz kılmak mendubdur ki, birbirine giren daireler gibi Beyt'in etrafında teşekkül eden safları görmekle, yakın saflar Beyt'i ihata ettikleri gibi, en uzak safların da âlem-i İslâmı ihata etmiş olduğunu hayal ile görsün. Ve o saflara girmekle, o cemaat-ı uzmaya dâhil olsun ki, o cemaatın icma ve tevatürü, onun namazda söylediği her davaya ve her bir sözüne bir hüccet ve bir bürhan olsun.

Meselâ: Namaz kılan اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ dediği zaman, sanki o cemaat-ı uzmayı teşkil eden bütün mü'minler "Evet doğru söyledin" diye onun o sözünü tasdik ediyorlar. Ve bu tasdikler, hücum eden evham ve vesveselere karşı manevî bir kalkan vazifesini görür. Ve aynı zamanda, bütün hasseleri, latifeleri, duyguları o namazdan zevk ve hisselerini alırlar. Yalnız musallînin Kâ'be'ye olan şu hayalî nazarı, kasdî değil tebaî bir şuardan ibaret bulunmalıdır.

*İhtar: Sath-ı Arz mescidini mütehalif ve muntazam harekâtıyla tezyin eden o cemaat-ı uzmanın, satırları andıran saflarının o güzel manzarası muhafaza edilmek üzere, âlem-i misal sahifesinde kalem-i kader ile, İlahî bir fotoğrafla tersim ve terkim edilmekte olduğu ihtimal ve imkândan halî değildir."*¹

Nass-ı hadis ile sabittir ki; "Cenab-ı Hak, Hacerü'l-Esved'i öyle bir mahiyette yaratmıştır ki; yeryüzünde her kim namaza dursa, İlahî bir kamera gibi onu çekip kaydetmektedir. Kıyamet gününde de Hacerü'l-Esved, bir lisani

[1] Mesnevi-i Nuriye, 76.

ŞERH

Demek namaz, beş esasat-ı İslamiye'yi cami'dir.

İkinci Cihetin İsbat ve İzahı: Namaz, altı erkân-ı imaniyeyi de tazammun etmektedir. Şöyle ki; âbid, namaza başlarken الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ .Yani, "Yalnız Allah'ın adıyla başlarım." der. Bununla putperestliğin bütün envainı reddedip tevhidi ilan eder. Hem tekbirle elini kaldırarak iki cihanı arkasına atar, yalnız Allah'a müteveccih olur ve herbir intikal tekbiriyle de meratib-i tevhidde terakki eder. Hem namaz içerisinde haşir rüknü de vardır. Çünkü namaz kılan, bütün âleme imam olur ve manen âlem, onun arkasında namaza kıyam etmekle ve bütün esmayı ve bütün âlemi kendi vücudunda seyredip اِيَّاكَ تَعْبُدُ diyerek mevcudat-ı âlemin ibadetlerini huzur-u İlahiye takdim etmekle bir nevi kıyamet kopar, bütün mevcudat adeta haşir meydanındaki gibi huzur-u İlahide toplanır.¹ Hem namazda kıraat olunan Kur'an'da, bütün kitablara, o kitablari getiren meleklerle ve peygamberlere iman rüknü mevcuttur. Hem namaz kılan, melek gibi bir hale mazhar olmakla meleklerle iman ettiği gibi; kelime-i şهادet ve salavat getirmekle de peygamberlere iman rüknünü tecdid eder. Hem namaz kılan kimse, acz ve fakrını derkederek bütün kuvvet ve kudreti; gına ve serveti Ellah'a verip O'na istinad ve Ondan istimdad etmekle kadere iman etmiş olur.

Demek namaz, altı erkân-ı imaniyeyi camidir.

Üçüncü Cihetin İsbat ve İzahı: Kur'an'ın bütün emir ve yasakları namaz içinde bulunmaktadır. Mesela; Kur'an, "Cihad et!"² diye emreder. İnsan da namazda asker gibi durur ve bir nevi cihad eder. Keza Kur'an, "Gıybet etme!"³ diye nehyeder. İnsan da namazda gıybet etmez. İşte insan, namazda hiçbir günahı işlememekle bütün nehiylerden ictinab ettiği gibi; dikkat edilirse her bir emr-i İlahinin de bir hakikati namaz içinde bulunmaktadır.

[1] Mutaaffifin, 83:6.

[2] Maide, 5:35; Tevbe, 9:41, 73, 86; Hacc, 22:78; Furkan, 25:52; Tahrir, 66:9.

[3] Hucurat, 49:12.

ŞERH

Demek namaz, beş esasat-ı İslamiye'yi cami'dir.

İkinci Cihetin İsbat ve İzahı: Namaz, altı erkân-ı imaniyeyi de tazammun etmektedir. Şöyle ki; âbid, namaza başlarken الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ .Yani, "Yalnız Allah'ın adıyla başlarım." der. Bununla putperestliğin bütün envainı reddedip tevhidi ilan eder. Hem tekbirle elini kaldırarak iki cihanı arkasına atar, yalnız Allah'a müteveccih olur ve herbir intikal tekbiriyle de meratib-i tevhidde terakki eder. Hem namaz içerisinde haşir rüknü de vardır. Çünkü namaz kılan, bütün âleme imam olur ve manen âlem, onun arkasında namaza kıyam etmekle ve bütün esmayı ve bütün âlemi kendi vücudunda seyredip اِيَّاكَ تَعْبُدُ diyerek mevcudat-ı âlemin ibadetlerini huzur-u İlahiye takdim etmekle bir nevi kıyamet kopar, bütün mevcudat adeta haşir meydanındaki gibi huzur-u İlahide toplanır.¹ Hem namazda kıraat olunan Kur'an'da, bütün kitablara, o kitablari getiren meleklerle ve peygamberlere iman rüknü mevcuttur. Hem namaz kılan, melek gibi bir hale mazhar olmakla meleklerle iman ettiği gibi; kelime-i şehadet ve salavat getirmekle de peygamberlere iman rüknünü tecdid eder. Hem namaz kılan kimse, acz ve fakrını derkederek bütün kuvvet ve kudreti; gına ve serveti Ellah'a verip O'na istinad ve Ondan istimdad etmekle kadere iman etmiş olur.

Demek namaz, altı erkân-ı imaniyeyi camidir.

Üçüncü Cihetin İsbat ve İzahı: Kur'an'ın bütün emir ve yasakları namaz içinde bulunmaktadır. Mesela; Kur'an, "Cihad et!"² diye emreder. İnsan da namazda asker gibi durur ve bir nevi cihad eder. Keza Kur'an, "Gıybet etme!"³ diye nehyeder. İnsan da namazda gıybet etmez. İşte insan, namazda hiçbir günahı işlememekle bütün nehiylerden ictinab ettiği gibi; dikkat edilirse her bir emr-i İlahinin de bir hakikati namaz içinde bulunmaktadır.

[1] Mutaaffifin, 83:6.

[2] Maide, 5:35; Tevbe, 9:41, 73, 86; Hacc, 22:78; Furkan, 25:52; Tahrim, 66:9.

[3] Hucurat, 49:12.

ŞERH

Yukarıda beyan edildiği gibi bir nokta daha vardır ki; o da namaz vakitlerinin bütün zamanların hulâsası olmasıdır. Müellif (ra), bu noktayı müstakil olarak tafsilli bir surette "Dördüncü Nükte"de izah etmektedir.

Şimdi buraya kadar anlatılan hususlar ve Dördüncü Nükte'de beyan edilecek namaz vakitlerinin hikmetleri iyice hazmedilip mes'elenin hey'et-i mecmuasına birden bakılabilse, namazın azamet-i hakikati görülebilir. Evet, kâinatın hulâsası ve on sekiz bin âlemin fihristesi ve bin bir ism-i İlahî'nin tecelliyatının nokta-i merkeziyesi olan insan, bütün mevcudatın bütün zamanlarda yaptığı tekvini ibadâtı cami olan namaza durmakla manen bütün mevcudatı arkasına alıp, zamanın fevkine çıkarak tüm zamanlarda tecelli eden azametli ve küllî rububiyet-i İlahiyeye karşı اِيَّاكَ تَعْبُدُ diyerek gayet geniş ve her nevi teklîfi ibadâtı şamil bir surette küllî bir ubudiyet izhar ediyor ve böyle bir makamda, tüm zaman ve mekânı ihata eden kelim-i İlahiyi, hususan bütün semavî kitabların hulâsası olan Fatiha-i Şerife'yi okuyor. Bu surette mebd'e ile müntehayı birleştiriyor.

İşte namazın mana ve hakikati budur. Bizler, böyle bir namazı kılmakla mükellefiz ve bu vazifeyi eda etmek için şu dünyaya gönderildik.

Evet, وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ **"İns ve cinni, yalnız Bana ibâdet etsinler diye halk ettim."**¹ âyetinin nassıyla, hilkat-i insâniyyenin yegâne gâyesi ibâdettir. İbâdetin bütün envâi ise, namazda cem' olmuştur. Namaz, kâinatın en mühim netîcesidir. Ellahu Teâlâ kâinâtı insân için, insânı da ibâdet için yaratmıştır. İbâdetin en câmiî ise namazdır. Mü'min, günde beş def'a Cenâb-ı Hak tarafından namaza davet edilmektedir. O da bütün kâinatın imâmı olarak, onların ibâdetlerini kendi ibâdeti içine alıp Allah'a takdîm etmektedir. Mevcûdâtın zâbitliği gibi yüksek bir rütbeye çıkmaktadır. Bir nev'i beşeriyetten tecerrüd ederek mücerred bir rûh olmaktadır. Bunun için namazda beşer kelâmını konuşmak yasaklanmış, duâ ve ezkârın, Allah'ın kelâmı ve Resûlullah'ın hadîsi ile Arapça olması emredilmiştir.

[1] Zâriyât, 51:56.

ŞERH

Yukarıda beyan edildiği gibi bir nokta daha vardır ki; o da namaz vakitlerinin bütün zamanların hulâsası olmasıdır. Müellif (ra), bu noktayı müstakil olarak tafsilli bir surette "Dördüncü Nükte"de izah etmektedir.

Şimdi buraya kadar anlatılan hususlar ve Dördüncü Nükte'de beyan edilecek namaz vakitlerinin hikmetleri iyice hazmedilip mes'elenin hey'et-i mecmuasına birden bakılabilse, namazın azamet-i hakikati görülebilir. Evet, kâinatın hulâsası ve on sekiz bin âlemin fihristesi ve bin bir ism-i İlahî'nin tecelliyatının nokta-i merkeziyesi olan insan, bütün mevcudatın bütün zamanlarda yaptığı tekvini ibadâtı cami olan namaza durmakla manen bütün mevcudatı arkasına alıp, zamanın fevkine çıkarak tüm zamanlarda tecelli eden azametli ve küllî rububiyet-i İlahiyeye karşı اِيَّاكَ تَعْبُدُ diyerek gayet geniş ve her nevi teklîfi ibadâtı şamil bir surette küllî bir ubudiyet izhar ediyor ve böyle bir makamda, tüm zaman ve mekânı ihata eden kelim-i İlahiyi, hususan bütün semavî kitabların hulâsası olan Fatiha-i Şerife'yi okuyor. Bu surette mebd'e ile müntehayı birleştiriyor.

İşte namazın mana ve hakikati budur. Bizler, böyle bir namazı kılmakla mükellefiz ve bu vazifeyi eda etmek için şu dünyaya gönderildik.

Evet, وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ **"İns ve cinni, yalnız Bana ibâdet etsinler diye halk ettim."**¹ âyetinin nassıyla, hılkat-i insâniyyenin yegâne gâyesi ibâdettir. İbâdetin bütün envâi ise, namazda cem' olmuştur. Namaz, kâinatın en mühim netîcesidir. Ellahu Teâlâ kâinâtı insân için, insânı da ibâdet için yaratmıştır. İbâdetin en câmii ise namazdır. Mü'min, günde beş def'a Cenâb-ı Hak tarafından namaza davet edilmektedir. O da bütün kâinatın imâmı olarak, onların ibâdetlerini kendi ibâdeti içine alıp Allah'a takdîm etmektedir. Mevcûdâtın zâbitliği gibi yüksek bir rütbeye çıkmaktadır. Bir nev'i beşeriyetten tecerrüd ederek mücerred bir rûh olmaktadır. Bunun için namazda beşer kelâmını konuşmak yasaklanmış, duâ ve ezkârın, Allah'ın kelâmı ve Resûlullah'ın hadîsi ile Arapça olması emredilmiştir.

[1] Zâriyât, 51:56.

ŞERH

ve pişmanlıklarını kat kat arttıracak, dünyadaki isyanlarının cezasına kavuşmuş olacaklardır.”

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهُفُهُمْ ذِلَّةً وَقَدْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ

“Ehl-i küfür ve nifak, âhiret âleminde rezil ve rüsvay oldukları için **(gözleri aşağı düşmüş, kendilerini zillet kaplamış)** bir hâlde secdeye davet olunurlar. Dünyada kibir ve gururlarından dolayı secde etmedikleri için, bugün azaba düşer olurlar. **(Hâlbuki onlar,)** dünyadayken **(sapasağlam iken secdeye davet olunuyorlardı.)** Onlar ise, güç yetirdikleri hâlde böyle ulvî bir vazifeyi yerine getirmekten kaçınmışlardı. Onlar, namaz ve niyaz gibi kulluk vazifelerine riâyet etmeli değil miydiler? Nâil oldukları sıhhat ve nîmetin şükürünü yerine getirmeye çalışmalı değil miydiler? Ne yazık ki; artık onlar için fırsat elden gitmiştir.”

Rivayette vardır ki; âhiret gününde âlemlerin Rabbi tecellî buyuracak; bütün mü’minler secdeye kapanacaklar; kâfirlerden ve münafıklardan hiçbiri, secde etmeye kâdir olamayacaklardır. Artık aklı başında olan her insan için lâzımdır ki; daha dünyada iken üzerine düşen kulluk vazifelerini güzelce yapmaya çalışsın. Tâ ki âhirette selâmet ve saadete nail olsun, ebedî hüsrana mâruz kalmaktan mahfuz kalsın.

İHTAR: Namazın mana ve hakikatini iyice anlamak için, şu Dokuzuncu Söz’ün güzelce mütalaa edilmesi lazımdır. Bunun için de daha önce geçen sekiz söz dikkatlice okunmalıdır. Ayrıca “On Birinci Söz”, bahusus “hakikat-ı salatın rumûzu” kısmı, mütefekkirane okunmalı; “Yirmi Üçüncü Söz”, bahusus “İkinci Mebhas, Beşinci Nükte” kısmı, mütalaa edilmeli; sonra da “El-Hüccetü’z-Zehrâ”, “Nûr Âleminin Bir Anahtarı”, tahiyyatla alakalı olan “Altıncı Şua” gibi eserler mütalaa edilmelidir. Bundan sonra Dokuzuncu Söz’ün Üçüncü Nükte’sinin manası bir derece kavranabilir. Fakat bu manalar, tafsilatıyla namaz esnasında düşünülmemeli; ta ki namazda huzura zarar vermesin. Belki bu çalışmalar, namaz haricinde olmalıdır. Risale-i Nur’da geçen namazla alakalı mevzuları çok okuyarak, tekrar tekrar mütalaa

ŞERH

ve pişmanlıklarını kat kat arttıracak, dünyadaki isyanlarının cezasına kavuşmuş olacaklardır.”

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ

“Ehl-i küfür ve nifak, âhiret âleminde rezil ve rüsvay oldukları için **(gözleri aşağı düşmüş, kendilerini zillet kaplamış)** bir hâlde secdeye davet olunurlar. Dünyada kibir ve gururlarından dolayı secde etmedikleri için, bugün azaba düşer olurlar. **(Hâlbuki onlar,)** dünyadayken **(sapaşğlam iken secdeye davet olunuyorlardı.)** Onlar ise, güç yetirdikleri hâlde böyle ulvî bir vazifeyi yerine getirmekten kaçınmışlardı. Onlar, namaz ve niyaz gibi kulluk vazifelerine riâyet etmeli değil miydiler? Nâil oldukları sıhhat ve nîmetin şükürünü yerine getirmeye çalışmalı değil miydiler? Ne yazık ki; artık onlar için fırsat elden gitmiştir.”

Rivayette vardır ki; âhiret gününde âlemlerin Rabbi tecellî buyuracak; bütün mü’minler secdeye kapanacaklar; kâfirlerden ve münafıklardan hiçbirisi, secde etmeye kâdir olamayacaklardır. Artık aklı başında olan her insan için lâzımdır ki; daha dünyada iken üzerine düşen kulluk vazifelerini güzelce yapmaya çalışsın. Tâ ki âhirette selâmet ve saadete nail olsun, ebedî hüsrana mâruz kalmaktan mahfuz kalsın.

İHTAR: Namazın mana ve hakikatini iyice anlamak için, şu Dokuzuncu Söz’ün güzelce mütalaa edilmesi lazımdır. Bunun için de daha önce geçen sekiz söz dikkatlice okunmalıdır. Ayrıca “On Birinci Söz”, bahusus “hakikat-ı salatın rumûzu” kısmı, mütefekkirane okunmalı; “Yirmi Üçüncü Söz”, bahusus “İkinci Mebhas, Beşinci Nükte” kısmı, mütalaa edilmeli; sonra da “El-Hüccetü’z-Zehrâ”, “Nûr Âleminin Bir Anahtarı”, tahiyyatla alakalı olan “Altıncı Şua” gibi eserler mütalaa edilmelidir. Bundan sonra Dokuzuncu Söz’ün Üçüncü Nükte’sinin manası bir derece kavranabilir. Fakat bu manalar, tafsilatıyla namaz esnasında düşünülmemeli; ta ki namazda huzura zarar vermesin. Belki bu çalışmalar, namaz haricinde olmalıdır. Risale-i Nur’da geçen namazla alakalı mevzuları çok okuyarak, tekrar tekrar mütalaa

ŞERH

ederek bu manalar meleke haline getirildiğinde, namaz esnasında o manalar kendiliğinden gelmeye başlar. Namazda sadece okunan ezkarın ve yapılan harekâtın icmalî manaları düşünülür ve zihin masivadan tecrid edilip huzur-u İlahide bulunduğu şuurunda olduğunda manalar kendiliğinden gelir. Müellif (ra), On Beşinci Şua El-Hüccetü’z-Zehra adlı eserinde bu konuyu şöyle izah etmiştir:

*“Haşiye: İşte derecata göre bir âmi, bir çekirdek kadar bu kudsi hakikattan hisse alsa, ruhen terakki etmiş bir kâmil insan, bir hurma ağacı kadar hisse alır. Fakat daha terakki etmeyen bir adam Fatiha okurken bu manaları kasden hatıra getirmemeli, tâ huzura zarar olmasın. Eğer o makama terakki etse, zâten o manalar kendilerini gösterirler.”*Haşiyecik^{1 2}

Hem namazda huzur bulmanın ve mezkûr manaların inkişaf etmesinin en mühim yolu, tuvalet adabı, abdest ve namaz konusunda Fıkıh İlmi’nin tesbit ettiği adab-ı şeriata da riayet etmekten geçer. Zira abdestte kusur varsa; bu, tuvalet adabına hakkıyla riayet etmemekten ileri gelir. Namazdaki kusur da abdestteki kusurdan kaynaklanır. Konu ile alakalı olarak Hacı Hulusî Bey Merhum’dan sorulan bir suali ve O Zat’ın vermiş olduğu cevabı aynen naklediyoruz:

Sual: Namazda feyz almanın ve huzûr bulmanın sebepleri nelerdir?

Cevab: 1) Sağlam taharet yapmak.

2) Sağlam ve sırasıyla sünnet vechiyle abdest almak.

3) Şaka bile olsa yalan söylememek.

[1] ^{Haşiyecik} Bu haşiyedeki “kasden” kelimesinin izahını Üstadımızdan sorduk. Aldığımız cevabı aynen yazıyoruz: Üçüncü Medrese-i Yusufiyedeki Risale-i Nur talebeleri namına Ceylân“Teşehhüd ve Fatiha kelimelerinin geniş ve yüksek manaları kasdî değil, belki dolayısıyla meşguliyet ve huzura bir nevi gaflet veren tafsilâtı değil, belki mücmel ve kısa manaları gafleti dağıtır, ubudiyeti ve münacatı parlatır görüyorum. Namazın ve Fatiha ve teşehhüdün pek yüksek kıymetlerini tam gösterir. İkinci Kısımın âhîrinde “kasden meşgul olmamak”tan murad ise: O manaların tafsilâtıyla bizzât iştigal, bazan namazı unutturur, huzura belki dokunur. Yoksa dolayısıyla ve muhtasar bir tarzda büyük faidelerini hissediyorum.

[2] Şualar, s.619.

ŞERH

ederek bu manalar meleke haline getirildiğinde, namaz esnasında o manalar kendiliğinden gelmeye başlar. Namazda sadece okunan ezkarın ve yapılan harekâtın icmalî manaları düşünülür ve zihin masivadan tecrid edilip huzur-u İlahide bulunduğu şuurunda olduğunda manalar kendiliğinden gelir. Müellif (ra), On Beşinci Şua El-Hüccetü’z-Zehra adlı eserinde bu konuyu şöyle izah etmiştir:

*“Haşiye: İşte derecata göre bir âmi, bir çekirdek kadar bu kudsi hakikattan hisse alsa, ruhen terakki etmiş bir kâmil insan, bir hurma ağacı kadar hisse alır. Fakat daha terakki etmeyen bir adam Fatiha okurken bu manaları kasden hatıra getirmemeli, tâ huzura zarar olmasın. Eğer o makama terakki etse, zâten o manalar kendilerini gösterirler.”*Haşiyecik^{1 2}

Hem namazda huzur bulmanın ve mezkûr manaların inkişaf etmesinin en mühim yolu, tuvalet adabı, abdest ve namaz konusunda Fıkıh İlmi’nin tesbit ettiği adab-ı şeriata da riayet etmekten geçer. Zira abdestte kusur varsa; bu, tuvalet adabına hakkıyla riayet etmemekten ileri gelir. Namazdaki kusur da abdestteki kusurdan kaynaklanır. Konu ile alakalı olarak Hacı Hulusî Bey Merhum’dan sorulan bir suali ve O Zat’ın vermiş olduğu cevabı aynen naklediyoruz:

Sual: Namazda feyz almanın ve huzûr bulmanın sebepleri nelerdir?

Cevab: 1) Sağlam taharet yapmak.

2) Sağlam ve sırasıyla sünnet vechiyle abdest almak.

3) Şaka bile olsa yalan söylememek.

[1] ^{Haşiyecik} Bu haşiyedeki “kasden” kelimesinin izahını Üstadımızdan sorduk. Aldığımız cevabı aynen yazıyoruz: Üçüncü Medrese-i Yusufiyedeki Risale-i Nur talebeleri namına Ceylân“Teşehhüd ve Fatiha kelimelerinin geniş ve yüksek manaları kasdî değil, belki dolayısıyla meşguliyet ve huzura bir nevi gaflet veren tafsilâtı değil, belki mücmel ve kısa manaları gafleti dağıtır, ubudiyeti ve münacatı parlatır görüyorum. Namazın ve Fatiha ve teşehhüdün pek yüksek kıymetlerini tam gösterir. İkinci Kısımın âhîrinde “kasden meşgul olmamak”tan murad ise: O manaların tafsilâtıyla bizzât iştigal, bazan namazı unutturur, huzura belki dokunur. Yoksa dolayısıyla ve muhtasar bir tarzda büyük faidelerini hissediyorum.

[2] Şualar, s.619.

METİN

Nasılki haftalık bir saatin sâniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan milleri birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmünü alırlar. Öyle de; Cenab-ı Hakk'ın bir saat-ı kübrası olan şu âlem-i dünyanın sâniyesi hükmünde olan gece ve gündüz deveranı ve dakikaları sayan seneler ve saatleri sayan tabakat-ı ömr-ü insan ve günleri sayan edvar-ı ömr-ü âlem birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmündedirler ve birbirini hatırlatırlar.

ŞERH

(DÖRDÜNCÜ NÜKTE: Nasıl ki; haftalık bir saatin saniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan milleri birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmünü alırlar. Öyle de, Cenâb-ı Hakk'ın bir saat-i kübrâsı olan şu âlem-i dünyanın saniyesi hükmünde olan gece ve gündüz deveranı ve dakikaları sayan seneler ve saatleri sayan tabakat-ı ömr-ü insan ve günleri sayan edvâr-ı ömr-ü âlem birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmündedirler ve birbirini hatırlatırlar.)

Birinci Nükte'de; namazın manası tarif edildi. Yani, Cenab-ı Hakk'ın celal, kemal ve cemalini görüp celaline karşı kavlen ve fiilen سُبْحَانَ اللَّهِ; kemaline karşı lafzen ve amelen اللَّهُ أَكْبَرُ ve cemaline karşı da kalben, lisanen ve bedenen الْحَمْدُ لِلَّهِ demektir.

İkinci Nükte'de ise; ibadetin manası tarif edildi. Yani, kulun kendisinin ve âlemin acz, fakr ve kusurunu derkedip buna mukabil kemal-i rububiyetin,

METİN

Nasılki haftalık bir saatin sâniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan milleri birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmünü alırlar. Öyle de; Cenab-ı Hakk'ın bir saat-ı kübrası olan şu âlem-i dünyanın sâniyesi hükmünde olan gece ve gündüz deveranı ve dakikaları sayan seneler ve saatleri sayan tabakat-ı ömr-ü insan ve günleri sayan edvar-ı ömr-ü âlem birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmündedirler ve birbirini hatırlatırlar.

ŞERH

(DÖRDÜNCÜ NÜKTE: Nasıl ki; haftalık bir saatin saniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan milleri birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmünü alırlar. Öyle de, Cenâb-ı Hakk'ın bir saat-i kübrâsı olan şu âlem-i dünyanın saniyesi hükmünde olan gece ve gündüz deveranı ve dakikaları sayan seneler ve saatleri sayan tabakat-ı ömr-ü insan ve günleri sayan edvâr-ı ömr-ü âlem birbirine bakarlar, birbirinin misalidirler ve birbirinin hükmündedirler ve birbirini hatırlatırlar.)

Birinci Nükte'de; namazın manası tarif edildi. Yani, Cenab-ı Hakk'ın celal, kemal ve cemalini görüp celaline karşı kavlen ve fiilen سُبْحَانَ اللَّهِ; kemaline karşı lafzen ve amelen اللَّهُ أَكْبَرُ ve cemaline karşı da kalben, lisanen ve bedenen الْحَمْدُ لِلَّهِ demektir.

İkinci Nükte'de ise; ibadetin manası tarif edildi. Yani, kulun kendisinin ve âlemin acz, fakr ve kusurunu derkedip buna mukabil kemal-i rububiyetin,

ŞERH

olduğundan bütün âlemle beraber namaza duruyor. Tilavet olunan Fatiha-i Şerife; bütün Kur'an'ın, dolayısıyla bütün kütub-u semaviyenin, ulum ve fûnunun hulasası olduğundan bütün âlemde ne kadar ilmî meratib varsa hepsi Fatiha'da vardır. Dolayısıyla Fatiha okunduğu zaman, kâinâtın ilmî programı okunuyor demektir. Kılınan namaz ise, bütün ibadetlerin hulâsâsıdır. Yirmi dört saatlik zaman ise, bütün zamanları içine almıştır.

Müellif (ra), bu sırrı bir misalle izah ediyor: Nasıl ki; haftalık bir saatin saniye, dakika, saat ve günleri sayan dört mili vardır. Şu millerin temel ve esasını da saniyeleri sayan mil teşkil etmektedir. Zira diğer millerin harekâtı, saniyeyi sayan milin hareketine bağlıdır. Saniye döndükçe diğerleri de -ancak ondan daha yavaş bir surette- dönerler. Mesela; saniye, altmış devir yapar, bir dakika olur. Dakika, altmış devir yaptığında bir saat olur. Yirmi dört saat geçtiğinde bir gün olur. Yedi gün geçtiği zaman ise bir hafta olur ve hakeza... Bütün millerin aslı saniye olduğu gibi, en küçük dairedeki o saniyenin harekâtı ve geçirdiği inkılablar, büyük millerin de birer nümunesidir ve onlardan haber verir. Diğer miller de aynı inkılabları -fakat biraz daha yavaş bir surette- geçirirler.

Aynen bunun gibi, Fatır-ı Zülcelal, şu dünyayı zaman itibariyle böyle haftalık bir saat sisteminde halletmiştir. Günler, saniyeyi sayan mil hükmündedir. Her bir namaz vakti de o saniyenin geçirdiği inkılab başıdır. Günler döndükçe dakikaları sayan mil hükmündeki sene vücuda gelir. Mevsimlerin değişmesi de o dakika milinin geçirdiği inkılablardır ki; her biri, gün içindeki bir namaz vaktine benzer. Senelerin dönmesi neticesinde saati sayan mil hükmündeki asırlar (altmış veya yüz yıl) vücuda gelir. Sabavet, gençlik, ihtiyarlık gibi ömr-ü insanın her bir tabakası da şu milin geçirdiği inkılablardır ki; her bir namaz vakti, o tabakat-ı insaniyeye işaret eder. Şu asırların dönmesinin neticesinde de dünyanın ömrü tamam olur ki; her bir namaz vakti, dünyanın geçirdiği ve geçireceği her bir devre işaret eder ve hatırlatır.

Dünyanın devirlerinden murad, tarih kitaplarında geçen "Taş Devri", "Tunç Devri" gibi devirler değildir. İleride anlatılacağı üzere ilk yaratılış devri,

ŞERH

olduğundan bütün âlemle beraber namaza duruyor. Tilavet olunan Fatiha-i Şerife; bütün Kur'an'ın, dolayısıyla bütün kütub-u semaviyenin, ulum ve fününun hulasası olduğundan bütün âlemde ne kadar ilmî meratib varsa hepsi Fatiha'da vardır. Dolayısıyla Fatiha okunduğu zaman, kâinâtın ilmî programı okunuyor demektir. Kılınan namaz ise, bütün ibadetlerin hulâsâsıdır. Yirmi dört saatlik zaman ise, bütün zamanları içine almıştır.

Müellif (ra), bu sırrı bir misalle izah ediyor: Nasıl ki; haftalık bir saatin saniye, dakika, saat ve günleri sayan dört mili vardır. Şu millerin temel ve esasını da saniyeleri sayan mil teşkil etmektedir. Zira diğer millerin harekâtı, saniyeyi sayan milin hareketine bağlıdır. Saniye döndükçe diğerleri de -ancak ondan daha yavaş bir surette- dönerler. Mesela; saniye, altmış devir yapar, bir dakika olur. Dakika, altmış devir yaptığında bir saat olur. Yirmi dört saat geçtiğinde bir gün olur. Yedi gün geçtiği zaman ise bir hafta olur ve hakeza... Bütün millerin aslı saniye olduğu gibi, en küçük dairedeki o saniyenin harekâtı ve geçirdiği inkılablar, büyük millerin de birer nümunesidir ve onlardan haber verir. Diğer miller de aynı inkılabları -fakat biraz daha yavaş bir surette- geçirirler.

Aynen bunun gibi, Fatır-ı Zülcelal, şu dünyayı zaman itibariyle böyle haftalık bir saat sisteminde halletmiştir. Günler, saniyeyi sayan mil hükmündedir. Her bir namaz vakti de o saniyenin geçirdiği inkılab başıdır. Günler döndükçe dakikaları sayan mil hükmündeki sene vücuda gelir. Mevsimlerin değişmesi de o dakika milinin geçirdiği inkılablardır ki; her biri, gün içindeki bir namaz vaktine benzer. Senelerin dönmesi neticesinde saati sayan mil hükmündeki asırlar (altmış veya yüz yıl) vücuda gelir. Sabavet, gençlik, ihtiyarlık gibi ömr-ü insanın her bir tabakası da şu milin geçirdiği inkılablardır ki; her bir namaz vakti, o tabakat-ı insaniyeye işaret eder. Şu asırların dönmesinin neticesinde de dünyanın ömrü tamam olur ki; her bir namaz vakti, dünyanın geçirdiği ve geçireceği her bir devre işaret eder ve hatırlatır.

Dünyanın devirlerinden murad, tarih kitaplarında geçen "Taş Devri", "Tunç Devri" gibi devirler değildir. İleride anlatılacağı üzere ilk yaratılış devri,

ŞERH

5. Dünyanın tamamen yıkılıp dünyaya aid hiçbir asarın kalmadığı zamandır. İşte yatsı namazı vakti de bu devri hatırlatır.

Farz olan namaz ibadetinin eda edildiği bu beş vakitten başka iki vakit daha vardır ki; bunlardan biri; yatsıdan sonraki gece vaktidir. Diğer ise, sabaha yakın olan vakittir. Gece vakti; sene içinde kışın ileri zamanlarına, insanın ömründe kabir hayatının ileri zamanlarına ve dünyanın ömründe de kıyamette tamamen harab olmasından sonraki dönemlerine işaret eder ki; bazı rivayetlerde bu dönemin kırk yıl sürdüğü ifade edilmektedir. Bu kırk yıllık döneme de âlem-i berzah denilmektedir. Müellif'in (ra)'ın ileride gelecek **"Âlem-i Berzah"** tabirinden murad, bu dönemdir. Bu vakitlerde, yani kabir hayatında ve âlemin harab olduğu zamanda (Berzah Âlemi'nde) mükellefiyet olmadığı için, gün içinde de bu vakitlerde farz bir ibadet yoktur.

Elhasıl: Gün içinde ve onun işaret ettiği sene, tabakat-ı ömr-ü insan ve edvar-ı ömr-ü âlemin her birinde yedi devir vardır.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki; dünyanın ömrü hakikatte bir gündür. Hem bir gün, zaman itibariyle bütün âlemi içine almaktadır. İşte bu sırdan dolayı Risale-i Nur'da şöyle bir isbat metodu mevcuttur: Herhangi bir eseri eline alsa, bütün âlemi ve bütün tecelliyat-ı esmayı onun içinde görüp tecelli-i ehadiyeti gösterir. Bu eserde de Müellif (ra), bir namazda bütün imkân âlemini ve bütün tecelliyat-ı celaliye, tecelliyat-ı cemaliye ve tecelliyat-ı kemaliyeyi birden gösterdi. Hem âlemin ve insanın mevt ve fenasını, acz ve fakrını göstermekle rabıta-ı mevt dersini verdi. Bu vesileyle başımdan geçen ibretli bir hadiseyi arz edeceğim:

Birgün dershaneye iki misafir gelmişti. Kuşluk vakti kalkıp onların yanına gittim. O gün halet-i ruhiyem çok değişti. Dershanede çay içtik. Daha sonra Risale-i Nur'dan Yirmi Altıncı Mektub Dördüncü Mebhas Dördüncü Mes'ele'yi okudular. Okunan yerde Risale-i Nur'un, her bir eserde bütün asarı, her bir fiilde bütün ef'ali, her bir isimde bütün esmayı ders verdiği ifade ediliyordu. "Bir daha okuyun!" dedim. Okudular. Sonra "Bir daha okuyun!" dedim. O arada birkaç kelime konuştum. Dedim: "Risale-i Nur'un bir hasiyetidir ki; her yerde tecelliyat-ı Zatiyeyi ispat ediyor." Üçüncü kez, "Bir

ŞERH

5. Dünyanın tamamen yıkılıp dünyaya aid hiçbir asarın kalmadığı zamandır. İşte yatsı namazı vakti de bu devri hatırlatır.

Farz olan namaz ibadetinin eda edildiği bu beş vakitten başka iki vakit daha vardır ki; bunlardan biri; yatsıdan sonraki gece vaktidir. Diğer ise, sabaha yakın olan vakittir. Gece vakti; sene içinde kışın ileri zamanlarına, insanın ömründe kabir hayatının ileri zamanlarına ve dünyanın ömründe de kıyamette tamamen harab olmasından sonraki dönemlerine işaret eder ki; bazı rivayetlerde bu dönemin kırk yıl sürdüğü ifade edilmektedir. Bu kırk yıllık döneme de âlem-i berzah denilmektedir. Müellif'in (ra)'ın ileride gelecek "**Âlem-i Berzah**" tabirinden murad, bu dönemdir. Bu vakitlerde, yani kabir hayatında ve âlemin harab olduğu zamanda (Berzah Âlemi'nde) mükellefiyet olmadığı için, gün içinde de bu vakitlerde farz bir ibadet yoktur.

Elhasıl: Gün içinde ve onun işaret ettiği sene, tabakat-ı ömr-ü insan ve edvar-ı ömr-ü âlemin her birinde yedi devir vardır.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki; dünyanın ömrü hakikatte bir gündür. Hem bir gün, zaman itibariyle bütün âlemi içine almaktadır. İşte bu sırdan dolayı Risale-i Nur'da şöyle bir isbat metodu mevcuttur: Herhangi bir eseri eline alsa, bütün âlemi ve bütün tecelliyat-ı esmayı onun içinde görüp tecelli-i ehadiyeti gösterir. Bu eserde de Müellif (ra), bir namazda bütün imkân âlemini ve bütün tecelliyat-ı celaliye, tecelliyat-ı cemaliye ve tecelliyat-ı kemaliyeyi birden gösterdi. Hem âlemin ve insanın mevt ve fenasını, acz ve fakrını göstermekle rabıta-ı mevt dersini verdi. Bu vesileyle başımdan geçen ibretli bir hadiseyi arz edeceğim:

Birgün dershaneye iki misafir gelmişti. Kuşluk vakti kalkıp onların yanına gittim. O gün halet-i ruhiyem çok değişti. Dershanede çay içtik. Daha sonra Risale-i Nur'dan Yirmi Altıncı Mektub Dördüncü Mebhas Dördüncü Mes'ele'yi okudular. Okunan yerde Risale-i Nur'un, her bir eserde bütün asarı, her bir fiilde bütün ef'ali, her bir isimde bütün esmayı ders verdiği ifade ediliyordu. "Bir daha okuyun!" dedim. Okudular. Sonra "Bir daha okuyun!" dedim. O arada birkaç kelime konuştum. Dedim: "Risale-i Nur'un bir hasiyetidir ki; her yerde tecelliyat-ı Zatiyeyi ispat ediyor." Üçüncü kez, "Bir

ŞERH

daha okuyun!” dedim. Okudular. Kendilerinin ikrarıyla, oda sallanmaya başladı. O iki misafirin şehadetiyle ders esnasında sallanma oldu. Demek bu dersler, âlemi böyle yerinden sallandırıyor. Onlar, “Gördük.” dediler. O derste harika bir halin zuhur ettiğini hissettim. Tavr-ı beşerin ve tavr-ı aklın haricinde bir zuhurat oldu. Yalnızca okundu. Hakikaten ben, o dersi tam kavrayamadım; fakat o iki zat tam kavradı. Çok çetin bir yerdi. Onun için bu eserleri dikkatli okuyalım, acele etmeyelim. “Anladım, bitti.” demeyelim. Başımıza biraz toprak saçalım ki; niçin az çalışıyoruz? O ders hangi ayetten, hangi ahkâm-ı ilahiyeden alınmış ise, tedkik edip çalışalım, o zaman o hakaik inkişaf eder.

Müellif (ra), “Yirmi Beşinci Söz Üçüncü Şu’le İkinci Ziya”da dünyanın yedi rükün üzerine bina edildiğini beyan etmektedir. Bunlardan dördü mekân cihetiyle, üçü de zaman cihetiyledir. Mekân cihetiyle rükünleri;

- 1.Cevv-i havadır ki; sür’at-i tebeddülüyle saniyeyi sayan mil hükmündedir.
- 2.Zemin yüzüdür ki; bu da dakikaları sayan mil hükmündedir.
- 3.Küre’nin içi ve karnıdır ki; bu da saatları sayan mil hükmündedir.
- 4.Semadır ki; bu da günleri sayan mil hükmündedir.

Müellif (ra), o eserde zaman cihetiyle dünyanın rükünlerinin ise üç tane olduğunu beyan etmiştir:

- 1- Gece ve gündüzdür ki; o saat-ı kübranın sâniyelerini sayan iki başlı birer mil hükmündedir.
- 2- Senelerdir ki; o saatin dakikalarını sayan birer ibre vaziyetindedir.
- 3- Asırlardır ki; o saatin saatlerini ta’dad eden birer iğnedir.

Bu “Dokuzuncu Söz”de ise, zaman itibariyle mezkûr dört rükün (gün, sene, tabakat-ı ömr-ü insan, edvar-ı ömr-ü âlem) ta’dad edilmektedir. Bu itibarla dünyanın rükünleri, sekiz tane olur.

Müellif (ra), bu nüktenin baş kısmında bu devirleri icmalen ifade ettikten

ŞERH

daha okuyun!” dedim. Okudular. Kendilerinin ikrarıyla, oda sallanmaya başladı. O iki misafirin şehadetiyle ders esnasında sallanma oldu. Demek bu dersler, âlemi böyle yerinden sallandırıyor. Onlar, “Gördük.” dediler. O derste harika bir halin zuhur ettiğini hissettim. Tavr-ı beşerin ve tavr-ı aklın haricinde bir zuhurat oldu. Yalnızca okundu. Hakikaten ben, o dersi tam kavrayamadım; fakat o iki zat tam kavradı. Çok çetin bir yerdi. Onun için bu eserleri dikkatli okuyalım, acele etmeyelim. “Anladım, bitti.” demeyelim. Başımıza biraz toprak saçalım ki; niçin az çalışıyoruz? O ders hangi ayetten, hangi ahkâm-ı ilahiyeden alınmış ise, tedkik edip çalışalım, o zaman o hakaik inkişaf eder.

Müellif (ra), “Yirmi Beşinci Söz Üçüncü Şu’le İkinci Ziya”da dünyanın yedi rükün üzerine bina edildiğini beyan etmektedir. Bunlardan dördü mekân cihetiyle, üçü de zaman cihetiyledir. Mekân cihetiyle rükünleri;

- 1.Cevv-i havadır ki; sür’at-i tebeddülüyle saniyeyi sayan mil hükmündedir.
- 2.Zemin yüzüdür ki; bu da dakikaları sayan mil hükmündedir.
- 3.Küre’nin içi ve karnıdır ki; bu da saatları sayan mil hükmündedir.
- 4.Semadır ki; bu da günleri sayan mil hükmündedir.

Müellif (ra), o eserde zaman cihetiyle dünyanın rükünlerinin ise üç tane olduğunu beyan etmiştir:

- 1- Gece ve gündüzdür ki; o saat-ı kübranın sâniyelerini sayan iki başlı birer mil hükmündedir.
- 2- Senelerdir ki; o saatin dakikalarını sayan birer ibre vaziyetindedir.
- 3- Asırlardır ki; o saatin saatlerini ta’dad eden birer iğnedir.

Bu “Dokuzuncu Söz”de ise, zaman itibariyle mezkûr dört rükün (gün, sene, tabakat-ı ömr-ü insan, edvar-ı ömr-ü âlem) ta’dad edilmektedir. Bu itibarla dünyanın rükünleri, sekiz tane olur.

Müellif (ra), bu nüktenin baş kısmında bu devirleri icmalen ifade ettikten

ŞERH

İşte insan, bu vakitte tecelli eden celal-i İlahiye karşı tesbih ve bu vakitte mazhar olunan hadsiz cema-i İlahiye karşı tahmid ve bu vakitte tezahür eden tasarrufat-ı azîme-i İlahiye karşı tazim ve tekbir vazifesiyle mükelleftir. Bu vazife ise, ancak namaz vasıtasıyla hakkıyla eda edilebilir.

Adeta sabah vakti, mühim bir inkılâb başıdır. Hem bahar mevsiminde, hem insanda, hem de âlemde meydana gelen mezkûr inkılabları derhatır ettirir. Bu inkılablar neticesinde tekvînî ve teklîfî olarak pek çok nekais ve kusurat görünür. İşte insan, bu vakitte سُبْحَانَ اللَّهِ demekle Cenab-ı Hakk'ı takdis eder. Kâinata ve insanda görünen nekais ve kusurâtın kendilerine aid olduğunu, Zat-ı Vacibu'l-Vücud'un her türlü nekais ve kusurattan mukaddes ve müberra olduğunu ilan eder.

Hem insan, bu vakitlerde, yani sabah, ilkbahar, çocukluk ve âlemin ilk yaratılışı vakitlerinde kendisinin ve mevcudat-ı âlemin hadsiz ihsanata ve nimetlere mazhar olduğunu düşünür. Bu kadar hadsiz nimetlere karşı الْحَمْدُ لِلَّهِ ile mukabele eder. Ezelden ebede kadar bütün cema, kemal ve ihsanların O'ndan geldiğini, dolayısıyla hamde layık yalnız O olduğunu anlar. Semavat ve Arz'da bulunan bütün mevcudatın O'na hamdettiğini bilir, o da الْحَمْدُ لِلَّهِ kelime-i kudsiyesi ile bütün mevcudatın hamdini, o ezel ve ebed sultanına takdim eder.

Hem bu inkılabat-ı azimenin içinde, azim bir tasarrufat-ı İlahiye görür. O tasarrufa karşı da اللَّهُ أَكْبَرُ der.

Müellif (ra), bu nüktede şu üç mes'eleyi tafsîlen beyan etmiyor. Burada konunun esasını tesbit edip bundan sonraki "Beşinci Nükte"de bu üç mes'eleyi tafsilatlı bir surette birer birer izah ediyor.

Hulasa: Sabahtan tulua kadar acib bir inkılâb başıdır. Cenab-ı Hak, kocaman geceyi götürdü, birden bire gündüzü getirdi. Bu inkılabta hem azim bir tasarrufat, hem de küllî bir ihsanat görünüyor. Hem kocaman kışı götürdü, baharı getirdi. Koca Küre-i Arz'ı bir nefis gibi ihya etti. Bu bahar mevsiminde

ŞERH

İşte insan, bu vakitte tecelli eden celal-i İlahiye karşı tesbih ve bu vakitte mazhar olunan hadsiz cema-i İlahiye karşı tahmid ve bu vakitte tezahür eden tasarrufat-ı azîme-i İlahiye karşı tazim ve tekbir vazifesiyle mükelleftir. Bu vazife ise, ancak namaz vasıtasıyla hakkıyla eda edilebilir.

Adeta sabah vakti, mühim bir inkılâb başıdır. Hem bahar mevsiminde, hem insanda, hem de âlemde meydana gelen mezkûr inkılabları derhatır ettirir. Bu inkılablar neticesinde tekvînî ve teklîfî olarak pek çok nekais ve kusurat görünür. İşte insan, bu vakitte سُبْحَانَ اللَّهِ demekle Cenab-ı Hakk'ı takdis eder. Kâinata ve insanda görünen nekais ve kusurâtın kendilerine aid olduğunu, Zat-ı Vacibu'l-Vücud'un her türlü nekais ve kusurattan mukaddes ve müberra olduğunu ilan eder.

Hem insan, bu vakitlerde, yani sabah, ilkbahar, çocukluk ve âlemin ilk yaratılışı vakitlerinde kendisinin ve mevcudat-ı âlemin hadsiz ihsanata ve nimetlere mazhar olduğunu düşünür. Bu kadar hadsiz nimetlere karşı الْحَمْدُ لِلَّهِ ile mukabele eder. Ezelden ebede kadar bütün cema, kemal ve ihsanların O'ndan geldiğini, dolayısıyla hamde layık yalnız O olduğunu anlar. Semavat ve Arz'da bulunan bütün mevcudatın O'na hamdettiğini bilir, o da الْحَمْدُ لِلَّهِ kelime-i kudsiyesi ile bütün mevcudatın hamdini, o ezel ve ebed sultanına takdim eder.

Hem bu inkılabat-ı azimenin içinde, azim bir tasarrufat-ı İlahiye görür. O tasarrufa karşı da اللَّهُ أَكْبَرُ der.

Müellif (ra), bu nüktede şu üç mes'eleyi tafsîlen beyan etmiyor. Burada konunun esasını tesbit edip bundan sonraki "Beşinci Nükte"de bu üç mes'eleyi tafsilatlı bir surette birer birer izah ediyor.

Hulasa: Sabahtan tulua kadar acib bir inkılâb başıdır. Cenab-ı Hak, kocaman geceyi götürdü, birden bire gündüzü getirdi. Bu inkılabta hem azim bir tasarrufat, hem de küllî bir ihsanat görünüyor. Hem kocaman kışı götürdü, baharı getirdi. Koca Küre-i Arz'ı bir nefis gibi ihya etti. Bu bahar mevsiminde

METİN

Asr zamanı ise, güz mevsimine, hem ihtiyarlık vaktine, hem âhîrzaman Peygamberinin (Aleyhissalâtü Vesselâm) asr-ı saadetine benzer ve onlardaki şuunat-ı İlahiyeyi ve in'amat-ı Rahmaniyei ihtar eder.

ŞERH

kemal devresidir. Hazret-i Âdem (as)'ın halkedilmesiyle dünyanın ömrü kemaline kavuşur.

Hulasa: Gün itibariyle öğle vakti, günün kemâline; sene itibariyle yaz mevsiminin ortasına; tabakat-ı ömr-ü insan itibariyle gençlik kemâline; edvar-ı ömr-ü âlem itibariyle, hilkat-i insanın (Hazret-i Âdem (as)'ın yaratılış) devrine benzer ve onlardaki inkılabat, tasarrufat ve ihsanatı hatırlatır. Bunlardaki acîb inkılabatı ihtar ile tecelliyat-ı celaliyeyi; azîm tasarrufatı ihtar ile tecelliyat-ı kemaliyeyi ve küllî ihsanatı ihtar ile tecelliyat-ı cemaliyeyi gösterir; nev-i beşeri tesbih ve takdis, tekbir ve ta'zim, hamd ve şükür vazifesine davet eder. Âbid, bu vakitlerde vuku bulan inkılabata karşı سُبْحَانَ اللَّهِ, ihsanat-ı küllîye-i İlahiyeye karşı الْحَمْدُ لِلَّهِ, tasarrufat-ı azime-i Rabbaniyeye karşı اللَّهُ أَكْبَرُ der. Bu vazifenin en mükemmel bir surette eda edildiği ibadet ise, namazdır.

(Asr zamanı ise,) sene itibariyle **(güz mevsimine, hem)** tabakat-ı ömr-ü insan itibariyle **(ihtiyarlık vaktine, hem)** edvar-ı ömr-ü âlem itibariyle **(Âhîrzaman Peygamberi'nin (aleyhissalâtü vesselâm) Asr-ı Saadet'ine benzer ve onlardaki şuûnât-ı İlâhiyeyi ve in'âmât-ı Rahmâniyeyi ihtar eder.)** İkinci namazı vakti; bir saati sayan milin saniyesi misali o günün ikinci vaktini hatırlattığı gibi; senenin ömrüne göre, güz mevsimini; insanın ömrüne göre ihtiyarlığı; dünyanın ömrüne göre ise, Resûl-i Ekrem (sav)'in Asr-ı Saadet'ini hatırlatır, kâinatın ölümü demek olan kıyametin yaklaştığını ihtar eder. Resul-i Ekrem (sav) Efendimiz, şehadet parmağıyla orta parmağını bir araya getirerek şöyle buyurmuştur:

بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ

METİN

Asr zamanı ise, güz mevsimine, hem ihtiyarlık vaktine, hem âhîrzaman Peygamberinin (Aleyhissalâtü Vesselâm) asr-ı saadetine benzer ve onlardaki şuunat-ı İlahiyeyi ve in'amat-ı Rahmaniyei ihtar eder.

ŞERH

kemal devresidir. Hazret-i Âdem (as)'ın halkedilmesiyle dünyanın ömrü kemaline kavuşur.

Hulasa: Gün itibariyle öğle vakti, günün kemâline; sene itibariyle yaz mevsiminin ortasına; tabakat-ı ömr-ü insan itibariyle gençlik kemâline; edvar-ı ömr-ü âlem itibariyle, hilkat-i insanın (Hazret-i Âdem (as)'ın yaratılış) devrine benzer ve onlardaki inkılabat, tasarrufat ve ihsanatı hatırlatır. Bunlardaki acîb inkılabatı ihtar ile tecelliyat-ı celaliyeyi; azîm tasarrufatı ihtar ile tecelliyat-ı kemaliyeyi ve küllî ihsanatı ihtar ile tecelliyat-ı cemaliyeyi gösterir; nev-i beşeri tesbih ve takdis, tekbir ve ta'zim, hamd ve şükür vazifesine davet eder. Âbid, bu vakitlerde vuku bulan inkılabata karşı سُبْحَانَ اللَّهِ, ihsanat-ı küllîye-i İlahiyeye karşı الْحَمْدُ لِلَّهِ, tasarrufat-ı azime-i Rabbaniyeye karşı اللَّهُ أَكْبَرُ der. Bu vazifenin en mükemmel bir surette eda edildiği ibadet ise, namazdır.

(Asr zamanı ise,) sene itibariyle **(güz mevsimine, hem)** tabakat-ı ömr-ü insan itibariyle **(ihtiyarlık vaktine, hem)** edvar-ı ömr-ü âlem itibariyle **(Âhîrzaman Peygamberi'nin (aleyhissalâtü vesselâm) Asr-ı Saadet'ine benzer ve onlardaki şuûnât-ı İlâhiyeyi ve in'âmât-ı Rahmâniyeyi ihtar eder.)** İkinci namazı vakti; bir saati sayan milin saniyesi misali o günün ikinci vaktini hatırlattığı gibi; senenin ömrüne göre, güz mevsimini; insanın ömrüne göre ihtiyarlığı; dünyanın ömrüne göre ise, Resûl-i Ekrem (sav)'in Asr-ı Saadet'ini hatırlatır, kâinatın ölümü demek olan kıyametin yaklaştığını ihtar eder. Resul-i Ekrem (sav) Efendimiz, şehadet parmağıyla orta parmağını bir araya getirerek şöyle buyurmuştur:

بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ

ŞERH

Bu ayet-i kerimede nev-i beşerin hüsrandan selameti, gelecek dört şarta bağlanmıştır:

- 1) İman
- 2) Amel-i salih
- 3) Hakkı tavsiye
- 4) Sabrı tavsiye

İnsanı hüsrandan halas edecek amel-i salihin başında ise, namaz ibadeti gelmektedir. Öyleyse namaz vasıtasıyla bir sandukça hükmünde olan seccadeye sermaye-i ömründen bir miktar at ve kurtul. Çünkü çare yok, fenaya gidiyorsun. Âlem de fenaya doğru hızla gidiyor. Yirmi dört saatten ibaret olan senin bugünün, bütün âlemin zeval ve firakını, mevt ve fenasını haber veriyor. Senin ve âlemin mukadderatını, sana okutturuyor. Müellif (ra), Sözler adlı eserinde şöyle buyurmuştur:

“Ey nefis! Bil ki dünkü gün senin elinden çıktı. Yarın ise senin elinde sened yok ki, ona mâlikisin. Öyle ise hakikî ömrünü, bulunduğun gün bil. Lâakal günün bir saatini, ihtiyat akçesi gibi, hakikî istikbal için teşkil olunan bir sandukça-i uhreviye olan bir mescide veya bir seccadeye at.”¹

İkinci vaktinde celalli esmanın tecellisi daha fazla hâkimdir ve asıldır. Cemalli ve kemalli esmanın tecellisi ise tebeidir, dolayısıyladır. Her ikinci vakti, hem bir inkılab başıdır. Zira öğle vaktinde kemale eren gün, ikinci vaktinde guruba meyleder. Hem bir tasarruf-u azîmenin ayinesidir. Zira bu inkılabda nihayetsiz bir kudretin tecelliyatı müşahede edilmektedir. Hem küllî ihsanat-ı İlahiyenin bir ma’kesidir. Zira insan, o vakitte sıhhat, selamet ve hayırlı hizmet gibi pek çok niam-ı İlahiyeye mazhar olmuştur.

Hem ikinci vakti, sene itibariyle güz mevsimine benzer; bahar ve yaz mevsiminde vücuda gelen ekser mevcudatın vazife-i hayattan terhis edilmesinde tezahür eden inkılabat-ı acibeyi hatırlatmakla tecelliyat-ı celaliyeyi

[1] Sözler, s.272-273.

ŞERH

Bu ayet-i kerimede nev-i beşerin hüsrandan selameti, gelecek dört şarta bağlanmıştır:

- 1) İman
- 2) Amel-i salih
- 3) Hakkı tavsiye
- 4) Sabrı tavsiye

İnsanı hüsrandan halas edecek amel-i salihin başında ise, namaz ibadeti gelmektedir. Öyleyse namaz vasıtasıyla bir sandukça hükmünde olan seccadeye sermaye-i ömründen bir miktar at ve kurtul. Çünkü çare yok, fenaya gidiyorsun. Âlem de fenaya doğru hızla gidiyor. Yirmi dört saatten ibaret olan senin bugünün, bütün âlemin zeval ve firakını, mevt ve fenasını haber veriyor. Senin ve âlemin mukadderatını, sana okutturuyor. Müellif (ra), Sözler adlı eserinde şöyle buyurmuştur:

“Ey nefis! Bil ki dünkü gün senin elinden çıktı. Yarın ise senin elinde sened yok ki, ona mâliksin. Öyle ise hakikî ömrünü, bulunduğun gün bil. Lâakal günün bir saatini, ihtiyat akçesi gibi, hakikî istikbal için teşkil olunan bir sandukça-i uhreviye olan bir mescide veya bir seccadeye at.”¹

İkinci vaktinde celalli esmanın tecellisi daha fazla hâkimdir ve asıldır. Cemalli ve kemalli esmanın tecellisi ise tebeidir, dolayısıyladır. Her ikinci vakti, hem bir inkılab başıdır. Zira öğle vaktinde kemale eren gün, ikinci vaktinde guruba meyleder. Hem bir tasarruf-u azîmenin ayinesidir. Zira bu inkılabda nihayetsiz bir kudretin tecelliyatı müşahede edilmektedir. Hem küllî ihsanat-ı İlahiyenin bir ma’kesidir. Zira insan, o vakitte sıhhat, selamet ve hayırlı hizmet gibi pek çok niam-ı İlahiyeye mazhar olmuştur.

Hem ikinci vakti, sene itibariyle güz mevsimine benzer; bahar ve yaz mevsiminde vücuda gelen ekser mevcudatın vazife-i hayattan terhis edilmesinde tezahür eden inkılabat-ı acibeyi hatırlatmakla tecelliyat-ı celaliyeyi

[1] Sözler, s.272-273.

ŞERH

Elcevab: Nasıl ki; ikindi namazının vakti akşam namazına kadar devam ediyorsa; dünyanın ömrüne göre de ikindi vaktine benzeyen Asr-ı Saadet devresi, kıyamete kadar devam eder. Dünyanın ömrü itibariyle daha ikindi vaktindeyiz, akşama girmedik. Ancak akşam vaktinin yakın olduğunun bazı alametleri zuhur etmiştir.¹ Nasıl ki; günün vefatının son alameti, Güneş'in gurub etmesidir. Aynen öyle de dünyanın vefatı demek olan kıyametin son alameti, Güneş'in batıdan doğmasıdır. Güneş, batıdan doğmakla kıyamet kopmaz; bir müddet daha öyle devam eder. Müellif (ra), kıyametin bu alametini Şualar adlı eserinde şöyle izah etmiştir:

"Güneş'in mağribden tulûu ise, bedahet derecesinde bir alâmet-i kıyamettir ve bedaheti için, aklın ihtiyarı ile bağlı olan tövbe kapısını kapayan bir hâdise-i semaviye olduğundan tefsiri ve manası zahirdir, teville ihtiyacı yoktur. Yalnız bu kadar var ki: Ellahu a'lem, o tulûun sebep-i zahîrîsi: Küre-i Arz kafasının aklı hükmünde olan Kur'an onun başından çıkmasıyla zemin divane olup, izn-i İlahî ile başını başka seyyareye çarpmasıyla hareketinden geri dönüp, garbdan şarka olan seyahatını, irade-i Rabbanî ile şarktan garba tebdil etmekle Güneş garbdan tulûa başlar.

*Evet, arzı şems ile ferşi arş ile kuvvetli bağlayan hablullahî'l-metin olan Kur'anın kuvve-i cazibesi kopsa; küre-i arzın ipi çözülür, başıboş serseri olup aksiyle ve intizamsız hareketinden Güneş garbdan çıkar. Hem müsademe neticesinde emr-i İlahî ile kıyamet kopar diye bir tevili vardır."*²

Hem nasıl ki; Güneş, her gün gurub etmekle vefat eder. Bir gün gelecek, gurub etmekle bütün bütün vefat edecek, böylece kıyamet kopacaktır. Hem Güneş'in yüzünde mevcut olan iki leke, bir gün gelecek Güneş'in yüzünü tamamen kaplayacak ve kıyamet kopacaktır. Müellif (ra), Sözlür adlı eserinde إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ayet-i kerimesinin tefsiri sadedinde bu mes'eleyi şöyle izah etmektedir:

[1] En'am, 6:158; Muhammed, 47:18.

[2] Şualar, s.591.

ŞERH

Elcevab: Nasıl ki; ikindi namazının vakti akşam namazına kadar devam ediyorsa; dünyanın ömrüne göre de ikindi vaktine benzeyen Asr-ı Saadet devresi, kıyamete kadar devam eder. Dünyanın ömrü itibariyle daha ikindi vaktindeyiz, akşama girmedik. Ancak akşam vaktinin yakın olduğunun bazı alametleri zuhur etmiştir.¹ Nasıl ki; günün vefatının son alameti, Güneş'in gurub etmesidir. Aynen öyle de dünyanın vefatı demek olan kıyametin son alameti, Güneş'in batıdan doğmasıdır. Güneş, batıdan doğmakla kıyamet kopmaz; bir müddet daha öyle devam eder. Müellif (ra), kıyametin bu alametini Şualar adlı eserinde şöyle izah etmiştir:

"Güneş'in mağribden tulûu ise, bedahet derecesinde bir alâmet-i kıyamettir ve bedaheti için, aklın ihtiyarı ile bağlı olan tövbe kapısını kapayan bir hâdise-i semaviye olduğundan tefsiri ve manası zahirdir, teville ihtiyacı yoktur. Yalnız bu kadar var ki: Ellahu a'lem, o tulûun sebep-i zahîrîsi: Küre-i Arz kafasının akli hükmünde olan Kur'an onun başından çıkmasıyla zemin divane olup, izn-i İlahî ile başını başka seyyareye çarpmasıyla hareketinden geri dönüp, garbdan şarka olan seyahatını, irade-i Rabbanî ile şarktan garba tebdil etmekle Güneş garbdan tulûa başlar.

*Evet, arzı şems ile ferşi arş ile kuvvetli bağlayan hablullahî'l-metin olan Kur'anın kuvve-i cazibesi kopsa; küre-i arzın ipi çözülür, başıboş serseri olup aksiyle ve intizamsız hareketinden Güneş garbdan çıkar. Hem müsademe neticesinde emr-i İlahî ile kıyamet kopar diye bir tevili vardır."*²

Hem nasıl ki; Güneş, her gün gurub etmekle vefat eder. Bir gün gelecek, gurub etmekle bütün bütün vefat edecek, böylece kıyamet kopacaktır. Hem Güneş'in yüzünde mevcut olan iki leke, bir gün gelecek Güneş'in yüzünü tamamen kaplayacak ve kıyamet kopacaktır. Müellif (ra), Sözlür adlı eserinde إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ayet-i kerimesinin tefsiri sadedinde bu mes'eleyi şöyle izah etmektedir:

[1] En'am, 6:158; Muhammed, 47:18.

[2] Şualar, s.591.

ŞERH

ve vefat zamanıdır. Saniyeyi sayan bir mil olan akşam vakti, günün vefat zamanını göstermekle, dakikayı sayan mil hükmündeki senenin vefat zamanı olan güz mevsiminin sonlarına işaret eder; senenin, kış mevsimine girmeye hazırlandığı zamanı hatırlatır. İnsanın ömrüne göre ise, sekerata girdiği ana benzer. Dünyanın ömrüne göre ise, kıyametin başlangıcındaki harabiyet-i âlem zamanına işaret eder. Bu devrelerdeki acib inkılabatı ihtar ile tecelliyat-ı celaliyeyi; azîm tasarrufatı ihtar ile tecelliyat-ı kemaliyeyi ve küllî ihsanat-ı İlahiyeyi ihtar ile tecelliyat-ı cemaliyeyi gösterir.

Demek akşam vaktinde sadece Güneş batmıyor, onunla beraber pek çok mahlûkat da gurub ediyor. Sadece gün vefat etmiyor, onun ölümü ile pek çok mevcudat da vefat ediyor. Çünkü bugün ölmeseydi, hiçbir şey ölmezdi. Asıl bela, zamanı durduramamaktır. Zamanın geçmesiyle gün, sene, insan ve âlem ölüme mahkûm oluyor. Demek akşam vakti hem günün, hem senenin, hem insanın, hem de âlemin vefatını haber veriyor. Bütün bu vefiyatta tecelliyat-ı celaliye ve kahriye tezahür ediyor. Öyle ise, o tecelliyat-ı celaliye ve kahriye karşısında akşam namazını kılmak suretiyle Rabbini bütün nekaisten, bahusus zeval ve firak, mevt ve fenadan hâsıl olan bütün kusurattan tesbih ve takdis et! Her an mevt ve fenaya maruz kaldığını düşün, titre ve ağla! Huzur-u İlahide mevcudat-ı âlemin adem ve idama mahkum olmaktan kurtulup baki bir vücut kazanmaları için dua ve niyazda bulun! İşte bu cihette akşam vakti, aldatmaz bir nâsih, ikaz ve ihtar edici bir mürşiddir.

Evet, başta insan olmak üzere bütün mevcudat-ı âlemi idama mahkûm eden ölüm, mühim bir inkılâb başıdır. Bu mühim inkılabta tecelliyat-ı kahriye ve celaliye görünür. Buna mukabil abd, sünnet vechiyle güzel bir abdest alıp akşam namazını kılmalı, bahusus namazın çekirdeği hükmünde olan سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesi ile Halik'ının bütün nekaisten âri ve beri olduğunu ilan etmelidir. Hem o vakit, azîm bir tasarrufat-ı İlahiyenin ayinesidir. Bu tasarrufatta tecelliyat-ı kemaliye görünür. Buna mukabil abd, namaza kıyam edip nihayetsiz kuvvet ve kudret sahibi olan Rabbini كَبَّرَ اللَّهُ kelime-i kudsiyesi ile ta'zim etmelidir. Hem o vakit, ihsanat-ı külliye-i İlahiyenin

ŞERH

ve vefat zamanıdır. Saniyeyi sayan bir mil olan akşam vakti, günün vefat zamanını göstermekle, dakikayı sayan mil hükmündeki senenin vefat zamanı olan güz mevsiminin sonlarına işaret eder; senenin, kış mevsimine girmeye hazırlandığı zamanı hatırlatır. İnsanın ömrüne göre ise, sekerata girdiği ana benzer. Dünyanın ömrüne göre ise, kıyametin başlangıcındaki harabiyet-i âlem zamanına işaret eder. Bu devrelerdeki acib inkılabatı ihtar ile tecelliyat-ı celaliyeyi; azîm tasarrufatı ihtar ile tecelliyat-ı kemaliyeyi ve küllî ihsanat-ı İlahiyeyi ihtar ile tecelliyat-ı cemaliyeyi gösterir.

Demek akşam vaktinde sadece Güneş batmıyor, onunla beraber pek çok mahlûkat da gurub ediyor. Sadece gün vefat etmiyor, onun ölümü ile pek çok mevcudat da vefat ediyor. Çünkü bugün ölmeseydi, hiçbir şey ölmezdi. Asıl bela, zamanı durduramamaktır. Zamanın geçmesiyle gün, sene, insan ve âlem ölüme mahkûm oluyor. Demek akşam vakti hem günün, hem senenin, hem insanın, hem de âlemin vefatını haber veriyor. Bütün bu vefiyatta tecelliyat-ı celaliye ve kahriye tezahür ediyor. Öyle ise, o tecelliyat-ı celaliye ve kahriye karşısında akşam namazını kılmak suretiyle Rabbini bütün nekaisten, bahusus zeval ve firak, mevt ve fenadan hâsıl olan bütün kusurattan tesbih ve takdis et! Her an mevt ve fenaya maruz kaldığını düşün, titre ve ağla! Huzur-u İlahide mevcudat-ı âlemin adem ve idama mahkum olmaktan kurtulup baki bir vücud kazanmaları için dua ve niyazda bulun! İşte bu cihette akşam vakti, aldatmaz bir nâsih, ikaz ve ihtar edici bir mürşiddir.

Evet, başta insan olmak üzere bütün mevcudat-ı âlemi idama mahkûm eden ölüm, mühim bir inkılâb başıdır. Bu mühim inkılabta tecelliyat-ı kahriye ve celaliye görünür. Buna mukabil abd, sünnet vechiyle güzel bir abdest alıp akşam namazını kılmalı, bahusus namazın çekirdeği hükmünde olan سُبْحَانَ اللَّهِ kelime-i kudsiyesi ile Halik'ının bütün nekaisten âri ve beri olduğunu ilan etmelidir. Hem o vakit, azîm bir tasarrufat-ı İlahiyenin ayinesidir. Bu tasarrufatta tecelliyat-ı kemaliye görünür. Buna mukabil abd, namaza kıyam edip nihayetsiz kuvvet ve kudret sahibi olan Rabbini اللَّهُ أَكْبَرُ kelime-i kudsiyesi ile ta'zim etmelidir. Hem o vakit, ihsanat-ı külliye-i İlahiyenin

ŞERH

ma'kesidir. Bu küllî ihsanatta, tecelliyat-ı cemaliye görünür. Buna mukabil abd, secdeye kapanarak اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ kelime-i kudsiyesi ile hamd ve şükür vazifesini ifa etmelidir.

Evet, mağrib vakti, günün ölümünü, senenin ölümünü, insanın ölümünü ve dünyanın ölümünü birden hatıra getirir. Bu devirlerde tecelli eden esma-i İlahiyeyi, hususan doksan dokuz esma-i hüsnayı ve bu esma içerisinde tezahür eden otuz üç tecelliyat-ı kahriyeyi birden gösterir. Madem hakikat budur; öyle ise bu vakitte gaflet uykusundan uyan, huzur-u kalb ile namazını kıl, namazdan sonra da tesbihi eline al, yüzünü kibleye çevir, Cenab-ı Hakk'a yalvar ve şöyle de!

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

Hem umum mevcudatın zeval ve firakından müteessir ve müteallim olan kalb-i beşer, bu teessür ve teellümden ancak يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي * يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي diyerek Baki bir Zat'ı ve O'nun baki memleketini bulmakla necat ve halas bulur.

Ey insan! Zeval ve firak, memat ve vefat elinde olan ve kendisi bu nâkıs sıfatlardan pak ve münezzeh olan Bâkî bir Zat'ı çağır ki; seni ve bütün âlemi ademden, idamdan, hiçlikten, fenadan, firak-ı ebediden kurtarıp seni, bütün sevdiklerinle beraber baki bir alemde mes'ud ve mesrur eylesin. Akıl alakadarlığıyla zeval ve firak-ı âlemde en fazla müteallim ve müteessir olan ruh-u beşer ve kalb-i insan, bütün fani mahbublara bedel Baki bir Mahbub'u aradığını ve ancak O Baki Zat'ı bulmakla teneffüs ettiğini¹ Üstad Bediüzzaman Hazretleri Lem'alar adlı eserinde şöyle ifade buyurmuştur:

"Birinci defa يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي bir ameliyat-ı cerrahiye hükmünde kalbi masivadan tecrid ediyor, kesiyor. Şöyle ki: İnsan, mahiyet-i câmiyeti itibariyle

[1] Ra'd, 13:28.

ŞERH

ma'kesidir. Bu küllî ihsanatta, tecelliyat-ı cemaliye görünür. Buna mukabil abd, secdeye kapanarak **لِّلّٰهِ الْحَمْدُ** kelime-i kudsiyesi ile hamd ve şükür vazifesini ifa etmelidir.

Evet, mağrib vakti, günün ölümünü, senenin ölümünü, insanın ölümünü ve dünyanın ölümünü birden hatıra getirir. Bu devirlerde tecelli eden esma-i İlahiyeyi, hususan doksan dokuz esma-i hüsnayı ve bu esma içerisinde tezahür eden otuz üç tecelliyat-ı kahriyeyi birden gösterir. Madem hakikat budur; öyle ise bu vakitte gaflet uykusundan uyan, huzur-u kalb ile namazını kıl, namazdan sonra da tesbihi eline al, yüzünü kibleye çevir, Cenab-ı Hakk'a yalvar ve şöyle de!

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

Hem umum mevcudatın zeval ve firakından müteessir ve müteallim olan kalb-i beşer, bu teessür ve teellümden ancak **يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي * يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي** diyerek Baki bir Zat'ı ve O'nun baki memleketini bulmakla necat ve halas bulur.

Ey insan! Zeval ve firak, memat ve vefat elinde olan ve kendisi bu nâkıs sıfatlardan pak ve münezzeh olan Bâkî bir Zat'ı çağır ki; seni ve bütün âlemi ademden, idamdan, hiçlikten, fenadan, firak-ı ebediden kurtarıp seni, bütün sevdiklerinle beraber baki bir alemde mes'ud ve mesrur eylesin. Akıl alakadarlığıyla zeval ve firak-ı âlemde en fazla müteallim ve müteessir olan ruh-u beşer ve kalb-i insan, bütün fani mahbublara bedel Baki bir Mahbub'u aradığını ve ancak O Baki Zat'ı bulmakla teneffüs ettiğini¹ Üstad Bediüzzaman Hazretleri Lem'alar adlı eserinde şöyle ifade buyurmuştur:

"Birinci defa يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي bir ameliyat-ı cerrahiye hükmünde kalbi masivadan tecrid ediyor, kesiyor. Şöyle ki: İnsan, mahiyet-i câmiyeti itibariyle

[1] Ra'd, 13:28.

ŞERH

Üstad Bediüzzaman (ra) Hazretleri, mezkûr manaların inkişafı için her zaman, bahusus akşam ile yatsı arasında gelecek altı evradı okumalarını şakirdlerine tavsiye buyurmuştur:

Birincisi:

وَدَّالْتُونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ (1defa)

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ (33) 1 defa

İkincisi:

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَيُّ مَسْنِيٍّ الضَّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ (2) 1 defa

رَبِّ إِنِّي مَسْنِيَّ الضَّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ (33) defa

Üçüncüsü:

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ (1 defa)

حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ (33) 3 defa

Dördüncüsü:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا (1 defa)

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ (33) 4 defa

[1] Enbiya, 21:87. (Hz. Yunus (as)'ın duası).

[2] Enbiya, 21:83. (Hz. Eyyüb (as)'ın duası).

[3] Tevbe, 9:129. (Hz. Muhammed (asm)'ın duası).

[4] Al-i İmran 3:173. (Hz. Muhammed (asm) ve Hz. İbrahim (as)'ın duası).

ŞERH

Üstad Bediüzzaman (ra) Hazretleri, mezkûr manaların inkişafı için her zaman, bahusus akşam ile yatsı arasında gelecek altı evradı okumalarını şakirdlerine tavsiye buyurmuştur:

Birincisi:

وَذَٰلَـلُّونَ إِذْ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ (1defa)

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ (defa)¹ 33

İkincisi:

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَيُّ مَسْنِيٍّ الضَّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ (2) (defa) 1

رَبِّ إِنِّي مَسْنِيَّ الضَّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ (defa) 33

Üçüncüsü:

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ (defa) 1

حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ (defa) 33

Dördüncüsü:

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا (1defa)

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ (defa)⁴ 33

[1] Enbiya, 21:87. (Hz. Yunus (as)'ın duası).

[2] Enbiya, 21:83. (Hz. Eyyüb (as)'ın duası).

[3] Tevbe, 9:129. (Hz. Muhammed (asm)'ın duası).

[4] Al-i İmran 3:173. (Hz. Muhammed (asm) ve Hz. İbrahim (as)'ın duası).

ŞERH

olduğunu; neticede bütün âlem ve insan, dar-ı bekada karar kılıp ayinedarlık vazifesine orada dahi devam edeceğini ifade etmekle bu manaların kalb-i insan için hem bir ders-i marifet, hem bir ders-i muhabbet, hem bir lezzet-i ruhaniye olduğunu ta'lim buyuruyor.

Evet, mağrib vaktinin ihtar ve ikazıyla, mevcudat-ı âlem yokluğa gidiyor. Bu ihtar ve ikazdan ders alan insan ise, mevcudat-ı âlemin zeval ve firakından müteessir ve müteallim oluyor. Onu, bu tesessür ve teellümden kurtaracak yegâne çare; namaz ve dua vasıtasıyla Kayyum-u Bâkî'ye iltica etmektir.

İşte Müellif (ra)'ın mağrib vaktiyle alakalı mezkûr cümlelerinin manasının bir hulasası budur.

Müellif (ra), bu altı evraddan her birisi hakkında müstakil bir eser yazmış ve o evradı, o eserlerde mezkûr manada izah etmiştir. Mesela; **إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ** ayet-i kerimesinin izah edildiği "Birinci Lem'a"da dünyanın zaman itibariyle bir deniz gibi olduğu ve her dalgasında hadsiz cenazeler bulunduğu, bu felaketten kurtulmak için bir tek Zat'a **إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ** münacatıyla iltica etmek lüzumu beyan edilmiştir.

Hulasa: Gün itibariyle akşam vakti, günün gurubuna; sene itibariyle güz mevsiminin âhinde pekçok mahlûkatın vazife-i hayattan terhis edilmesine; tabakat-ı ömr-ü insan itibariyle insanın vefatına; edvar-ı ömr-ü âlem itibariyle dünyanın kıyamet ibtidasındaki harabiyetine benzer. Güneş'in batması, kıyametin kopma vaktini hatırlatır. Zira kıyamet, akşam vakti kopar. Günü kim ölüme mahkûm etmişse; seneyi, insanı, âlemi ölüme mahkûm eden de O'dur. Kıyameti getiren de O'dur. Bu vakitte âlemin vefatı demek olan kıyametin vuku bulacağına dair kuvvetli bir delil mevcuttur. Demek Kur'an-ı Hakîm, akşam namazı vaktinde bir taraftan insanları ibadete davet ederken, diğer taraftan kıyametin vukuunun mümkün olduğunu ve vuku

ŞERH

olduğunu; neticede bütün âlem ve insan, dar-ı bekada karar kılıp ayinedarlık vazifesine orada dahi devam edeceğini ifade etmekle bu manaların kalb-i insan için hem bir ders-i marifet, hem bir ders-i muhabbet, hem bir lezzet-i ruhaniye olduğunu ta'lim buyuruyor.

Evet, mağrib vaktinin ihtar ve ikazıyla, mevcudat-ı âlem yokluğa gidiyor. Bu ihtar ve ikazdan ders alan insan ise, mevcudat-ı âlemin zeval ve firakından müteessir ve müteallim oluyor. Onu, bu tesessür ve teellümden kurtaracak yegâne çare; namaz ve dua vasıtasıyla Kayyum-u Bâkî'ye iltica etmektir.

İşte Müellif (ra)'ın mağrib vaktiyle alakalı mezkûr cümlelerinin manasının bir hulasası budur.

Müellif (ra), bu altı evraddan her birisi hakkında müstakil bir eser yazmış ve o evradı, o eserlerde mezkûr manada izah etmiştir. Mesela; **إِلَّا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ** ayet-i kerimesinin izah edildiği "Birinci Lem'a"da dünyanın zaman itibariyle bir deniz gibi olduğu ve her dalgasında hadsiz cenazeler bulunduğu, bu felaketten kurtulmak için bir tek Zat'a **إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ** münacatıyla iltica etmek lüzumu beyan edilmiştir.

Hulasa: Gün itibariyle akşam vakti, günün gurubuna; sene itibariyle güz mevsiminin âhinde pekçok mahlûkatın vazife-i hayattan terhis edilmesine; tabakat-ı ömr-ü insan itibariyle insanın vefatına; edvar-ı ömr-ü âlem itibariyle dünyanın kıyamet ibtidasındaki harabiyetine benzer. Güneş'in batması, kıyametin kopma vaktini hatırlatır. Zira kıyamet, akşam vakti kopar. Günü kim ölüme mahkûm etmişse; seneyi, insanı, âlemi ölüme mahkûm eden de O'dur. Kıyameti getiren de O'dur. Bu vakitte âlemin vefatı demek olan kıyametin vuku bulacağına dair kuvvetli bir delil mevcuttur. Demek Kur'an-ı Hakîm, akşam namazı vaktinde bir taraftan insanları ibadete davet ederken, diğer taraftan kıyametin vukuunun mümkün olduğunu ve vuku

METİN

Gece vakti ise, hem kış, hem kabri, hem âlem-i Berzahı ifham ile, ruh-u beşer rahmet-i Rahman'a ne derece muhtaç olduğunu insana hatırlatır. Ve gecede teheccüd ise, kabir gecesinde ve Berzah karanlığında ne kadar lüzumlu bir ışık olduğunu bildirir, ikaz eder ve bütün bu inkılabat içinde Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin nihayetsiz nimetlerini ihtar ile ne derece hamd ü senaya müstehak olduğunu ilân eder.

ŞERH

Hulasa: Gün itibariyle yatsı vakti; âlem-i zulûmat, nehar âleminin bütün âsârını siyah kefeni ile setretmesine; sene itibariyle kışın, beyaz kefeni ile ölmüş yerin yüzünü örtmesine; tabakat-ı ömr-ü insan itibariyle vefat etmiş insanın bâkiye-i âsârı dahi vefat edip nisyan perdesi altına girmesine; edvar-ı ömr-ü âlem itibariyle de dâr-ı imtihan olan dünyanın bütün bütün kapanmasına benzer ve onlardaki inkılabat, ihsanat ve tasarrufatı hatırlatır. Cenab-ı Hak, bu inkılabat, ihsanat ve tasarrufata mukabil, cin ve insi tesbih, tahmid ve tekbir vazifesine davet eder. Bu vazife ise, ancak namaz vasıtasıyla hakkıyla eda edilebilir.

(Gece vakti ise, hem) sene itibariyle (kış, hem) insanın ömrü itibariyle (kabri, hem) dünyanın ömrü itibariyle (Âlem-i Berzah'ı ifham ile ruh-u beşer rahmet-i Rahman'a ne derece muhtaç olduğunu insana hatırlatır. Ve gecede teheccüd ise, kabir gecesinde ve Berzah karanlığında ne kadar lüzumlu bir ışık olduğunu bildirir, ikaz eder ve bütün bu inkılabat içinde Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin nihayetsiz nimetlerini ihtar ile ne derece hamd ve senaya müstehak olduğunu ilân eder.) Teheccüd namazını kılmak, gayet ehemmiyetli bir sünnettir. Gece kalkıp abdest alsan ve teheccüd namazını kılsan, o teheccüd namazı, kabrin ve berzahın nuru olur; seni kabir azabından muhafaza eder.

Sual: Kabirde dirilmek bir defaya mı mahsustur?

Elcevab: Evet, insan kabre defnedildikten sonra Münker ve Nekir'in suallerine cevap vermek için yarı bir hayata mazhar olur. İnsan, o zaman aynen şuur sahibidir. Sual bittikten sonra tekrar ölür. Bu hayatın mahiyetini tam manasıyla ifade etmek mümkün değildir. Ne tam kabir hayatı gibidir, ne de

METİN

Gece vakti ise, hem kış, hem kabri, hem âlem-i Berzahı ifham ile, ruh-u beşer rahmet-i Rahman'a ne derece muhtaç olduğunu insana hatırlatır. Ve gecede teheccüd ise, kabir gecesinde ve Berzah karanlığında ne kadar lüzumlu bir ışık olduğunu bildirir, ikaz eder ve bütün bu inkılabat içinde Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin nihayetsiz nimetlerini ihtar ile ne derece hamd ü senaya müstehak olduğunu ilân eder.

ŞERH

Hulasa: Gün itibariyle yatsı vakti; âlem-i zulûmat, nehar âleminin bütün âsârını siyah kefeni ile setretmesine; sene itibariyle kışın, beyaz kefeni ile ölmüş yerin yüzünü örtmesine; tabakat-ı ömr-ü insan itibariyle vefat etmiş insanın bâkiye-i âsârı dahi vefat edip nisyan perdesi altına girmesine; edvar-ı ömr-ü âlem itibariyle de dâr-ı imtihan olan dünyanın bütün bütün kapanmasına benzer ve onlardaki inkılabat, ihsanat ve tasarrufatı hatırlatır. Cenab-ı Hak, bu inkılabat, ihsanat ve tasarrufata mukabil, cin ve insi tesbih, tahmid ve tekbir vazifesine davet eder. Bu vazife ise, ancak namaz vasıtasıyla hakkıyla eda edilebilir.

(Gece vakti ise, hem) sene itibariyle (kış, hem) insanın ömrü itibariyle (kabri, hem) dünyanın ömrü itibariyle (Âlem-i Berzah'ı ifham ile ruh-u beşer rahmet-i Rahman'a ne derece muhtaç olduğunu insana hatırlatır. Ve gecede teheccüd ise, kabir gecesinde ve Berzah karanlığında ne kadar lüzumlu bir ışık olduğunu bildirir, ikaz eder ve bütün bu inkılabat içinde Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin nihayetsiz nimetlerini ihtar ile ne derece hamd ve senaya müstehak olduğunu ilân eder.) Teheccüd namazını kılmak, gayet ehemmiyetli bir sünnettir. Gece kalkıp abdest alsan ve teheccüd namazını kılsan, o teheccüd namazı, kabrin ve berzahın nuru olur; seni kabir azabından muhafaza eder.

Sual: Kabirde dirilmek bir defaya mı mahsustur?

Elcevab: Evet, insan kabre defnedildikten sonra Münker ve Nekir'in suallerine cevap vermek için yarı bir hayata mazhar olur. İnsan, o zaman aynen şuur sahibidir. Sual bittikten sonra tekrar ölür. Bu hayatın mahiyetini tam manasıyla ifade etmek mümkün değildir. Ne tam kabir hayatı gibidir, ne de

ŞERH

Üçüncü Devre: Ahirzaman Peygamberi Hazret-i Muhammed (asm)'ın devresidir.

Dördüncü Devre: Dünyanın kıyamet ibtidasındaki harabiyet devresidir.

Beşinci Devre: Dar-ı imtihan olan dünyanın bütün bütün kapanması devresidir.

Altıncı Devre: Âlem-i Berzah devresidir.

Yedinci Devre: Sabah-ı haşir devresidir.

Bu tahkikata göre; haşir sabahından, Cennet ehlinin Cennet'e; Cehennem ehlinin de Cehennem'e gidinceye kadar olan devre, yedinci devredir. Bu manaya göre; Kur'an-ı Hakîm'de geçen **يَوْمَ الْآخِرِ** tabirinden murad; evkat-ı mahdûde¹ ve âhiru'l-eyyam² denilen mezkûr yedinci devredir. Bu tahkikata göre; haşir ve mahşer meydanındaki hesap, mizan, sırat gibi hadisatın vücud bulduğu gün, dünya günlerinden sayılır ve dünya günlerinin son günüdür. Ebediyet âlemi ise, sekenelerinin Cennet ve Cehennem'e idhalinden sonra başlar.

Diğer bir görüşe göre ise; dünyanın ömrü yedi gündür. Haşir sabahı, bu yedi günde dâhil değildir. Âyât-ı Kur'aniyenin 6666 adedi buna işaret eder.³ Bu görüşe göre, **يَوْمَ الْآخِرِ** tabirinden murad; haşir sabahıyla başlayan ve ebedî olan ahiret günüdür.⁴

Bu görüşe göre, dünyanın ömrü yedi gündür. Yedi gün tamam olduğunda âlem harab olur, haşir sabahıyla da âlem yeniden yaratılır ve yeni bir gün başlar. O gün, daimi ve ebedi olan ahiret günüdür.

[1] Tefsir-i Beydavî, Bakara Suresinin 8. ayet-i kerimesinin tefsiri.

[2] Tefsir-i Celaleyn, Bakara Suresinin 8. ayet-i kerimesinin tefsiri.

[3] Müellif (ra), Barla Lahikası 324-326. sayfelerinde bu konuyu tafsilatlı bir surette izah etmiştir. Bu esere müracaat edilebilir.

[4] Tefsir-i Beydavî, Bakara Suresinin 8. ayet-i kerimesinin tefsiri.

ŞERH

Üçüncü Devre: Ahirzaman Peygamberi Hazret-i Muhammed (asm)'ın devresidir.

Dördüncü Devre: Dünyanın kıyamet ibtidasındaki harabiyet devresidir.

Beşinci Devre: Dar-ı imtihan olan dünyanın bütün bütün kapanması devresidir.

Altıncı Devre: Âlem-i Berzah devresidir.

Yedinci Devre: Sabah-ı haşir devresidir.

Bu tahkikata göre; haşir sabahından, Cennet ehlinin Cennet'e; Cehennem ehlinin de Cehennem'e gidinceye kadar olan devre, yedinci devredir. Bu manaya göre; Kur'an-ı Hakîm'de geçen **يَالْيَوْمِ الْآخِرِ** tabirinden murad; evkat-ı mahdûde¹ ve âhiru'l-eyyam² denilen mezkûr yedinci devredir. Bu tahkikata göre; haşir ve mahşer meydanındaki hesap, mizan, sırat gibi hadisatın vücud bulduğu gün, dünya günlerinden sayılır ve dünya günlerinin son günüdür. Ebediyet âlemi ise, sekenelerinin Cennet ve Cehennem'e idhalinden sonra başlar.

Diğer bir görüşe göre ise; dünyanın ömrü yedi gündür. Haşir sabahı, bu yedi günde dâhil değildir. Âyât-ı Kur'aniyenin 6666 adedi buna işaret eder.³ Bu görüşe göre, **يَالْيَوْمِ الْآخِرِ** tabirinden murad; haşir sabahıyla başlayan ve ebedî olan ahiret günüdür.⁴

Bu görüşe göre, dünyanın ömrü yedi gündür. Yedi gün tamam olduğunda âlem harab olur, haşir sabahıyla da âlem yeniden yaratılır ve yeni bir gün başlar. O gün, daimi ve ebedi olan ahiret günüdür.

[1] Tefsir-i Beydavî, Bakara Suresinin 8. ayet-i kerimesinin tefsiri.

[2] Tefsir-i Celaleyn, Bakara Suresinin 8. ayet-i kerimesinin tefsiri.

[3] Müellif (ra), Barla Lahikası 324-326. sayfelerinde bu konuyu tafsilatlı bir surette izah etmiştir. Bu esere müracaat edilebilir.

[4] Tefsir-i Beydavî, Bakara Suresinin 8. ayet-i kerimesinin tefsiri.

ŞERH

Eğer ikinci sabahın ve ikinci baharın gelişini inkâr edebilirsen, o zaman haşrin sabahını, berzahın baharını da inkâr edebilirsin. Yoksa sus! Her gecenin bir sabahı olduğu gibi; haşrin de bir sabahı vardır. Her kışın bir baharı olduğu gibi; berzahın da bir baharı vardır. Bunlar, birbirini takip eden ve biri, diğerini isbat edip netice veren mes'elelerdendir. Gece ve gündüzü, kış ve baharı kim çeviriyorsa, insanı vefat ettirdikten sonra haşir sabahında diriltene, âlemi vefat ettirdikten sonra ahiret suretinde tamir eden, mevcudat-ı âlemi yeniden icad eden yine O'dur. Zira bütün zamanlar ve o zamanların vücuduna sebep olan harekât-ı mevcudat, bir fabrikanın çarkları gibi beraber çalışırlar; bir çarkın dönmesi, bütün çarkların dönmesi demektir; bir çarkın atıl kalması da bütün çarkların atıl kalması demektir.

İşte bu sırta binaen kıyamet hengâmında bir seyyareye, "Mihverinden çık!" emr-i Rabbanîsi gelir gelmez o seyyare mihverinden çıkar, başını başka seyyarelere çarpar, böylece harabiyet-i âlem vücuda gelir. Demek ilm-i ilâhi her şeyi muhit, kudret-i ilâhiye her şeye kâfidir. Müellif (ra), Sözlere adlı eserinde bu konuyu şöyle izah etmiştir:

*"Şu kâinatın eczaları, dakik, ulvî bir nizam ile birbirine bağlanmış. Hafî, nazik, latîf bir rabîta ile tutunmuş ve o derece bir intizam içindedir ki; eğer ecrâm-ı ulviyeden tek bir cirm, "Kün" emrine veya "Mihverinden çık" hitabına mazhar olunca, şu dünya sekerata başlar. Yıldızlar çarpışacak, ecrâmlar dalgalanacak, nihayetsiz feza-yı âlemde milyonlar gülleleri, küreler gibi büyük topların müdhiş sadâları gibi vaveylâyâ başlar. Birbirine çarpışarak, kıvılcımlar saçarak, dağlar uçarak, denizler yanarak yeryüzü düzlenecek. İşte şu mevt ve sekerat ile Kadîr-i Ezelî kâinatı çalkalar; kâinatı tasfiye edip, Cehennem ve Cehennem'in maddeleri bir tarafa, Cennet ve Cennet'in mevadd-ı münasibeleri başka tarafa çekilir, âlem-i âhiret tezahür eder."*¹

Netice-i Kelam: İkinci sabahı ve ikinci baharı inkâr edemeyen, haşir sabahını ve berzahın baharını da inkâr edemez. Zira bu, o tezgâhta dokunuyor. Müellif (ra), metinde geçen **"Evet, şu gecenin sabahı ve şu kışın baharı, ne kadar makul ve lâzım ve kat'î ise, haşrin sabahı da, berzahın baharı da o**

[1] Sözlere, s.531.

ŞERH

Eğer ikinci sabahın ve ikinci baharın gelişini inkâr edebilirsen, o zaman haşrin sabahını, berzahın baharını da inkâr edebilirsin. Yoksa sus! Her gecenin bir sabahı olduğu gibi; haşrin de bir sabahı vardır. Her kışın bir baharı olduğu gibi; berzahın da bir baharı vardır. Bunlar, birbirini takip eden ve biri, diğerini isbat edip netice veren mes'elelerdendir. Gece ve gündüzü, kış ve baharı kim çeviriyorsa, insanı vefat ettirdikten sonra haşir sabahında diriltene, âlemi vefat ettirdikten sonra ahiret suretinde tamir eden, mevcudat-ı âlemi yeniden icad eden yine O'dur. Zira bütün zamanlar ve o zamanların vücuduna sebep olan harekât-ı mevcudat, bir fabrikanın çarkları gibi beraber çalışırlar; bir çarkın dönmesi, bütün çarkların dönmesi demektir; bir çarkın atıl kalması da bütün çarkların atıl kalması demektir.

İşte bu sırta binaen kıyamet hengâmında bir seyyareye, "Mihverinden çık!" emr-i Rabbanîsi gelir gelmez o seyyare mihverinden çıkar, başını başka seyyarelere çarpar, böylece harabiyet-i âlem vücuda gelir. Demek ilm-i ilâhi her şeyi muhit, kudret-i ilâhiye her şeye kâfidir. Müellif (ra), Sözlere adlı eserinde bu konuyu şöyle izah etmiştir:

*"Şu kâinatın eczaları, dakik, ulvî bir nizam ile birbirine bağlanmış. Hafî, nazik, latîf bir rabîta ile tutunmuş ve o derece bir intizam içindedir ki; eğer ecram-ı ulviyeden tek bir cirm, "Kün" emrine veya "Mihverinden çık" hitabına mazhar olunca, şu dünya sekerata başlar. Yıldızlar çarpışacak, ecramlar dalgalanacak, nihayetsiz feza-yı âlemde milyonlar gülleleri, küreler gibi büyük topların müdhiş sadâları gibi vaveylâya başlar. Birbirine çarpışarak, kıvılcımlar saçarak, dağlar uçarak, denizler yanarak yeryüzü düzlenecek. İşte şu mevt ve sekerat ile Kadîr-i Ezelî kâinatı çalkalar; kâinatı tasfiye edip, Cehennem ve Cehennem'in maddeleri bir tarafa, Cennet ve Cennet'in mevadd-ı münasibeleri başka tarafa çekilir, âlem-i âhiret tezahür eder."*¹

Netice-i Kelam: İkinci sabahı ve ikinci baharı inkâr edemeyen, haşir sabahını ve berzahın baharını da inkâr edemez. Zira bu, o tezgâhta dokunuyor. Müellif (ra), metinde geçen **"Evet, şu gecenin sabahı ve şu kışın baharı, ne kadar makul ve lâzım ve kat'î ise, haşrin sabahı da, berzahın baharı da o"**

[1] Sözlere, s.531.

ŞERH

kat'ıyyettedir." cümlesiyle, haşr-i cismani hakikatini aklî delille isbat ediyor. Müellif (ra), İşaratu'l-İ'caz adlı tefsirinde bu konuyu şöyle izah etmiştir:

"Sâniye, dakika, saat ve günleri gösteren haftalık bir saatin millerinden birisi devrini tamam ettiği zaman, behemehâl ötekiler de devirlerini ikmal edeceklerine kanaat hâsıl olur. Kezalik yevm, sene, ömr-ü beşer ve ömr-ü dünya içinde tayin edilen manevî millerden birisi devrini tamam ettiğinde, ötekilerin de (velev uzun bir zamandan sonra olsun) devirlerini ikmal edeceklerine hükmedilir. Ve keza bir gün veya bir sene zarfında vukua gelen küçük küçük kıyametleri, haşirleri gören bir adam, saadet-i ebediyenin (haşrin tulû'-u fecriyle, şahsı bir nev' hükmünde olan) insanlara ihsan edileceğine şübhe edemez."

"Evet, her nevi mahlûkatta bir nevi kıyametin ve bir çeşit haşrin tekrar ile vukua gelmekte olduğu, büyük kıyametin vukuuna ve geleceğine işarettir. Buna bir misal: Evet haftalık saate bak. O saatte sâniyeleri, dakikaları, saatleri, günleri sayan ibrelerden ve millerden sâniyeleri sayan ibre, dakikaları sayan ibrenin hareketini ihbar ediyor. Dakikaları sayan ibre, saatleri sayan ibrenin hareketini ilân ediyor. Saatleri sayan ibre de, günleri gösteren ibrenin hareketini husule getiriyor ve i'lam ediyor. İşte birincinin hareketinin tamam olması, ikincisinin de hareketinin tamam olacağına ve ikincinin tamam-ı hareket etmesi, üçüncünün de itmam-ı hareket edeceğine işarettir."

Kezalik Sâni'-i Hakîm'in kâinat denilen büyük bir saati vardır. Bu saatin milleri, feleklerin çeşit çeşit deveranından ibarettir.

*İşte bu deveranlar; günleri, seneleri, ömr-ü beşeri, dünyanın beka müddetini gösteriyorlar. Binaenaleyh her geceden sonra sabahın, her kıştan sonra baharın gelmesi gibi, haşrin sabahı, o büyük saatten doğacağına delil ve işarettir."*¹

Nasıl ki; saniyelerden sonra dakika, dakikalardan sonra saat, saatlerden sonra gün, günlerden sonra hafta meydana gelir. Aynen öyle de Cenab-ı Hakk'ın bir saat-ı kübrası hükmünde olan şu âlem-i dünyanın saniyesi hükmünde olan gece ve gündüzden sonra dakikası hükmünde olan seneler; senelerden sonra saatleri hükmünde olan tabakat-ı ömr-ü insan; tabakat-ı

[1] İşaratu'l-İ'caz, 19-20.

ŞERH

kat'ıyyettedir." cümlesiyle, haşr-i cismani hakikatini aklî delille isbat ediyor. Müellif (ra), İşaratu'l-İ'caz adlı tefsirinde bu konuyu şöyle izah etmiştir:

"Sâniye, dakika, saat ve günleri gösteren haftalık bir saatin millerinden birisi devrini tamam ettiği zaman, behemehâl ötekiler de devirlerini ikmal edeceklerine kanaat hâsıl olur. Kezalik yevm, sene, ömr-ü beşer ve ömr-ü dünya içinde tayin edilen manevî millerden birisi devrini tamam ettiğinde, ötekilerin de (velev uzun bir zamandan sonra olsun) devirlerini ikmal edeceklerine hükmedilir. Ve keza bir gün veya bir sene zarfında vukua gelen küçük küçük kıyametleri, haşirleri gören bir adam, saadet-i ebediyenin (haşrin tulû'-u fecriyle, şahsı bir nev' hükmünde olan) insanlara ihsan edileceğine şübhe edemez."

"Evet, her nevi mahlûkatta bir nevi kıyametin ve bir çeşit haşrin tekrar ile vukua gelmekte olduğu, büyük kıyametin vukuuna ve geleceğine işarettir. Buna bir misal: Evet haftalık saate bak. O saatte sâniyeleri, dakikaları, saatleri, günleri sayan ibrelerden ve millerden sâniyeleri sayan ibre, dakikaları sayan ibrenin hareketini ihbar ediyor. Dakikaları sayan ibre, saatleri sayan ibrenin hareketini ilân ediyor. Saatleri sayan ibre de, günleri gösteren ibrenin hareketini husule getiriyor ve i'lam ediyor. İşte birincinin hareketinin tamam olması, ikincisinin de hareketinin tamam olacağına ve ikincinin tamam-ı hareket etmesi, üçüncünün de itmam-ı hareket edeceğine işarettir."

Kezalik Sâni'-i Hakîm'in kâinat denilen büyük bir saati vardır. Bu saatin milleri, feleklerin çeşit çeşit deveranından ibarettir.

*İşte bu deveranlar; günleri, seneleri, ömr-ü beşeri, dünyanın beka müddetini gösteriyorlar. Binaenaleyh her geceden sonra sabahın, her kıştan sonra baharın gelmesi gibi, haşrin sabahı, o büyük saatten doğacağına delil ve işarettir."*¹

Nasıl ki; saniyelerden sonra dakika, dakikalardan sonra saat, saatlerden sonra gün, günlerden sonra hafta meydana gelir. Aynen öyle de Cenab-ı Hakk'ın bir saat-ı kübrası hükmünde olan şu âlem-i dünyanın saniyesi hükmünde olan gece ve gündüzden sonra dakikası hükmünde olan seneler; senelerden sonra saatleri hükmünde olan tabakat-ı ömr-ü insan; tabakat-ı

[1] İşaratu'l-İ'caz, 19-20.

METİN

Demek bu beş vaktin herbiri, bir mühim inkılab başında olduğu ve büyük inkılabları ihtar ettiği gibi; kudret-i Samedaniyenin tasarrufat-ı azîme-i yevmiyesinin işaretiyle; hem senevî, hem asrî, hem dehrî, kudretin mu'cizatını ve rahmetin hedâyâsını hatırlatır. Demek asıl vazife-i fıtrat ve esas-ı ubudiyet ve kat'î borç olan farz namaz, şu vakitlerde lâyıktır ve ensebdir.

ŞERH

Cenab-ı Hak, taklidi kırılmış, teslimi bozulmuş şu asırda Ümmet-i Muhammed (asm)'ın imdadına kemal-i merhametiyle Üstad Bediüzzaman (ra) Hazretleri'ni dellal-ı Kur'an olarak koşturmuş; ekser mesaili ilhamat mahsulü olan bu Kur'anî ve îmanî eserleri O'na yazdırmış ve o eserler vasıtasıyla ehl-i imanın imanını taklidden tahkike çıkarmış, bizleri de bu nurlu eserlerin şerh ve izahı vazifesiyle tavzif buyurmuştur.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي

Ya Rab! Sen, bin bir isim ve sıfatınla her yerde hâzır ve nazırsın! Bin bir ismini, insan denilen ayine-i camiada gösteriyorsun. İnsan denilen şu ayine-i camiada tecelli eden bin bir ismin hürmetine şu âlemi zeval ve fenadan, şu ümmet-i Muhammediyeyi de şu an düşar olduğu maddi ve manevi esaretten kurtar, Kur'an'a hadim eyle. Taklidi kırılmış, son derece perişaniyete girmiş olan şu ümmeti şu halden halas eyle.

(Demek bu beş vaktin herbiri, bir mühim inkılab başında olduğu ve büyük inkılabları ihtar ettiği gibi; kudret-i Samedaniyenin tasarrufat-ı azîme-i yevmiyesinin işaretiyle; hem senevî, hem asrî, hem dehrî, kudretin mu'cizatını ve rahmetin hedâyâsını hatırlatır.) Müellif (ra), “senevî” tabiriyle seneye; “asrî” tabiriyle insan ömrüne; “dehrî” tabiriyle de dünyanın ömrüne işaret eder ve bunların beş devrinde tezahür eden kudret-i İlahiye'nin mu'cizelerini ve rahmet-i binihayenin hediyelerini hatırlatır.

(Demek asıl vazife-i fıtrat ve esas-ı ubudiyet ve kat'î borç olan farz namaz, şu vakitlerde lâyıktır ve ensebdir.) daha münasibtir.

METİN

Demek bu beş vaktin herbiri, bir mühim inkılab başında olduğu ve büyük inkılabları ihtar ettiği gibi; kudret-i Samedaniyenin tasarrufat-ı azîme-i yevmiyesinin işaretiyle; hem senevî, hem asrî, hem dehrî, kudretin mu'cizatını ve rahmetin hedâyâsını hatırlatır. Demek asıl vazife-i fıtrat ve esas-ı ubudiyet ve kat'î borç olan farz namaz, şu vakitlerde lâyıktır ve ensebdir.

ŞERH

Cenab-ı Hak, taklidi kırılmış, teslimi bozulmuş şu asırda Ümmet-i Muhammed (asm)'ın imdadına kemal-i merhametiyle Üstad Bediüzzaman (ra) Hazretleri'ni dellal-ı Kur'an olarak koşturmuş; ekser mesaili ilhamat mahsulü olan bu Kur'anî ve îmanî eserleri O'na yazdırmış ve o eserler vasıtasıyla ehl-i imanın imanını taklidden tahkike çıkarmış, bizleri de bu nurlu eserlerin şerh ve izahı vazifesiyle tavzif buyurmuştur.

الْحَمْدُ لِلَّهِ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي

Ya Rab! Sen, bin bir isim ve sıfatınla her yerde hâzır ve nazırsın! Bin bir ismini, insan denilen ayine-i camiada gösteriyorsun. İnsan denilen şu ayine-i camiada tecelli eden bin bir ismin hürmetine şu âlemi zeval ve fenadan, şu ümmet-i Muhammediyeyi de şu an düşar olduğu maddi ve manevi esaretten kurtar, Kur'an'a hadim eyle. Taklidi kırılmış, son derece perişaniyete girmiş olan şu ümmeti şu halden halas eyle.

(Demek bu beş vaktin herbiri, bir mühim inkılab başında olduğu ve büyük inkılabları ihtar ettiği gibi; kudret-i Samedaniyenin tasarrufat-ı azîme-i yevmiyesinin işaretiyle; hem senevî, hem asrî, hem dehrî, kudretin mu'cizatını ve rahmetin hedâyâsını hatırlatır.) Müellif (ra), “senevî” tabiriyle seneye; “asrî” tabiriyle insan ömrüne; “dehrî” tabiriyle de dünyanın ömrüne işaret eder ve bunların beş devrinde tezahür eden kudret-i İlahiye'nin mu'cizelerini ve rahmet-i binihayenin hediyelerini hatırlatır.

(Demek asıl vazife-i fıtrat ve esas-ı ubudiyet ve kat'î borç olan farz namaz, şu vakitlerde lâyıktır ve ensebdir.) daha münasibtir.

ŞERH

Her günde beş vakit, bütün âlemdeki inkılabatı, ihsanatı ve tasarrufatı içine almıştır ve bunları, insanın hatırına getirir. O vakitlerde namaz kılmak, سُبْحَانَ اللَّهِ diyerek tekvînî ve teklîfî bütün nekais ve kusurattan ve ehl-i küfür ve dalaletin efkâr-ı batılasından Cenab-ı Hakk'ı takdis etmek lazımdır. Onun için Cenab-ı Hak, ehl-i imanı bu beş vakitte tesbih ve takdis vazifesine davet etmektedir. Hem o vakitlerde görünen ihsanat-ı küllîye-i Rabbaniyeye karşı الْحَمْدُ لِلَّهِ deyip hamdetmek ve tasarrufat-ı azime-i İlahiyeye karşı اَللّٰهُ اَكْبَرُ deyip tekbir getirmek, her insanın vazife-i fıtratı ve fariza-i hilkatidir.

Hulasa: Bir gün, hem bütün zamanların, hem de o zamanlarda vücuda gelen mevcudat-ı âlemin ve hâdisât-ı kâinatın hulasasıdır. Demek bir gün, bütün âlem demektir. Gün açılmış âlem olmuş, âlem toplanmış bir gün olmuştur. O halde bütün âlem isbat eder ki, haşir vuku' bulacaktır. Madem haşir vuku' bulacaktır. Öyleyse ey ins ve cin! Namaz ve ibadet ile dergâh-ı İlahiye iltica edin.

ŞERH

Her günde beş vakit, bütün âlemdeki inkılabatı, ihsanatı ve tasarrufatı içine almıştır ve bunları, insanın hatırına getirir. O vakitlerde namaz kılmak, سُبْحَانَ اللَّهِ diyerek tekvînî ve teklîfî bütün nekais ve kusurattan ve ehl-i küfür ve dalaletin efkâr-ı batılasından Cenab-ı Hakk'ı takdis etmek lazımdır. Onun için Cenab-ı Hak, ehl-i imanı bu beş vakitte tesbih ve takdis vazifesine davet etmektedir. Hem o vakitlerde görünen ihsanat-ı küllîye-i Rabbaniyeye karşı الْحَمْدُ لِلَّهِ deyip hamdetmek ve tasarrufat-ı azime-i İlahiyeye karşı اَللّٰهُ اَكْبَرُ deyip tekbir getirmek, her insanın vazife-i fıtratı ve fariza-i hilkatidir.

Hulasa: Bir gün, hem bütün zamanların, hem de o zamanlarda vücuda gelen mevcudat-ı âlemin ve hâdisât-ı kâinatın hulasasıdır. Demek bir gün, bütün âlem demektir. Gün açılmış âlem olmuş, âlem toplanmış bir gün olmuştur. O halde bütün âlem isbat eder ki, haşir vuku' bulacaktır. Madem haşir vuku' bulacaktır. Öyleyse ey ins ve cin! Namaz ve ibadet ile dergâh-ı İlahiye iltica edin.

METİN

Hem tenbel ve iktidarsızdır.

ŞERH

Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksan dokuz ahababını ziyaret etmek ve firâk-ı ebedîden kurtulmak için, koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acaip olan âhiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlakın dergâhına ilticaya muhtaçtır.

İşte, şu vaziyette bir insana hakikî mâbud olacak, yalnız, herşeyin dizgini elinde, herşeyin hazinesi yanında, herşeyin yanında nâzır, her mekânda hazır, mekândan münezzeh, aczden müberrâ, kusurdan mukaddes, nakstan muallâ bir Kadîr-i Zülcelâl, bir Rahîm-i Zülcemâl, bir Hakîm-i Zülkemâl olabilir. Çünkü, nihayetsiz hâcât-ı insaniyeyi ifa edecek, ancak nihayetsiz bir kudret ve muhit bir ilim sahibi olabilir. Öyleyse, mâbudiyete lâayk yalnız O'dur.

İşte, ey insan! Eğer yalnız Ona abd olsan, bütün mahlûkat üstünde bir mevki kazanırsın. Eğer ubudiyetten istinkâf etsen, âciz mahlûkata zelil bir abd olursun. Eğer enâniyetine ve iktidarına güvenip, tevekkül ve duayı bırakıp, tekebbür ve dâvâya sapsan, o vakit iyilik ve icad cihetinde arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zayıf düşersin; şer ve tahrip cihetinde dağdan daha ağır, tâundan daha muzır olursun.”¹

(Hem) insan, (tenbel ve iktidarsızdır.) Kuvvet ve kudreti yok denecek kadar azdır. Daire-i iktidarı, elinin ulaştığı yere kadardır; ihtiyacatının dairesi ise hayalinin gittiği yere kadardır. Arzuları ise, ebede kadar uzanmıştır. Müellif (ra), Sözlere adlı eserinde insanın bu vaziyetini şöyle ifade etmiştir:

“İnsan, nihayetsiz şeylere muhtaç olduğu halde; sermayesi hiç hükmünde... Hem nihayetsiz musibetlere maruz olduğu halde; iktidarı, hiç hükmünde bir şey... Âdeti sermaye ve iktidarının dairesi, eli nereye yetişirse o kadardır. Fakat emelleri, arzuları ve elemeleri ve belaları ise; dairesi, gözü, hayali nereye yetişirse ve gidinceye kadar geniştir. Bu derece âciz ve zâif, fakir ve muhtaç olan ruh-u beşere ibadet, tevekkül, tevhid, teslim; ne kadar azîm bir kâr, bir saadet, bir nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, derk eder.”²

[1] 23.Söz, 2. Mebhas, 1. Nükte.

[2] Sözlere, s.19.

METİN

Hem tenbel ve iktidarsızdır.

ŞERH

Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksan dokuz ahababını ziyaret etmek ve firâk-ı ebedîden kurtulmak için, koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir mahşer-i acaip olan âhiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlakın dergâhına ilticaya muhtaçtır.

İşte, şu vaziyette bir insana hakikî mâbud olacak, yalnız, herşeyin dizgini elinde, herşeyin hazinesi yanında, herşeyin yanında nâzır, her mekânda hazır, mekândan münezzeh, aczden müberrâ, kusurdan mukaddes, nakstan muallâ bir Kadîr-i Zülcelâl, bir Rahîm-i Zülcemâl, bir Hakîm-i Zülkemâl olabilir. Çünkü, nihayetsiz hâcât-ı insaniyeyi ifa edecek, ancak nihayetsiz bir kudret ve muhit bir ilim sahibi olabilir. Öyleyse, mâbudiyete lâayk yalnız O'dur.

İşte, ey insan! Eğer yalnız Ona abd olsan, bütün mahlûkat üstünde bir mevki kazanırsın. Eğer ubudiyetten istinkâf etsen, âciz mahlûkata zelil bir abd olursun. Eğer enâniyetine ve iktidarına güvenip, tevekkül ve duayı bırakıp, tekebbür ve dâvâya sapsan, o vakit iyilik ve icad cihetinde arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zayıf düşersin; şer ve tahrip cihetinde dağdan daha ağır, tâundan daha muzır olursun.”¹

(Hem) insan, (tenbel ve iktidarsızdır.) Kuvvet ve kudreti yok denecek kadar azdır. Daire-i iktidarı, elinin ulaştığı yere kadardır; ihtiyacatının dairesi ise hayalinin gittiği yere kadardır. Arzuları ise, ebede kadar uzanmıştır. Müellif (ra), Sözlere adlı eserinde insanın bu vaziyetini şöyle ifade etmiştir:

“İnsan, nihayetsiz şeylere muhtaç olduğu halde; sermayesi hiç hükmünde... Hem nihayetsiz musibetlere maruz olduğu halde; iktidarı, hiç hükmünde bir şey... Âdeti sermaye ve iktidarının dairesi, eli nereye yetişirse o kadardır. Fakat emelleri, arzuları ve elemeleri ve belaları ise; dairesi, gözü, hayali nereye yetişirse ve gidinceye kadar geniştir. Bu derece âciz ve zâif, fakir ve muhtaç olan ruh-u beşere ibadet, tevekkül, tevhid, teslim; ne kadar azîm bir kâr, bir saadet, bir nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, derk eder.”²

[1] 23.Söz, 2. Mebhas, 1. Nükte.

[2] Sözlere, s.19.

METİN

fecir zamanında bir Kadîr-i Zülcelal'in, bir Rahîm-i Zülcemal'in dergâhına niyaz ile namaz ile müracaat edip arzuhal etmek, tevfik ve meded istemek ne kadar elzem ve peşindeki gündüz âleminde başına gelecek, beline yüklenecek işleri, vazifeleri tahammül için ne kadar lüzumlu bir nokta-i istinad olduğu bedaheten anlaşılır.

ŞERH

ne geceyi durdurabilirim, ne de gündüzü getirebilirim!.. Ne gençliğimi durdurabilirim, ne ihtiyarlığıma mani olabilirim!.. Hiç bir şey elimden gelmiyor.” demek suretiyle arz-ı hal etmeli ve dergâh-ı İlahiye bir dilekçe vermelidir. İşte bütün bu acz ve fakr yaralarını tedavi edecek yegâne çare, **(fecir zamanında)** sabah faslında **(bir Kadîr-i Zülcelal'in, bir Rahîm-i Zülcemal'in dergâhına niyaz ile namaz ile müracaat edip arzuhal etmek, tevfik ve meded istemek, ne kadar elzem)** ne kadar lüzumlu **(ve peşindeki gündüz âleminde başına gelecek, beline yüklenecek işleri, vazifeleri tahammül için ne kadar lüzumlu bir nokta-i istinad olduğu bedaheten anlaşılır.)** Sabahleyin kalkarsın, binlerce iş karşında bekler. Hangisiyle mücadele edeceksin, hangisini halledeceksin? Ehl-i dalalet; “Hayat mücadeledir.” diye zalimane hükmeder. Hâlbuki hayat cidal değil, teavündür. Güneş'le, yerle nasıl mücadele edeceksin? İşte böyle bir vaziyette bulunan bir insan için, sabah vaktinde kalkıp sabah namazını kılmak; “Ya Rabbi! Bu kadar ihtiyacım var, bu kadar derdim var. Sen ise, dertlerin ve dertlilerin dermanısın. Sana iltica ederim.” diyerek nihayetsiz bir rahmete, hadsiz bir kuvvete istinad etmek, böyle aciz ve zaif, fakir ve muhtaç bir abd için ne kadar lüzumlu bir ibadet olduğunu akl-ı selim sahibi olanlar anlar.

Evet, insan acizdir, belaları ve düşmanları çoktur. İnsan fakirdir, ihtiyacı nihayetsizdir. İnsan tenbeldir, hayat yükü ağırdır. İnsaniyet, onu bütün dünya ile alakadar etmiştir. Fakat zeval ve firak, onu mütemadiyen incitmektedir.

Şimdi böyle bir insana ne lâzımdır? Elbette bir dayanma noktası lâzımdır. Böyle bir adamın karşısına birisi çıksa, “Bu âlemin bir padişahı var. O güçlüdür. Ona dayan. O seni düşmanlarından kurtarır, ihtiyacını karşılar.” dese, o insan ne kadar sevinir. İşte sabah namazı için kalkıp abdest alsan, “Bugün akşama kadar başıma neler gelir, belime neler yüklenir, belli değil.

METİN

fecir zamanında bir Kadîr-i Zülcelal'in, bir Rahîm-i Zülcemal'in dergâhına niyaz ile namaz ile müracaat edip arzuhal etmek, tevfik ve meded istemek ne kadar elzem ve peşindeki gündüz âleminde başına gelecek, beline yüklenecek işleri, vazifeleri tahammül için ne kadar lüzumlu bir nokta-i istinad olduğu bedaheten anlaşılır.

ŞERH

ne geceyi durdurabilirim, ne de gündüzü getirebilirim!.. Ne gençliğimi durdurabilirim, ne ihtiyarlığıma mani olabilirim!.. Hiç bir şey elimden gelmiyor.” demek suretiyle arz-ı hal etmeli ve dergâh-ı İlahiye bir dilekçe vermelidir. İşte bütün bu acz ve fakr yaralarını tedavi edecek yegâne çare, **(fecir zamanında)** sabah faslında **(bir Kadîr-i Zülcelal'in, bir Rahîm-i Zülcemal'in dergâhına niyaz ile namaz ile müracaat edip arzuhal etmek, tevfik ve meded istemek, ne kadar elzem)** ne kadar lüzumlu **(ve peşindeki gündüz âleminde başına gelecek, beline yüklenecek işleri, vazifeleri tahammül için ne kadar lüzumlu bir nokta-i istinad olduğu bedaheten anlaşılır.)** Sabahleyin kalkarsın, binlerce iş karşında bekler. Hangisiyle mücadele edeceksin, hangisini halledeceksin? Ehl-i dalalet; “Hayat mücadeledir.” diye zalimane hükmeder. Hâlbuki hayat cidal değil, teavündür. Güneş'le, yerle nasıl mücadele edeceksin? İşte böyle bir vaziyette bulunan bir insan için, sabah vaktinde kalkıp sabah namazını kılmak; “Ya Rabbi! Bu kadar ihtiyacım var, bu kadar derdim var. Sen ise, dertlerin ve dertlilerin dermanısın. Sana iltica ederim.” diyerek nihayetsiz bir rahmete, hadsiz bir kuvvete istinad etmek, böyle aciz ve zaif, fakir ve muhtaç bir abd için ne kadar lüzumlu bir ibadet olduğunu akl-ı selim sahibi olanlar anlar.

Evet, insan acizdir, belaları ve düşmanları çoktur. İnsan fakirdir, ihtiyacı nihayetsizdir. İnsan tenbeldir, hayat yükü ağırdır. İnsaniyet, onu bütün dünya ile alakadar etmiştir. Fakat zeval ve firak, onu mütemadiyen incitmektedir.

Şimdi böyle bir insana ne lâzımdır? Elbette bir dayanma noktası lâzımdır. Böyle bir adamın karşısına birisi çıksa, “Bu âlemin bir padişahı var. O güçlüdür. Ona dayan. O seni düşmanlarından kurtarır, ihtiyacını karşılar.” dese, o insan ne kadar sevinir. İşte sabah namazı için kalkıp abdest alsan, “Bugün akşama kadar başıma neler gelir, belime neler yüklenir, belli değil.

ŞERH

yıpratıyor, ölüme mahkûm ediyor. Demek zaman denilen bu ip ve şeritten ne insan, ne de hiçbir mevcut kendisini kurtaramıyor ve ölümün pençesinden kurtuluş çaresi de yoktur. İnsan da buna karşı gayet acizdir. Madem hakikat budur. Öyle ise çare-i yegâne, Güneş'i ve gece ve gündüzü çeviren Zat'a namaz ve dua ile müracaat etmektir.

İşte nihayetsiz aciz olan bir insan, fecir zamanında namaza kıyam edip; "Yâ Rabbî! Ben bu yıpratıcı zamanı durduracak güçte değilim. Zamanın Halık'ı sensin. Beni burada yıpratmakla imtihana tabi tutmuşsun. Şu dünya, bir misafirhane, bir kışla, bir talimgâh, bir teşhircâhtır. İnsan ise, bir misafir, bir asker, bir talebe, bir mütefekkir seyircidir. Bu fani âlemin arkasında baki bir âlemi bana va'detmişsin. Ölüm ise, o baki âlemin kapısıdır." diye yalvarmalısın.

*"Cihan dolu bela başında varken, ne bağırırsın küçük bir beladan, gel tevekkül kıl!"*¹

Müellif (ra)'ın mezkûr cümlesinde geçen, "cihan dolu bela" tabirinden murad; gece-gündüzün ve âlemin durmaması, fena ve zevale gitmesidir; "küçük bela" ise, bunun haricinde senin şikâyet ettiğin ufak tefek sıkıntılardır. Güneş hareket edince, gece-gündüz dönünce, mevsimler de durmuyor, dönüyor. Bunun neticesinde bütün dünya senin başına bela gibi yağıyor, seni darağacına çıkarıp idam ipini boynuna geçiriyor. Öyleyse gece-gündüzü durduramayan, kendisini ölümün elinden kurtaramayan kimsenin başı beladadır. Bu beladan ve acizlik yarasından kurtulmanın yegâne çaresi, gece-gündüzü çeviren Zat'ı bulmak ve gelecek ayet-i kerimelerle dergâh-ı ilahisine tevekkül ve iltica etmektir:

اللَّهُمَّ مَا لَكَ الْمُلْكُ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ يَبْدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ تُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

[1] Sözler, s.205.

ŞERH

yıpratıyor, ölüme mahkûm ediyor. Demek zaman denilen bu ip ve şeritten ne insan, ne de hiçbir mevcut kendisini kurtaramıyor ve ölümün pençesinden kurtuluş çaresi de yoktur. İnsan da buna karşı gayet acizdir. Madem hakikat budur. Öyle ise çare-i yegâne, Güneş'i ve gece ve gündüzü çeviren Zat'a namaz ve dua ile müracaat etmektir.

İşte nihayetsiz aciz olan bir insan, fecir zamanında namaza kıyam edip; "Yâ Rabbî! Ben bu yıpratıcı zamanı durduracak güçte değilim. Zamanın Halık'ı sensin. Beni burada yıpratmakla imtihana tabi tutmuşsun. Şu dünya, bir misafirhane, bir kışla, bir talimgâh, bir teşhircâhtır. İnsan ise, bir misafir, bir asker, bir talebe, bir mütefekkir seyircidir. Bu fani âlemin arkasında baki bir âlemi bana va'detmişsin. Ölüm ise, o baki âlemin kapısıdır." diye yalvarmalısın.

*"Cihan dolu bela başında varken, ne bağırırsın küçük bir beladan, gel tevekkül kıl!"*¹

Müellif (ra)'ın mezkûr cümlesinde geçen, "cihan dolu bela" tabirinden murad; gece-gündüzün ve âlemin durmaması, fena ve zevale gitmesidir; "küçük bela" ise, bunun haricinde senin şikâyet ettiğin ufak tefek sıkıntılardır. Güneş hareket edince, gece-gündüz dönünce, mevsimler de durmuyor, dönüyor. Bunun neticesinde bütün dünya senin başına bela gibi yağıyor, seni darağacına çıkarıp idam ipini boynuna geçiriyor. Öyleyse gece-gündüzü durduramayan, kendisini ölümün elinden kurtaramayan kimsenin başı beladadır. Bu beladan ve acizlik yarasından kurtulmanın yegâne çaresi, gece-gündüzü çeviren Zat'ı bulmak ve gelecek ayet-i kerimelerle dergâh-ı ilahisine tevekkül ve iltica etmektir:

اَللّٰهُمَّ مَا لَكَ اَلْمُلْكُ تُؤْتِي اَلْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ اَلْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتَعْرِضُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ تُؤَلِّجُ اَلَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَتُوَلِّجُ النَّهَارَ فِى اَلَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ يَغْيِرُ حِسَابِ

[1] Sözler, s.205.

METİN

Ve zuhr zamanında ki, o zaman, gündüzün kemali ve zevale meyli

ŞERH

(**Ve zuhr zamanında ki, o zaman, gündüzün kemali ve zevale meyli**) zamanıdır. Gündüz kemale kavuştuktan sonra, yani tam tepe noktasına geldikten sonra batıya doğru biraz meyleder, zevale başlar. İşte öğle namazı vakti, bu vakitten itibaren başlar. Bu vakit, senenin ömrüne göre yaz mevsimini; insanın ömrüne göre gençliğin kemalinin bitip zevale meyletmesini; dünyanın ömrüne göre ise, Hazret-i Âdem (as)'ın devrini hatırlatır. "Her kemalden sonra zeval vardır." kaidesiyle, öğle vakti, gündüz kemalini bulduktan sonra zevale meyletmesiyle, senenin kemali olan yaz mevsiminin de zevale gideceğini; insanın kemal devresi olan gençliğinin de zeval bulacağını; dünyanın da zevale mahkûm olacağını hatırlatır. Gün, sene, insan ve dünya bir cihette kemal bulur; fakat bir cihette de zevale mahkûm olur. Sünnetullah budur, kanun-u İlahi budur. Bu vakitlerde hem lütfun, hem kahrın; hem kemalli, hem celalli esmanın tecellisi beraber bulunur.

Öğle namazı vakti, gündüz tam kemaldeyken değil; Güneş zevale biraz meyledince girer. Zira o vakit insan, gafletten tam uyanamıyor. Güneş, zevale meyledince o zaman uyanıyor. Zira kemalin zevali, nazar-ı dikkati celbediyor. Kocaman Güneş, tam tepedeyken zevale meyletti. Kocaman Güneş zevale meylederse, elbette gün, sene, insan ve âlem de buna bağlı olarak zevale meyledip yıpranır, neticede ölüme mahkûm olur. Madem zamanı durduramıyoruz, buna bağlı olarak ahiret yolculuğunu da durduramıyoruz. Öyleyse o yolculukta aç, susuz, yaya, perişan bir vaziyette gitmemek için zad u râhile hazırlamak gerekir.¹ O zad u râhile başta namaz olmak üzere evamir-i İlahiyeye imtisal, nevahi-i İlahiyeden içtinab etmektir. Müellif (ra), Sözler adlı eserinde şöyle buyuruyor:

"O bilet, sened ise; başta namaz olarak eda-i feraiz ve terk-i kebairdir. Öyle mi? Evet bütün ehl-i ihtisas ve müşahedenin ve bütün ehl-i zevk ve keşfin ittifakıyla; o uzun ve karanlıklı ebed-ül âbâd yolunda zâd ü zahîre, ısk ve burak; ancak Kur'anın evamirini imtisal ve nevahisinden içtinab ile elde edilebilir. Yoksa

[1] Haşir, 59:18.

METİN

Ve zuhr zamanında ki, o zaman, gündüzün kemali ve zevale meyli

ŞERH

(Ve zuhr zamanında ki, o zaman, gündüzün kemali ve zevale meyli) zamanıdır. Gündüz kemale kavuştuktan sonra, yani tam tepe noktasına geldikten sonra batıya doğru biraz meyleder, zevale başlar. İşte öğle namazı vakti, bu vakitten itibaren başlar. Bu vakit, senenin ömrüne göre yaz mevsimini; insanın ömrüne göre gençliğin kemalinin bitip zevale meyletmesini; dünyanın ömrüne göre ise, Hazret-i Âdem (as)'ın devrini hatırlatır. "Her kemalden sonra zeval vardır." kaidesiyle, öğle vakti, gündüz kemalini bulduktan sonra zevale meyletmesiyle, senenin kemali olan yaz mevsiminin de zevale gideceğini; insanın kemal devresi olan gençliğinin de zeval bulacağını; dünyanın da zevale mahkûm olacağını hatırlatır. Gün, sene, insan ve dünya bir cihette kemal bulur; fakat bir cihette de zevale mahkûm olur. Sünnetullah budur, kanun-u İlahi budur. Bu vakitlerde hem lütfun, hem kahrın; hem kemalli, hem celalli esmanın tecellisi beraber bulunur.

Öğle namazı vakti, gündüz tam kemaldeyken değil; Güneş zevale biraz meyledince girer. Zira o vakit insan, gafletten tam uyanamıyor. Güneş, zevale meyledince o zaman uyanıyor. Zira kemalin zevali, nazar-ı dikkati celbediyor. Kocaman Güneş, tam tepedeyken zevale meyletti. Kocaman Güneş zevale meylederse, elbette gün, sene, insan ve âlem de buna bağlı olarak zevale meyledip yıpranır, neticede ölüme mahkûm olur. Madem zamanı durduramıyoruz, buna bağlı olarak ahiret yolculuğunu da durduramıyoruz. Öyleyse o yolculukta aç, susuz, yaya, perişan bir vaziyette gitmemek için zad u râhile hazırlamak gerekir.¹ O zad u râhile başta namaz olmak üzere evamir-i İlahiyeye imtisal, nevahi-i İlahiyeden içtinab etmektir. Müellif (ra), Sözler adlı eserinde şöyle buyuruyor:

"O bilet, sened ise; başta namaz olarak eda-i feraiz ve terk-i kebairdir. Öyle mi? Evet bütün ehl-i ihtisas ve müşahedenin ve bütün ehl-i zevk ve keşfin ittifakıyla; o uzun ve karanlıklı ebed-ül âbâd yolunda zâd ü zahîre, ısk ve burak; ancak Kur'anın evamirini imtisal ve nevahisinden içtinab ile elde edilebilir. Yoksa

[1] Haşir, 59:18.

METİN

ve yevmî işlerin âvân-ı tekemmülü ve meşâgılın tazyikından muvakkat bir istirahat zamanı

ŞERH

fen ve felsefe, san'at ve hikmet, o yolda beş para etmez. Onların ışıkları, kabrin kapısına kadardır.”¹

“Ey sersem nefsim! Acaba şu vazife-i ubudiyet neticesiz midir, ücreti az mıdır ki, sana usanç veriyor? Hâlbuki bir adam sana birkaç para verse veyahut seni korkutsa, akşama kadar seni çalıştırır ve fütursuz çalışırsın. Acaba bu misafîrhane-i dünyada âciz ve fakir kalbine kut ve gına ve elbette bir menzilin olan kabrinde gıda ve ziya ve herhalde mahkemen olan Mahşer'de sened ve berat ve ister istemez üstünden geçilecek Sırat Köprüsü'nde nur ve burak olacak bir namaz, neticesiz midir veyahut ücreti az mıdır?”²

Ey insan! Böyle mühim bir inkılab başı ve azim bir tasarrufun ayinesi ve küllî ihsanatın merkezi olan böyle bir vakitte Rabbini her türlü nekaisten, bahusus zeval ve firaktan münezzehe olduğunu tesbih ve takdis et; kemaline karşı ta'zim ve tekbir; cemaline karşı da hamd ve şükür vazifesini eda et! Hem kendinin ve âlemin zevalini gör ve buna bir çare ara! O halde bu kemalin zevalinden sonra tekrar kemali getirebilecek ve kemalde tutmaya kadir olacak bir Zat, ancak sana Rab ve Mabud olabilir. O Zat ise, Kayyum-u Baki olan Ellah'tır; kemalin ebedi bir surette devam edeceği âlem ise, dar-ı beka olan Cennet'tir. **(ve)** zuhr zamanı, **(yevmî işlerin âvân-ı tekemmülü)** zamanıdır. Evet, bu vakitte günlük işler de bir nevi tekâmül eder. Bu ise, şükür ister. O şükür vazifesi ise, ancak öğle namazını kılmakla eda edilebilir. **(ve)** zuhr zamanı, **(meşâgılın)** meşgaleler ve işlerin **(tazyikından)** sıkıntısından **(muvakkat bir istirahat zamanı)**dır. Sabahtan öğlene kadar olan vakitte insanın yaptığı işler, ona yorgunluk verir. İnsan, istirahate ihtiyaç hisseder. Öğle vakti ise, işte o istirahat vaktidir. Öğle vaktinde istirahat etmek, eskiden beri Arab'ların âdetidir. O sıcak bölgede herkes, bu vakitte istirahat eder. Memleketimizde de böyledir; insanların bir kısmı, bu vakitte uyumakla kısa bir istirahat eder. Bu vakitte uyumak, Resul-i Ekrem (sav) Efendimiz'in

[1] Sözlür, s.32.

[2] Sözlür, s.271.

METİN

ve yevmî işlerin âvân-ı tekemmülü ve meşâgılın tazyikından muvakkat bir istirahat zamanı

ŞERH

fen ve felsefe, san'at ve hikmet, o yolda beş para etmez. Onların ışıkları, kabrin kapısına kadardır.”¹

“Ey sersem nefsim! Acaba şu vazife-i ubudiyet neticesiz midir, ücreti az mıdır ki, sana usanç veriyor? Hâlbuki bir adam sana birkaç para verse veyahut seni korkutsa, akşama kadar seni çalıştırır ve fütursuz çalışırsın. Acaba bu misafîrhane-i dünyada âciz ve fakir kalbine kut ve gına ve elbette bir menzilin olan kabrinde gıda ve ziya ve herhalde mahkemen olan Mahşer'de sened ve berat ve ister istemez üstünden geçilecek Sırat Köprüsü'nde nur ve burak olacak bir namaz, neticesiz midir veyahut ücreti az mıdır?”²

Ey insan! Böyle mühim bir inkılab başı ve azim bir tasarrufun ayinesi ve küllî ihsanatın merkezi olan böyle bir vakitte Rabbini her türlü nekaisten, bahusus zeval ve firaktan münezzehtir olduğunu tesbih ve takdis et; kemaline karşı ta'zim ve tekbir; cemaline karşı da hamd ve şükür vazifesini eda et! Hem kendinin ve âlemin zevalini gör ve buna bir çare ara! O halde bu kemalin zevalinden sonra tekrar kemali getirebilecek ve kemalde tutmaya kadir olacak bir Zat, ancak sana Rab ve Mabud olabilir. O Zat ise, Kayyum-u Baki olan Ellah'tır; kemalin ebedi bir surette devam edeceği âlem ise, dar-ı beka olan Cennet'tir. **(ve)** zuhr zamanı, **(yevmî işlerin âvân-ı tekemmülü)** zamanıdır. Evet, bu vakitte günlük işler de bir nevi tekâmül eder. Bu ise, şükür ister. O şükür vazifesi ise, ancak öğle namazını kılmakla eda edilebilir. **(ve)** zuhr zamanı, **(meşâgılın)** meşgaleler ve işlerin **(tazyikından)** sıkıntısından **(muvakkat bir istirahat zamanı)**dır. Sabahtan öğlene kadar olan vakitte insanın yaptığı işler, ona yorgunluk verir. İnsan, istirahate ihtiyaç hisseder. Öğle vakti ise, işte o istirahat vaktidir. Öğle vaktinde istirahat etmek, eskiden beri Arab'ların âdetidir. O sıcak bölgede herkes, bu vakitte istirahat eder. Memleketimizde de böyledir; insanların bir kısmı, bu vakitte uyumakla kısa bir istirahat eder. Bu vakitte uyumak, Resul-i Ekrem (sav) Efendimiz'in

[1] Sözlür, s.32.

[2] Sözlür, s.271.

ŞERH

kurtulamıyoruz. İnsan, nereye kaçarsa kaçsın, zaman onun peşini bırakmaz, onu yıpratır, sonunda yakalar ve ölüme teslim eder. ¹ Demek şu âlem çarşısında sergilenen bütün mallar üstünde; "Fanidir, çürüktür." damgası vardır. Çünkü zamana tabidir. Madem dünya denilen şu teşhircâhta sergilenen bütün mallar fanidir; alaka-i kalbe değmez. Öyle ise, Bâkî bir Matlub'u ve O'nun salih kulları için ihzar ettiği Cennet-i Baki'deki baki mallara talib olmak, akl-ı selimin şe'nidir. O baki mallar ise, ancak başta namaz olmak üzere sair bakiyat-ı salihat ile elde edilebilir. ² Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Eğer nefesine talib isen, çürüktür hem temelsiz de.

Eğer âfâkı ister isen, fena damgası üstünde.

Demek değmez ki alınsa, çürük maldır hep bu çarşıda.

Öyle ise geç, iyi mallar dizilmiş arkasında..." ³

Şayet bu Güneş'i ve Güneş'e bağlı olan gece ve gündüzü durdurabilseydik; zeval ve firaktan, mevt ve fenadan kurtulabilirdik. Ama ne mümkün! اَفْتَاهُ قَبِيلُ اللَّهِ لِلشَّمْسِ اَطْلُعِي ifadesiyle; "Her şeyi mevt ve fenaya, zeval ve firaka mahkum eden, Allah'ın Güneş'e "Doğ!" emrini vermesidir." Şayet Allah, Güneş'e, "Dur!" dese, hem harekât-ı âlem, hem de zaman durur. Böylece âlemdeki zeval ve firak biter. Güneş'e müvekkel olan "Şems" adındaki bir melek, her günün sonunda Allah'ın huzurunda secde ederek şöyle niyazda bulunur: "Yâ Rabbî! Yarın tekrar tulu' edebilmesi için Güneş'e müsaade et!" Cenab-ı Hak da ona izin verir. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Hadîs olarak iştiriliyor: "Her akşamda Güneş Arş'a gider, secde eder. İzin alıyor, sonra geliyor." Evet, şemse müekkel olan melek; ismi şems, misali de şemstir. O'dur gider, gelir." ⁴

[1] Cuma, 62:8.

[2] Kehf, 18:46.

[3] Sözlür, s.205.

[4] Muhakemat, s.60.

ŞERH

kurtulamıyoruz. İnsan, nereye kaçarsa kaçsın, zaman onun peşini bırakmaz, onu yıpratır, sonunda yakalar ve ölüme teslim eder. ¹ Demek şu âlem çarşısında sergilenen bütün mallar üstünde; "Fanidir, çürüktür." damgası vardır. Çünkü zamana tabidir. Madem dünya denilen şu teşhircâhta sergilenen bütün mallar fanidir; alaka-i kalbe değmez. Öyle ise, Bâkî bir Matlub'u ve O'nun salih kulları için ihzar ettiği Cennet-i Baki'deki baki mallara talib olmak, akl-ı selimin şe'nidir. O baki mallar ise, ancak başta namaz olmak üzere sair bakiyat-ı salihat ile elde edilebilir. ² Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Eğer nefesine talib isen, çürüktür hem temelsiz de.

Eğer âfâkı ister isen, fena damgası üstünde.

Demek değmez ki alınsa, çürük maldır hep bu çarşıda.

Öyle ise geç, iyi mallar dizilmiş arkasında..." ³

Şayet bu Güneş'i ve Güneş'e bağlı olan gece ve gündüzü durdurabilseydik; zeval ve firaktan, mevt ve fenadan kurtulabilirdik. Ama ne mümkün! اَفْتَاهُ قَبِيلُ اللَّهِ لِلشَّمْسِ اَطْلُعِي ifadesiyle; "Her şeyi mevt ve fenaya, zeval ve firaka mahkum eden, Allah'ın Güneş'e "Doğ!" emrini vermesidir." Şayet Allah, Güneş'e, "Dur!" dese, hem harekât-ı âlem, hem de zaman durur. Böylece âlemdeki zeval ve firak biter. Güneş'e müvekkel olan "Şems" adındaki bir melek, her günün sonunda Allah'ın huzurunda secde ederek şöyle niyazda bulunur: "Yâ Rabbî! Yarın tekrar tulu' edebilmesi için Güneş'e müsaade et!" Cenab-ı Hak da ona izin verir. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Hadîs olarak iştiriliyor: "Her akşamda Güneş Arş'a gider, secde eder. İzin alıyor, sonra geliyor." Evet, şemse müekkel olan melek; ismi şems, misali de şemstir. O'dur gider, gelir." ⁴

[1] Cuma, 62:8.

[2] Kehf, 18:46.

[3] Sözlür, s.205.

[4] Muhakemat, s.60.

ŞERH

gelen insan, elbette bir teneffüse muhtaçtır. O teneffüs ise, namazdır. Bu cihette namaz, tecelliyat-ı kahriye ve tecelliyat-ı lutfiyeyi anlamaktır; kahr-ı İlahiden kurtulmak, lütf-u Rabbaniye mazhar olmaktır. Tecelliyat-ı kahriye, mevcudat-ı âlemin zaman denilen ip ve şerit ile mevt ve fenaya, idam ve ademe mahkum edilmesidir. Tecelliyat-ı cemaliye ise, mevt ve fenaya, idam ve ademe mahkum olan o mevcudatın bekaya mazhar olmasıdır. Zira Sultan-ı Kâinat'ın raiyyetine en büyük lütuf ve ihsanı, onları bekaya mazhar etmesidir.

Dar-ı beka olan Cennet'te zaman olmadığı için, zeval ve fena, tahrîb ve inhilal, bela ve musibet, dert ve elem, açlık ve susuzluk, rehavet ve yorgunluk, sıcak ve soğuk, ihtiyarlık ve ölüm ve benzeri arızalar orada hüküm-ferma olmayacaktır. Bundan dolayı Kur'an lisanında Cennet, "Daru's-Selam" diye tesmiye edilmiştir. Ellah (cc), Kur'an vasıtasıyla bizleri böyle bir Cennet ile müjdeliyor ve oraya davet ediyor:

وَاللّٰهُ يَدْعُوْا اِلٰى دَارِ السَّلَامِ

"(Ellahu Teâlâ,) sizleri (selâmet yurduna) Cennet âlemine, nice ebedî nimetlere sahip olan ve içinde bulunacak zatlar ile meleklerin birbirine selâm vererek rahmet okuyacakları ebedî ikametgâha (davet ediyor.) İçinde hastalık, bela, musibet, ihtiyarlık, yorgunluk, ayıp, kusur, elem, keder, ölüm, kısaca insanı mahzun edecek ve korkutacak hiçbir halin bulunmadığı bir saadet mahalline sizleri davet ediyor. Öyle bir saadete kavuşmaya vesile olacak vezaifi, iman ve ubudiyeti sizlere emrediyor."¹

Öyle ise akli başında olan her insan, iman ve ubudiyet ile bhusus beş vakit namazı eda etmek ile böyle bir davet-i ilahiyeye icabet etmeli ve O'nun va'dine itimad etmelidir. Dünya onu kovmadan ve terketmeden evvel, dünyanın dünyaya bakan vechini terketmeli, ahirete yönelmelidir. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Madem dünya bir gün bize haydi dışarı diyecek, feryadımızdan kulağını"

[1] Yunus, 10:25.

ŞERH

gelen insan, elbette bir teneffüse muhtaçtır. O teneffüs ise, namazdır. Bu cihette namaz, tecelliyat-ı kahriye ve tecelliyat-ı lutfiyeyi anlamaktır; kahr-ı İlahiden kurtulmak, lütf-u Rabbaniye mazhar olmaktır. Tecelliyat-ı kahriye, mevcudat-ı âlemin zaman denilen ip ve şerit ile mevt ve fenaya, idam ve ademe mahkum edilmesidir. Tecelliyat-ı cemaliye ise, mevt ve fenaya, idam ve ademe mahkum olan o mevcudatın bekaya mazhar olmasıdır. Zira Sultan-ı Kâinat'ın raiyyetine en büyük lütuf ve ihsanı, onları bekaya mazhar etmesidir.

Dar-ı beka olan Cennet'te zaman olmadığı için, zeval ve fena, tahrîb ve inhilal, bela ve musibet, dert ve elem, açlık ve susuzluk, rehavet ve yorgunluk, sıcak ve soğuk, ihtiyarlık ve ölüm ve benzeri arızalar orada hüküm-ferma olmayacaktır. Bundan dolayı Kur'an lisanında Cennet, "Daru's-Selam" diye tesmiye edilmiştir. Ellah (cc), Kur'an vasıtasıyla bizleri böyle bir Cennet ile müjdeliyor ve oraya davet ediyor:

وَاللّٰهُ يَدْعُوْا اِلٰى دَارِ السَّلَامِ

"(Ellahu Teâlâ,) sizleri (selâmet yurduna) Cennet âlemine, nice ebedî nimetlere sahip olan ve içinde bulunacak zatlar ile meleklerin birbirine selâm vererek rahmet okuyacakları ebedî ikametgâha (davet ediyor.) İçinde hastalık, bela, musibet, ihtiyarlık, yorgunluk, ayıp, kusur, elem, keder, ölüm, kısaca insanı mahzun edecek ve korkutacak hiçbir halin bulunmadığı bir saadet mahalline sizleri davet ediyor. Öyle bir saadete kavuşmaya vesile olacak vezaifi, iman ve ubudiyeti sizlere emrediyor."¹

Öyle ise akli başında olan her insan, iman ve ubudiyet ile bhusus beş vakit namazı eda etmek ile böyle bir davet-i ilahiyeye icabet etmeli ve O'nun va'dine itimad etmelidir. Dünya onu kovmadan ve terketmeden evvel, dünyanın dünyaya bakan vechini terketmeli, ahirete yönelmelidir. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Madem dünya bir gün bize haydi dışarı diyecek, feryadımızdan kulağını"

[1] Yunus, 10:25.

ŞERH

Bu asırda gaflet perdesi kalınlaştığı; sefahet ve dalalet, ibtal-i hisse sebeb olduğu için ekser insanlar bu hali hissedemiyor. O kadar dünyevî meşguliyet ve lehviyat içinde sarhoş olup boğulmuşlar ki; artık akıl vazifesini ifa etmiyor; hayvanî hisler kendilerinde hüküm sürüyor. Bu nedenle ölümün hakikatini görmüyor, deve kuşu gibi başını gaflet kumuna sokuyur. İşte insanı bu derin gaflet uykusundan uyandıran yegâne çare, namaz vasıtasıyla dergâh-ı İlahiye iltica etmektir.

İnsan tam tekemmül eder, işlerini yoluna koyar, "Artık dünyada rahat edeceğim." der; birden hesaba katmadığı ölüm, ummadığı bir zamanda, ummadığı bir yerde, ummadığı bir şekilde başına gelir. ¹ Kendisine; "Haydi yolcusun! Kalk, yoluna devam et!" denilir. Molla Cüzeyri (rh) şöyle demiştir:

دُفِي طَاقِي دُفِي خَانِي مَهْ عَيْشُ وَإِيْمَتِي كَانِي

كُسي دَسْتُ دِتْ زُ دُورَانِي نِهَالِكْ فِي كُيْسْتَانِي

دَرْ آغُوشْتَن جُومي آردُ كِه آرُ دِلْ جَاتَشْ بُسْپَارْدُ

جَزَسْ فُزَيَادِ مِي دَارْدُ كِه بَرُ بَنْدِيدِ مَحْمِلْهَا

Meali: "Bu gök altında, bu handa (dünyada) bize yaşama ve huzur nerede? Çünkü bu dünyada bir kimse, bu gül bahçesinin bir dalına elini uzatarak onu koparıp uğruna canını bile feda etmeye hazırlandığında ansızın kervanın zili çalar, 'Yüklerinizi bağlayın ve yolculuğa hazır olun!' diye seslenir."

Hulasa: Bu handa kim emniyet görmüş ki? Tam istirahat edeceğin sırada, "Haydi kalk, kervan gidiyor, gideceksin." denilir.

Evet, bu handa ve bu misafirhanede hiç kimseyi, hiçbir şeyi durdurmazlar. Müellif (ra) buyuruyor ki;

"Biz gidiyoruz, aldanmakta faide yok. Gözümüzü kapamakla bizi burada durdurmazlar, sevkîyat var." ²

[1] Lokman, 31:34

[2] Lem'alar, s.224.

ŞERH

Bu asırda gaflet perdesi kalınlaştığı; sefahet ve dalalet, ibtal-i hisse sebeb olduğu için ekser insanlar bu hali hissedemiyor. O kadar dünyevî meşguliyet ve lehviyat içinde sarhoş olup boğulmuşlar ki; artık akıl vazifesini ifa etmiyor; hayvanî hisler kendilerinde hüküm sürüyor. Bu nedenle ölümün hakikatini görmüyor, deve kuşu gibi başını gaflet kumuna sokuyur. İşte insanı bu derin gaflet uykusundan uyandıran yegâne çare, namaz vasıtasıyla dergâh-ı İlahiye iltica etmektir.

İnsan tam tekemmül eder, işlerini yoluna koyar, "Artık dünyada rahat edeceğim." der; birden hesaba katmadığı ölüm, ummadığı bir zamanda, ummadığı bir yerde, ummadığı bir şekilde başına gelir. ¹ Kendisine; "Haydi yolcusun! Kalk, yoluna devam et!" denilir. Molla Cüzeyri (rh) şöyle demiştir:

دُفِي طَاقِي دُفِي خَانِي مَهْ عَيْشُ وَإِيْمَتِي كَانِي

كُسي دَسْتُ دِتْ زُ دُورَانِي نِهَالِكْ فِي كُيْسْتَانِي

دَرْ آغُوشْتَن جُومي آردُ كِه آرُ دِلْ جَاتَشْ بُسْپَارْدُ

جَزَسْ فُزَيَادِ مِي دَارْدُ كِه بَرْ بَنْدِيدِ مَحْمِلْهَا

Meali: "Bu gök altında, bu handa (dünyada) bize yaşama ve huzur nerede? Çünkü bu dünyada bir kimse, bu gül bahçesinin bir dalına elini uzatarak onu koparıp uğruna canını bile feda etmeye hazırlandığında ansızın kervanın zili çalar, 'Yüklerinizi bağlayın ve yolculuğa hazır olun!' diye seslenir."

Hulasa: Bu handa kim emniyet görmüş ki? Tam istirahat edeceğin sırada, "Haydi kalk, kervan gidiyor, gideceksin." denilir.

Evet, bu handa ve bu misafirhanede hiç kimseyi, hiçbir şeyi durdurmazlar. Müellif (ra) buyuruyor ki;

"Biz gidiyoruz, aldanmakta faide yok. Gözümüzü kapamakla bizi burada durdurmazlar, sevkîyat var." ²

[1] Lokman, 31:34

[2] Lem'alar, s.224.

METİN

ve in'amat-ı İlahiyenin tezahür ettiği bir andır.

ŞERH

zındıkların ve dalaletlerin savletlerinin kırılması ve yüzbinler bîçarelerin imanlarını kurtarması ve herbiri yüze mukabil binler hakikî mü'min talebeleri yetiştirmesi, Muhbir-i Sadık'ın ihbarını aynen tasdik etmiş ve vukuat isbat etmiş ve ediyor ve inşâEllah daha edecek. Hem öyle kökleşmiş ki; inşâEllah hiçbir kuvvet Anadolu'nun sinelerinden onu çıkaramaz. Tâ âhîrzamanda, hayatın geniş dairesinde asıl sahibleri, yani Mehdi ve şakirdleri, Cenab-ı Hakk'ın izniyle gelir, o daireyi genişlendirir ve o tohumlar sünbüllendir. Bizler de kabrimizde seyredip, Ellah'a şükrederiz.”¹

Mektubat adlı eserinde ise şöyle buyurmuştur:

“Cenab-ı Hak kemal-i rahmetinden, şariat-ı İslâmiyenin ebediyetine bir eser-i himayet olarak, herbir fesad-ı ümmet zamanında bir muslih veya bir müceddid veya bir halife-i zîşan veya bir kutb-u a'zam veya bir mürşid-i ekmel veyahud bir nevi Mehdi hükmünde mübarek zâtları göndermiş; fesadı izale edip, milleti ıslah etmiş; Din-i Ahmedîyi (asm) muhafaza etmiş. Madem âdeti öyle cereyan ediyor, âhîrzamanın en büyük fesadı zamanında; elbette en büyük bir müçtehid, hem en büyük bir müceddid, hem hâkim, hem mehdi, hem mürşid, hem kutb-u a'zam olarak bir zât-ı nuranîyi gönderecek ve o zât da Ehl-i Beyt-i Nebevîden olacaktır. Cenab-ı Hak bir dakika zarfında beyn-es sema vel-arz âlemini bulutlarla doldurup boşalttığı gibi, bir sâniyede denizin fırtınalarını teskin eder ve bahar içinde bir saatte yaz mevsiminin nümunesini ve yazda bir saatte kış fırtınasını icad eden Kadîr-i Zülcelal; Mehdi ile de âlem-i İslâmın zulûmatını dağıtabilir ve va'detmiştir, va'dini elbette yapacaktır.”²

(ve) öğle vakti, (in'amat-ı İlahiyenin tezahür ettiği bir andır.) Niam-ı İlahiyenin en fazla temerküz ettiği zaman, gün içinde öğle vaktidir. Zira gün, kemale erdiği için dünyevî işler de o vakitte kemale erer. O vakitte hem nimetler toplanıyor, hem de zevale doğru bir meyil başlıyor. Cenab-ı Hak, bununla nev-i beşeri hem şükre davet eder, hem de âlemin zevalini ihtar ile ikaz eder. Güneş'in kemalden zevale meyli, senenin, insanın ve âlemin

[1] Sikke-i Tasdik-i Gaybi, s.172.

[2] Mektubat, s.440.

METİN

ve in'amat-ı İlahiyenin tezahür ettiği bir andır.

ŞERH

zındıkların ve dalaletlerin savletlerinin kırılması ve yüzbinler bîçarelerin imanlarını kurtarması ve herbiri yüze mukabil binler hakikî mü'min talebeleri yetiştirmesi, Muhbir-i Sadık'ın ihbarını aynen tasdik etmiş ve vukuat isbat etmiş ve ediyor ve inşâEllah daha edecek. Hem öyle kökleşmiş ki; inşâEllah hiçbir kuvvet Anadolu'nun sinelerinden onu çıkaramaz. Tâ âhîrzamanda, hayatın geniş dairesinde asıl sahibleri, yani Mehdi ve şakirdleri, Cenab-ı Hakk'ın izniyle gelir, o daireyi genişlendirir ve o tohumlar sünbüllendir. Bizler de kabrimizde seyredip, Ellah'a şükrederiz.”¹

Mektubat adlı eserinde ise şöyle buyurmuştur:

“Cenab-ı Hak kemal-i rahmetinden, şariat-ı İslâmiyenin ebediyetine bir eser-i himayet olarak, herbir fesad-ı ümmet zamanında bir muslih veya bir müceddid veya bir halife-i zîşan veya bir kutb-u a'zam veya bir mürşid-i ekmel veyahud bir nevi Mehdi hükmünde mübarek zâtları göndermiş; fesadı izale edip, milleti ıslah etmiş; Din-i Ahmedîyi (asm) muhafaza etmiş. Madem âdeti öyle cereyan ediyor, âhîrzamanın en büyük fesadı zamanında; elbette en büyük bir müçtehid, hem en büyük bir müceddid, hem hâkim, hem mehdi, hem mürşid, hem kutb-u a'zam olarak bir zât-ı nuranîyi gönderecek ve o zât da Ehl-i Beyt-i Nebevîden olacaktır. Cenab-ı Hak bir dakika zarfında beyn-es sema vel-arz âlemini bulutlarla doldurup boşalttığı gibi, bir sâniyede denizin fırtınalarını teskin eder ve bahar içinde bir saatte yaz mevsiminin nümunesini ve yazda bir saatte kış fırtınasını icad eden Kadîr-i Zülcelal; Mehdi ile de âlem-i İslâmın zulûmatını dağıtabilir ve va'detmiştir, va'dini elbette yapacaktır.”²

(ve) öğle vakti, (in'amat-ı İlahiyenin tezahür ettiği bir andır.) Niam-ı İlahiyenin en fazla temerküz ettiği zaman, gün içinde öğle vaktidir. Zira gün, kemale erdiği için dünyevî işler de o vakitte kemale erer. O vakitte hem nimetler toplanıyor, hem de zevale doğru bir meyil başlıyor. Cenab-ı Hak, bununla nev-i beşeri hem şükre davet eder, hem de âlemin zevalini ihtar ile ikaz eder. Güneş'in kemalden zevale meyli, senenin, insanın ve âlemin

[1] Sikke-i Tasdik-i Gaybi, s.172.

[2] Mektubat, s.440.

METİN

Ruh-u beşer, o tazyikten kurtulup, o gafletten sıyrılıp, o manasız ve bekasız şeylerden çıkıp Kayyum-u Bâki olan

ŞERH

âlemde hâkim kılacak olan da O'dur. Fakat gözümüzü siyaset âlemine çevirmişiz, çareyi orada arıyoruz. Bu, yanlıştır. Bugünkü siyasetten bir şey çıkmaz; particilikle bu iş olmaz. İslam'ın kendisine mahsus bir siyaseti vardır. Bu siyaset, Hazret-i Âdem (as)'den başlamış, Asr-ı Saadet'te kemalini bulmuş; ahirzamanda Hazret-i İsa (as) ve Hazret-i Mehdi devresinde ise; Din-i İslam, bütün cihana hâkim olacak ve bu iş, kemalini bulacaktır. Müellif (ra), Hutbe-i Şâmiye adlı eserinde bu konuyu şöyle izah etmiş ve bu asır Müslümanlarına şöyle bir müjde vermiştir:

"Madem meyl-ül istikmal (tekemmül meylî) kâinatta fıtrat-ı beşeriyede fıtraten dercedilmiş. Elbette beşerin zulüm ve hatasıyla başına çabuk bir kıyamet kopmazsa; istikbalde hak ve hakikat, âlem-i İslâm'da nev'-i beşerin eski hatiatına keffaret olacak bir saadet-i dünyeviye de gösterecek inşâEllah...

Evet bakınız, zaman hatt-ı müstakim üzerine hareket etmiyor ki, mebde ve müntehası birbirinden uzaklaşsın. Belki küre-i arzın hareketi gibi bir daire içinde dönüyor. Bazan terakki içinde yaz ve bahar mevsimi gösterir. Bazan tedenni içinde kış ve fırtına mevsimi gösterir.

Her kıştan sonra bir bahar, her geceden sonra bir sabah olduğu gibi, nev'-i beşerin dahi bir sabahı, bir baharı olacak inşâEllah. Hakikat-ı İslâmiyenin güneşi ile, sulh-u umumî dairesinde hakikî medeniyeti görmeyi, rahmet-i ilahiyeden bekliyebilirsiniz."

(Ruh-u beşer, o tazyikten kurtulup, o gafletten sıyrılıp, o manasız ve bekasız şeylerden çıkıp Kayyum-u Bâki olan) Kayyûm ismi; bizatihi kâim olan, her şeyin devam ve bekası O'nunla olan, mutlak kemal sahibi olup kendisine zeval ârız olmayan ve her şey, O'nun kudretine istinad eden ezeli ve ebedî Zat-ı Zülcelal demektir. Evet, gündüzün kemale erdikten sonra zevale meyletmesi isbat eder ki; perde-i gayb arkasında Kayyûm-u Bâkî ismiyle müsemma bir Zat vardır ki; O, her şeyi kemalden sonra zevale

METİN

Ruh-u beşer, o tazyikten kurtulup, o gafletten sıyrılıp, o manasız ve bekasız şeylerden çıkıp Kayyum-u Bâki olan

ŞERH

âlemde hâkim kılacak olan da O'dur. Fakat gözümüzü siyaset âlemine çevirmişiz, çareyi orada arıyoruz. Bu, yanlıştır. Bugünkü siyasetten bir şey çıkmaz; particilikle bu iş olmaz. İslam'ın kendisine mahsus bir siyaseti vardır. Bu siyaset, Hazret-i Âdem (as)'den başlamış, Asr-ı Saadet'te kemalini bulmuş; ahirzamanda Hazret-i İsa (as) ve Hazret-i Mehdi devresinde ise; Din-i İslam, bütün cihana hâkim olacak ve bu iş, kemalini bulacaktır. Müellif (ra), Hutbe-i Şâmiye adlı eserinde bu konuyu şöyle izah etmiş ve bu asır Müslümanlarına şöyle bir müjde vermiştir:

"Madem meyl-ül istikmal (tekemmül meylî) kâinatta fıtrat-ı beşeriyede fıtraten dercedilmiş. Elbette beşerin zulüm ve hatasıyla başına çabuk bir kıyamet kopmazsa; istikbalde hak ve hakikat, âlem-i İslâm'da nev'-i beşerin eski hatiatına keffaret olacak bir saadet-i dünyeviye de gösterecek inşâEllah...

Evet bakınız, zaman hatt-ı müstakim üzerine hareket etmiyor ki, mebde ve müntehası birbirinden uzaklaşsın. Belki küre-i arzın hareketi gibi bir daire içinde dönüyor. Bazan terakki içinde yaz ve bahar mevsimi gösterir. Bazan tedenni içinde kış ve fırtına mevsimi gösterir.

Her kıştan sonra bir bahar, her geceden sonra bir sabah olduğu gibi, nev'-i beşerin dahi bir sabahı, bir baharı olacak inşâEllah. Hakikat-ı İslâmiyenin güneşi ile, sulh-u umumî dairesinde hakikî medeniyeti görmeyi, rahmet-i ilahiyeden bekliyebilirsiniz."

(Ruh-u beşer, o tazyikten kurtulup, o gafletten sıyrılıp, o manasız ve bekasız şeylerden çıkıp Kayyum-u Bâki olan) Kayyûm ismi; bizatihi kâim olan, her şeyin devam ve bekası O'nunla olan, mutlak kemal sahibi olup kendisine zeval ârız olmayan ve her şey, O'nun kudretine istinad eden ezeli ve ebedî Zat-ı Zülcelal demektir. Evet, gündüzün kemale erdikten sonra zevale meyletmesi isbat eder ki; perde-i gayb arkasında Kayyûm-u Bâkî ismiyle müsemma bir Zat vardır ki; O, her şeyi kemalden sonra zevale

METİN

Asrvaktinde ki o vakit, hem güz mevsim-i hazînesini ve ihtiyarlık halet-i mahzunanesini ve âhîrzaman mevsim-i elîmanesini andırır ve hatırlattırır. Hem yevmî işlerin neticelenmesi zamanı, hem o günde mazhar olduğu sıhhat ve selâmet ve hayırlı hizmet gibi niam-ı İlahiyenin bir yekûn-ü azîm teşkil ettiği zamanı

ŞERH

nihayetsiz ihsanat-ı küllîyeye karşı muhabbetle secdeye kapanarak tekbir ve ta'zim, hamd ve şükür vazifesini eda eder, mahviyetini ilan eder.

Hacı Hulusi Bey'den rivayetle; bir duvar ustası varmış. Yanında bir çırağı bulunuyormuş. Usta, çırağına devamlı; "Harç ver, su ver!" diyormuş. Çırak da ustasına harç ve su verirmiş. Öğle paydosu olunca çırak, ustasına; "Usta paydos!" dermiş. O da أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ deyip işe son verirmiş. Bir gün bu usta, sekerata girer. Etrafındakiler, kendisine ne kadar kelime-i şهادeti telkin etseler de o, şهادetini getiremiyormuş. "Harç ver, su ver! Harç ver, su ver!" diye aynı cümleyi tekrar edip duruyormuş. Ustanın bu durumundan mahzun ve müteessir olan yakınları, çırağını çağırırlar, durumu kendisine anlatırlar. Çırak da; "Onu, siz bana bırakın!" der. Gider, ustasının kulağına eğilir ve "Usta paydos!" der. Usta da أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ deyip kelime-i şهادeti getirir ve ruhunu teslim eder.

Demek insan, hayatta iken neyle meşgul olursa, sekeratta da onunla meşgul olur.

(Asr vaktinde ki o vakit,) seneye nisbetle **(hem güz mevsim-i hazînesini ve)** insan ömrüne nisbetle **(ihtiyarlık halet-i mahzunanesini ve)** dünyanın ömrüne nisbetle de **(âhîrzaman mevsim-i elîmanesini andırır ve hatırlattırır. Hem yevmî işlerin neticelenmesi zamanı,)** İnsan, sabahdan ikinci vaktine kadar maddeten ve manen çalışır; ikinci vaktinde ise, bütün o çalışmalarının neticesini görür. **(hem o günde mazhar olduğu sıhhat ve selâmet ve hayırlı hizmet gibi niam-ı İlahiyenin bir yekûn-ü azîm teşkil ettiği zamanı,)** İnsan, gün boyunca sıhhat ve afiyet;

METİN

Asrvaktinde ki o vakit, hem güz mevsim-i hazînesini ve ihtiyarlık halet-i mahzunanesini ve âhîrzaman mevsim-i elîmanesini andırır ve hatırlattırır. Hem yevmî işlerin neticelenmesi zamanı, hem o günde mazhar olduğu sıhhat ve selâmet ve hayırlı hizmet gibi niam-ı İlahiyenin bir yekûn-ü azîm teşkil ettiği zamanı

ŞERH

nihayetsiz ihsanat-ı küllîyeye karşı muhabbetle secdeye kapanarak tekbir ve ta'zim, hamd ve şükür vazifesini eda eder, mahviyetini ilan eder.

Hacı Hulusi Bey'den rivayetle; bir duvar ustası varmış. Yanında bir çırağı bulunuyormuş. Usta, çırağına devamlı; "Harç ver, su ver!" diyormuş. Çırak da ustasına harç ve su verirmiş. Öğle paydosu olunca çırak, ustasına; "Usta paydos!" dermiş. O da أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ deyip işe son verirmiş. Bir gün bu usta, sekerata girer. Etrafındakiler, kendisine ne kadar kelime-i şهادeti telkin etseler de o, şهادetini getiremiyormuş. "Harç ver, su ver! Harç ver, su ver!" diye aynı cümleyi tekrar edip duruyormuş. Ustanın bu durumundan mahzun ve müteessir olan yakınları, çırağını çağırırlar, durumu kendisine anlatırlar. Çırak da; "Onu, siz bana bırakın!" der. Gider, ustasının kulağına eğilir ve "Usta paydos!" der. Usta da أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ deyip kelime-i şهادeti getirir ve ruhunu teslim eder.

Demek insan, hayatta iken neyle meşgul olursa, sekeratta da onunla meşgul olur.

(Asr vaktinde ki o vakit,) seneye nisbetle **(hem güz mevsim-i hazînesini ve)** insan ömrüne nisbetle **(ihtiyarlık halet-i mahzunanesini ve)** dünyanın ömrüne nisbetle de **(âhîrzaman mevsim-i elîmanesini andırır ve hatırlattırır. Hem yevmî işlerin neticelenmesi zamanı,)** İnsan, sabahdan ikinci vaktine kadar maddeten ve manen çalışır; ikinci vaktinde ise, bütün o çalışmalarının neticesini görür. **(hem o günde mazhar olduğu sıhhat ve selâmet ve hayırlı hizmet gibi niam-ı İlahiyenin bir yekûn-ü azîm teşkil ettiği zamanı,)** İnsan, gün boyunca sıhhat ve afiyet;

ŞERH

Evet, kalbin mercimek kadar bir sandukçası olan kuvve-i hâfıza, bir kütübhane hükmünde binler kitab kadar yazı, içinde yazılması gösteriyor ki: Kalb-i insan, kâinatı içine alabilir ve o kadar muhabbet taşıyabilir.

Madem fitrat-ı beşeriyede ihsan ve cemel ve kemale karşı böyle hadsiz bir istidad-ı muhabbet vardır. Ve madem bu kâinatın Hâlık'ı, kâinatta tezahür eden âsârıyla, bilbedahe tahakkuku sabit olan hadsiz cemel-i mukaddesi; bu mevcudatta tezahür eden nukuş-u san'atıyla bizzarure sübutu tahakkuk eden hadsiz kemal-i kudîsi ve bütün zîhayatlarda tezahür eden hadsiz enva'-ı ihsan ve in'amatıyla bilyakîn ve belki bilmüşahede vücudu tahakkuk eden hadsiz ihsanatı vardır. Elbette zîşuurların en câmiî ve en muhtacı ve en mütefekkeri ve en müştakı olan beşerden, hadsiz bir muhabbeti iktiza ediyor.

Evet, herbir insan, o Hâlık-ı Zülcelal'e karşı hadsiz bir muhabbete müstaid olduğu gibi, o Hâlık dahi herkesten ziyade cemel ve kemal ve ihsanına karşı hadsiz bir mahbubiyete müstehaktır. Hattâ insan-ı mü'minde hayatına ve bekasına ve vücuduna ve dünyasına ve nefesine ve mevcudata karşı türlü türlü muhabbetleri ve şedid alâkaları, o istidad-ı muhabbet-i İlahiyenin tereşsuhatıdır. Hattâ insanın mütenevvi hissiyat-ı şedidesi, o istidad-ı muhabbetin istihaleleridir ve başka şekillere girmiş reşhalarıdır.

Malûmdur ki, insan kendi saadetiyle mütelezziz olduğu gibi, alâkadar olduğu zâtların saadetleriyle dahi mütelezziz oluyor. Ve kendini beladan kurtaranı sevdiği gibi, sevdiklerini de kurtaranı öyle sever.

İşte bu halet-i ruhiyeye binaen; insan, eğer her insana ait enva'-ı ihsanat-ı İlahiyeden yalnız bunu düşünse ki: Benim Hâlık'ım beni zulûmat-ı ebediye olan ademden kurtarıp bu dünyada bir güzel dünyayı bana verdiği gibi, ecelim geldiği zaman beni i'dam-ı ebedî olan ademden ve mahvdan yine kurtarıp bâki bir âlemde ebedî ve çok şaşaalı bir âlemi bana ihsan ve o âlemin umum enva'-ı lezaiz ve mehasininden istifade edecek ve cevelan edip tenezzüh edecek zahirî ve bâtınî hasseleri, duyguları bana in'am ettiği gibi, çok sevdiğim ve çok alâkadar olduğum bütün akarib ve ahbab ve ebna-yı cinsimi dahi öyle hadsiz ihsanlara mazhar ediyor ve o ihsanlar bir cihette bana ait oluyor. Zira onların saadetleriyle

ŞERH

Evet, kalbin mercimek kadar bir sandukçası olan kuvve-i hâfıza, bir kütübhane hükmünde binler kitab kadar yazı, içinde yazılması gösteriyor ki: Kalb-i insan, kâinatı içine alabilir ve o kadar muhabbet taşıyabilir.

Madem fitrat-ı beşeriyede ihsan ve cemel ve kemale karşı böyle hadsiz bir istidad-ı muhabbet vardır. Ve madem bu kâinatın Hâlık'ı, kâinatta tezahür eden âsârıyla, bilbedahe tahakkuku sabit olan hadsiz cemel-i mukaddesi; bu mevcudatta tezahür eden nukuş-u san'atıyla bizzarure sübutu tahakkuk eden hadsiz kemal-i kudîsi ve bütün zîhayatlarda tezahür eden hadsiz enva'-ı ihsan ve in'amatıyla bilyakîn ve belki bilmüşahede vücudu tahakkuk eden hadsiz ihsanatı vardır. Elbette zîşuurların en câmiî ve en muhtacı ve en mütefekkeri ve en müştakı olan beşerden, hadsiz bir muhabbeti iktiza ediyor.

Evet, herbir insan, o Hâlık-ı Zülcelal'e karşı hadsiz bir muhabbete müstaid olduğu gibi, o Hâlık dahi herkesten ziyade cemel ve kemal ve ihsanına karşı hadsiz bir mahbubiyete müstehaktır. Hattâ insan-ı mü'minde hayatına ve bekasına ve vücuduna ve dünyasına ve nefesine ve mevcudata karşı türlü türlü muhabbetleri ve şedid alâkaları, o istidad-ı muhabbet-i İlahiyenin tereşsuhatıdır. Hattâ insanın mütenevvi hissiyat-ı şedidesi, o istidad-ı muhabbetin istihaleleridir ve başka şekillere girmiş reşhalarıdır.

Malûmdur ki, insan kendi saadetiyle mütelezziz olduğu gibi, alâkadar olduğu zâtların saadetleriyle dahi mütelezziz oluyor. Ve kendini beladan kurtaranı sevdiği gibi, sevdiklerini de kurtaranı öyle sever.

İşte bu halet-i ruhiyeye binaen; insan, eğer her insana ait enva'-ı ihsanat-ı İlahiyeden yalnız bunu düşünse ki: Benim Hâlık'ım beni zulûmat-ı ebediye olan ademden kurtarıp bu dünyada bir güzel dünyayı bana verdiği gibi, ecelim geldiği zaman beni i'dam-ı ebedî olan ademden ve mahvdan yine kurtarıp bâki bir âlemde ebedî ve çok şaşaalı bir âlemi bana ihsan ve o âlemin umum enva'-ı lezaiz ve mehasininden istifade edecek ve cevelan edip tenezzüh edecek zahirî ve bâtınî hasseleri, duyguları bana in'am ettiği gibi, çok sevdiğim ve çok alâkadar olduğum bütün akarib ve ahbab ve ebna-yı cinsimi dahi öyle hadsiz ihsanlara mazhar ediyor ve o ihsanlar bir cihette bana ait oluyor. Zira onların saadetleriyle

METİN

ve firaktan müteallim olan ruh-u insan, kalkıp abdest alıp şu asr vaktinde ikindi namazını kılmak için Kadîm-i Bâki ve Kayyum-u Sermedî'nin dergâh-ı Samedaniyesine

ŞERH

mes'ud ve mütelezziz oluyorum. Madem الْإِنْسَانُ عَيْبٌ الْإِحْسَانُ sırrıyla, herkeste ihsana karşı perestîş var. Elbette böyle hadsiz ebedî ihsanata karşı; kâinat kadar bir kalbim olsa, o ihsana karşı muhabbetle dolmak iktiza eder ve doldurmak isterim. Ben bilfiil o muhabbeti etmezsem de bil'istidad, bil'iman, binniyye, billakbul, bittakdir, bil'ıştiyak, bil'iltizam, bil'irade suretinde ediyorum, diyecek ve hâkeza... Cemal ve kemale karşı insanın göstereceği muhabbet ise, icmalen işaret ettiğimiz ihsana karşı muhabbete kıyas edilsin. Kâfir ise, küfür cihetiyle hadsiz bir adavet eder. Hattâ kâinata ve mevcudata karşı zalimane ve tahkirkârane bir adavet taşıyor.”¹

(ve firaktan müteallim olan) İnsan, hem kendisinin, hem de akıl alakadarlığı ile sevdiği, ünsiyet ettiği sair mevcudatın, bahusus ahababının firakını düşündüğü zaman derinden derine elem çeker. Bu vaziyetteki bir **(ruh-u insan, kalkıp abdest alıp şu asr vaktinde ikindi namazını kılmak için Kadîm-i Bâki)** Madem Güneş, ufule meyletmesiyle gün ihtiyar oluyor, buna bağlı olarak sene de ihtiyar oluyor, insan da ihtiyar oluyor, âlem de ihtiyar oluyor. Demek bütün mevcudat, hem hâdistir, hem de fanidir. Öyle ise hâdis ve fani olmayan bir Kadîm-i Baki'yi bulmak; namaz vasıtasıyla O'nun huzuruna çıkıp el bağlamak suretiyle O'na intisabını göstermek ve o intisab sırrıyla Kadîm-i Baki'nin bâki olan esmasına ayine olan mevcudatın fenaya gitmediklerini, ölüm ile bekaya mazhar olduklarını tefekkür etmek suretiyle insan huzur-u daimi kazanır. **(ve Kayyum-u Sermedî'nin)** Allah, hem bakidir, hem Kayyûm'dur. Ondan gayri her şey, fanidir. Her şeyin devam ve bekası, nisbet-i kayyûmiyetledir. **(dergâh-ı Samedaniyesine)** Yani Ellahu Teâla, hiçbir şeye muhtaç değildir; her şey O'na muhtaçtır. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

“Onun o Rabbi, hiçbir şeye muhtaç olmadığı gibi, hazinesinden hiçbir şey

[1] Lem'alar, s.57-58.

METİN

ve firaktan müteallim olan ruh-u insan, kalkıp abdest alıp şu asr vaktinde ikindi namazını kılmak için Kadîm-i Bâki ve Kayyum-u Sermedî'nin dergâh-ı Samedaniyesine

ŞERH

mes'ud ve mütelezziz oluyorum. Madem الْإِنْسَانُ عَيْبٌ الْإِحْسَانُ sırrıyla, herkeste ihsana karşı perestiş var. Elbette böyle hadsiz ebedî ihsanata karşı; kâinat kadar bir kalbim olsa, o ihsana karşı muhabbetle dolmak iktiza eder ve doldurmak isterim. Ben bilfiil o muhabbeti etmezsem de bil'istidad, bil'iman, binniyye, billakbul, bittakdir, bil'ıştiyak, bil'iltizam, bil'irade suretinde ediyorum, diyecek ve hâkeza... Cemal ve kemale karşı insanın göstereceği muhabbet ise, icmalen işaret ettiğimiz ihsana karşı muhabbete kıyas edilsin. Kâfir ise, küfür cihetiyle hadsiz bir adavet eder. Hattâ kâinata ve mevcudata karşı zalimane ve tahkirkârane bir adavet taşıyor.”¹

(ve firaktan müteallim olan) İnsan, hem kendisinin, hem de akıl alakadarlığı ile sevdiği, ünsiyet ettiği sair mevcudatın, bahusus ahababının firakını düşündüğü zaman derinden derine elem çeker. Bu vaziyetteki bir **(ruh-u insan, kalkıp abdest alıp şu asr vaktinde ikindi namazını kılmak için Kadîm-i Bâki)** Madem Güneş, ufule meyletmesiyle gün ihtiyar oluyor, buna bağlı olarak sene de ihtiyar oluyor, insan da ihtiyar oluyor, âlem de ihtiyar oluyor. Demek bütün mevcudat, hem hâdistir, hem de fanidir. Öyle ise hâdis ve fani olmayan bir Kadîm-i Baki'yi bulmak; namaz vasıtasıyla O'nun huzuruna çıkıp el bağlamak suretiyle O'na intisabını göstermek ve o intisab sırrıyla Kadîm-i Baki'nin bâki olan esmasına ayine olan mevcudatın fenaya gitmediklerini, ölüm ile bekaya mazhar olduklarını tefekkür etmek suretiyle insan huzur-u daimi kazanır. **(ve Kayyum-u Sermedî'nin)** Ellah, hem bakidir, hem Kayyûm'dur. Ondan gayri her şey, fanidir. Her şeyin devam ve bekası, nisbet-i kayyûmiyetledir. **(dergâh-ı Samedaniyesine)** Yani Ellahu Teâla, hiçbir şeye muhtaç değildir; her şey O'na muhtaçtır. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

“Onun o Rabbi, hiçbir şeye muhtaç olmadığı gibi, hazinesinden hiçbir şey

[1] Lem'alar, s.57-58.

METİN

ne kadar ulvî bir vazife, ne kadar münasib bir hizmet, ne kadar yerinde bir borc-u fıtrat eda etmek, belki gayet hoş bir saadet elde etmek olduğunu; insan olan anlar.

ŞERH

yerinde bir borc-u fıtrat eda etmek, belki gayet hoş bir saadet elde etmek olduğunu; insan olan anlar.)

Sultan-ı kâinata ibadet etmek, her gün beş vakitte namaz vasıtasıyla O'nun davetine icabet edip huzur-u kibriyasına çıkmak, ne kadar ulvi bir vazifedir; ne kadar münasip bir hizmettir; ne kadar yerinde bir borc-u fıtrat eda etmek, belki gayet hoş bir saadet elde etmektir ki, böyle bir ibadetin zevk ve lezzetini, ancak insan olan insan anlar. Bu zevk ve lezzetten ise, ancak canavarlar mahrum kalırlar. ¹ Müellif (ra), Sözlere adlı eserinde şöyle buyuruyor:

"İnsan zaîftir, belaları çok. Fakirdir, ihtiyacı pek ziyade. Âcizdir, hayat yükü pek ağır. Eğer Kadîr-i Zülcelal'e dayanıp tevekkül etmezse ve itimad edip teslim olmazsa, vicdanı daim azab içinde kalır. Semeresiz meşakkatler, elemeler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş veya canavar eder." ²

"İman, insanı insan eder. Belki insanı sultan eder. Öyle ise, insanın vazife-i asliyesi, iman ve duadır. Küfür, insanı gayet âciz bir canavar hayvan eder." ³

Âbid, namaz vasıtasıyla fıtratın borcunu eda eder. Cenab-ı Hak, cin ve insi kendisine ibadet için yaratmış, ⁴ her bir aza ve cevarih-i insaniyeyi de bir ibadetle mükellef tutmuştur. İşte kul, namaz vasıtasıyla her bir aza-i insaniyeyi kendisine mahsus ibadetine sevk etmekle şükr-ü örfü vazifesini ifa etmiş, fıtratın borcunu eda etmiş olur. Müellif (ra), Mesnevi-i Nûriye adlı eserinde bu vazifeyi şöyle izah etmektedir:

"İ'lem Eyyühe! Aziz! İnsanın bir ferdinde bir cemaat-ı mükellefîn bulunur. Evet, her bir uzuv, bir şey için yaratılmıştır. O uzvu, o şeyde kullanmakla mükelleftir. Meselâ, her bir hasse için bir ibadet vardır. Onun hilafında kullanılması

[1] A'raf, 7:179; Furkan, 25:44.

[2] Sözlere, s.28.

[3] Sözlere, s.315.

[4] Zariyat, 51:56.

METİN

ne kadar ulvî bir vazife, ne kadar münasib bir hizmet, ne kadar yerinde bir borc-u fıtrat eda etmek, belki gayet hoş bir saadet elde etmek olduğunu; insan olan anlar.

ŞERH

yerinde bir borc-u fıtrat eda etmek, belki gayet hoş bir saadet elde etmek olduğunu; insan olan anlar.)

Sultan-ı kâinata ibadet etmek, her gün beş vakitte namaz vasıtasıyla O'nun davetine icabet edip huzur-u kibriyasına çıkmak, ne kadar ulvi bir vazifedir; ne kadar münasip bir hizmettir; ne kadar yerinde bir borc-u fıtrat eda etmek, belki gayet hoş bir saadet elde etmektir ki, böyle bir ibadetin zevk ve lezzetini, ancak insan olan insan anlar. Bu zevk ve lezzetten ise, ancak canavarlar mahrum kalırlar.¹ Müellif (ra), Sözlere adlı eserinde şöyle buyuruyor:

*"İnsan zaîftir, belaları çok. Fakirdir, ihtiyacı pek ziyade. Âcizdir, hayat yükü pek ağır. Eğer Kadîr-i Zülcelal'e dayanıp tevekkül etmezse ve itimad edip teslim olmazsa, vicdanı daim azab içinde kalır. Semeresiz meşakkatler, elemeler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş veya canavar eder."*²

*"İman, insanı insan eder. Belki insanı sultan eder. Öyle ise, insanın vazife-i asliyesi, iman ve duadır. Küfür, insanı gayet âciz bir canavar hayvan eder."*³

Âbid, namaz vasıtasıyla fıtratın borcunu eda eder. Cenab-ı Hak, cin ve insi kendisine ibadet için yaratmış,⁴ her bir aza ve cevarih-i insaniyeyi de bir ibadetle mükellef tutmuştur. İşte kul, namaz vasıtasıyla her bir aza-i insaniyeyi kendisine mahsus ibadetine sevk etmekle şükr-ü örfü vazifesini ifa etmiş, fıtratın borcunu eda etmiş olur. Müellif (ra), Mesnevi-i Nûriye adlı eserinde bu vazifeyi şöyle izah etmektedir:

"İ'lem Eyyühe! Aziz! İnsanın bir ferdinde bir cemaat-ı mükellefîn bulunur. Evet, her bir uzuv, bir şey için yaratılmıştır. O uzvu, o şeyde kullanmakla mükelleftir. Meselâ, her bir hasse için bir ibadet vardır. Onun hilafında kullanılması

[1] A'raf, 7:179; Furkan, 25:44.

[2] Sözlere, s.28.

[3] Sözlere, s.315.

[4] Zariyat, 51:56.

ŞERH

"Fâniyim, fâni olanı istemem. Âcizim, âciz olanı istemem. Ruhumu Rahman'a teslim eyledim, gayr istemem. İsterim, fakat bir yâr-ı bâki isterim. Zerreyim, fakat bir şems-i sermed isterim. Hiç ender hiçim, fakat bu mevcudatı umumen isterim." ¹

Gün fani, sene fani, insanlar fani, asır fani, âlem fanidir. Bu faniler içerisinde yuvarlanan bir insanın, kemal-i ciddiyetle Baki bir Zat'ı arayıp bulması lâzımdır ki; O Mahbub-u Ale'l-İtlak, O Kâmil-i Mutlak ki, şaibe-i zeval ve firaktan mukaddestir. Eteğine, damenine fena ve zeval yaklaşmayan böyle bir Zât'a namaz vasıtasıyla iltica etmek lazımdır ki; bizi, bu zaman denilen ipin ve şeridin elinden kurtarsın; hem bizi, hem günümüzü, hem senemizi, hem asrımızı ademden, idamdan halas edip bekaya mazhar eylesin. Peki, kurtarır mı? Evet, kurtarır. O Ma'bud-u Bi'l-Hak, Cennet'i icad edip bütün semavi kitaplarında o Cennet'i vaad etmiş ki; O'na iman eden ve ubudiyetine giren bütün ehl-i imanı, bütün zamanlarda yaşayan sevdikleri ve ünsiyet ettikleriyle beraber hiçlikten, yokluktan kurtarıp o Cennet'e koyacaktır. Müellif (ra), 20. Mektub adlı eserinde konu ile ilgili şöyle bir müjde vermektedir:

"SEKİZİNCİ KELİME **وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ** Yani: Bütün kâinatın mevcudatında görünen ve vesile-i muhabbet olan kemal ve hüsün ve ihsanın hadsiz bir derece fevkinde bir cemal ve kemal ve ihsanın sahibi ve bütün mahbublara bedel, birtek cilve-i cemali kâfi gelen bir Mabud-u Lemyezel, bir Mahbub-u Lâyezal'in ezelî ve ebedî bir hayat-ı daimesi var ki; şaibe-i zeval ü fenadan münezzeh ve avarız-ı naks u kusurdan müberradır. İşte şu kelime, cinn ü inse ve bütün zîşuura ve ehl-i muhabbet ve aşka ilân eder ki:

Sizlere müjde! Mahbublarınızdan nihayetsiz firakların yaralarını tedavi edip merhem süren bir Mahbub-u Bâki'niz var. Madem o var ve Bâki'dir, başkaları ne olursa olsun merak çekmeyiniz. Belki o mahbublarda, sebeb-i muhabbetiniz olan hüsn ü ihsan, fazl u kemal, o Mahbub-u Bâki'nin cilve-i cemal-i bâkisinden çok perdelerden geçip, gayet zayıf bir gölgenin gölgesidir. Onların

[1] 17.Sözün İkinci Makamı – Kalbe Farisi Olarak Tahattur Eden Bir Münacat.

ŞERH

"Fâniyim, fâni olanı istemem. Âcizim, âciz olanı istemem. Ruhumu Rahman'a teslim eyledim, gayr istemem. İsterim, fakat bir yâr-ı bâki isterim. Zerreyim, fakat bir şems-i sermed isterim. Hiç ender hiçim, fakat bu mevcudatı umumen isterim." ¹

Gün fani, sene fani, insanlar fani, asır fani, âlem fanidir. Bu faniler içerisinde yuvarlanan bir insanın, kemal-i ciddiyetle Baki bir Zat'ı arayıp bulması lâzımdır ki; O Mahbub-u Ale'l-İtlak, O Kâmil-i Mutlak ki, şaibe-i zeval ve firaktan mukaddestir. Eteğine, damenine fena ve zeval yaklaşmayan böyle bir Zât'a namaz vasıtasıyla iltica etmek lazımdır ki; bizi, bu zaman denilen ipin ve şeridin elinden kurtarsın; hem bizi, hem günümüzü, hem senemizi, hem asrımızı ademden, idamdan halas edip bekaya mazhar eylesin. Peki, kurtarır mı? Evet, kurtarır. O Ma'bud-u Bi'l-Hak, Cennet'i icad edip bütün semavi kitaplarında o Cennet'i vaad etmiş ki; O'na iman eden ve ubudiyetine giren bütün ehl-i imanı, bütün zamanlarda yaşayan sevdikleri ve ünsiyet ettikleriyle beraber hiçlikten, yokluktan kurtarıp o Cennet'e koyacaktır. Müellif (ra), 20. Mektub adlı eserinde konu ile ilgili şöyle bir müjde vermektedir:

"SEKİZİNCİ KELİME **وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ** Yani: Bütün kâinatın mevcudatında görünen ve vesile-i muhabbet olan kemal ve hüsün ve ihsanın hadsiz bir derece fevkinde bir cemal ve kemal ve ihsanın sahibi ve bütün mahbublara bedel, birtek cilve-i cemali kâfi gelen bir Mabud-u Lemyezel, bir Mahbub-u Lâyezal'in ezelî ve ebedî bir hayat-ı daimesi var ki; şaibe-i zeval ü fenadan münezzeh ve avarız-ı naks u kusurdan müberradır. İşte şu kelime, cinn ü inse ve bütün zîşuura ve ehl-i muhabbet ve aşka ilân eder ki:

Sizlere müjde! Mahbublarınızdan nihayetsiz firakların yaralarını tedavi edip merhem süren bir Mahbub-u Bâki'niz var. Madem o var ve Bâki'dir, başkaları ne olursa olsun merak çekmeyiniz. Belki o mahbublarda, sebeb-i muhabbetiniz olan hüsn ü ihsan, fazl u kemal, o Mahbub-u Bâki'nin cilve-i cemal-i bâkisinden çok perdelerden geçip, gayet zayıf bir gölgenin gölgesidir. Onların

[1] 17.Sözün İkinci Makamı – Kalbe Farisi Olarak Tahattur Eden Bir Münacat.

ŞERH

Demek bu vakitte, bir cihette bakılsa, zeval ve firak görünür; diğer cihette bakılsa, nimetlerin tekemmülü görünür. Bir abd-i mü'min, şu yekûn nimetlerde tezahür eden kemâl-i Rabbani ve cemal-i İlahiye karşı, ikinci vaktinde abdest alıp, zevalden mukaddes olan Zât-ı Zülcelal'e iltica ettiği gibi; aynı zamanda O Zat-ı Zülcemal'e hadsiz nimetlerinden dolayı şükretmek ve dergâh-ı ulûhiyetinde el bağlayarak; "Yâ Bâkî! Madem Sen Bâkî'sin; senin ebedi rahmet çeşmelerini istiyorum. Burada nümune olarak akıttığın ve bize tattırdığın o rahmet feyzinin ana menba'larını bize göster. Ey Rabbimiz! Burada hadsiz nimetleri bize tattırdın. Fakat bu nimetler, fani olduğu için bizi tatmin etmiyor. Zaman fani olduğu gibi, zamanın neticesinde vücuda gelen bütün mevcudat da fanidir. Sen, şaibe-i zeval ve firaktan mukaddes olduğun gibi, rahmetinin esas menbaı olan ve şaibe-i zeval ve firaktan âri ve beri olan Cennet'i bize nasib eyle!" diye şükür ve ilticada bulunması, en mühim bir vazife-i fıtrattır.

Evet, şu âlemdeki her şey, cemal ve celal-i İlahi'nin iki tecelligahı olan Cennet ve Cehennem'in nümuneleridir. Her şeyin üstünde bulunan fena damgası, zişuur olan insana manen diyor ki; "Bütün bu eşya, Cennet ve Cehennem'in nümuneleridir. O hazinelerden akıp geliyorlar. Fanidir, sakın aldanma! Nümunedir, tadına bak; israfa girme! Hırs ile elini uzatma! Zira eline batıp kanatabilir." Müellif (ra), 23. Söz adlı eserinde beyan ettiği bir vakıa-i temsiliyenin hakikatinde şöyle buyuruyor:

*"O dikenli çiçekler ve meyveler ise, lezaiz-i nâmeşruadır ve lehviyat-ı muharremedir ki; mülâkat esnasında tasavvur-u zevaldeki elem, kalbi kanatıyor. Müfarakatında parçalıyor. Cezayı dahi çektiriyor."*¹

Ey bu Kur'anî ve imanî dersleri bize ihsan eden Mün'im-i Kerîm! Şu dersler hürmetine, maddî ve manevî bütün arızaları ve mâniaları bertaraf eyle! Zalim ve gaddarların kalblerini şu derslere musahhar eyle; hak ve hakikatı kabul etmelerini nasib eyle!

[1] Sözler, s.327.

ŞERH

Demek bu vakitte, bir cihette bakılsa, zeval ve firak görünür; diğer cihette bakılsa, nimetlerin tekemmülü görünür. Bir abd-i mü'min, şu yekûn nimetlerde tezahür eden kemâl-i Rabbani ve cemal-i İlahiye karşı, ikinci vaktinde abdest alıp, zevalden mukaddes olan Zât-ı Zülcelal'e iltica ettiği gibi; aynı zamanda O Zat-ı Zülcemal'e hadsiz nimetlerinden dolayı şükretmek ve dergâh-ı ulûhiyetinde el bağlayarak; "Yâ Bâkî! Madem Sen Bâkî'sin; senin ebedi rahmet çeşmelerini istiyorum. Burada nümune olarak akıttığın ve bize tattırdığın o rahmet feyzinin ana menba'larını bize göster. Ey Rabbimiz! Burada hadsiz nimetleri bize tattırdın. Fakat bu nimetler, fani olduğu için bizi tatmin etmiyor. Zaman fani olduğu gibi, zamanın neticesinde vücuda gelen bütün mevcudat da fanidir. Sen, şaibe-i zeval ve firaktan mukaddes olduğun gibi, rahmetinin esas menbaı olan ve şaibe-i zeval ve firaktan âri ve beri olan Cennet'i bize nasib eyle!" diye şükür ve ilticada bulunması, en mühim bir vazife-i fıtrattır.

Evet, şu âlemdeki her şey, cemal ve celal-i İlahi'nin iki tecelligahı olan Cennet ve Cehennem'in nümuneleridir. Her şeyin üstünde bulunan fena damgası, zişuur olan insana manen diyor ki; "Bütün bu eşya, Cennet ve Cehennem'in nümuneleridir. O hazinelerden akıp geliyorlar. Fanidir, sakın aldanma! Nümunedir, tadına bak; israfa girme! Hırs ile elini uzatma! Zira eline batıp kanatabilir." Müellif (ra), 23. Söz adlı eserinde beyan ettiği bir vakıa-i temsiliyenin hakikatinde şöyle buyuruyor:

*"O dikenli çiçekler ve meyveler ise, lezaiz-i nâmeşruadır ve lehviyat-ı muharremedir ki; mülâkat esnasında tasavvur-u zevaldeki elem, kalbi kanatıyor. Müfarakatında parçalıyor. Cezayı dahi çektiriyor."*¹

Ey bu Kur'anî ve imanî dersleri bize ihsan eden Mün'im-i Kerîm! Şu dersler hürmetine, maddî ve manevî bütün arızaları ve mâniaları bertaraf eyle! Zalim ve gaddarların kalblerini şu derslere musahhar eyle; hak ve hakikatı kabul etmelerini nasib eyle!

[1] Sözler, s.327.

METİN

İşte akşam namazı için böyle bir vakitte, fıtraten bir Cemal-i Bâki'ye âyine-i müştak olan ruh-u beşer, şu azîm işleri yapan ve bu cesîm âlemleri çeviren, tebdil eden Kadîm-i Lemyezel ve Bâki-i Layezal'in arş-ı azametini yüzünü çevirip bu fânilerin üstünde **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip onlardan ellerini çekip hizmet-i Mevlâ için el bağlayıp Daim-i Bâki'nin huzurunda kıyam edip **لِلَّهِ الْحَمْدُ** demekle; kusursuz kemaline, misilsiz cemaline, nihayetsiz rahmetine karşı hamd ü sena edip

ŞERH

Kimi ve neyi sevdiğine dikkat et! Gündüzün güzelliğini seversin, devam etmez. Senenin güzelliğini seversin, kaybolur. Gençliğini seversin, elinden çıkar. Dünyayı seversin, harab olur. Kısaca, Ellah'tan gayrı neyi seversen hepsi vefat edip gider. Öyle ise Müellif'in dediği gibi deriz: "*Dünya madem fânidir, değmiyor alâka-i kalbe...*" ¹

(İşte akşam namazı için) mezkûr devirleri hatırlatan (böyle bir vakitte, fıtraten bir Cemal-i Bâki'ye âyine-i müştak olan ruh-u beşer,) ruh-u beşer, Ellah'ın Bâkî isminin ayinesidir ve O'na müştaktır. (şu azîm işleri yapan) gündüzü götürüp akşamı getiren; güz mevsimini, kış mevsimine tebdil eden; insanı vefat ettirip kabre koyan; dünyayı, zelzele-i sekerata maruz bırakıp kıyameti koparan (ve bu cesîm âlemleri çeviren, tebdil eden Kadîm-i Lemyezel ve Bâki-i Layezal'in) Yani günü, seneyi, insanı ve âlemi ölüme mahkûm ettiği halde; kendisi mevt ve fenadan münezze ve mukaddes olan ezel ve ebed sultanı Zat-ı Zülcelal'in (arş-ı azametini yüzünü çevirip) **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا اللَّهَ أَكْبَرُ** deyip onlardan ellerini çekip) iki elini kaldırarak **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip fani olan bütün mevcudattan kat'-ı alaka etmek, (hizmet-i Mevlâ için el bağlayıp Dâim-i Bâki'nin huzurunda kıyam edip **لِلَّهِ الْحَمْدُ** demekle; kusursuz kemaline, misilsiz cemaline, nihayetsiz rahmetine karşı hamd ü sena edip)

[1] Mektubat, s.79.

METİN

İşte akşam namazı için böyle bir vakitte, fıtraten bir Cemal-i Bâki'ye âyine-i müştak olan ruh-u beşer, şu azîm işleri yapan ve bu cesîm âlemleri çeviren, tebdil eden Kadîm-i Lemyezel ve Bâki-i Layezal'in arş-ı azametine yüzünü çevirip bu fânilerin üstünde **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip onlardan ellerini çekip hizmet-i Mevlâ için el bağlayıp Daim-i Bâki'nin huzurunda kıyam edip **لِلَّهِ الْحَمْدُ** demekle; kusursuz kemaline, misilsiz cemaline, nihayetsiz rahmetine karşı hamd ü sena edip

ŞERH

Kimi ve neyi sevdiğine dikkat et! Gündüzün güzelliğini seversin, devam etmez. Senenin güzelliğini seversin, kaybolur. Gençliğini seversin, elinden çıkar. Dünyayı seversin, harab olur. Kısaca, Ellah'tan gayrı neyi seversen hepsi vefat edip gider. Öyle ise Müellif'in dediği gibi deriz: "*Dünya madem fânidir, değmiyor alâka-i kalbe...*" ¹

(İşte akşam namazı için) mezkûr devirleri hatırlatan (böyle bir vakitte, fıtraten bir Cemal-i Bâki'ye âyine-i müştak olan ruh-u beşer,) ruh-u beşer, Ellah'ın Bâkî isminin ayinesidir ve O'na müştaktır. (şu azîm işleri yapan) gündüzü götürüp akşamı getiren; güz mevsimini, kış mevsimine tebdil eden; insanı vefat ettirip kabre koyan; dünyayı, zelzele-i sekerata maruz bırakıp kıyameti koparan (ve bu cesîm âlemleri çeviren, tebdil eden Kadîm-i Lemyezel ve Bâki-i Layezal'in) Yani günü, seneyi, insanı ve âlemi ölüme mahkûm ettiği halde; kendisi mevt ve fenadan münezze ve mukaddes olan ezel ve ebed sultanı Zat-ı Zülcelal'in (arş-ı azametini yüzünü çevirip) **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا اللَّهَ أَكْبَرُ** deyip onlardan ellerini çekip) iki elini kaldırarak **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip fani olan bütün mevcudattan kat'ı alaka etmek, (hizmet-i Mevlâ için el bağlayıp Dâim-i Bâki'nin huzurunda kıyam edip **لِلَّهِ الْحَمْدُ** demekle; kusursuz kemaline, misilsiz cemaline, nihayetsiz rahmetine karşı hamd ü sena edip)

[1] Mektubat, s.79.

METİN

إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ demekle, muinsiz rububiyetine, şeriksiz uluhiyetine, vezirsiz saltanatına karşı arz-ı ubudiyet ve istiane etmek,

ŞERH

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

deyip şükreder.

Demek bir abd-i mü'min, namazda evvela iftitah tekbiri getirerek, yani اللَّهُ أَكْبَرُ kelime-i kudsiyesini söyleyerek, iki elini kaldırmakla iki cihandan, masivadan geçer. "Madem gün, Güneş'in gurubuyla vefat etti; sene de vefat etti; ben de vefat edip kabre giriyorum; dünya da bir gün sekerat-ı mevte girip o da vefat edecek. Öyleyse bu fani mevcudattan yüzümü çevirip Kadîm-i Bâkî'ye teveccüh ve iltica etmeliyim." diye düşünüp tesbih ve takdis, tekbir ve ta'zim vazifesini eda eder. Daha sonra bu mühim inkılabat ve azîm tasarrufat içinde tezahür eden hadsiz ihsanat-ı küllîyeye karşı da rahmet-i İlahiye hissedip hamd ve şükür vazifesini ifa eder. Bu dünyada bu kadar hadsiz nimetleri kendisine ihsan eden Rahman ismiyle müsemma bir Zat'ın, dar-ı ahirette Rahîm ismiyle de kendisine ebedi bir surette ihsan ve ikramda bulunacağına inanır, zeval-i nimetin tahatturundan hâsıl olan elemden kurtulur.

Sonra (إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ) demekle, muinsiz rububiyetine, şeriksiz ulûhiyetine, vezirsiz saltanatına karşı arz-ı ubudiyet ve istiane etmek,) "Ey bütün mevcudatın Ma'bud-u Mutlak'ı! Biz, yalnız Sana ibadet ederiz ve yalnız Senden yardım dileriz" diyerek, bütün mevcudatın ibadet ve istianelerini dergâh-ı ulûhiyete takdim eder; bütün mevcudatı manen arkasına alıp tâ Arş-ı A'zam'a kadar terakki eder. "Sen, bizim Rabb'imizsin; rububiyetinde yardımcın yoktur. Sen, bizim Ma'bud'umuzsun; ulûhiyetinde şerikin yoktur. Sen, bizim Sultan'ımızsun, saltanatında vezirin yoktur" der.

METİN

إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ demekle, muinsiz rububiyetine, şeriksiz uluhiyetine, vezirsiz saltanatına karşı arz-ı ubudiyet ve istiane etmek,

ŞERH

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

deyip şükreder.

Demek bir abd-i mü'min, namazda evvela iftitah tekbiri getirerek, yani اللَّهُ أَكْبَرُ kelime-i kudsiyesini söyleyerek, iki elini kaldırmakla iki cihandan, masivadan geçer. "Madem gün, Güneş'in gurubuyla vefat etti; sene de vefat etti; ben de vefat edip kabre giriyorum; dünya da bir gün sekerat-ı mevte girip o da vefat edecek. Öyleyse bu fani mevcudattan yüzümü çevirip Kadîm-i Bâkî'ye teveccüh ve iltica etmeliyim." diye düşünüp tesbih ve takdis, tekbir ve ta'zim vazifesini eda eder. Daha sonra bu mühim inkılabat ve azîm tasarrufat içinde tezahür eden hadsiz ihsanat-ı küllîyeye karşı da rahmet-i İlahiye hissedip hamd ve şükür vazifesini ifa eder. Bu dünyada bu kadar hadsiz nimetleri kendisine ihsan eden Rahman ismiyle müsemma bir Zat'ın, dar-ı ahirette Rahîm ismiyle de kendisine ebedi bir surette ihsan ve ikramda bulunacağına inanır, zeval-i nimetin tahatturundan hâsıl olan elemenden kurtulur.

Sonra (إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ) demekle, muinsiz rububiyetine, şeriksiz ulûhiyetine, vezirsiz saltanatına karşı arz-ı ubudiyet ve istiane etmek,) "Ey bütün mevcudatın Ma'bud-u Mutlak'ı! Biz, yalnız Sana ibadet ederiz ve yalnız Senden yardım dileriz" diyerek, bütün mevcudatın ibadet ve istianelerini dergâh-ı ulûhiyete takdim eder; bütün mevcudatı manen arkasına alıp tâ Arş-ı A'zam'a kadar terakki eder. "Sen, bizim Rabb'imizsin; rububiyetinde yardımcın yoktur. Sen, bizim Ma'bud'umuzsun; ulûhiyetinde şerikin yoktur. Sen, bizim Sultan'ımızsun, saltanatında vezirin yoktur" der.

METİN

içinde terk-i masiva ile muhabbet ve ubudiyetini ilân edip, hem bütün fânilere bedel bir Cemil-i Bâki, bir Rahîm-i Sermedî bulup, سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى demekle

ŞERH

kendisinin ve bütün mevcudatın acz ve fakrını **إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ** cümlesiyle ilan eder. Daha sonra rükûa varıp **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ** diyerek Rabbini zaaf ve aczden, fakr ve ihtiyaçtan tesbih ve takdis eder. Zillet içinde; “Ey Rabbim! Ben zelilim; Sen ise Rabb-i Azîm’imsin. İzzet ve kudretine karşı eğilip boynumu büküyorum.” der. Sonra da hem kendi kusurunu, hem bütün kâinatın kusurunu görüp Ellah’ın misilsiz cemal-i Zat’ına karşı secdeye giderek **(terk-i masiva ile)** Yani, “Ya Rabbi! Her şeyi Senin namınla terk ediyorum.” der ve fena fillah makamına terakki eder. Müellif (ra), dünyayı terketmenin manasını şöyle ifade buyurmuştur:

“Bil ey hodgâm! Bu dünyada saadet, terk-i dünyada.

Hudabîn isen, o kâfidir, bıraksan da bütün eşya lehinde

Ger hodbîn isen, helâkettir, ne yaparsan bütün eşya aleyhinde.

Demek terki gerektir her iki halde bu dünyada.

Terki demek: Huda mülkü, onun izni, onun namıyla bakmakta.

Ticaret istiyorsan ger, şu fâni ömrünü bâkiye tebdilde.”¹

Abid, hayret ve muhabbetle secdeye giderek **(muhabbet ve ubudiyetini ilân edip, hem bütün fânilere bedel bir Cemil-i Bâki, bir Rahîm-i Sermedî bulup, سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى demekle)** Yani, “Gün de vefat eder, sene de vefat eder, insan da vefat eder, âlem de harab olup vefat eder. Zevale mahkûm olan hakiki güzel olamaz. Misilsiz cemal ve nihayetsiz rahmet sahibi olan Rabbim ise, baki olduğundan hakiki güzeldir ve kalb-i insan böyle bir cemale müştaktır.” der. Metinde geçen **“Cemîl-i Bâki”** isimleri

[1] Sözler, s.205.

METİN

içinde terk-i masiva ile muhabbet ve ubudiyetini ilân edip, hem bütün fânilere bedel bir Cemil-i Bâki, bir Rahîm-i Sermedî bulup, سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى demekle

ŞERH

kendisinin ve bütün mevcudatın acz ve fakrını **إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ** cümlesiyle ilan eder. Daha sonra rükûa varıp **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ** diyerek Rabbini zaaf ve aczden, fakr ve ihtiyaçtan tesbih ve takdis eder. Zillet içinde; “Ey Rabbim! Ben zelilim; Sen ise Rabb-i Azîm’imsin. İzzet ve kudretine karşı eğilip boynumu büküyorum.” der. Sonra da hem kendi kusurunu, hem bütün kâinatın kusurunu görüp Ellah’ın misilsiz cemal-i Zat’ına karşı secdeye giderek **(terk-i masiva ile)** Yani, “Ya Rabbi! Her şeyi Senin namınla terk ediyorum.” der ve fena fillah makamına terakki eder. Müellif (ra), dünyayı terketmenin manasını şöyle ifade buyurmuştur:

“Bil ey hodgâm! Bu dünyada saadet, terk-i dünyada.

Hudabîn isen, o kâfidir, bıraksan da bütün eşya lehinde

Ger hodbîn isen, helâkettir, ne yaparsan bütün eşya aleyhinde.

Demek terki gerektir her iki halde bu dünyada.

Terki demek: Huda mülkü, onun izni, onun namıyla bakmakta.

Ticaret istiyorsan ger, şu fâni ömrünü bâkiye tebdilde.”¹

Abid, hayret ve muhabbetle secdeye giderek **(muhabbet ve ubudiyetini ilân edip, hem bütün fânilere bedel bir Cemil-i Bâki, bir Rahîm-i Sermedî bulup, سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى demekle)** Yani, “Gün de vefat eder, sene de vefat eder, insan da vefat eder, âlem de harab olup vefat eder. Zevale mahkûm olan hakiki güzel olamaz. Misilsiz cemal ve nihayetsiz rahmet sahibi olan Rabbim ise, baki olduğundan hakiki güzeldir ve kalb-i insan böyle bir cemale müştaktır.” der. Metinde geçen **“Cemîl-i Bâki”** isimleri

[1] Sözler, s.205.

METİN

zevalden münezzeh, kusurdan müberra Rabb-i A'lâsını takdis etmek; sonra teşehhüd edip, oturup bütün mahlukatın tahiyyat-ı mübarekelerini

ŞERH

bu manaya delalet eder. Müellif (ra), fani mahubatin muhabbete layık olmadığını şöyle ifade etmiştir:

"Güzel değil batmakla gaib olan bir mahbub. Çünkü zevale mahkûm, hakikî güzel olamaz. Aşk-ı ebedî için yaratılan ve âyine-i Samed olan kalb ile sevilmez ve sevilmemeli.

Bir matlub ki, gurubda gaybubet etmeye mahkûmdur; kalbin alâkasına, fikrin merakına değmiyor. Âmâle merci olamıyor. Arkasında gam ve kederle teessüf etmeye lââyık değildir. Nerede kaldı ki kalb ona perestîş etsin ve ona bağlansın kalsın.

Bir maksud ki, fenada mahvoluyor; o maksudu istemem. Çünkü fâniyim, fâni olanı istemem; neyleyeyim?

*Bir mabud ki, zevalde defnoluyor; onu çağırمام, ona iltica etmem. Çünkü nihayetsiz muhtacım ve âcizim. Âciz olan, benim pek büyük derdlerime deva bulamaz. Ebedî yaralaruma merhem süremez. Zevalden kendini kurtaramayan nasıl mabud olur?"*¹

Müellif (ra), "**Rahîm-i Sermedî**" isimleriyle de; rahmeti rahmet eden, nimeti nimet eden devam ve beka olduğunu ifade ediyor. Bu dünyada ise, devam ve beka mümkün olmadığından bizzarure bu iki isim, dar-ı bekayı iktiza eder.

(zevalden münezzeh,) الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ cümlesinde geçen الرَّحْمٰنُ kelimesi, zeval ve firaktan, mevt ve fenadan mukaddes olan Zat-ı Zülkernal demektir. **(kusurdan müberra Rabb-i A'lâ'sını takdis etmek;)** âbid, secdede, kusuru kendisine ve tabiata verip âlemde tezahür eden cemal ve kemali, Rabb-i A'la'sına verdikten **(sonra teşehhüd edip, oturup bütün mahlûkatın tahiyyat-ı mübarekelerini)** Müellif (ra), metinde geçen

[1] Sözler, s.214-215.

METİN

zevalden münezzeh, kusurdan müberra Rabb-i A'lâsını takdis etmek; sonra teşehhüd edip, oturup bütün mahlukatın tahiyyat-ı mübarekelerini

ŞERH

bu manaya delalet eder. Müellif (ra), fani mahubatin muhabbete layık olmadığını şöyle ifade etmiştir:

"Güzel değil batmakla gaib olan bir mahbub. Çünkü zevale mahkûm, hakikî güzel olamaz. Aşk-ı ebedî için yaratılan ve âyine-i Samed olan kalb ile sevilmez ve sevilmemeli.

Bir matlub ki, gurubda gaybubet etmeye mahkûmdur; kalbin alâkasına, fikrin merakına değmiyor. Â mâle merci olamıyor. Arkasında gam ve kederle teessüf etmeye lââyık değildir. Nerede kaldı ki kalb ona perestîş etsin ve ona bağlansın kalsın.

Bir maksud ki, fenada mahvoluyor; o maksudu istemem. Çünkü fâniyim, fâni olanı istemem; neyleyeyim?

*Bir mabud ki, zevalde defnoluyor; onu çağırmanın, ona iltica etmem. Çünkü nihayetsiz muhtacım ve âcizim. Âciz olan, benim pek büyük derdlerime deva bulamaz. Ebedî yaralarım merhem süremez. Zevalden kendini kurtaramayan nasıl mabud olur?"*¹

Müellif (ra), "**Rahîm-i Sermedî**" isimleriyle de; rahmeti rahmet eden, nimeti nimet eden devam ve beka olduğunu ifade ediyor. Bu dünyada ise, devam ve beka mümkün olmadığından bizzarure bu iki isim, dar-ı bekayı iktiza eder.

(zevalden münezzeh,) الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ cümlesinde geçen الرَّحْمٰنُ kelimesi, zeval ve firaktan, mevt ve fenadan mukaddes olan Zat-ı Zülkernal demektir. **(kusurdan müberra Rabb-i A'lâ'sını takdis etmek;)** âbid, secdede, kusuru kendisine ve tabiata verip âlemde tezahür eden cemal ve kemali, Rabb-i A'la'sına verdikten **(sonra teşehhüd edip, oturup bütün mahlûkatın tahiyyat-ı mübarekelerini)** Müellif (ra), metinde geçen

[1] Sözler, s.214-215.

METİN

ve Resul-i Ekrem'ine selâm etmekle biatını tecdid ve evamirine itaatını izhar edip

ŞERH

Müellif (ra), bu kelimat-ı mübarekenin manalarını Altıncı Şua adlı eserinde şöyle izah etmiştir:

"Resul-i Ekrem (asm), o gecede Cenab-ı Hakk'a karşı selâm yerinde ﷲ ﺍﻟﺘَّﻮَﺑَّﺌﺎﺕُ demiş. Yani: "Bütün zîhayatların hayatlarıyla gösterdikleri tesbihat-ı hayatiye ve Sâni'lerine takdim ettikleri fitrî hediyeler, ey Rabbim sana mahsustur. Ben dahi bütün onları tasavvurumla ve imanım ile sana takdim ediyorum."

Evet, nasılki Resul-i Ekrem (asm) ﺍﻟﺘَّﻮَﺑَّﺌﺎﺕُ kelimesiyle, bütün zîhayatın ibadat-ı fitriyelerini niyet edip takdim ediyor. Öyle de: Tahiyatın hülâsası olan ﺍﻟْﻤُبَارَكَﺍﺕُ kelimesiyle de, bütün medar-ı bereket ve tebrik ve bârekâllah dediren ve "mübarek" denilen ve hayatın ve zîhayatın hülâsası olan mahlûklar, hususan tohumların ve çekirdeklerin, danelerin, yumurtaların fitrî mübarekiyetlerini ve bereketlerini ve ubudiyetlerini temsil ederek, o geniş mana ile söylüyor. Ve mübarekâtın hülâsası olan ﺍﻟْﻤُﺴَﻠَّﻮﺍﺕُ kelimesiyle de zîhayatın hülâsası olan bütün zîruhun ibadat-ı mahsusalarını tasavvur edip dergâh-ı İlahîye o ihatalı manasıyla arz ediyor. Ve ﺍﻟْﻤُﺴَﻠَّﻮﺍﺕُ kelimesiyle de, zîruhun hülâsaları olan kâmil insanların ve melaik-i mukarrebînin, salavatın hülâsası olan tayyibat ile nurani ve yüksek ibadetlerini irade ederek Mabuduna tahsis ve takdim eder." ¹

(ve) tahiyatın sonunda **(Resul-i Ekrem'ine selâm etmekle biatını tecdid ve evamirine itaatını izhar edip)** Abid, tahiyatın sonunda ﺍﻟﺴَّلَامُ ﻋَﻠَﻴْﻚَ ﺍﻳُّﻬﺎ ﺍﻟْﻨَّبِﻲُّ diyerek Resul-i Ekrem (sav)'e selam verir. Yani, "Ya Resulellah! Ben, sana biat ederim." der. Selamın manası; "Allah'tan getirdiğin ahkâm-ı İlahiyenin tümünü kemal-i teslimiyetle kabul edip, hiç birisine itiraz etmiyorum. Senin bize emanet olarak bıraktığın Kitab ve Sünnet'e hıyanet

[1] Şualar 92-93 Bu konunun tafsilatlı bir surette izahı, 15. Şua el-Hüccetü'z-Zehra adlı eserde ve Emirdağ Lahikası II adlı eserde geçmektedir. Bu eserlere müracaat edilebilir.

METİN

ve Resul-i Ekrem'ine selâm etmekle biatını tecdid ve evamirine itaatını izhar edip

ŞERH

Müellif (ra), bu kelimat-ı mübarekenin manalarını Altıncı Şua adlı eserinde şöyle izah etmiştir:

"Resul-i Ekrem (asm), o gecede Cenab-ı Hakk'a karşı selâm yerinde ﷲ ﺍﻟﺘَّﻪِ demiş. Yani: "Bütün zîhayatların hayatlarıyla gösterdikleri tesbihat-ı hayatiye ve Sâni'lerine takdim ettikleri fitrî hediyeler, ey Rabbim sana mahsustur. Ben dahi bütün onları tasavvurumla ve imanım ile sana takdim ediyorum."

Evet, nasılkı Resul-i Ekrem (asm) ﺍﻟﺘَّﻪِ kelimesiyle, bütün zîhayatın ibadat-ı fitriyelerini niyet edip takdim ediyor. Öyle de: Tahiyatın hülâsası olan ﺍﻟﻤُّﺒָﺂﺭَﻛָﺔُ kelimesiyle de, bütün medar-ı bereket ve tebrik ve bârekâllah dediren ve "mübarek" denilen ve hayatın ve zîhayatın hülâsası olan mahlûklar, hususan tohumların ve çekirdeklerin, danelerin, yumurtaların fitrî mübarekiyetlerini ve bereketlerini ve ubudiyetlerini temsil ederek, o geniş mana ile söylüyor. Ve mübarekâtın hülâsası olan ﺍﻟﺼَّﻼٰﺓُ kelimesiyle de zîhayatın hülâsası olan bütün zîruhun ibadat-ı mahsusalarını tasavvur edip dergâh-ı İlahîye o ihatalı manasıyla arz ediyor. Ve ﺍﻟﻄَّﻴِّﺒָﺔُ kelimesiyle de, zîruhun hülâsaları olan kâmil insanların ve melaik-i mukarrebînin, salavatın hülâsası olan tayyibat ile nurani ve yüksek ibadetlerini irade ederek Mabuduna tahsis ve takdim eder." ¹

(ve) tahiyatın sonunda **(Resul-i Ekrem'ine selâm etmekle biatını tecdid ve evamirine itaatını izhar edip)** Abid, tahiyatın sonunda ﺍﻟﺴَّلَامُ ﻋَﻠَﻴْﻚَ ﺍﻳُّﮭﺎ ﺍﻟﻨَّبِﻲُّ diyerek Resul-i Ekrem (sav)'e selam verir. Yani, "Ya Resulellah! Ben, sana biat ederim." der. Selamın manası; "Allah'tan getirdiğin ahkâm-ı İlahiyenin tümünü kemal-i teslimiyetle kabul edip, hiç birisine itiraz etmiyorum. Senin bize emanet olarak bıraktığın Kitab ve Sünnet'e hıyanet

[1] Şualar 92-93 Bu konunun tafsilatlı bir surette izahı, 15. Şua el-Hüccetü'z-Zehra adlı eserde ve Emirdağ Lahikası II adlı eserde geçmektedir. Bu eserlere müracaat edilebilir.

METİN

hem saltanat-ı rububiyetin dellâlı ve mübelliğ-i marziyatı ve kitab-ı kâinatın tercüman-ı âyâtı olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın risaletine şehadet etmek demek olan

ŞERH

taburlarından, tâ yıldızlar ordusuna kadar olan cünud-u Rabbaniyeden, o küçücük memurlarda ve bu pek büyük askerlerde hâkimane tekvinî emirlerin, âmirane hükümlerin, şâhane kanunların cereyanları, bedahetle bir hâkimiyet-i mutlakanın ve bir âmiriyet-i külliye'nin vücuduna delalet ederler.

Madem bir hâkimiyet-i mutlaka hakikatı vardır, elbette şirkin hakikatı olamaz. Çünkü لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ إِلَّا اللَّهُ müteaddid eller müstebidane bir işe karışsalar, karıştırırlar. Bir memlekette iki padişah, hattâ bir nahiyede iki müdür bulunsa; intizam bozulur ve idare herc ü merc olur. Hâlbuki sinek kanadından tâ semavat kandillerine kadar ve hüceyrat-ı bedeniyeden tâ seyyaratın burçlarına kadar öyle bir intizam var ki; zerre kadar şirkin müdahalesi olamaz.”¹

(hem saltanat-ı rububiyetin dellâlı) zerreden Arş'a kadar her şeyin idare ve terbiyesi, devam ve bekası, bizzat yed-i kudretinde olan bir Zat-ı Akdes'in vücub-u vücud ve vahdaniyetinin dellâlı **(ve mübelliğ-i marziyatı)** Ellahu Teâlâ'nın razı olduğu ahkâm-ı İlahiyenin tebliğ edicisi **(ve kitab-ı kâinatın tercüman-ı âyâtı olan)** Şu kâinat, kalem-i kudretle yazılmış bir kitab hükmündedir. Her bir mevcud ise, o kitabın birer ayeti mesabesindedir. Resul-i Ekrem (asm) ise, her bir mevcudun tevhid ve haşre nasıl delalet ettiğini Kur'an-ı Hakîm vasıtasıyla nev-i beşere tercüme ediyor. **(Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın risaletine şehadet etmek demek olan)** Abid, namazında kelime-i şehadetin لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesiyle vahdaniyet-i İlahiyeye şehadet eder. أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ cümlesiyle de tevhid ve haşr-i cismani rükünlerini naklî ve aklî delillerle, tabir-i diğerle teklîfi ve tekvinî delillerle en muknî' bir tarzda isbat ve izah eden ve Din-i Hak olan İslam'ın hakikatını en mükemmel bir surette ders veren

[1] Şualar, s.152.

METİN

hem saltanat-ı rububiyetin dellâlı ve mübelliğ-i marziyatı ve kitab-ı kâinatın tercüman-ı âyâtı olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın risaletine şehadet etmek demek olan

ŞERH

taburlarından, tâ yıldızlar ordusuna kadar olan cünud-u Rabbaniyeden, o küçücük memurlarda ve bu pek büyük askerlerde hâkimane tekvinî emirlerin, âmirane hükümlerin, şâhane kanunların cereyanları, bedahetle bir hâkimiyet-i mutlakının ve bir âmiriyet-i külliyyenin vücuduna delalet ederler.

Madem bir hâkimiyet-i mutlaka hakikatı vardır, elbette şirkin hakikatı olamaz. Çünkü لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ إِلَّا اللَّهُ müteaddid eller müstebidane bir işe karışsalar, karıştırırlar. Bir memlekette iki padişah, hattâ bir nahiyede iki müdür bulunsa; intizam bozulur ve idare herc ü merc olur. Hâlbuki sinek kanadından tâ semavat kandillerine kadar ve hüceyrat-ı bedeniyeden tâ seyyaratın burçlarına kadar öyle bir intizam var ki; zerre kadar şirkin müdahalesi olamaz.”¹

(hem saltanat-ı rububiyetin dellâlı) zerreden Arş'a kadar her şeyin idare ve terbiyesi, devam ve bekası, bizzat yed-i kudretinde olan bir Zat-ı Akdes'in vücub-u vücud ve vahdaniyetinin dellâlı **(ve mübelliğ-i marziyatı)** Ellahu Teâlâ'nın razı olduğu ahkâm-ı İlahiyenin tebliğ edicisi **(ve kitab-ı kâinatın tercüman-ı âyâtı olan)** Şu kâinat, kalem-i kudretle yazılmış bir kitab hükmündedir. Her bir mevcud ise, o kitabın birer ayeti mesabesindedir. Resul-i Ekrem (asm) ise, her bir mevcudun tevhid ve haşre nasıl delalet ettiğini Kur'an-ı Hakîm vasıtasıyla nev-i beşere tercüme ediyor. **(Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın risaletine şehadet etmek demek olan)** Abid, namazında kelime-i şehadetin لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ cümlesiyle vahdaniyet-i İlahiyeye şehadet eder. أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ cümlesiyle de tevhid ve haşr-i cismani rükünlerini naklî ve aklî delillerle, tabir-i diğerle teklîfi ve tekvinî delillerle en muknî' bir tarzda isbat ve izah eden ve Din-i Hak olan İslam'ın hakikatını en mükemmel bir surette ders veren

[1] Şualar, s.152.

METİN

mağrib namazını kılmak ne kadar latif, nazif bir vazife, ne kadar aziz, leziz bir hizmet, ne kadar hoş ve güzel bir ubudiyet, ne kadar ciddî bir hakikat ve bu fânî misafirhanede bâkiyane bir sohbet ve daimane bir saadet olduğunu anlamayan adam, nasıl adam olabilir!

İşâ' vaktinde ki o vakit, gündüzün ufukta kalan bakiyye-i âsârı dahi kaybolup, gece âlemi kâinatı kaplar. مُقَلِّبُ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ olan Kadîr-i Zülcelal'in o beyaz sahifeyi bu siyah sahifeye çevirmesindeki tasarrufat-ı Rabbaniyesiyle

ŞERH

Muhammed-i Arabî (asm)'ın risaletini tasdik eder. İşte mü'min, namazında kelime-i şهادeti bu manada ikrar eder. Bu mülâhaza ile **(mağrib namazını kılmak ne kadar latîf, nazîf bir vazife; ne kadar aziz, leziz bir hizmet; ne kadar hoş ve güzel bir ubudiyet; ne kadar ciddî bir hakikat ve bu fânî misafirhanede bâkiyane bir sohbet)** şu fani âlemde ebedî ve bâkî bir Zat ile sohbet etmek **(ve daimane bir saadet olduğunu anlamayan adam, nasıl adam olabilir!**

İşâ' vaktinde ki; o vakit, gündüzün ufukta kalan bâkiye-i âsârı dahi kaybolup,) Akşam vaktinde gün vefat eder. Fakat ufukta bir kızılık kalır. O kızılık kaybolduğunda yatsı namazı vakti girer. İşte metinde geçen, **"gündüzün ufukta kalan bakiye-i âsârı"** tabirinden murad, bu kızılıktır. Bu kızılığın kaybolmasıyla gündüz tamamen gider ve Küre-i Arz'a siyah bir kefen giydirilir. **(gece âlemi kâinatı kaplar.)** Gece âlemi, o bölgedeki mevcudatı kaplar. Kâinat, kevn u fesada mazhar olan demektir. Kevn u fesadın da dört unsuru vardır: İctima' (toplanma), iftirak (dağılma), hareket ve sükûn. Demek mevcudat-ı âlem, devamlı bir surette toplanır, dağılır, hareket eder, durur. Şu kâinatın sahib ve maliki ise, bu dört unsurdan münezzehtir.

(مُقَلِّبُ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ) olan gece-gündüzü çeviren **(Kadîr-i Zülcelal'in o beyaz sahifeyi)** gündüzü **(bu siyah sahifeye)** geceye **(çevirmesindeki tasarrufat-ı Rabbaniyesiyle)** Kadîr-i Zülcelal, gündüz sahifesini gece sahifesine çevirmekle; tabir-i diğerle, gündüzü vefat ettirdikten sonra hüznü

METİN

mağrib namazını kılmak ne kadar latif, nazif bir vazife, ne kadar aziz, leziz bir hizmet, ne kadar hoş ve güzel bir ubudiyet, ne kadar ciddî bir hakikat ve bu fânî misafirhanede bâkiyane bir sohbet ve daimane bir saadet olduğunu anlamayan adam, nasıl adam olabilir!

İşâ' vaktinde ki o vakit, gündüzün ufukta kalan bakiyye-i âsârı dahi kaybolup, gece âlemi kâinatı kaplar. مُقَلِّبُ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ olan Kadîr-i Zülcelal'in o beyaz sahifeyi bu siyah sahifeye çevirmesindeki tasarrufat-ı Rabbaniyesiyle

ŞERH

Muhammed-i Arabî (asm)'ın risaletini tasdik eder. İşte mü'min, namazında kelime-i şهادeti bu manada ikrar eder. Bu mülâhaza ile **(mağrib namazını kılmak ne kadar latîf, nazîf bir vazife; ne kadar aziz, leziz bir hizmet; ne kadar hoş ve güzel bir ubudiyet; ne kadar ciddî bir hakikat ve bu fânî misafirhanede bâkiyane bir sohbet)** şu fani âlemde ebedî ve bâkî bir Zat ile sohbet etmek **(ve daimane bir saadet olduğunu anlamayan adam, nasıl adam olabilir!**

İşâ' vaktinde ki; o vakit, gündüzün ufukta kalan bâkiye-i âsârı dahi kaybolup,) Akşam vaktinde gün vefat eder. Fakat ufukta bir kızılık kalır. O kızılık kaybolduğunda yatsı namazı vakti girer. İşte metinde geçen, **"gündüzün ufukta kalan bakiye-i âsârı"** tabirinden murad, bu kızılıktır. Bu kızılığın kaybolmasıyla gündüz tamamen gider ve Küre-i Arz'a siyah bir kefen giydirilir. **(gece âlemi kâinatı kaplar.)** Gece âlemi, o bölgedeki mevcudatı kaplar. Kâinat, kevn u fesada mazhar olan demektir. Kevn u fesadın da dört unsuru vardır: İctima' (toplanma), iftirak (dağılma), hareket ve sükûn. Demek mevcudat-ı âlem, devamlı bir surette toplanır, dağılır, hareket eder, durur. Şu kâinatın sahib ve maliki ise, bu dört unsurdan münezzehtir.

(مُقَلِّبُ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ olan) gece-gündüzü çeviren **(Kadîr-i Zülcelal'in o beyaz sahifeyi)** gündüzü **(bu siyah sahifeye)** geceye **(çevirmesindeki tasarrufat-ı Rabbaniyesiyle)** Kadîr-i Zülcelal, gündüz sahifesini gece sahifesine çevirmekle; tabir-i diğerle, gündüzü vefat ettirdikten sonra hüznü

METİN

Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın tasarrufat-ı celaliyesini ve tecelliyat-ı cemaliyesini andırır, hatırlattırır bir zamandır. Hem şu kâinatın Mâlik ve Mutasarrıf-ı Hakikîsi, Mabud ve Mahbub-u Hakikîsi o zât olabilir ki; gece gündüzü, kış ve yazı, dünya ve âhireti, bir kitabın sahifeleri gibi sühuletle çevirir, yazar bozar, değiştirir.

ŞERH

açılacaktır. **(Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın tasarrufat-ı celaliyesini)** semavat ve Arz'ı harab etmekle tecelliyat-ı celaliyesini **(ve tecelliyat-ı cemaliyesini)** harabiyetin arkasında başka bir âleme hazırlık yapmakla da tecelliyat-ı cemaliyesini **(andırır, hatırlattırır bir zamandır.)** Yatsı namazının vakti girmesiyle, gecenin zulûmatı, âlemi kaplar ve bu hal, insana şunu hatırlatır; nasıl ki; bu gündüz öldü, yerine gece geldi; aynen öyle de güz mevsimi de ölür, yerine kış gelir; insan da ölüp kabre girer ve asar-ı bakiyesi de bir müddet sonra kaybolur. Âlem de kıyamet hengâmında harab olup vefat eder. İşte bütün bu inkılâblar, gece ve gündüzün dönmesinden meydana gelir. Şu dünyanın kıyamet hengâmında harab olup ahiret suretinde tamiri ise, خَالِقُ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ isminin celallî tecellisinin muktezasıdır.

Demek gündüzün harabiyeti, hem senenin, hem insanın, hem de âlemin harabiyetini hatırlatır ve bu devirlerde vücuda gelen mühim inkılâbı, azim tasarrufu, küllî ihsanatı ihtar eder. Nev-i beşeri, bu vakitte tesbih, ta'zim, hamd ve şükürden ibaret olan yatsı namazını kılmaya davet eder.

Hulasa: Gece ve gündüzün inkılâbı, مُسَجِّرُ الشَّمْسِ وَ مَقْلِبُ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ ismine dayanır. Mevsimlerin değişmesi, خَالِقُ الْمَوْتِ وَالْحَيَاتِ ismine dayanır. İnsanın hayata mazhariyeti ve ölümü ise, خَالِقُ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ ismine dayanır. Dünyanın kıyamette azim sekeratıyla vefatı ve ahiret suretinde inkişafı ise, مُسَجِّرُ الشَّمْسِ وَ مَقْلِبُ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ ismine dayanır.

(Hem şu kâinatın Mâlik ve Mutasarrıf-ı Hakikîsi, Ma'bud ve Mahbub-u Hakikîsi o zât olabilir ki; gece gündüzü, kış ve yazı, dünya ve âhireti, bir kitabın sahifeleri gibi sühuletle çevirir, yazar, bozar, değiştirir.)

METİN

Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın tasarrufat-ı celaliyesini ve tecelliyat-ı cemaliyesini andırır, hatırlattırır bir zamandır. Hem şu kâinatın Mâlik ve Mutasarrıf-ı Hakikîsi, Mabud ve Mahbub-u Hakikîsi o zât olabilir ki; gece gündüzü, kış ve yazı, dünya ve âhireti, bir kitabın sahifeleri gibi sühuletle çevirir, yazar bozar, değiştirir.

ŞERH

açılacaktır. **(Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın tasarrufat-ı celaliyesini)** semavat ve Arz'ı harab etmekle tecelliyat-ı celaliyesini **(ve tecelliyat-ı cemaliyesini)** harabiyetin arkasında başka bir âleme hazırlık yapmakla da tecelliyat-ı cemaliyesini **(andırır, hatırlattırır bir zamandır.)** Yatsı namazının vakti girmesiyle, gecenin zulûmatı, âlemi kaplar ve bu hal, insana şunu hatırlatır; nasıl ki; bu gündüz öldü, yerine gece geldi; aynen öyle de güz mevsimi de ölür, yerine kış gelir; insan da ölüp kabre girer ve asar-ı bakiyesi de bir müddet sonra kaybolur. Âlem de kıyamet hengâmında harab olup vefat eder. İşte bütün bu inkılâblar, gece ve gündüzün dönmesinden meydana gelir. Şu dünyanın kıyamet hengâmında harab olup ahiret suretinde tamiri ise, خَالِقُ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ isminin celallî tecellisinin muktezasıdır.

Demek gündüzün harabiyeti, hem senenin, hem insanın, hem de âlemin harabiyetini hatırlatır ve bu devirlerde vücuda gelen mühim inkılâbı, azim tasarrufu, küllî ihsanatı ihtar eder. Nev-i beşeri, bu vakitte tesbih, ta'zim, hamd ve şükürden ibaret olan yatsı namazını kılmaya davet eder.

Hulasa: Gece ve gündüzün inkılâbı, مُسَجِّرُ الشَّمْسِ وَ مَقْلِبُ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ ismine dayanır. Mevsimlerin değişmesi, خَالِقُ الْحَيَاتِ وَالْمَوْتِ ismine; yani, Muhyî ve Mümît isimlerine dayanır. Dünyanın kıyamette azim sekeratıyla vefatı ve ahiret suretinde inkişafı ise, خَالِقُ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ ismine dayanır.

(Hem şu kâinatın Mâlik ve Mutasarrıf-ı Hakikîsi, Ma'bud ve Mahbub-u Hakikîsi o zât olabilir ki; gece gündüzü, kış ve yazı, dünya ve âhireti, bir kitabın sahifeleri gibi sühuletle çevirir, yazar, bozar, değiştirir.)

METİN

İşte nihayetsiz âciz, zaîf,

ŞERH

İnsan bu dört dairedaki zeval ve firakı, mevt ve fenayı birden düşünse, uyanır, hemen ciddiyetle Ma'bud ve Mahbub-u Hakiki olan şu âlemin Rabbine iman ve ibadetle teveccüh eder. O'nun baki olan esmasıyla O'na dua ve niyazda bulunur; O'nun baki memleketini düşünür. Bu düşünce ile hadsiz mevcudatın zeval ve firakından, mevt ve fenasından hâsıl olan nihayetsiz elemelerden kurtulur.

Ellahu Teâla, bu kâinatın Malik ve Mutasarrıf-ı Hakîkîsidir. Hem O, Kadir-i Mutlak'tır. Buna mukabil, insanın vaziyeti nedir? Müellif (ra), gelecek cümlelerde ise, insanın bu vaziyetini zikrediyor. **(İşte) insan, (nihayetsiz âciz, zaîf,)**dir. Gündüzü durdurup gecenin gelmesine engel olabilir mi? Yazı durdurup kışın gelmesine mani olabilir mi? Ölüme mani olup hayatı devam ettirebilir mi? Kısaca âlemde zeval ve firakı, mevt ve fenayı kaldırabilir mi? İşte insan, bütün bunlara karşı gayet acizdir. Risale-i Nur'un pek çok yerinde insanın za'f ve acizinden, bela ve düşmanlarının çokluğundan bahsedilir ve insana der:

" Gece gündüzün inkılabını durdur!"

" Kış ve yazın deveranına mani ol! Yaz gitmesin, kış gelmesin."

" Hayatını durdur! Ölüme mahkûm olmasın."

" Kıyametin kopmasına engel ol! Âlem harab olmasın!"

Mezkûr dört nokta anlaşılırsa, acz ve za'f-ı insanînin son mertebesi anlaşılır.

Ey insan! Madem bunlara mani olamıyorsun. Öyle ise gece ve gündüzü, kış ve yazı, mevt ve hayatı, dünya ve ahireti kabza-i tasarrufunda bulunduran şu kâinatın Malik ve Mutasarrıf-ı Hakîkîsi, Ma'bud ve Mahbub-u Hakîkîsi olan Kadir-i Zülcelal'in dergâhına acz ve za'f tezkeresiyle iltica et! O'nun nihayetsiz kuvvet ve kudretine istinad et! Ta ki bu hadsiz bela ve düşmanlardan emin olasın.

METİN

İşte nihayetsiz âciz, zaîf,

ŞERH

İnsan bu dört dairedaki zeval ve firakı, mevt ve fenayı birden düşünse, uyanır, hemen ciddiyetle Ma'bud ve Mahbub-u Hakiki olan şu âlemin Rabbine iman ve ibadetle teveccüh eder. O'nun baki olan esmasıyla O'na dua ve niyazda bulunur; O'nun baki memleketini düşünür. Bu düşünce ile hadsiz mevcudatın zeval ve firakından, mevt ve fenasından hâsıl olan nihayetsiz elemelerden kurtulur.

Ellahu Teâla, bu kâinatın Malik ve Mutasarrıf-ı Hakîkîsidir. Hem O, Kadir-i Mutlak'tır. Buna mukabil, insanın vaziyeti nedir? Müellif (ra), gelecek cümlelerde ise, insanın bu vaziyetini zikrediyor. **(İşte)** insan, **(nihayetsiz âciz, zaîf,)**dir. Gündüzü durdurup gecenin gelmesine engel olabilir mi? Yazı durdurup kışın gelmesine mani olabilir mi? Ölüme mani olup hayatı devam ettirebilir mi? Kısaca âlemde zeval ve firakı, mevt ve fenayı kaldırabilir mi? İşte insan, bütün bunlara karşı gayet acizdir. Risale-i Nur'un pek çok yerinde insanın za'f ve acizinden, bela ve düşmanlarının çokluğundan bahsedilir ve insana der:

" Gece gündüzün inkılabını durdur!"

" Kış ve yazın deveranına mani ol! Yaz gitmesin, kış gelmesin."

" Hayatını durdur! Ölüme mahkûm olmasın."

" Kıyametin kopmasına engel ol! Âlem harab olmasın!"

Mezkûr dört nokta anlaşılırsa, acz ve za'f-ı insanînin son mertebesi anlaşılır.

Ey insan! Madem bunlara mani olamıyorsun. Öyle ise gece ve gündüzü, kış ve yazı, mevt ve hayatı, dünya ve ahireti kabza-i tasarrufunda bulunduran şu kâinatın Malik ve Mutasarrıf-ı Hakîkîsi, Ma'bud ve Mahbub-u Hakîkîsi olan Kadir-i Zülcelal'in dergâhına acz ve za'f tezkeresiyle iltica et! O'nun nihayetsiz kuvvet ve kudretine istinad et! Ta ki bu hadsiz bela ve düşmanlardan emin olasın.

METİN

hem nihayetsiz fakir, muhtaç,

ŞERH

Hulasa: Risale-i Nur'da geçen "İnsan, acizdir." cümlesinden murad; insan, gündüzü durdurup gecenin gelmesine engel olamaz. Yazı durdurup kışın gelmesine engel olamaz. Gençliği durdurup ihtiyarlığın ve ölümün gelmesine engel olamaz. Âlemin zeval ve firakını durdurup kıyametin kopmasına engel olamaz demektir.

(hem) insan, **(nihayetsiz fakir, muhtaç)**tır. İnsanın ihtiyacının, arzu ve isteklerinin nihayeti yoktur. Mesela; bir adamın parası olsa, on takım elbise alsa, ayrı renkte başka bir elbise görse, "Bu elbiseyi de alayım." der. Yüz takım elbisesi olsa, yüz birinci takım elbiseyi ister. Aklın ihtiyacı, gözün ihtiyacı vesair aza ve cevahirin nihayetsiz ihtiyacı vardır. Mesela; kulak, meşru dairedeki güzel sesleri duymak ister. Ama bu dünyada güzel seslere doymadan gider. Velhasıl hayal nereye kadar elini uzatsa, ihtiyaç dairesi o kadar geniştir. Bu dünya hiçbir uzvun ihtiyacını tatmin edemiyor. Bütün bu ihtiyaçların esası ise, beka ve likadır. Zira bütün ihtiyaçlar, beka ve lika ile tatmin edilir. İşte Risale-i Nur'da geçen "İnsan, fakirdir." cümlesinin manası, insan beka ve likaya muhtaç ve müştaktır demektir. Demek insan, fakirlik yarasını ancak Bâki bir Zat'ı ve O'nun bâki memleketini bulmakla ve o memleket için hazırlanmakla tedavi edebilir. Müellif (ra), Sözler adlı eserinde insanın fakrını ve bu fakirlik yarasının çaresini şöyle izah etmiştir:

"İhtiyaç dairesi, nazar dairesi kadar büyüktür, geniştir. Hattâ hayal nereye gitse, ihtiyaç dairesi dahi oraya gider. Orada da hacet vardır. Belki her ne ki elde yok, ihtiyaçta vardır. Elde olmayan, ihtiyaçta vardır. Elde bulunmayan ise hadsizdir. Hâlbuki daire-i iktidar, kısa elimin dairesi kadar kısa ve dardır.

Demek fakr u ihtiyaçlarım, dünya kadardır. Sermayem ise, cüz'-i lâ-yetecezza gibi cüz'î bir şeydir.

İşte şu cihan kadar ve milyarlar ile ancak istihsal edilen hacet nerede? Ve bu beş paralık cüz'-i ihtiyarî nerede? Bununla onların mübayaasına gidilmez. Bununla onlar kazanılmaz. Öyle ise başka bir çare aramak gerektir.

METİN

hem nihayetsiz fakir, muhtaç,

ŞERH

Hulasa: Risale-i Nur'da geçen "İnsan, acizdir." cümlesinden murad; insan, gündüzü durdurup gecenin gelmesine engel olamaz. Yazı durdurup kışın gelmesine engel olamaz. Gençliği durdurup ihtiyarlığın ve ölümün gelmesine engel olamaz. Âlemin zeval ve firakını durdurup kıyametin kopmasına engel olamaz demektir.

(hem) insan, **(nihayetsiz fakir, muhtaç)**tır. İnsanın ihtiyacının, arzu ve isteklerinin nihayeti yoktur. Mesela; bir adamın parası olsa, on takım elbise alsa, ayrı renkte başka bir elbise görse, "Bu elbiseyi de alayım." der. Yüz takım elbisesi olsa, yüz birinci takım elbiseyi ister. Aklın ihtiyacı, gözün ihtiyacı vesair aza ve cevahirin nihayetsiz ihtiyacı vardır. Mesela; kulak, meşru dairedeki güzel sesleri duymak ister. Ama bu dünyada güzel seslere doymadan gider. Velhasıl hayal nereye kadar elini uzatsa, ihtiyaç dairesi o kadar geniştir. Bu dünya hiçbir uzvun ihtiyacını tatmin edemiyor. Bütün bu ihtiyaçların esası ise, beka ve likadır. Zira bütün ihtiyaçlar, beka ve lika ile tatmin edilir. İşte Risale-i Nur'da geçen "İnsan, fakirdir." cümlesinin manası, insan beka ve likaya muhtaç ve müştaktır demektir. Demek insan, fakirlik yarasını ancak Bâki bir Zat'ı ve O'nun bâki memleketini bulmakla ve o memleket için hazırlanmakla tedavi edebilir. Müellif (ra), Sözler adlı eserinde insanın fakrını ve bu fakirlik yarasının çaresini şöyle izah etmiştir:

"İhtiyaç dairesi, nazar dairesi kadar büyüktür, geniştir. Hattâ hayal nereye gitse, ihtiyaç dairesi dahi oraya gider. Orada da hacet vardır. Belki her ne ki elde yok, ihtiyaçta vardır. Elde olmayan, ihtiyaçta vardır. Elde bulunmayan ise hadsizdir. Hâlbuki daire-i iktidar, kısa elimin dairesi kadar kısa ve dardır.

Demek fakr u ihtiyaçlarım, dünya kadardır. Sermayem ise, cüz'-i lâ-yetecezza gibi cüz'î bir şeydir.

İşte şu cihan kadar ve milyarlar ile ancak istihsal edilen hacet nerede? Ve bu beş paralık cüz'-i ihtiyarî nerede? Bununla onların mübayaasına gidilmez. Bununla onlar kazanılmaz. Öyle ise başka bir çare aramak gerektir.

ŞERH

yaşında tekâmül eder. Kırk yaşından altmış yaşına kadar aşağı iner, yaşlanır, saç-sakalı beyaz olur, dizlerinin takatı kesilir, görme ve işitmede zorluk çeker. ¹ Dert ve sıkıntı içinde bir hayat sürdükten sonra sekerata girer, onun elemi de tadar. Sonra kabre girer, sual-i Münkereyn'e cevap verir. Kabirde hayli zaman kalır. Haşır sabahında dirilip kabirden kalkar, haşır meydanına gelir. ² Haşır meydanı, elli bin senelik mesafedir. Eğer salih ve muttaki bir mü'min ise, o mesafeyi amel-i salih ve takva kuvvetine göre az bir zamanda kat' eder. Yoksa o mesafeyi, aç, susuz, yaya ve tek başına bitirmeye mecbur kalır. Sırat köprüsünü üç bin senede geçer. Sonra Cennet veya Cehennem'e giderek orada ebedi bir surette karar kılar, yerleşir. İşte insan, böyle uzun bir seyahati kat' etmeye ve seyahat esnasında pek çok sıkıntılı, dehşetli, zor hadisatla karşılaşmaya mecbur bırakılıyor. Kısaca insan, zorluklar ve meşakkatler içinde bir hayat geçiriyor. ³ Müellif (ra), Sözlere adlı eserinde bu uzun yolculuktan şöyle bahseder:

*"O nefy ve yolculuk ise, âlem-i ervahtan, rahm-ı maderden, sabavetten, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, berzahtan, haşirden, Sırat'tan geçer bir uzun sefer-i imtihandır."*⁴

*"O seyahat ise kabre, haşre, ebede gidecek beşer yolculuğudur. Amele göre, takva kuvvetine göre, o uzun yolu mütefavit derecede kat'ederler. Bir kısım ehl-i takva, berk gibi bin senelik yolu, bir günde keser. Bir kısmı da, hayal gibi elli bin senelik bir mesafeyi bir günde kat'eder."*⁵

Sual: İnsanın Cennet'e ancak bu kadar uzun ve meşakkatli bir seyahattan sonra gitmesinin hikmeti nedir?

Elcevap: İnsan, tek başına bir âlemdir. İnsanın kıymeti azîm, cevheri büyük, intizamı mühim, mahiyeti âliye, cinayeti azime, ubudiyeti külliye olduğu ve a'mali bütün âleme sirayet ettiği için imtihanı da kolay değildir.

[1] Yasîn, 36:68.

[2] Abese, 80:17-23.

[3] Beled, 90:4.

[4] Sözlere, s.31.

[5] Sözlere, s.21.

ŞERH

yaşında tekâmül eder. Kırk yaşından altmış yaşına kadar aşağı iner, yaşlanır, saç-sakalı beyaz olur, dizlerinin takatı kesilir, görme ve işitmede zorluk çeker. ¹ Dert ve sıkıntı içinde bir hayat sürdükten sonra sekerata girer, onun elemi de tadar. Sonra kabre girer, sual-i Münkereyn'e cevap verir. Kabirde hayli zaman kalır. Haşır sabahında dirilip kabirden kalkar, haşır meydanına gelir. ² Haşır meydanı, elli bin senelik mesafedir. Eğer salih ve muttaki bir mü'min ise, o mesafeyi amel-i salih ve takva kuvvetine göre az bir zamanda kat' eder. Yoksa o mesafeyi, aç, susuz, yaya ve tek başına bitirmeye mecbur kalır. Sırat köprüsünü üç bin senede geçer. Sonra Cennet veya Cehennem'e giderek orada ebedi bir surette karar kılar, yerleşir. İşte insan, böyle uzun bir seyahati kat' etmeye ve seyahat esnasında pek çok sıkıntılı, dehşetli, zor hadisatla karşılaşmaya mecbur bırakılıyor. Kısaca insan, zorluklar ve meşakkatler içinde bir hayat geçiriyor. ³ Müellif (ra), Sözlere adlı eserinde bu uzun yolculuktan şöyle bahseder:

*"O nefy ve yolculuk ise, âlem-i ervahtan, rahm-ı maderden, sabavetten, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, berzahtan, haşirden, Sırat'tan geçer bir uzun sefer-i imtihandır."*⁴

*"O seyahat ise kabre, haşre, ebede gidecek beşer yolculuğudur. Amele göre, takva kuvvetine göre, o uzun yolu mütefavit derecede kat'ederler. Bir kısım ehl-i takva, berk gibi bin senelik yolu, bir günde keser. Bir kısmı da, hayal gibi elli bin senelik bir mesafeyi bir günde kat'eder."*⁵

Sual: İnsanın Cennet'e ancak bu kadar uzun ve meşakkatli bir seyahattan sonra gitmesinin hikmeti nedir?

Elcevap: İnsan, tek başına bir âlemdir. İnsanın kıymeti azîm, cevheri büyük, intizamı mühim, mahiyeti âliye, cinayeti azime, ubudiyeti külliye olduğu ve a'mali bütün âleme sirayet ettiği için imtihanı da kolay değildir.

[1] Yasîn, 36:68.

[2] Abese, 80:17-23.

[3] Beled, 90:4.

[4] Sözlere, s.31.

[5] Sözlere, s.21.

METİN

yatsı namazını kılmak için şu manadaki işâ'da İbrahimvari لَا أُجِبُّ الْآفِلِينَ deyip

ŞERH

İşte bu vaziyette yaratılan bir insan, **(yatsı namazını kılmak için şu manadaki işâ'da)** Madem gün fanidir, sene fanidir, sen fanisin, âlem de fanidir. Öyle ise Bâkî bir matlubu aramakla mükellefsin. İşte yatsı namazının ifade ettiği mananın hulasası budur. Bu eserde, bhusus yatsı vaktinin beyan edildiği mezkûr cümlelerde Risale-i Nur Mesleği'nin dört esası birden mevcuttur. Evet, Risale-i Nur'un dört esası vardır. Bunlar; acz, fakr, şefkat ve tefekkürdür. Üstad Hazretleri, bazı yerlerde şefkat ve tefekkür yerine, şevk ve şükür esaslarını zikretmiştir. Şefkat ile şevk, tefekkür ile şükür birbirinin lazımı olduğu için, öyle ifade buyurmuştur. Yani şefkat, şevki netice verir; tefekkür de şükrü netice verir.

Müellif (ra), acz ve fakrı, altı esas ile yukarıda beyan buyurdu. Kendisinin ve mevcudat-ı âlemin acz ve fakrını gören bir insan, elbette kendisine ve mevcudat-ı âleme şefkat edip acır. O acz ve fakre çare olacak bir Kadîr-i Rahîm'i, bir Kayyûm-u Bâkî'yi arar. Dolayısıyla şu şefkatten, baki olan Zat'ın beka ve likasına ve O'nun baki âlemlerine karşı bir şevk hâsıl olur. İşte bu surette acizlikten şevk-i beka, fakirlikten de şevk-i lika doğar. Tefekkür ise, "Bu âlem nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor?" sualleri üzerinde düşünüp tahlil etmektir. Her san'atta Sanii, her ni'mette Mün'im'i bulmaktır. Bu ise aynı zamanda şükürdür. Çünkü şükür, nimette Mün'im'i görüp O'na perestiş etmektir.

Demek beş vakitte eda edilen namaz ibadeti sayesinde acz, fakr, şefkat ve tefekkür esasları tezahür eder. Namazın bu beş vakte hikmet-i tahsisinden biri de insanın acz ve fakr yaralarını derketmesi, çare olarak da şefkat ve tefekkür, tabir-i diğerle şevk ve şükür ilaçlarını isti'mal etmesidir.

Abid, şu manayı hâvî olan yatsı namazında **(İbrahimvari)** Hazret-i İbrahim (as) gibi; (لَا أُجِبُّ الْآفِلِينَ) **"Zeval ve fenaya mahkûm olan mevcudat sevilmeye layık değildir, onları sevmem."**¹ (deyip) fani mevcudattan kat-ı

[1] En'am, 6:76.

METİN

yatsı namazını kılmak için şu manadaki işâ'da İbrahimvari لَا أُجِبُّ الْآفِلِينَ deyip

ŞERH

İşte bu vaziyette yaratılan bir insan, **(yatsı namazını kılmak için şu manadaki işâ'da)** Madem gün fanidir, sene fanidir, sen fanisin, âlem de fanidir. Öyle ise Bâkî bir matlubu aramakla mükellefsin. İşte yatsı namazının ifade ettiği mananın hulasası budur. Bu eserde, bhusus yatsı vaktinin beyan edildiği mezkûr cümlelerde Risale-i Nur Mesleği'nin dört esası birden mevcuttur. Evet, Risale-i Nur'un dört esası vardır. Bunlar; acz, fakr, şefkat ve tefekkürdür. Üstad Hazretleri, bazı yerlerde şefkat ve tefekkür yerine, şevk ve şükür esaslarını zikretmiştir. Şefkat ile şevk, tefekkür ile şükür birbirinin lazımı olduğu için, öyle ifade buyurmuştur. Yani şefkat, şevki netice verir; tefekkür de şükrü netice verir.

Müellif (ra), acz ve fakrı, altı esas ile yukarıda beyan buyurdu. Kendisinin ve mevcudat-ı âlemin acz ve fakrını gören bir insan, elbette kendisine ve mevcudat-ı âleme şefkat edip acır. O acz ve fakre çare olacak bir Kadîr-i Rahîm'i, bir Kayyûm-u Bâkî'yi arar. Dolayısıyla şu şefkatten, baki olan Zat'ın beka ve likasına ve O'nun baki âlemlerine karşı bir şevk hâsıl olur. İşte bu surette acizlikten şevk-i beka, fakirlikten de şevk-i lika doğar. Tefekkür ise, "Bu âlem nedir, nereden gelmiş, nereye gidiyor?" sualleri üzerinde düşünüp tahlil etmektir. Her san'atta Sanii, her ni'mette Mün'im'i bulmaktır. Bu ise aynı zamanda şükürdür. Çünkü şükür, nimette Mün'im'i görüp O'na perestîş etmektir.

Demek beş vakitte eda edilen namaz ibadeti sayesinde acz, fakr, şefkat ve tefekkür esasları tezahür eder. Namazın bu beş vakte hikmet-i tahsisinden biri de insanın acz ve fakr yaralarını derketmesi, çare olarak da şefkat ve tefekkür, tabir-i diğerle şevk ve şükür ilaçlarını isti'mal etmesidir.

Abid, şu manayı hâvî olan yatsı namazında **(İbrahimvari)** Hazret-i İbrahim (as) gibi; (لَا أُجِبُّ الْآفِلِينَ) **"Zeval ve fenaya mahkûm olan mevcudat sevilmeye layık değildir, onları sevmem."**¹ (deyip) fani mevcudattan kat-ı

[1] En'am, 6:76.

METİN

ve şu fâni âlemde ve fâni ömürde ve karanlık dünyada ve karanlık istikbalde,

ŞERH

Öyle ise namaz vasıtasıyla şu fani mevcudattan yüz çevirip O Baki Ma'bud ve Mahbub'a teveccüh ve iltica etmek, O'nun baki esmasına yapışmak lazımdır. Bu sırdan dolayı, namazın başında hususan Şafiilerce "veccehtü" duasının okunması sünnettir.¹ Müellif (ra), fenadan müteessir olan insanın bu teessürünü izale edecek çareyi Lem'alar adlı eserinde şöyle beyan buyurmuştur:

*"Madem insan bekaya âşıktır, elbette bütün kemalâtı, lezzetleri, bekaya tâbi'dir. Ve madem beka, Bâki-i Zülcelal'e mahsustur ve madem Bâki'nin esması bâkiyedir ve madem Bâki'nin âyineleri Bâki'nin rengini, hükmünü alır ve bir nevi bekaya mazhar olur. Elbette insana en lâzım iş, en mühim vazife; o Bâki'ye karşı alâka peyda etmektir ve esmasına yapışmaktır. Çünkü Bâki yoluna sarfolunan herşey, bir nevi bekaya mazhar olur."*²

"İnsan çendan fânidir. Fakat beka için halkedilmiş ve bâki bir zâtın âyinesi olarak yaratılmış ve bâki meyveleri verecek işleri görmekle tavzif edilmiş ve bâki bir zâtın, bâki esmasının cilvelerine ve nakışlarına medar olacak bir suret verilmiştir. Öyle ise böyle bir insanın hakikî vazifesi ve saadeti: Bütün cihazatı ve bütün istidadatıyla o Bâki-i Sermedî'nin daire-i marziyatında esmasına yapışıp, ebed yolunda o Bâki'ye müteveccih olup gitmektir. Lisani يَا بَاقِي آتَّ dediği gibi; kalbi, ruhu, aklı, bütün letaiifi

هُوَ الْبَاقِي هُوَ الْأَزَلِيُّ الْآبَدِيُّ هُوَ السَّرْمَدِيُّ هُوَ الدَّائِمُ هُوَ الْمَطْلُوبُ هُوَ الْمَحْبُوبُ هُوَ الْمَقْصُودُ هُوَ الْمَعْبُودُ

*demeli.*³

(ve şu fâni âlemde ve fâni ömürde ve karanlık dünyada ve karanlık istikbalde,) âlem ve ömür fani, dünya ve istikbal ise karanlıktır. Risale-i

[1] En'am, 6:75-79.

[2] Lem'alar, s.16.

[3] Lem'alar, s.18.

METİN

ve şu fâni âlemde ve fâni ömürde ve karanlık dünyada ve karanlık istikbalde,

ŞERH

Öyle ise namaz vasıtasıyla şu fani mevcudattan yüz çevirip O Baki Ma'bud ve Mahbub'a teveccüh ve iltica etmek, O'nun baki esmasına yapışmak lazımdır. Bu sırdan dolayı, namazın başında hususan Şafiilerce "veccehtü" duasının okunması sünnettir.¹ Müellif (ra), fenadan müteessir olan insanın bu teessürünü izale edecek çareyi Lem'alar adlı eserinde şöyle beyan buyurmuştur:

*"Madem insan bekaya âşıktır, elbette bütün kemalâtı, lezzetleri, bekaya tâbî'dir. Ve madem beka, Bâki-i Zülcelal'e mahsustur ve madem Bâki'nin esması bâkiyedir ve madem Bâki'nin âyineleri Bâki'nin rengini, hükmünü alır ve bir nevi bekaya mazhar olur. Elbette insana en lâzım iş, en mühim vazife; o Bâki'ye karşı alâka peyda etmektir ve esmasına yapışmaktır. Çünkü Bâki yoluna sarfolunan herşey, bir nevi bekaya mazhar olur."*²

"İnsan çendan fânidir. Fakat beka için halkedilmiş ve bâki bir zâtın âyinesi olarak yaratılmış ve bâki meyveleri verecek işleri görmekle tavzif edilmiş ve bâki bir zâtın, bâki esmasının cilvelerine ve nakışlarına medar olacak bir suret verilmiştir. Öyle ise böyle bir insanın hakikî vazifesi ve saadeti: Bütün cihazatı ve bütün istidadatıyla o Bâki-i Sermedî'nin daire-i marziyatında esmasına yapışıp, ebed yolunda o Bâki'ye müteveccih olup gitmektir. Lisani يَا بَاقِي آتَّ البَاقِي dediği gibi; kalbi, ruhu, aklı, bütün letaiifi

هُوَ الْبَاقِي هُوَ الْأَزَلِيُّ هُوَ السَّرمَدِيُّ هُوَ الدَّائِمُ هُوَ الْمَطْلُوبُ هُوَ الْمَحْبُوبُ هُوَ الْمَقْصُودُ هُوَ الْمَعْبُودُ

*demeli.*³

(ve şu fâni âlemde ve fâni ömürde ve karanlık dünyada ve karanlık istikbalde,) âlem ve ömür fani, dünya ve istikbal ise karanlıktır. Risale-i

[1] En'am, 6:75-79.

[2] Lem'alar, s.16.

[3] Lem'alar, s.18.

METİN

bir Bâki-i Sermedî ile münacat edip bir parçacık bir sohbet-i bâkiye, birkaç dakikacık bir ömr-ü bâki içinde dünyasına nur serpecek,

ŞERH

Nur'un ana temeli şudur ki; evvela asarı nazara verir, o asar üzerinde fena ve zevali isbat eder, alaka-i kalbe değmediğini iş'ar eder, arkasından nazarları bakî bir Zat'a ve bakî bir âleme çevirir. Bu, Kur'an'ın mesleğidir. İşte bu faniler üstünde **(bir Bâki-i Sermedî ile münacat edip)** namaz vasıtasıyla Baki ve Sermedi olan bir Zat'ın huzur-u manevisine çıkıp O'nunla konuşmak, böylece acz ve fakr yaralarını tedavi etmek, **(bir parçacık bir sohbet-i bâkiye,)** "Bir an bile olsa O Baki-i Sermedî ile mükâlemede bulunayım ki; o mükâleme bakîleşsin, ben de bekaya mazhar olayım." diyecek **(birkaç dakikacık bir ömr-ü bâki içinde dünyasına nur serpecek,)** İnsan, namaz vasıtasıyla Bakî bir Zat'la olan sohbet ve mükâlemesi sebebiyle, fani olan ömür dakikalarını bakiye kalbettirir ve dünyasını nurlandırır. Dünyanın, dünyaya bakan yüzünün karanıklı; esma-i İlahiye ve ahirete bakan yüzünün ise nurlu ve nûrânî olduğunu müşahede eder. Müellif (ra), Sözler adlı eserinde bu hakikati şöyle izah etmiştir:

"Hem bil ki: Her yeni gün, sana hem herkese, bir yeni âlemin kapısıdır. Eğer namaz kılmazsan, senin o günkü âlemin zulümatlı ve perişan bir halde gider, senin aleyhinde âlem-i misalde şehadet eder. Zira herkesin, her günde, şu âlemden bir mahsus âlemi var. Hem o âlemin keyfiyeti, o adamın kalbine ve amelîne tâbî'dir. Nasılki âyinende görünen muhteşem bir saray, âyinenin rengine bakar. Siyah ise, siyah görünür. Kırmızı ise, kırmızı görünür. Hem onun keyfiyetine bakar. O âyine şişesi düzgün ise, sarayı güzel gösterir. Düzgün değil ise, çirkin gösterir. En nazik şeyleri kaba gösterdiği misillü; sen kalbinle, aklınla, amelînle, gönlünle, kendi âleminin şeklini değiştirirsin. Ya aleyhinde, ya lehinde şehadet ettirebilirsin.

Eğer namazı kılsan, o namazın ile o âlemin Sâni'-i Zülcelal'ine müteveccih olsan; birden, sana bakan âlemin tenevvür eder. Âdeta namazın bir elektrik lâmbası ve namaza niyetin, onun düğmesine dokunması gibi, o âlemin zulümatını dağıtır ve o herc ü merc-i dünyeviyedeki karmakarışık perişanîyet içindeki tebeddülât ve harekât, hikmetli bir intizam ve manidar bir kitabet-i kudret

METİN

bir Bâki-i Sermedî ile münacat edip bir parçacık bir sohbet-i bâkiye, birkaç dakikacık bir ömr-ü bâki içinde dünyasına nur serpecek,

ŞERH

Nur'un ana temeli şudur ki; evvela asarı nazara verir, o asar üzerinde fena ve zevali isbat eder, alaka-i kalbe değmediğini iş'ar eder, arkasından nazarları bakî bir Zat'a ve bakî bir âleme çevirir. Bu, Kur'an'ın mesleğidir. İşte bu faniler üstünde **(bir Bâki-i Sermedî ile münacat edip)** namaz vasıtasıyla Baki ve Sermedi olan bir Zat'ın huzur-u manevisine çıkıp O'nunla konuşmak, böylece acz ve fakr yaralarını tedavi etmek, **(bir parçacık bir sohbet-i bâkiye,)** "Bir an bile olsa O Baki-i Sermedî ile mükâlemede bulunayım ki; o mükâleme bakîleşsin, ben de bekaya mazhar olayım." diyecek **(birkaç dakikacık bir ömr-ü bâki içinde dünyasına nur serpecek,)** İnsan, namaz vasıtasıyla Bakî bir Zat'la olan sohbet ve mükâlemesi sebebiyle, fani olan ömür dakikalarını bakiye kalbettirir ve dünyasını nurlandırır. Dünyanın, dünyaya bakan yüzünün karanıklı; esma-i İlahiye ve ahirete bakan yüzünün ise nurlu ve nûrânî olduğunu müşahede eder. Müellif (ra), Sözler adlı eserinde bu hakikati şöyle izah etmiştir:

"Hem bil ki: Her yeni gün, sana hem herkese, bir yeni âlemin kapısıdır. Eğer namaz kılmazsan, senin o günkü âlemin zulümatlı ve perişan bir halde gider, senin aleyhinde âlem-i misalde şehadet eder. Zira herkesin, her günde, şu âlemden bir mahsus âlemi var. Hem o âlemin keyfiyeti, o adamın kalbine ve amelîne tâbî'dir. Nasılki âyinende görünen muhteşem bir saray, âyinenin rengine bakar. Siyah ise, siyah görünür. Kırmızı ise, kırmızı görünür. Hem onun keyfiyetine bakar. O âyine şişesi düzgün ise, sarayı güzel gösterir. Düzgün değil ise, çirkin gösterir. En nazik şeyleri kaba gösterdiği misillü; sen kalbinle, aklınla, amelînle, gönlünle, kendi âleminin şeklini değiştirirsin. Ya aleyhinde, ya lehinde şehadet ettirebilirsin.

Eğer namazı kılsan, o namazın ile o âlemin Sâni'-i Zülcelal'ine müteveccih olsan; birden, sana bakan âlemin tenevvür eder. Âdeta namazın bir elektrik lâmbası ve namaza niyetin, onun düğmesine dokunması gibi, o âlemin zulümatını dağıtır ve o herc ü merc-i dünyeviyedeki karmakarışık perişanîyet içindeki tebeddülât ve harekât, hikmetli bir intizam ve manidar bir kitabet-i kudret

METİN

istikbalini ışıklandırarak, mevcudatın ve ahababının firak ve zevalinden neş'et eden yaralarına merhem sürececek olan Rahman-ı Rahîm'in iltifat-ı rahmetini

ŞERH

(istikbalini ışıklandırarak,) Mü'min, namaz farîzasını eda etmekle ve Bâkî bir Zat'a münacatta bulunmakla hem âlem-i kabir, hem âlem-i berzah, hem de âlem-i ahiretini nurlandırır. Müellif (ra), Hazret-i Yunus (as)'ın kıssasının beyan edildiği "Birinci Lem'a" adlı eserinde bu hakikati şöyle ifade etmiştir:

"Madem hakikî vaziyetimiz budur; biz de Hazret-i Yunus Aleyhisselâm'a iktidaen, umum esbabdan yüzümüzü çvirip doğrudan doğruya Müsebbib-ül Esbab olan Rabbimize iltica edip¹ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ² demeliyiz ve aynelyakîn anlamalıyız ki: gaflet ve dalaletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbal, dünya ve heva-yı nefsin zararlarını defedecek yalnız o zât olabilir ki; istikbal taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir.

*Acaba Hâlık-ı Semavat ve Arz'dan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hatırat-ı kalbimizi bilecek ve bizim için istikbalî, âhiretin icadıyla ışıklandırarak ve dünyanın yüz bin boğucu emvacından kurtaracak? Hâşâ, Zât-ı Vâcib-ül Vücud'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette onun izni ve iradesi olmadan imdad edemez ve halaskâr olamaz."*²

(mevcudatın ve ahababının firak ve zevalinden neş'et eden yaralarına merhem sürececek olan) Hem beni, hem sevdiklerimi, hem gece ve gündüzü, hem kış ve yazı, hem de alakadar olduğum cümle mevcudat-ı âlemi, fena ve zevalden kurtarıp bekaya mazhar etmekle zeval ve firak sebebiyle hâsıl olan manevi yaralardan beni halas edecek nihayetsiz rahmet sahibi bir Zat-ı Gaybî lazımdır. O Zat-ı Gayî ise Rahman ve Rahîm isimleriyle müsemma bir Zat-ı Zülcemal'dir. O **(Rahman-ı Rahîm'in iltifat-ı rahmetini)** Cenab-ı Hak, kemal-i merhametiyle Kur'an vasıtasıyla ibadıyla konuşmakla

[1] Enbiya, 21:87. (Hz. Yunus (as)'ın duası).

[2] Lem'alar, s.6-7.

METİN

istikbalini ışıklandırarak, mevcudatın ve ahababının firak ve zevalinden neş'et eden yaralarına merhem sürececek olan Rahman-ı Rahîm'in iltifat-ı rahmetini

şERH

(istikbalini ışıklandırarak,) Mü'min, namaz farîzasını eda etmekle ve Bâkî bir Zat'a münacatta bulunmakla hem âlem-i kabir, hem âlem-i berzah, hem de âlem-i ahiretini nurlandırır. Müellif (ra), Hazret-i Yunus (as)'ın kıssasının beyan edildiği "Birinci Lem'a" adlı eserinde bu hakikati şöyle ifade etmiştir:

"Madem hakikî vaziyetimiz budur; biz de Hazret-i Yunus Aleyhisselâm'a iktidaen, umum esbabdan yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya Müsebbib-ül Esbab olan Rabbimize iltica edip¹ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ¹ demeliyiz ve aynelyakîn anlamalıyız ki: gaflet ve dalaletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbal, dünya ve heva-yı nefsin zararlarını defedecek yalnız o zât olabilir ki; istikbal taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir.

*Acaba Hâlık-ı Semavat ve Arz'dan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hatırat-ı kalbimizi bilecek ve bizim için istikbalî, âhiretin icadıyla ışıklandırarak ve dünyanın yüz bin boğucu emvacından kurtaracak? Hâşâ, Zât-ı Vâcib-ül Vücud'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette onun izni ve iradesi olmadan imdad edemez ve halaskâr olamaz."*²

(mevcudatın ve ahababının firak ve zevalinden neş'et eden yaralarına merhem sürececek olan) Hem beni, hem sevdiklerimi, hem gece ve gündüzü, hem kış ve yazı, hem de alakadar olduğum cümle mevcudat-ı âlemi, fena ve zevalden kurtarıp bekaya mazhar etmekle zeval ve firak sebebiyle hâsıl olan manevi yaralardan beni halas edecek nihayetsiz rahmet sahibi bir Zat-ı Gaybî lazımdır. O Zat-ı Gayî ise Rahman ve Rahîm isimleriyle müsemma bir Zat-ı Zülcemal'dir. O **(Rahman-ı Rahîm'in iltifat-ı rahmetini)** Cenab-ı Hak, kemal-i merhametiyle Kur'an vasıtasıyla ibadıyla konuşmakla

[1] Enbiya, 21:87. (Hz. Yunus (as)'ın duası).

[2] Lem'alar, s.6-7.

METİN

yani bütün fâni sevdiklerine bedel bir Mabud ve Mahbub-u Bâki'nin ve bütün dilencilik ettiği âcizlere bedel bir Kadîr-i Kerim'in ve bütün titrediği muzırların şerrinden kurtulmak için bir Hafız-i Rahîm'in huzuruna çıkmak...

ŞERH

namaz kılmak, baki bir Zat ile sohbet ve ünsiyet etmek, **(yani bütün fâni sevdiklerine bedel bir Ma'bud ve Mahbub-u Bâki'nin ve bütün dilencilik ettiği âcizlere bedel bir Kadîr-i Kerim'in ve bütün titrediği muzırların şerrinden kurtulmak için bir Hafız-i Rahîm'in huzuruna çıkmak;)** Boşuna kimseye yalvarma, esbabı çağırma! Çünkü senin sesini işitmezler. Sevdiklerin, seni bırakır gider. Korktuğun kimseler, sana merhamet etmez. O halde hepsine bedel bir Zat-ı Zülcelali bul, O'nu sev ve O'ndan kork! Müellif (ra), insanın havf ve muhabbetini yalnız bir Zat-ı Akdes'e tahsis etmesi gerektiğini şöyle izah etmiştir:

"Ey nefis ve ey arkadaş! İnsanın havfe ve muhabbete âlet olacak iki cihaz, fıtratında dercolumuştur. Alâküllihal o muhabbet ve havf, ya halka veya Hâlûk'a müteveccih olacak. Hâlbuki halktan havf ise, elîm bir beliyedir. Halka muhabbet dahi, belalı bir musibettir. Çünkü sen öylelerden korkarsın ki, sana merhamet etmez veya senin istirhamını kabul etmez. Şu halde havf, elîm bir beladır. Muhabbet ise, sevdiğin şey, ya seni tanımaz, Ellah'a ismarladık demeyip gider. -Gençliğin ve malın gibi.- Ya muhabbetin için seni tahkir eder. Görmüyor musun ki, mecazî aşklarda yüzde doksandokuzu, maşukundan şikâyet eder. Çünkü Samed âyinesi olan bâtın-ı kalb ile sanem-misal dünyevî mahbublara perestîş etmek, o mahbubların nazarında sakildir ve istiskal eder, reddeder. Zira fıtrat, fitrî ve lâyık olmayan şeyi reddeder, atar. (Şehvanî sevmekler, bahsimizden hariçtir.)

Demek sevdiğin şeyler ya seni tanımıyor, ya seni tahkir ediyor, ya sana refakat etmiyor. Senin rağmına müfarakat ediyor. Madem öyledir; bu havf ve muhabbeti, öyle birisine tevcih et ki, senin havfın lezzetli bir tezellül olsun. Muhabbetin, zillatsız bir saadet olsun. Evet, Hâlûk-ı Zülcelal'inden havf etmek, onun rahmetinin şefkatına yol bulup iltica etmek demektir. Havf, bir kamçıdır; onun rahmetinin kucağına atar. Malûmdur ki, bir vâlîde, meselâ bir yavruyu

METİN

yani bütün fâni sevdiklerine bedel bir Mabud ve Mahbub-u Bâki'nin ve bütün dilencilik ettiği âcizlere bedel bir Kadîr-i Kerim'in ve bütün titrediği muzırların şerrinden kurtulmak için bir Hafız-i Rahîm'in huzuruna çıkmak...

ŞERH

namaz kılmak, baki bir Zat ile sohbet ve ünsiyet etmek, **(yani bütün fâni sevdiklerine bedel bir Ma'bud ve Mahbub-u Bâki'nin ve bütün dilencilik ettiği âcizlere bedel bir Kadîr-i Kerim'in ve bütün titrediği muzırların şerrinden kurtulmak için bir Hafız-i Rahîm'in huzuruna çıkmak;)** Boşuna kimseye yalvarma, esbabı çağırma! Çünkü senin sesini işitmezler. Sevdiklerin, seni bırakır gider. Korktuğun kimseler, sana merhamet etmez. O halde hepsine bedel bir Zat-ı Zülcelali bul, O'nu sev ve O'ndan kork! Müellif (ra), insanın havf ve muhabbetini yalnız bir Zat-ı Akdes'e tahsis etmesi gerektiğini şöyle izah etmiştir:

"Ey nefis ve ey arkadaş! İnsanın havfe ve muhabbete âlet olacak iki cihaz, fıtratında dercolumuştur. Alâküllihal o muhabbet ve havf, ya halka veya Hâlûk'a müteveccih olacak. Hâlbuki halktan havf ise, elîm bir beliyedir. Halka muhabbet dahi, belalı bir musibettir. Çünkü sen öylelerden korkarsın ki, sana merhamet etmez veya senin istirhamını kabul etmez. Şu halde havf, elîm bir beladır. Muhabbet ise, sevdiğin şey, ya seni tanımaz, Ellah'a ismarladık demeyip gider. -Gençliğin ve malın gibi.- Ya muhabbetin için seni tahkir eder. Görmüyor musun ki, mecazî aşklarda yüzde doksandokuzu, maşukundan şikâyet eder. Çünkü Samed âyinesi olan bâtın-ı kalb ile sanem-misal dünyevî mahbublara perestîş etmek, o mahbubların nazarında sakildir ve istiskal eder, reddeder. Zira fıtrat, fitrî ve lâyık olmayan şeyi reddeder, atar. (Şehvanî sevmekler, bahsimizden hariçtir.)

Demek sevdiğin şeyler ya seni tanımıyor, ya seni tahkir ediyor, ya sana refakat etmiyor. Senin rağmına müfarakat ediyor. Madem öyledir; bu havf ve muhabbeti, öyle birisine tevcih et ki, senin havfın lezzetli bir tezellül olsun. Muhabbetin, zillatsız bir saadet olsun. Evet, Hâlûk-ı Zülcelal'inden havf etmek, onun rahmetinin şefkatına yol bulup iltica etmek demektir. Havf, bir kamçıdır; onun rahmetinin kucağına atar. Malûmdur ki, bir vâlîde, meselâ bir yavruyu

METİN

yani küçüklüğü, hiçliği, kimsesizliği ile beraber, ezel ve ebed sultanı olan Mâlik-i Yevmiddin'e intisabıyla şu kâinatta nazdar bir misafir ve ehemmiyetli bir vazifedar makamına girip, **إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ تَسْتَعِينُ** demekle bütün mahlukat namına kâinatın cemaat-ı kübrası ve cem'iyet-i uzmasındaki ibâdât ve istianatı ona takdim etmek;

ŞERH

tavsif eder. Rahman ismiyle, dünyada bütün mahlûkatın rızkını verdiğini; Rahîm ismiyle de dar-ı ahirette ehl-i imana rahmetiyle muamele edip onları Cennet'e idhal edeceğini ilan eder. Hem medh u senaya layık olan Rabbu'l-âlemin, aynı zamanda **مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ** 'dir. Yani, haşir gününün, herkesin dünyada işlediği hayr ve şer bütün amellerini ve karşılığını göreceği günün sahibidir. Bu evsaf ile muttasıf olan O Zat-ı Gaybî'ye nasıl mukabelede bulunacaksın? Madem dünya ve ahiret, O'nun yed-i kudretindedir. Öyle ise namazında, muhataba suretinde **إِيَّاكَ تَعْبُدُ** *"Ben ve bütün kâinat, yalnız Sana ibadet ederiz."* diyerek, hem dünya hayatında, hem de ahiret hayatında yalnız O'na muhtaç olduğunu, saadet-i dareynin O'nun elinde bulunduğunu, buna vasıl olmak için de ibadeti yalnız O'na hasretmek lazım geldiğini idrak et! Böylece kulluğa layık bir edeb ve tavrı takın! **(yani küçüklüğü, hiçliği, kimsesizliği ile beraber, ezel ve ebed sultanı olan Mâlik-i Yevmiddin'e)** ceza gününün, yani herkesin amelinin karşılığını hakkıyla göreceği günün sahibine **(intisabıyla)** *"Ben, yalnız Sana iman ve itaat ederim. Haşir meydanında beni her nevi azabtan ancak Sen kurtarırsın."* diyerek, **(şu kâinatta nazdar bir misafir ve ehemmiyetli bir vazifedar makamına girip, إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ تَسْتَعِينُ** demekle bütün mahlûkat namına kâinatın cemaat-ı kübrası ve cem'iyet-i uzmasındaki ibâdât ve istianatı ona takdim etmek;) Metinde geçen *"ibâdât"* kelimesi, "cemaat-ı kübra" tabirine bakar. *"İstiânât"* kelimesi ise, *"cem'iyet-i uzma"* tabirine bakar. Demek zerreden Arş'a kadar bütün mevcudat, büyük bir cemaat halinde Ma'bud-u Bilhakk'a ibadet ederler; keza büyük bir cem'iyet halinde çalışır ve Rahman-ı Müsteân olan Rab'lerinden yardım dilerler.

METİN

yani küçüklüğü, hiçliği, kimsesizliği ile beraber, ezel ve ebed sultanı olan Mâlik-i Yevmiddin'e intisabıyla şu kâinatta nazdar bir misafir ve ehemmiyetli bir vazifedar makamına girip, اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ تَسْتَعِيْنُ demekle bütün mahlukat namına kâinatın cemaat-ı kübrası ve cem'iyet-i uzmasındaki ibâdât ve istianatı ona takdim etmek;

ŞERH

tavsif eder. Rahman ismiyle, dünyada bütün mahlûkatın rızkını verdiğini; Rahîm ismiyle de dar-ı ahirette ehl-i imana rahmetiyle muamele edip onları Cennet'e idhal edeceğini ilan eder. Hem medh u senaya layık olan Rabbu'l-âlemin, aynı zamanda مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ 'dir. Yani, haşir gününün, herkesin dünyada işlediği hayr ve şer bütün amellerini ve karşılığını göreceği günün sahibidir. Bu evsaf ile muttasıf olan O Zat-ı Gaybî'ye nasıl mukabelede bulunacaksın? Madem dünya ve ahiret, O'nun yed-i kudretindedir. Öyle ise namazında, muhataba suretinde اِيَّاكَ تَعْبُدُ **"Ben ve bütün kâinat, yalnız Sana ibadet ederiz."** diyerek, hem dünya hayatında, hem de ahiret hayatında yalnız O'na muhtaç olduğunu, saadet-i dareynin O'nun elinde bulunduğunu, buna vasıl olmak için de ibadeti yalnız O'na hasretmek lazım geldiğini idrak et! Böylece kulluğa layık bir edeb ve tavrı takın! **(yani küçüklüğü, hiçliği, kimsesizliği ile beraber, ezel ve ebed sultanı olan Mâlik-i Yevmiddin'e)** ceza gününün, yani herkesin amelinin karşılığını hakkıyla göreceği günün sahibine **(intisabıyla)** "Ben, yalnız Sana iman ve itaat ederim. Haşir meydanında beni her nevi azabtan ancak Sen kurtarırsın." diyerek, **(şu kâinatta nazdar bir misafir ve ehemmiyetli bir vazifedar makamına girip, اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ تَسْتَعِيْنُ demekle bütün mahlûkat namına kâinatın cemaat-ı kübrası ve cem'iyet-i uzmasındaki ibâdât ve istianatı ona takdim etmek;)** Metinde geçen **"ibâdât"** kelimesi, "cemaat-ı kübra" tabirine bakar. **"İstiânât"** kelimesi ise, **"cem'iyet-i uzma"** tabirine bakar. Demek zerreden Arş'a kadar bütün mevcudat, büyük bir cemaat halinde Ma'bud-u Bilhakk'a ibadet ederler; keza büyük bir cem'iyet halinde çalışır ve Rahman-ı Müsteân olan Rab'lerinden yardım dilerler.

ŞERH

bu davama ve اِهْدِنَا daki duama tamamen iştirak edip tasdik ettikleri zamanda, bir perde daha açıldı. Gördüm ki; İstanbul'un bütün mescidleri, büyük bir Bayezid hükmüne geçtiler. Aynen benim gibi اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ deyip benim davalaruma ve dualaruma imza basıyorlar, âmîn diyorlar. Ve bana bir nevi şefaâtçi suretini almaları içinde, hayalime bir perde daha açıldı.

Gördüm ki; âlem-i İslâm, büyük bir mescid suretini aldı. Mekke, Kâ'be mihrab hükmüne geçti. Bütün namaz kılan müslümanların safları, dairevî bir tarzda o kudsi mihraba teveccüh ederek, benim gibi اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ deyip, herbiri umum namına hem dua, hem dava, hem tasdik eder, hem onları kendine şefaâtçi yapar. Hem bu kadar azîm bir cemaatin yolu, davası yanlış olamaz ve duası reddedilmez; şeytanî vesveseleri tard eder diye düşünürken ve namazda cemaatin büyük menfaatlerini bilmüşahede tasdik ederken, bir perde daha açıldı.

Gördüm ki; kâinat, bir câmi-i ekber ve bütün mahlûkat taifeleri, bir salât-ı kübrada cemaat ile herbiri kendine mahsus bir ibadetle ve hal dili ile bir nevi namaz kılıyorlar gibi Mabud-u Zülcelal'in muhit rububiyetine karşı çok geniş bir ubudiyetle mukabele için herbiri umumun şهادetlerini ve tevhidlerini tasdik eder ki, aynı neticeyi isbat tarzında vaziyet alıyorlar diye müşahede ederken, birden bir perde daha açıldı.

Gördüm ki; nasıl bir insan-ı ekber olan kâinat, lisan-ı hal ve çok eczaları, istidad ve ihtiyac-ı fitrî lisanıyla ve zîşuur mevcudatları, lisan-ı kal ile اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ diyorlar ve Hâlıkının merhametkârane rububiyetine karşı ubudiyetlerini gösteriyorlar; aynen öyle de, birer küçükçük kâinat hükmünde o cemaat-ı uzmada herbir arkadaşımın cesedi gibi benim cesedimdeki zerrelere ve kuvveler ve duygularım dahi Hâlıkının rububiyetine karşı itaat ve ihtiyaçlarının lisan-ı haliyle اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ diyerek emir ve irade-i İlahiyeye göre hareket ettiklerini ve her anda Hâlıklarının inayetine ve rahmetine ve yardımına muhtaç olduklarını gösteriyorlar gördüm. Hem namazdaki

ŞERH

bu davama ve اِهْدِنَا daki duama tamamen iştirak edip tasdik ettikleri zamanda, bir perde daha açıldı. Gördüm ki; İstanbul'un bütün mescidleri, büyük bir Bayezid hükmüne geçtiler. Aynen benim gibi اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ تَسْتَعِينُ deyip benim davalaruma ve dualaruma imza basıyorlar, âmîn diyorlar. Ve bana bir nevi şefaâtçi suretini almaları içinde, hayalime bir perde daha açıldı.

Gördüm ki; âlem-i İslâm, büyük bir mescid suretini aldı. Mekke, Kâ'be mihrab hükmüne geçti. Bütün namaz kılan müslümanların safları, dairevî bir tarzda o kudsi mihraba teveccüh ederek, benim gibi اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ تَسْتَعِينُ deyip, herbiri umum namına hem dua, hem dava, hem tasdik eder, hem onları kendine şefaâtçi yapar. Hem bu kadar azîm bir cemaatin yolu, davası yanlış olamaz ve duası reddedilmez; şeytanî vesveseleri tard eder diye düşünürken ve namazda cemaatin büyük menfaatlerini bilmüşahede tasdik ederken, bir perde daha açıldı.

Gördüm ki; kâinat, bir câmi-i ekber ve bütün mahlûkat taifeleri, bir salât-ı kübrada cemaat ile herbiri kendine mahsus bir ibadetle ve hal dili ile bir nevi namaz kılıyorlar gibi Mabud-u Zülcelal'in muhit rububiyetine karşı çok geniş bir ubudiyetle mukabele için herbiri umumun şهادetlerini ve tevhidlerini tasdik eder ki, aynı neticeyi isbat tarzında vaziyet alıyorlar diye müşahede ederken, birden bir perde daha açıldı.

Gördüm ki; nasıl bir insan-ı ekber olan kâinat, lisan-ı hal ve çok eczaları, istidad ve ihtiyac-ı fitrî lisanıyla ve zîşuur mevcudatları, lisan-ı kal ile اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ تَسْتَعِينُ diyorlar ve Hâlıkının merhametkârane rububiyetine karşı ubudiyetlerini gösteriyorlar; aynen öyle de, birer küçük kâinat hükmünde o cemaat-ı uzmada herbir arkadaşımın cesedi gibi benim cesedimdeki zerrelere ve kuvveler ve duygularım dahi Hâlıkının rububiyetine karşı itaat ve ihtiyaçlarının lisan-ı haliyle اِيَّاكَ تَعْبُدُ وَاِيَّاكَ تَسْتَعِينُ diyerek emir ve irade-i İlahiyeye göre hareket ettiklerini ve her anda Hâlıklarının inayetine ve rahmetine ve yardımına muhtaç olduklarını gösteriyorlar gördüm. Hem namazdaki

METİN

nihayet intizam ile zevalde gurub seccadesinde "اللَّهُ أَكْبَرُ" deyip secde ettikleri;

ŞERH

tevdî' edilen vazifeyi kemal-i inkiyadla yerine getiren o ecrâm, kıyamet vaktinde harab olmakla tekvînî vazifelerinden terhis edilip daire-i kudretten daire-i ilme sevkedildikleri vakit, **(nihayet intizam ile zevalde gurub seccadesinde اللَّهُ أَكْبَرُ deyip secde ettikleri)** Nasıl ki; ecrâm-ı semaviye, her gün izn-i İlahî ile doğar ve batar; keza bütün mahlûkat, kendilerine verilen vazifeyi kemal-i itaatle yerine getirir. Aynen öyle de bir gün gelecek, bir Zat-ı Gaybî'nin emriyle bütün mevcudat-ı âlem, bu vazifelerinden terhis olacak ve kemal-i itaatle bu terhis emrine inkiyad edeceklerdir. Evet, mevcudat-ı âlem, evamir-i tekviniyeye itaat etmekle Ma'bud-u Bilhakk'a secde ettikleri gibi; ölümlerinde de emr-i İlahîye itaat edip secde ederler.

İşte ey insan! Madem eşref-i mahlûkat sensin.¹ Hem madem onların reisi olma ünvanı sana verilmiştir. Öyle ise, sen de en az onlardan geri kalma! Yani, şu dar-ı imtihanında sana teklif edilen vazife-i ubudiyetine mutî' ve münkad ol. Vazifeni, bhusus namaz gibi şirin, nazif, külli ve kolay bir ibadeti hakkıyla eda et. Ölümünü düşünerek secdeye kapan. "Ya Rabbi! Biz faniyiz, yalnız Sen bakisin." diyerek, kendi yokluğunu ve âlemin yokluğunu ilan et. Şu ruhu sana veren Zat-ı Zülcelal, bir gün senden bu emanetini istediği zaman, şerefli bir kul olarak gücenmeden, korkmadan kemal-i emniyet içinde bu emaneti, sahib-i hakikisine teslim et. Ta ki, senin için dar-ı bekada, saadet-i ebediyede muhafaza etsin. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Mevte, ecele dost bakarım, sen gibi korkmam.

Kabre gülerekten girerim, sen gibi ürkmem.

Ejder ağzı, vahşet yatağı, hiçlik boğazı; sen gibi görmem.

*Ahbaba kavuşturur beni, kabirden darılmam, sen gibi kızmam."*²

[1] Yasin, 36:32, 53.

[2] Sözler, s.206.

METİN

nihayet intizam ile zevalde gurub seccadesinde "اللَّهُ أَكْبَرُ" deyip secde ettikleri;

ŞERH

tevdî' edilen vazifeyi kemal-i inkiyadla yerine getiren o ecrâm, kıyamet vaktinde harab olmakla tekvînî vazifelerinden terhis edilip daire-i kudretten daire-i ilme sevkedildikleri vakit, **(nihayet intizam ile zevalde gurub seccadesinde اللَّهُ أَكْبَرُ deyip secde ettikleri)** Nasıl ki; ecrâm-ı semaviye, her gün izn-i İlahî ile doğar ve batar; keza bütün mahlûkat, kendilerine verilen vazifeyi kemal-i itaatle yerine getirir. Aynen öyle de bir gün gelecek, bir Zat-ı Gaybî'nin emriyle bütün mevcudat-ı âlem, bu vazifelerinden terhis olacak ve kemal-i itaatle bu terhis emrine inkiyad edeceklerdir. Evet, mevcudat-ı âlem, evamir-i tekviniyeye itaat etmekle Ma'bud-u Bilhakk'a secde ettikleri gibi; ölümlerinde de emr-i İlahîye itaat edip secde ederler.

İşte ey insan! Madem eşref-i mahlûkat sensin.¹ Hem madem onların reisi olma ünvanı sana verilmiştir. Öyle ise, sen de en az onlardan geri kalma! Yani, şu dar-ı imtihanında sana teklif edilen vazife-i ubudiyetine mutî' ve münkad ol. Vazifeni, bhusus namaz gibi şirin, nazif, külli ve kolay bir ibadeti hakkıyla eda et. Ölümünü düşünerek secdeye kapan. "Ya Rabbi! Biz faniyiz, yalnız Sen bakisin." diyerek, kendi yokluğunu ve âlemin yokluğunu ilan et. Şu ruhu sana veren Zat-ı Zülcelal, bir gün senden bu emanetini istediği zaman, şerefli bir kul olarak gücenmeden, korkmadan kemal-i emniyet içinde bu emaneti, sahib-i hakikisine teslim et. Ta ki, senin için dar-ı bekada, saadet-i ebediyede muhafaza etsin. Müellif (ra), şöyle buyuruyor:

"Mevte, ecele dost bakarım, sen gibi korkmam.

Kabre gülerekten girerim, sen gibi ürkmem.

Ejder ağzı, vahşet yatağı, hiçlik boğazı; sen gibi görmem.

*Ahbaba kavuşturur beni, kabirden darılmam, sen gibi kızmam."*²

[1] Yasin, 36:32, 53.

[2] Sözler, s.206.

METİN

hem emr-i كُنْ فَيَكُونُ den gelen bir sayha-i ihya ve ikaz ile yine baharda kısmen aynen, kısmen mislen haşrolup, kıyam edip, kemerbeste-i hizmet-i Mevlâ oldukları gibi, şu insancık onlara iktidaen o Rahman-ı ZülkemaI'in, o Rahîm-i ZülcemaI'in bâr-gâh-ı huzurunda hayret-âlûd bir muhabbet, beka-âlûd bir mahviyet, izzet-âlûd bir tezellûl içinde " اَللّٰهُ اَكْبَرُ " deyip sücûda gitmek,

ŞERH

(hem emr-i كُنْ فَيَكُونُ 'den gelen bir sayha-i ihya ve ikaz ile) Kadir-i Zülcelal, melek-i ra'dın sayhasına öyle bir hâsiyet vermiştir ki; o sayha ile hem yeryüzünü ihya eder; hem tâgî ve bâgî akvamı, dünyevî azab ile tehdid eder; hem de haşrin baharında mevcudat-ı âlemin ihyasını ihtar eder. **(yine baharda kısmen aynen,)** ağaç ve otların kökleri gibi **(kısmen mislen)** yapraklar ve meyveler gibi **(haşrolup, kıyam edip, kemerbeste-i hizmet-i Mevlâ oldukları gibi,)** Kış mevsiminde vefat eden mahlûkat için, bahar mevsiminde birden ihya emri gelir. Her mahlûk, hem hayata mazhariyette, hem de hayattan terhis edildiğinde Halık'ının emrine itaat ettiği gibi; kendilerine bir gün ihya emri geldiğinde yine aynı itaati gösterir. Böylece bütün mevcudat, kemerbeste-i ubudiyet içinde Rabbinin emrine âmâde olduklarını ilan eder. Hesab için huzur-u İlahide hazır bulunurlar. ¹

(Şu insancık) tabiri, hem şefkat ve merhameti; hem de meveddet ve muhabbeti celbetmek manasındadır. **(onlara)** mevcudat-ı âleme **(iktidaen o Rahman-ı ZülkemaI'in o Rahîm-i ZülcemaI'in bâr-gâh-ı huzurunda)** manevî huzuruna ve divanhanesine izinle girilen Zat-ı Akdes'in huzurunda **(hayret-âlûd bir muhabbet,)** hayret içinde bir muhabbet **(beka-âlûd bir mahviyet,)** beka ile karışık bir mahviyetle, **(izzet-âlûd bir tezellûl içinde اَللّٰهُ اَكْبَرُ deyip sücûda gitmek,)** Namazdaki secde iki manayı ifade eder:

Birincisi: Bütün mevcudat, dünyada kendilerine tevdi' edilen evamir-i tekviniyeye itaat eder, vazifelerinin hitamında yine emr-i İlahiye itaat ederek

[1] Yasin, 36:32, 53

METİN

hem emr-i كُنْ فَيَكُونُ den gelen bir sayha-i ihya ve ikaz ile yine baharda kısmen aynen, kısmen mislen haşrolup, kıyam edip, kemerbeste-i hizmet-i Mevlâ oldukları gibi, şu insancık onlara iktidaen o Rahman-ı ZülkemaI'in, o Rahîm-i ZülcemaI'in bâr-gâh-ı huzurunda hayret-âlûd bir muhabbet, beka-âlûd bir mahviyet, izzet-âlûd bir tezellûl içinde " اَللّٰهُ اَكْبَرُ " deyip sücûda gitmek,

ŞERH

(hem emr-i كُنْ فَيَكُونُ 'den gelen bir sayha-i ihya ve ikaz ile) Kadir-i Zülcelal, melek-i ra'dın sayhasına öyle bir hâsiyet vermiştir ki; o sayha ile hem yeryüzünü ihya eder; hem tâgî ve bâgî akvamı, dünyevî azab ile tehdid eder; hem de haşrin baharında mevcudat-ı âlemin ihyasını ihtar eder. **(yine baharda kısmen aynen,)** ağaç ve otların kökleri gibi **(kısmen mislen)** yapraklar ve meyveler gibi **(haşrolup, kıyam edip, kemerbeste-i hizmet-i Mevlâ oldukları gibi,)** Kış mevsiminde vefat eden mahlûkat için, bahar mevsiminde birden ihya emri gelir. Her mahlûk, hem hayata mazhariyette, hem de hayattan terhis edildiğinde Halık'ının emrine itaat ettiği gibi; kendilerine bir gün ihya emri geldiğinde yine aynı itaati gösterir. Böylece bütün mevcudat, kemerbeste-i ubudiyet içinde Rabbinin emrine âmâde olduklarını ilan eder. Hesab için huzur-u İlahide hazır bulunurlar. ¹

(Şu insancık) tabiri, hem şefkat ve merhameti; hem de meveddet ve muhabbeti celbetmek manasındadır. **(onlara)** mevcudat-ı âleme **(iktidaen o Rahman-ı ZülkemaI'in o Rahîm-i ZülcemaI'in bâr-gâh-ı huzurunda)** manevî huzuruna ve divanhanesine izinle girilen Zat-ı Akdes'in huzurunda **(hayret-âlûd bir muhabbet,)** hayret içinde bir muhabbet **(beka-âlûd bir mahviyet,)** beka ile karışık bir mahviyetle, **(izzet-âlûd bir tezellûl içinde اَللّٰهُ اَكْبَرُ deyip sücûda gitmek,)** Namazdaki secde iki manayı ifade eder:

Birincisi: Bütün mevcudat, dünyada kendilerine tevdi' edilen evamir-i tekviniyeye itaat eder, vazifelerinin hitamında yine emr-i İlahiye itaat ederek

[1] Yasin, 36:32, 53

METİN

ne kadar hoş, ne kadar güzel, ne kadar şirin, ne kadar yüksek, ne kadar aziz ve leziz, ne kadar makul ve münasib bir vazife, bir hizmet, bir ubudiyet, bir ciddî hakikat olduğunu elbette anladın.

Demek şu beş vakit, herbiri birer inkılab-ı azîmin işaratı ve icraat-ı cesîme-i Rabbaniyenin emaratı ve in'amat-ı külliye-i İlahiyenin alâmatı olduklarından; borç ve zimmet olan farz namazın o zamanlara tahsisi, nihayet hikmettir...

ŞERH

ne kadar şirin, ne kadar yüksek, ne kadar aziz ve leziz, ne kadar makul ve münasib bir vazife, bir hizmet, bir ubudiyet, bir ciddî hakikat olduğunu elbette anladın.) Beyan olunan bu hakikatler, haşa hayal değil. Müellif (ra), bu eserinde, namaz vasıtasıyla mi'râcın hakikatını ders veriyor. Bu sözde beyan edildiği tarzda bir namaz kılan mü'min, inşaAllah huzur-u maneviye, kurb-u İlahiye, rıza-yı Rabbaniye nail olur. Evrad ve ezkarla bu neticeye ulaşmak çok zordur. Risale-i Nur'un Mesleği, nevafile ile değil; başta beş vakit namaz olmak üzere ferâizle Allah'a yaklaşımdır.

(Demek şu beş vakit, herbiri birer inkılab-ı azîmin işaratı ve icraat-ı cesîme-i Rabbaniyenin emaratı ve in'amat-ı külliye-i İlahiyenin alâmatı olduklarından; borç ve zimmet olan farz namazın o zamanlara tahsisi, nihayet hikmettir...)

Müellif (ra), bu eserin baş kısmında, namazın beş vakte hikmet-i tahsisinin pek çok hikmetlerinden birini beyan ederken, **"herbir namazın vakti, mühim bir inkılab başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsanat-ı külliye-i İlahiyenin birer ma'kesi"** olduğunu ifade buyurdu. Daha sonra bu hakikati, beş nükte ile izah etti. Bu eserin sonundaki mezkûr cümlesiyle de bu beş nükteyi hulasa etti.

جَزَاهُ اللَّهُ خَيْرًا كَثِيرًا

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ مُعَلِّمًا لِعِبَادِكَ لِيُعَلِّمَهُمْ كَيْفِيَّةَ مَعْرِفَتِكَ وَالْعُبُودِيَّةَ لَكَ وَ مَعْرِفًا لِكُنُوزِ أَسْمَائِكَ وَ تَرْجُمَاتًا لِآيَاتِ كِتَابِ كَائِنَاتِكَ وَ مِرَاتًا يَغُودِيَّتِهِ لِجَمَالِ رُبُوبِيَّتِكَ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَ اَرْحَمْنَا وَ اَرْحِمِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ آمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

METİN

ne kadar hoş, ne kadar güzel, ne kadar şirin, ne kadar yüksek, ne kadar aziz ve leziz, ne kadar makul ve münasib bir vazife, bir hizmet, bir ubudiyet, bir ciddî hakikat olduğunu elbette anladın.

Demek şu beş vakit, herbiri birer inkılab-ı azîmin işaratı ve icraat-ı cesîme-i Rabbaniyenin emaratı ve in'amat-ı külliye-i İlahiyenin alâmatı olduklarından; borç ve zimmet olan farz namazın o zamanlara tahsisi, nihayet hikmettir...

ŞERH

ne kadar şirin, ne kadar yüksek, ne kadar aziz ve leziz, ne kadar makul ve münasib bir vazife, bir hizmet, bir ubudiyet, bir ciddî hakikat olduğunu elbette anladın.) Beyan olunan bu hakikatler, haşa hayal değil. Müellif (ra), bu eserinde, namaz vasıtasıyla mi'râcın hakikatını ders veriyor. Bu sözde beyan edildiği tarzda bir namaz kılan mü'min, inşaAllah huzur-u maneviye, kurb-u İlahiye, rıza-yı Rabbaniye nail olur. Evrad ve ezkarla bu neticeye ulaşmak çok zordur. Risale-i Nur'un Mesleği, nevafile ile değil; başta beş vakit namaz olmak üzere ferâizle Ellah'a yaklaşımdır.

(Demek şu beş vakit, herbiri birer inkılab-ı azîmin işaratı ve icraat-ı cesîme-i Rabbaniyenin emaratı ve in'amat-ı külliye-i İlahiyenin alâmatı olduklarından; borç ve zimmet olan farz namazın o zamanlara tahsisi, nihayet hikmettir...)

Müellif (ra), bu eserin baş kısmında, namazın beş vakte hikmet-i tahsisinin pek çok hikmetlerinden birini beyan ederken, “herbir namazın vakti, mühim bir inkılab başı olduğu gibi, azîm bir tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o tasarruf içinde ihsanat-ı külliye-i İlahiyenin birer ma'kesi” olduğunu ifade buyurdu. Daha sonra bu hakikati, beş nükte ile izah etti. Bu eserin sonundaki mezkûr cümlesiyle de bu beş nükteyi hulasa etti.

جَزَاهُ اللَّهُ خَيْرًا كَثِيرًا

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ مُعَلِّمًا لِعِبَادِكَ لِيُعَلِّمَهُمْ كَيْفِيَّةَ مَعْرِفَتِكَ وَالْعُبُودِيَّةَ لَكَ وَ مَعْرِفًا لِكُنُوزِ أَسْمَائِكَ وَ تَرْجُمَاتًا لِآيَاتِ كِتَابِ كَائِنَاتِكَ وَ مِرَاتًا يَغُودِيَّتِهِ لِجَمَالِ رُبُوبِيَّتِكَ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَ اَرْحَمَنَا وَ اَرْحَمَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ آمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Seite 215

Inhalt für Seite 215 nicht verfügbar.